

Романът
феномен,
преведен
на 43 езика

СОФИ ОКСАНЕН
ЧИСТКА

Най-големият международен литературен пробив на десетилетието

СОФИ ОКСАНЕН ЧИСТКА

Превод: Росица Цветанова

chitanka.info

„Чистка“ е история за дългогодишна завист между сестри, отнета любов, фатална ревност, предателство, отмъщение и трескава борба за живот. Роман за изборите, които жената прави, за да оцелее в един свят на жестокост, унижения, злоупотреба, болка и срам. Пулсираща история, заличила границите между поколенията и режимите и показваща нагледно как страданията промиват ума, ако човек не дръзне да разчисти сметките си с тях.

Първокласна литература, независимо с какви критерии подхождаш към нея.

Най-големият международен литературен пробив през последните години идва от Финландия. Софи Оксанен и нейният роман „Чистка“ продължават да жънат невиждан досега успех. Равносметката до момента: „Чистка“ е преведен на 43 езика и е спечелил завиден брой награди, сред които са не само най-престижните финландски отличия, но и Наградата на Шведската академия за северна литература („малкият Нобел“) — 2013, както и френските Le prix du roman Fnac и Prix Femina, Европейската награда за книга — 2010... Романът става бестселър № 1 във Финландия, Франция, Швеция, Естония и др.

„Чистка“ триумфира и като пиеса, пожънала успех в Ню Йорк, Вашингтон, Ханوفر, Стокхолм..., като опера и филм, който е финландското предложение за „Оскар“.

Романът е блестящо преведен от Росица Цветанова, един от най-добрите преводачи от скандинавски езици.

РОСИЦА ЦВЕТАНОВА
КАК ВИЖДАШ, ЗА ДА ЛЕТИШ В
ТЪМНОТО?
ЛИТЕРАТУРНАТА СЕНЗАЦИЯ СОФИ
ОКСАНЕН И НЕЙНИЯТ РОМАН ЗА
ЗЕМНОТО ЧИСТИЛИЩЕ

„За Софи Оксанен се говори, че тя е най-хубавото нещо, случило се на финландската литература през последните десетилетия — аз твърдя, че без колебание можем да махнем думата «финландска» и истината ще остане непроменена.“

В-к Хелсингборгс Дагблад, Швеция

За Софи Оксанен не просто се говори — през последните години едва трийсетгодишната финландска писателка се превърна в икона на съвременната северна литература, смайвайки както именити литератори, така и журналисти по целия свят. Романът „Чистка“ (2008), който с горда добронамереност бива наричан „прахосмукачка за награди“, отдавна е разбил границите на този жанр и се подвизава по световните сцени и екрани най-напред под формата на пиеса, неговата първоначална версия, сетне опера, а от края на август 2012 г. под режисурата на Анти Йокинен жъне вече задължителните за заглавието успехи както в кината, така и в рецензиите на филмовите критици, като бе избран да представя Финландия в борбата за награда „Оскар“. Никак не е случайно, че настоящият сюжет излиза на бял свят именно като пиеса — поставена още същата година (2007) във Финландия и единствената засега от тази страна, играна на професионална сцена в Ню Йорк. Изучавалата драматургия авторка отначало не вижда друг

начин да даде израз на темите, които напират в съзнанието ѝ. Тъй като театърът е колективно пространство, действащите на сцената лица съумяват по най-внушителния начин да предадат онези срам, страх и натрапчиви, сконфузни до болка погледи, от които треперят страниците на творбата и които читателят не бива да изживява сам. Сега „Чистка“ се играе на 12 европейски сцени, но факт е, че драмата като жанр предполага определен подход към проблематиката и силно ограничено пространство, неспособно да помести натрупаните факти от документален характер.

А те действително са много, но всичко по реда си. Родена през 1977 г. в Ювяскюля, Финландия, в семейството на финландец и естонска имигрантка, отгледана и формирала своята идентичност на границата между Изтока и Запада, Софи отрано се сблъсква с бруталната действителност от двете страни на Желязната завеса. Тревогите при пътуванията из естонската провинция, контрабандата, цензурата, хорските предрасъдъци, преследването на имигрантите във Финландия от съветските власти, пропагандата и забраните, които не убягват на детското съзнание, невинаги способно да ги осмисли, се превръщат в богат и плодотворен материал за вече четири успешни романа. Оксанен дебютира с „Кравите на Сталин“ (2003), който с пряно отпечатания си превод в момента екзалтира цяла Германия. Пише го по съвет на нейна преподавателка, с цел да се помири с терзанията от миналото — функция, присъща на финландската литература още от времето на войните през миналия век. Превръщайки тялото на главната героиня в държавна граница, авторката нищи травмите на жертвите на хранителни разстройства и проблемната идентичност на наследничките на естонските бежанки в родината си, чиито майки биват възприемани като рускини и леки жени. Вторият роман, „Бейби Джейн“ (2005, повлиян от психологическия трилър на Робърт Олдрич „Какво се случи с Бейби Джейн?“ от 1962 г.) защитава позициите на страдащите от паническо разстройство и различните в обществото — независимо дали поради сексуалната си ориентация или душевното си състояние — в Хелзинки от 90-те години. „Когато изчезнаха гълъбите“ (2012) от своя страна разкрива света на КГБ чрез агент, който създава своя действителност, преправяйки снимки, без да се съобразява с несъответствията с историческата действителност. За първи път главният герой е мъж, но

образът отново е повлиян от реална личност и цели да изобличи безликите оръдия на съветската пропаганда. Романът е отпечатан в тираж, нечуван за първо издание на книга в цялата история на скандинавската литература, а през март тази година Оксанен бе удостоена и с наградата на Шведската академия, присъждана специално за литература от Скандинавския север. Може би многобройните признания въпреки все още младата възраст на писателката са резултат от непоклатимото ѝ убеждение, че една книга може да промени света, може би пък обещаващият талант на съвременната финландска литература печели читатели и критици с безусловната си откровеност, тъй необходима, за да се даде гласност на неудобни теми.

И все пак книгите на Софи Оксанен не са за мазохисти! И най-жестоките сцени тя описва с невероятен... лиризм, прибягвайки до лоното на природата като източник на символи, защита, утеха, домашен уют и най-вече сила — природата, от която душата на северния човек е неделима част, а характерът му се е изграждал в суровите условия на околната среда от паметивека. Спечелила си слава на хроникьорка на новата естонска история, Оксанен пише за немите жертви на две окупации — немската и съветската, за универсалните, необвързани с времето, културата или политическия строй престъпления срещу човечеството. По повод току-що издадения си четвърти роман авторката споделя: „В Тампере срещнах възрастна моя читателка, Ела, която ми разказа нещо интересно. Заглавието на романа «Когато изчезнаха гълъбите» препраща към началото на немската окупация в Естония (1941). Войниците от Вермахта изловили гълъбите и ги изяли. На естонците това се струвало особено странно, тъй като те не ядат гълъби. Ела ми каза, че си спомняла нещо подобно от детството си — тя е от Ингрия, карелска бежанка от войната. Вермахтът не очистил Карелия от гълъбите, а от лястовиците. Ядели ги.“

Ето такива неща разказва Софи Оксанен с романтиката и сладкодумието на бабините приказки, като същевременно поражават много естонци: как съумява една толкова млада финландка да изгради такъв достоверен образ на миналото в южната им съседка? Истината е, че тя прави изследвания, достойни за научна дисертация, и знае, че има известни национални истории, за които можеш да говориш само

по определен начин. Източниците ѝ са и сериозни, и куриозни — от недостъпните навремето доклади на КГБ до рекламите от телефонните указатели. Използва материали от женските списания, издавани през 20-те и 30-те години в Естония, които четяла у баба си, но нямала възможност да пренесе във Финландия: застрашавали националната сигурност. Естонските борци за свобода били смятани за престъпници, а архивите изобилстват с информация за хора, опасни според стандартите на СССР. Вдъхновението за „Чистка“ пък идва от стара семейна история от 40-те, според която възрастна жена от село и дъщеря ѝ намират ранен естонски войник в двора на къщата си. Той моли за помощ, приютяват го и му построяват стаичка за скривалище, но съселяните им ги надушват и съответно... издават. Дъщерята е водена на разпити, винаги нощем, връща се видимо недокосната, но никога повече не проговаря. Софи отрано проумява, че официалната истина няма нищо общо с действителността, на всичкото отгоре е оправдана, а престъпленията просто изчезват, жертвите също, недоумява обаче защо жените и до днес са третираны с бруталност, характерна повече за каменната ера. Тъкмо това я провокира да пише за положението им по време на войната (от 40-те през 60-те, та чак до 90-те години). Военните конфликти, иначе традиционна тема за финландската литература, всъщност са история на мъжете, на техните решения и действия. Ето защо е необходимо някой да разкаже и за преживяванията на жените. Още от XIX век битува представата, че докато финландците кръстосват бойните полета на пресованата си между два противоположни свята родина, жените стават по-самостоятелни. Именно тази им възможност за действие довежда в крайна сметка до тяхната социална и културна еманципация, до извоюването на редица права посредством една тиха революция с перо и мастило, а в крайна сметка и до създаване на държавата на благоденствието. „Чистка“ е история за изборите, които жените правят, за да оцелеят в един свят на жестокост, унижения, злоупотреба, болка и срам, който, уви, е съвършено актуален и в наши дни. Визирайки Сталиновите изселвания в сибирските лагери, заглавието на фински препраща и към идеята за духовно пречистване, изкупление и възмездие, а оттам и за живота в едно своеобразно земно „чистилице“, в което жените са стока за продан, а варварското отношение към тях само мени своята форма, но никога същността и последиците си.

Новата история на Естония е пълна със семейства, които изобщо не са такива на практика — с избягали или насилствено изселени хора, с разделени роднини. Парите днес заемат мястото и функцията на идеологията на окупаторите, а произволът е един и същ — ако някой разсъблече в метафоричен план двете главни героини в романа, възрастната Алийде и младата Зара, ще види едно и също женско тяло.

В „Чистка“, до момента преведен на 43 езика и жънец невиджан досега успех, изходната точка са не емигрантите, а останалите в родното естонско село. Самата Оксанен твърди, че обича времевата перспектива и не би се наела да пише за съвремието ни, ала редуването на истории от различни поколения всъщност предава една и съща съдба. Авторката съживява историческия роман и подхваща проблеми, които не са релевантни във всеки национален контекст (трафикът на хора например по думите ѝ не се обсъжда в Естония), но са в еднаква степен разпознаваеми. Такъв е физическият и психически произвол над жени в различни времена и сфери. Сюжетът е преплел всички необходими елементи за една успешна интрига: дългогодишна завист между сестри, отнета любов, фатална ревност, предателство, отмъщение, преследване, напрежение, трескава борба за живот, убийства — всичко облечено в детайлизиран, достоверен исторически наратив, в който гледните точки на двете героини се редуват с извадки от дневника на укриващ се националист, създавайки една споена, пулсираща история, заличила границите между поколенията и режимите. Оксанен изхожда от най-дребните подробности, изграждайки осезаеми внушения с изчистен стил. Така например Алийде приготвя зимнина със същия педантизъм, с който някога е потулила историята на семейството си, за да се предпази. Според шведската преса, „Чистка“ връща вярата в способностите и силата на романовото изкуство. Запознала се от малка с условията на социализма и колхозната действителност, чиито последици са очевидни и днес, авторката съставя жизнеспособна хроника на едно отминало ежедневие с добрите и лошите му страни, макар самата да не е била негов свидетел. Финландката се стреми да представи новата, старателно укривана история на Естония пред западния свят. Факт е, че Втората световна война играе ролята на крайъгълен камък за етичната система на региона, който се явява географски, морален и политически център на епохата. Неизбежни са и паралелите с нашия ХХІ век, тъй

като екзистенциалният и политически избор така и не губи своята актуалност, а моралното и политическо самоопределяне на жените и нациите като цяло не е достигнало своята финална фаза.

Както филмът по „Чистка“ вече е обявен за събитието на финландското кино за 2012, така и романът се превърна в един от най-значимите международни пробиви през 2008 г., когато редица критици му предсказват място във финландската класика. Повтарящите се властови механизми го издигат до първокласна литература, независимо с какъв аршин се мери. Сюжетът, напомнящ на древногръцка трагедия със страданието на невинните и неизменния катарзис, загатнат още в заглавието, наслоява пред името на своята авторка редица внушителни определения с неизменния елемент „първа“: първата финскоезична писателка с награда на Северния съвет; първата книга, спечелила едновременно двете най-престижни награди в родината си: Финландия и Рунеберг; първата финландка, удостоена с френската Prix Femina; първата преводна творба, извоювала Le prix du roman Fnac. Накратко, Софи Оксанен е достойна наследничка на най-активните финландски писателки, представителки и на двата национални езика, финския и шведския, които със силата на творческото си дарование са се преборили за достойна позиция в литературата и социалната история на Севера. Да споменем например Мина Кант — майката на реализма в романовия жанр и драматургията и първата, засегнала в творбите си положението на работническата класа във финландската литература, особено на представителките ѝ от женски пол — със същата образност и неотстъпчивост пред шокиращите детайли ратува за справедливост Софи Оксанен повече от век по-късно, вече като изявена феминистка, а като типична представителка на младото поколение финландски автори тя с готовност пътува по света, за да говори за работата си и да поставя наболели проблеми за дебат. В своите статии за различни вестници защитава свободата на словото, човешките права и мултинационалната идентичност, като не пропуска да критикува цензурата в интернет.

Тъкмо „Чистка“ извежда авторката си в челните редици на финландските писатели, превръщайки я в национална героиня в Естония още преди колосалния ѝ международен успех. Нейните герои са живи като актьорите на сцената, тяхната двойствена природа им придава допълнителна доза достоверност с враждите и омразата

между отделните антагонисти, със сливането на врагове и закрилници в едно, с чисто човешкия пласт, наслоен върху историческия. Арогантното насилие с мъжко лице и издръжливите женски персонажи със силен дух, в които се преплитат своеволията над тялото и идеологическата идея за социалистическия женски труд, показват нагледно как страданията промиват ума, ако човек не дръзне да разчисти сметките си с тях, докосвайки и онези, които не са пряко свързани с Естония. Силата на метафорите прозира в тривиални наглед картини като преследването на една домашна муха в първа глава, а смисълът на романа може да бъде открит в тези две изречения към финала:

„Усещаше по бузата си стъпчици като от крачетата на муха. Как виждат, за да летят в тъмното?“

Росица Цветанова

ПЪРВА ЧАСТ

Стените имат уши, а ушите — красиви обеци.
Паул-Ерик Румо

Всичко е отговор, само да знаехме въпроса.
Паул-Ерик Румо

МУХАТА ВИНАГИ ПОБЕЖДАВА

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

Май 1949

Трябва да опитам да напиша няколко думи, за да не загубя разсъдъка си, за да запазя присъствие на духа. Крия тетрадката под пода на килера, та да не я открият, дори и да намерят мен. Това не е мъжки живот. Човек се нуждае от хора, от някого, с когото да си говори. Старая се да правя много лицеви опори, да тренирам мускулите си, ала вече не съм мъж, мъртъв съм. Мъжът върши работата вкъщи, но в моя дом с това се занимава жена, което е срамно за един мъж.

Лийде през цялото време прави опити да се сбlijжим. Защо не ме оставя на мира? Мирише на лук.

Защо англичаните се бавят? Къде е Америка? Всичко се крепи върху острието на нож, нищо не е сигурно.

Къде са момичетата ми, Линда и Ингел? Не издържам на цялото това терзание.

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1992, Западна Естония

Алийде Тру наблюдаваше мухата, тя също я наблюдаваше. Очите ѝ изпъкваха и Алийде изпита гадене. Муха месарка. Извънредно голяма, шумна, нетърпелива да снесе яйцата си. Дебнеше да се намъкне в кухнята и отъркваше крилца и крачета в завесата на спалнята, сякаш се приготвяше за хранене. Търсеше месо, месо и нищо друго. Сладката и останалите буркани бяха в безопасност, ала това месо. Вратата на кухнята бе затворена. Мухата чакаше. Чакаше на Алийде да ѝ омръзне да я гони из стаята и да си отиде, да отвори кухненската врата. Мухобойката изплющя върху завесата. Пердето

потрепна, дантелените цветя се сгърчиха, зимните карамфили се мярнаха през прозореца, ала мухата избяга и кацна върху стъклото, където тръгна да се разхожда важно-важно на прилично разстояние над главата на Алийде. Самообладание! Тъкмо от това се нуждаеше в този момент, за да овладее ръката си.

Мухата я събуди сутринта — най-невъзмутимо се шляеше по сбръчканото ѝ чело като по магистрала, надменно и дразнещо. Алийде отметна одеялото и отърча да затвори вратата на кухнята, през която насекомото още не се бе усетило да се вмъкне. Беше глупаво. Глупаво и зло.

Алийде стисна здраво лъсналата, изгъркана дръжка на мухобойката и замахна отново. Позабелената кожа удари стъклото, то потрепери, кукичките издрънчаха, памучната връвчица, която придържаше завесите зад летвата на корнизата, се опъна под тежестта им, но мухата пак съумя да избяга, сякаш ѝ се подиграваше. Въпреки че Алийде вече повече от час се опитваше да прати насекомото в небитието, то успяваше да надделее при всеки удар, а сега отлетя току до тавана, бръмчейки мазно. Противна муха месарка, пораснала в някоя мръсна яма. Щеше да я пипне. Щеше да си отдъхне малко, после да я размаже и да се съсредоточи върху слушането на радио и приготвянето на зимнина. Малините чакаха. И доматиите, сочните, зрели домати. Тази година реколтата бе извънредно добра.

Алийде пооправи завесите. Мокрият от дъжда двор подсмърчаше сив, клоните на брезите се поклащаха наквасени, листата се бяха слепили, стръкчетата трева потрепваха, от връхчетата им падаха капки. А под тях имаше нещо. Някакъв вързоп. Алийде отстъпи зад защитата на завесата. Отново надзърна към двора, придърпвайки дантеленото перде пред себе си, за да не се вижда отвън, и затаи дъх. Очите ѝ игнорираха петната, оставени от мухата по стъклото, и се съсредоточиха върху ливадата пред разцепената от гръм бреза. Вързопът не се движеше и бе невъзможно да различи друго, освен големината му. През лятото, докато идвала на гости, съседката Айно забелязала някакво светлинно явление над същата тази бреза и не посмяла да се доближи до къщата. Върнала се у дома, за да се обади на Алийде и да провери дали всичко е наред, да не би на двора да е дошло НЛО. Тя не бе забелязала нищо необичайно, ала Айно беше убедена, че пред дома ѝ се бяха подвизавали извънземни, точно както у Мелис.

Оттогава насам Мелис не говореше за нищо друго. И все пак вързопът изглеждаше като да бе от този свят, бе потъмнял от дъжда, сливаше се с терена, имаше човешки размери. Навярно някой от селските пияници бе угаснал на нейния двор. Но нямаше ли да чуе, ако под прозорците ѝ се бе вдигнала врява? Слухът ѝ все още беше читав. Можеше да надуши миризмата на стара ракия дори през стените. Преди известно време съседската банда пияндета премина покрай дома на Алийде на трактор с краден бензин и данданията не остана незабелязана. На няколко пъти пресичаха канавката, за малко да сринат оградата ѝ. Тук вече нямаше нищо друго, освен летящи чинии, старци и шайка слабоумни хулигани. Съседката Айно често-често идваше да пренощува при нея, щом изстъпленията на хлапетиите излезеха извън контрол. Айно знаеше, че Алийде не се боеше от тях и при нужда щеше да се изправи насреща им.

Алийде остави изработената от баща ѝ мухобойка на масата, промъкна се до кухненската врата, стисна бравата, но си спомни за мухата. Беше притихнала. Чакаше я да отвори вратата на кухнята. Алийде се върна до прозореца. Вързопът беше все още на двора, в същата позиция като преди. Приличаше на човек, косите светлееха на фона на тревата. Дали изобщо беше жив? Усещаше напрежение в гърдите, сърцето ѝ биеше силно в пазвата ѝ. Дали не трябваше да излезе на двора? Или пък бе глупаво, непредпазливо? Дали вързопът не бе примамка, оставена от крадци? Не, нямаше начин. Не я бяха прилъгали към прозореца, никой не бе почукал на входната врата. Да не беше мухата, дори нямаше да забележи вързопа, преди да излезе навън. И все пак. Насекомото се бе стаило. Алийде се вмъкна в кухнята и побърза да затвори вратата след себе си. Ослуша се. Звучното бръмчене на хладилника нарушаваше тишината откъм хамбара, която се процеждаше в кухнята през килера за хранителни продукти. Познатото жужене не се чуваше навярно мухата бе останала в спалнята. Алийде запали печката, напълни чайника с вода и включи радиото. Там говореха за президентските избори и скоро щеше да дойде по-важното, времето. Алийде искаше да прекара деня си у дома, но вързопът, който следеше с периферията на зрението си през прозореца на кухнята, я глождеше. Изглеждаше по същия начин, както и от прозореца на спалнята, все още с човешка форма, и не даваше признаци да се премести сам. Алийде отиде да изключи радиото и се

върна на прозореца. Беше тихо по начина, по който е тих един ден от късното лято в запустяващо естонско село, съседският петел кукуригаше, нищо друго. Тишината онази година беше странна, очакваща и същевременно като след буря. Нещо подобно на избуялата трева, полепнала по стъклата на прозорците ѝ. Беше мокра и няма, спокойна.

Застърга златната си коронка, нещо бе останало между зъбите ѝ. Човъркаше с нокът, като същевременно се заслушваше, но долавяше единствено дращенето на нокътя по костта и изведнъж го усети по гръбнака си. Спря да рови из зъбите си и се съсредоточи върху вързопа. Петната по стъклото на прозореца я дразнеха. Забърса ги с малко марля, метна парцалчето в легена за мръсни чинии, свали палтото си от закачалката и го облече, спомни си за чантата на масата, грабна я, огледа се наоколо си в търсене на подходящо скривалище и я тикна в шкафа за съдове. Върху него имаше флакон финландски дезодорант. Прибра го на същото място и дори го закри с капака на захарницата, от която надничаше сапун Imperial Leather. Едва след това тихичко завъртя ключа в ключалката на вътрешната врата и я откряна. Спря се в пруста, взе хвойновата дръжка на вила, която ѝ служеше за опора, ала я замени с фабрично произведения градски бастун, остави и него и от всичките инструменти в преддверието избра косата. За миг я опря на стената, приглади косите си, закопча по-добре фибата, прибра грижливо бретона зад ушите си, грабна отново косата, отмести резето на входната врата, отключи и пристъпи на двора.

Вързопът си лежеше на същото място под брезите навън. Алийде се доближи, без да откъсва очи от него, като същевременно бе нащрек за други. Вързопът беше момиче. Окаляно, дрипаво и мърляво, но все пак момиче. Съвършено непознато. Човек от плът и кръв, никакво изпратено от небето предзнаменование за хода на бъдещето. Червеният лак на нащърбените ѝ нокти се бе олющил. Гримът се бе стекъл на струйки по бузите ѝ, къдриците бяха наполовина загладени, а помежду им се виждаха лак за коса, сплъстен на топченца, и няколко полепнали листа от сребърна върба. Сред изтощените от изсветляване косми чернееха мазни корени. Под мръсотията, кожата на бузата ѝ все пак личеше като презряла бяла прозрачна ябълка^[1], люспици кожа се бяха обелили по изпръхналата долна устна, иначе набъбнала и доматено червена, неестествено чиста и свежа, караща мръсотията да изглежда

като слой, който трябва да забършеш, подобно на влагата по кората на ябълка, престояла на студа. Виолетовият цвят се бе напластил по гънките на клепачите ѝ, а по прозрачния черен чорапогащник пробягваха бримки. Не се бе отпуснала на коленете — тъканта беше здрава, с добро качество. Западен, безспорно. Плетката лъщеше въпреки нечистотията. Едната обувка се бе изхлузила на земята. Домашен пантоф с износена пета, чиято бархетна подплата сивееше на фитилчета. По ръба бе закрепена украса, подвила се като кучешки уши: зигзагообразни лентички изкуствена кожа и няколко никелирани нита. Някога и Алийде имаше такива. Като нови нацърбените ширити бяха светлокафяви и меки, подплатата — нежна и розова, подобно на плешката на прасе сукалче. Пантофът беше съветски. А роклята? Западна. Трикото бе твърде хубаво за техния край. А и такива колани не се намираха другаде, освен на Запад. Последния път, когато Талви се върна от Финландия, носеше същия, еластичен. Дъщеря ѝ го бе определила като моден, а тя определено беше наясно с тези неща. Айно се бе сдобила с подобен от колетите с помощи в църквата, макар да нямаше за какво да го използва, но нали беше без пари — финландците можеха да си позволят да изхвърлят и нови дрехи в контейнерите за втора употреба. Освен това кашонът съдържаше анорак и тениски, скоро трябваше да отидат за друг. Роклята на момичето обаче бе твърде красива, за да идва от пакетите с помощи. Пък и не беше тукашна.

До главата ѝ имаше фенерче. И окаляна карта.

Устата ѝ бе притворена и след като се понаведе, Алийде можа да зърне зъбите ѝ. Твърде бели. Помежду им сивееше дълга ивица пломби.

Очите ѝ се движеха като в тикове под клепачите.

Алийде побутна момичето с дръжката на косата, но не последва реакция. Опита да ѝ подвигне, да я оципе, но клепачите ѝ не трепнаха. Донесе дъждовна вода от легена за миене на крака и я напръска. Тя се сви като зародиш, закривайки главата си с ръце. Устата ѝ се отвори за вик, ала от нея се изтръгна само шепот:

— Не. Не и вода. Повече не.

След това отвори очи и седна рязко. Алийде се отдалечи за по-сигурно. Устата на момичето бе останала отворена. Не излизаше глас. Взираше се по посока на Алийде, ала истеричният поглед не бе

насочен към нея. Не бе насочен наникъде. Алийде продължаваше да проверява дали всичко е наред с успокоителен глас, сякаш говореше на подплашено домашно животно. В погледа на момичето все още личеше недоумение, ала в зяпналата ѝ уста имаше нещо познато. Не в самото момиче, а в начина, по който се държеше, в начина, по който под восъчната кожа вибрираха недостигнали повърхността изражения на лицето, а тялото ѝ бе нащрек въпреки празния поглед. Нуждаеше се от лекар, явно беше това. На Алийде не ѝ се искаше сама да се грижи за непозната в подобно съмнително състояние, затова предложи да повикат лекар.

— Не!

Гласът ѝ звучеше уверено, макар погледът все още да блуждаеше. Викът бе съпътстван от пауза, внезапно последвана от нечленоразделен говор — не била направила нищо, нямало нужда да викат никого заради нея. Думите се блъскаха, началата им се прикачваха за краищата, акцентът беше руски.

Момичето бе рускиня — рускиня, която владееше естонски.

Алийде отстъпи още по-назад.

Не би било зле да си вземе ново куче. Дори две.

Наскоро наточеното острие на косата лъщеше, макар приглушената от дъжда светлина да бе сивкава.

По горната устна на Алийде изби пот.

Очите на момичето започнаха да фокусират: най-напред земята, листо на живовляк, сетне второ, бавно се насочиха по-нататък, към камъните, обграждащи цветната леха, водната помпа, легена под нея. Погледът ѝ се върна към собствения ѝ скут, премести се върху ръцете, спря се на тях, плъзна се към края на Алийдената коса, ала не се вдигна нагоре, а се върна на собствените ѝ длани, драскотините по горната част на ръцете ѝ, нащърбените ѝ нокти. Сякаш инспектираше крайниците на тялото си, навярно ги броеше, ръка, китка и длан, всички пръсти по местата им, втората ръка бе подложена на същото, сетне пръстите на босия ѝ крак, стъпалото, глезенът, прасецът, коляното, бедрото. Погледът ѝ не стигна до таза, а внезапно премина на другото стъпало и пантофа. Момичето протегна ръка към чехъла, взе го лениво и го надяна на крака си. Той изджвака. Придърпа крака с пантофа към себе си и бавно поопипа глезена — не като човек, който се съмнява, че е изкълчен или счупен, а като някой, който не си спомня

как изобщо изглежда един глезен, или като слепец, опипващ нещо непознато. Накрая успя да се изправи, ала все още не бе погледнала Алийде в очите. Щом застана стабилно на крака, докосна косите си и ги приглади към лицето, макар да бяха мокри и омазани, придърпа ги напред, подобно на парцалива завеса в необитаема къща, където няма живот за криене.

Алийде стисна косата по-здраво. Може пък момичето да е лудо. Може да е избягало отнякъде. Откъде да знае. Може просто да е объркано, може би нещо му се е случило, затова изглежда така. Или пък в крайна сметка е примамка на руска банда крадци.

Момичето се довлече до пейката и седна под брезите. Вятърът я шибаше с клоните, ала тя не се отдръпна, макар да се сепна от шляпащите я по лицето листа.

— Премести се по-далеч от тези клони.

По бузите ѝ пробяга изненада. Изненада, примесена с друго — май си спомни нещо. Че можеш да се отдръпнеш от шибашите те в лицето клони? Алийде присви очи. Луда.

Момичето се поотмести. Пръстите ѝ се бяха вкопчили в ръба на пейката, сякаш се опитваше да се задържи върху нея. До ръката ѝ имаше точило. Дано не беше от онези, дето се ядосват лесно и започват да мятат камъни и точила. Май не биваше да я изнервя. Трябваше да внимава.

— Та откъде всъщност идеш?

Момичето отвори уста няколко пъти, преди от нея да излезе реч — колебливи изречения за Талин и някаква кола. Думите ѝ се смесваха както по-рано, претегляха се едни други на грешните места, свързваха се преждевременно, започваха да гъделичкат чудновато ушите на Алийде. Това не се дължеше на самите слова, нито на руския ѝ акцент, а на друго, в естонския на момичето имаше още нещо странно. Макар с младото си, окаляно тяло да принадлежеше на днешния ден, изреченията ѝ бяха сковани, идваха от един свят на прашни книги и мухлясали, опразнени от снимки албуми. Алийде взе фибата от косата си и я пъкна в ушния си канал, позавъртя я, извади я и пак я заципа на главата си. Сърбежът си остана. Просветна ѝ: момичето не идваше дори от близките околии, навярно дори не бе от тази страна. Ала кой чужденец би говорил езика на местната провинция? Селският капелан бе финландец, който владееше естонски. Бе научил езика след

пристигането си тук като свещеник и го говореше добре, пишеше на естонски всички проповеди и възпоминателни слова, та хората вече не се сещаха да се оплакват от недостига на собствени, естонски попове. Ала в езика на момичето звучеше друго някакво произношение, по-старо, пожълтjало и проядено от молци. По някакъв особен начин то лъхаше на смърт.

От бавните изречения стана ясно, че пътувала с кола към Талин, вечерта, с някого, скарала се със същия този някой и този някой я ударил, а тя избягала.

— С кого беше? — попита най-сетне Алийде.

Момичето отново пораздвижи устни, преди да изпелтечи, че пътувало с мъжа си.

С мъжа си? Имаше съпруг ли? Дали все пак не беше стръв на крадци? За примамка бе странно объркана. Или целта бе да буди състрадание? Никой да не е способен да върне от вратата момиче в подобно състояние? Дали крадците целяха да докопат вещите на Алийде? Всички дърва бяха изнесени на Запад, а съдебното дело по реституцията на собствените ѝ земи не приближаваше края си, макар да не би трябвало да възникнат проблеми. Старият Михкел от селото се бе озовал в съда, понеже стрелял по мъже, дошли да секат гората му. Михкел не получи голямо наказание, съдът бе разбрал намека. Неговото дело за възвръщане на земята още било по средата, а изведнъж се появили финландски горски машини, за да секат гората му. И полицията не се бе намесила, пък и как би могла да пази гората на един човек цяла нощ, особено при положение, че дори още не я притежава официално? Гората просто си изчезнала и накрая Михкел гръмнал някой и друг крадец. В тези времена и в тази страна всичко бе възможно, ала от гората на Михкел вече не изчезваха дърва без позволение.

Селските кучета се разляха, момичето се сепна, опита да зърне пътя през мрежестата ограда, ала не понечи да погледне към гората.

— С кого беше? — повтори Алийде.

Момичето облиза устни, хвърли поглед към жената и оградата и се зае да навива ръкавите си с несръчни движения, и все пак ловко, предвид състоянието и речта ѝ. Изпод ръкавите се оголиха ръце на петна и тя ги протегна към Алийде като доказателство за думите си, същевременно извърщайки глава към оградата, за да я скрие.

Алийде изтръпна. Да, момичето определено се опитваше да събуди съчувствие, навярно искаше да влезе в къщата, за да види дали там няма нещо за крадене. И все пак натъртванията бяха истински. Алийде обаче отбеляза:

— Изглеждат стари. Отдавнашни синини.

Пресните, кървясали петна накараха потта отново да избие над горната ѝ устна. Синините трябва да се крият и да се мълчи. Винаги се е правело така. Навярно момичето бе забелязало смущението ѝ, защото дръпна плата с внезапни, резки движения, за да прикрие контузиите си, сякаш едва сега бе осъзнала колко срамно бе да ги показва, и обясни разпалено, с поглед към оградата, че било тъмно и не знаела къде се намира, просто тичала ли, тичала. Накъсаните изречения преминаха в уверения, че ще си тръгне. Нямало да пречи повече на Алийде.

— Изчакай тук. Ще донеса валериан и вода — каза тя и пое към къщата. От вратата хвърли още един поглед на момичето, което се бе сгушило неподвижно на пейката. Наистина бе уплашена. Страхът ѝ се наддушваше отдалеч. Алийде усети, че бе започнала да диша през устата. Ако момичето бе примамка, страхуваше се от човека, който я бе изпратил тук. Може би си имаше причина, може би и тя трябваше да се страхува, може би трябваше да тълкува треперещите ѝ ръце като знак да заключи вратата и да си остане вкъщи, да държи момичето навън, нека си хваща пътя, само да се махне, само да я остави на мира, стар човек е. Само да не се задържа, разпръсквайки тази противна, позната миризма на страх. Може би наоколо се навърташе някоя банда, проникваща във всички къщи? Дали да не звънне да поразпита? Или пък момичето нарочно бе дошло в нейния дом? Навярно някой бе подочул, че нейната Талви щеше да ѝ дойде на гости от Финландия? Но нали вече това не беше чак толкова значимо нещо, както по-рано.

В кухнята Алийде сипа вода в едно канче с черпака и добави няколко капки валериан. Момичето се виждаше през прозореца, не бе помръднало. Алийде също си сложи валериан в лъжичката с лекарството си за сърце, макар да не бе време за хранене, върна се на двора и ѝ подаде канчето. Момичето го взе, помириса го предпазливо, остави го на земята, преобърна го и се загледа в потъващото в пръстта съдържание. Алийде се подразни.

— Не ставаше ли за пиене водата?

Момичето я увери в противното, ала поиска да знае какво бе капнала вътре.

— Само валериан.

Отговор не последва.

— Имам ли някаква причина да лъжа?

Момичето ѝ хвърли бегъл поглед. В изражението ѝ личеше нещо лукаво. Това тормозеше Алийде, но все пак донесе от кухнята ново канче с вода и шишенцето валериан, подаде ѝ ги, тя помириса течността и се убеди, че бе просто вода, изглежда разпозна и валериана и капна няколко капки в канчето. Алийде се ядоса. Дразнеше ли я? Може би чисто и просто бе луда. Избягала от болницата. Спомни си за жена, която се измъкнала от Колувере. Сдобила се с вечерна рокля и обувки от пакетите с помощи и тръгнала да се тътрузи из града, плюейки минувачите.

— Хубава ли е водата?

Течността струеше по брадичката на момичето, докато гълташе ненаситно.

— Преди малко се опитах да те събудя, а ти само извика „не и вода“.

Момичето очевидно не си спомняше, ала предишният ѝ крясък още ехтеше в главата на Алийде, рикошираше от едната половина на черепа ѝ към другата, въртеше се напред-назад, викайки към себе си нещо много по-отдавнашно. Човек издава изненадващо сходни звуци, когато главата му е потапяна във вода достатъчен брой пъти. В гласа на момичето я имаше тази позната нотка. Чуваха се пръски, задух и отчаяние. Ръката я зачовърка. Тъпата болка се дължеше на порива да зашлеви момичето. Млъквай. Изчезни. Махай се. Дали пък не бъркаше. Навярно момичето някога е щяло да се удави, докато е плувало, може би затова се страхуваше от вода. Навярно собствената глава на Алийде ѝ правеше номера, смесваше неща, които нямаха нищо общо. Може би пожълтелият, прояден от времето език на момичето я бе накарал да си фантазира някакви работи.

— Гладна ли си, а?

Момичето изглеждаше така, сякаш или не бе разбрало въпроса, или никога не го бяха питали подобно нещо.

— Чакай тук — разпореди се Алийде и пак влезе вътре, като затвори вратата след себе си. Скоро се върна с черен хляб и чинийка с

масло. За маслото се поколеба за миг, но все пак го взе със себе си. Далеч не бе чак толкова дефицитно, че да ѝ се досвиди една малка бучица за момичето. Добра примамка, наистина, въздействаше дори на нея, дете бе видяла какво ли не, при това така лесно. Дразненето в ръката на Алийде се покатери до рамото. Здравно стискаше линейката с масло, за да озапти порива си да удари.

Омазаната с кал карта вече не се въргалаше в тревата. Момичето навярно я бе прибрало в джоба си.

Първата филия хляб изчезна цяла в устата ѝ. Прояви търпение да намаже с масло едва третата, и все пак припряно, бучна мъничко в средата на филията и я прегъна на две, притисна половинките, за да размаже маслото помежду им, и отхапа. Врана грачеше на портата, селските кучета джафкаха, но вниманието на момичето бе приковано в хляба и не се стряскаше от звуците, както по-рано. Алийде забеляза, че галошите ѝ бяха блеснали като добре лъснати ботуши. Влагата от мократа трева лазеше нагоре по краката ѝ.

— Ами сега? Този твой мъж? Преследва ли те? — попита Алийде, наблюдавайки изпитателно храненето ѝ. Гладът не бе престорен. Но този страх... Само мъжът ѝ ли я плашеше?

— Търси ме. Мъжът ми.

— Да взема да звънна на майка ти, да дойде да те прибере? Поне да знае къде си.

Момичето поклати глава.

— Е, тогава на някой приятел. Или роднина.

Отново поклати глава, дори по-неистово.

— Поне да е някой, който няма да каже на мъжа ти къде си.

Още клатене на главата. Мръсната коса разкри лицето ѝ. Момичето я приглади, както преди — изглеждаше по-скоро съобразителна, отколкото побъркана, макар и още изплашена. Блясъкът на умопомрачение изчезна от очите ѝ, въпреки че през цялото време гледаше косо, изотдолу.

— Не мога да те заведа никъде. Дори да разполагах с кола, тук няма бензин. От селото би трябвало да тръгва автобус веднъж дневно, ала не е сигурно.

Момичето я увери, че съвсем скоро ще си тръгне.

— Че къде ще отидеш? При мъжа си?

— О, не!

— Къде тогава?

Момичето побутваше с пантоф един от камъните на цветната леха пред пейката, брадичката ѝ висеше почти до гърдите.

— Зара.

Алийде се стъписа. Та тя си казваше името.

— Алийде Тру.

Момичето спря да бута камъка. След храненето ръцете ѝ отново се бяха вкопчили в ръба на пейката, сега отпуснаха хватката си. Главата ѝ се повдигна леко.

— Приятно ми е да се запознаем.

[1] Сорт ябълки, възникнал в Русия и балтийските страни и широко разпространен из Европа през XIX век. — Б.пр. ↑

ЗАРА ТЪРСИ ПРАВДОПОДОБНА ИСТОРИЯ

1992, Западна Естония

Алийде. Алийде Тру. Ръцете на Зара отпуснаха хватката си. Алийде Тру бе жива, стоеше пред нея. Алийде Тру живееше в тази къща. Ситуацията изглеждаше по-непривична и от езика в устата на Зара. Смътно си спомняше как бе успяла да намери верния път с неговите сребърни върби, но не и дали изобщо бе осъзнала, че бе открила правилната къща, дали бе стояла посред нощ пред портата, без да знае какво да стори, дали бе помислила да изчака до сутринта, за да не се плашат домашните от среднощния гост, дали бе опитала да се добере до обора, за да поспи, дали бе надникнала в кухнята, без да дръзне да почука на вратата, дали изобщо бе обмисляла да похлопа, дали бе мислила за каквото и да било. Когато опита да си припомни, болка прободде главата ѝ, та се съсредоточи върху настоящия момент. Не си бе подготвила план как да постъпи, след като пристигне, камо ли пък, в случай че срещне Алийде Тру на двора на търсената къща. Не бе успяла да размишлява чак дотам. Сега се налагаше да опита да се справи по-нататък, да надвие паниката, макар тя само да чакаше сгоден момент да я сграбчи, не трябваше да мисли за Паша и Лаврентий, а да се осмели да бъде тук и сега, да се срещне с Алийде Тру. Трябваше да се вземе в ръце. Да бъде смела. Да си припомни как се общува с хора, да измисли начин да подходи към стоящата пред нея жена. Лицето ѝ бе описано от ситни бръчици и деликатни костици, ала на него не личеше изражение. Ушните ѝ миди бяха удължени, а на тях се поклащаха камъчета на кукички, инкрустирани в злато. То червенееше. Ирисите ѝ изглеждаха сивкави или синкавосиви, в ъгълчетата на очите ѝ личеше воднист секрет. Зара не смееше да погледне по-високо от носа ѝ. Алийде бе по-дребничка, отколкото си я беше представяла, направо мършава. Вятърът донасяше лъх на чесън.

Нямаше много време. Паша и Лаврентий щяха да я намерят, не се и съмняваше. Но това тук бе Алийде Тру, тази беше къщата. Дали би склонила да ѝ помогне? Трябваше да я въведе в ситуацията по най-бързия начин, ала не знаеше какво да каже. Главата ѝ ехтеше празна,

макар хлябът да бе прояснил съзнанието ѝ. Спиралата пареше в очите ѝ, чорапогащникът бе съсипан, смърдеше. Глупаво бе да ѝ показва синините, сега жената я мислеше за момиче, което винаги е готово за неприятности или си проси боя. Момиче, сторило нещо лошо. Ами ако жената бе същата като онази бабушка, за която ѝ разказваше Катя, онази, дете наподобявала Оксанка, дете работела за мъже като Паша, пращала момичета в града при мъже като Паша. Откъде да знае. Някъде в тила ѝ прозвуча присмех, гласът на Паша, който напомни на Зара, че такава глупачка като нея не е способна да се справи с нищо сама. Подобна глупачка ставаше само за боя, който да избие заекването, немарливостта, смрадта, подобна глупачка заслужаваше да я удавят в мивката, понеже бе безнадеждно глупава и безнадеждно грозна.

Алийде Тру я гледаше неловко, облеганата на косата, и дърдореше за ликвидирането на колхозите, сякаш Зара ѝ бе стара позната, дошла да си побъбрят.

— Тук не наминават кой знае колко посетители — сподели Алийде и взе да изрежда къщите, вече изоставени от младите. — От Кока заминаха да строят домове за финландците, а децата на Росна хукнаха към Талин да въртят бизнес. Момчето на Ворел се запали по политиката и зачезна в Талин. Трябва някой да им се обади и да им каже да гласуват закон, забраняващ провинцията да се напуска просто ей така. Как да си оправим поне покривите тук, като няма работници. Пък и никак не е чудно, че мъжете не се задържат по тези места — нали няма жени. А няма жени, понеже тъдява не се намират бизнесмени. А както всички жени са затърсили бизнесмени и чужденци, кой ще се наеме да остане порядъчен работник. Риболовният колхоз на Западен Калур прати собствено вариете на представление във Финландия, в побратимения град Ханко, и пътуването се оказало успешно, финландците се редели на опашки за билети. Когато се върнаха, ръководителят на вариететната трупа публикува покана право във вестника: всички младежи и красиви момичета да затанцуват канкан за финландците. Канкан!

Зара кимна, докато лющеше лака на ноктите си — беше напълно съгласна. Да, до един се бяха разтичали след доларите и финландските марки и да, преди имало работа за всички, и да, понастоящем всички бяха крадци, дори бизнесмените. На Зара взе да ѝ става студено, към

бузите и езика ѝ запълзя вцепенение, затруднявайки така или иначе бавната ѝ и колеблива реч. Побиваха я тръпки от влажните дрехи. Не смееше да погледне Алийде, хвърляше само бегли погледи в нейна посока. Какво целеше? Бъбреха си, сякаш положението бе напълно нормално. Главата ѝ вече не се маеше толкова силно. Зара прибра косата зад ушите си, сякаш за да чува по-добре, повдигна брадичка, усещаше кожата си лепкава, гласа — скован, носът ѝ трепереше, подмишниците и слабините ѝ бяха мръсни, но все пак успя да се позасмее. Опитваше се да имитира гласа, който използваше, когато преди много време понякога се натъкваше на стар познат в магазина или на улицата. Глас, който ѝ се струваше далечен и чужд, съвършено неподходящ за тялото, от което излизаше. Напомняше ѝ за света, към който вече не принадлежеше, за дома, в който повече не можеше да се върне.

Алийде замахна с косата на север и продължи с крадците на керемиди. Налагало се да бъде нащрек ден и нощ, та поне да опази покрива над главата си. На Мойсио откраднали стъпалата, откъмнали и релсите от жп-линиите, дървото било единственият годен за употреба и ремонти материал, понеже всичко останало така или иначе изчезвало. А как само скачали цените! Според Керсти Лилемяки подобни цени предвещаваха края на света.

И тогава, посред целия този брътвеж, възникна изненадващ въпрос:

— Ами ти? Имаш ли си работа? От кой сектор са работните дрехи, които носиш?

Зара пак се паникьоса. Осъзнаваше, че се нуждае от обяснение за опърпания си вид, ала какво би могло да бъде то? Защо не си бе подготвила подходящ отговор? Мислите ѝ подскачаха на кокили, убягваха ѝ, без да може да ги озапти; дългоухи истини, късоопашати лъжи — оставяха я в безизходица, изпомпваха главата ѝ, опразваха очите и ушите ѝ. Отчаяно се бореше с отделни думи, които да сглоби в изречение с обяснението, че е била сервитьорка, а гледайки краката си, се сети за западните си дрехи и добави, че била сервитьорка в Канада. Алийде вдигна вежди.

— Ама че далеч. Добре ли печелеше?

Зара кимна, опитваше се да измисли още нещо. Докато кимаше, зъбите ѝ затракаха като капан. Устата ѝ беше пълна с лиги и мръсни

зъби, нямаше и една разумна думичка. Жената трябваше да прекрати разпита си. Ала Алийде искаше да знае какво изобщо правеше Зара тук.

Тя въздъхна — дошла на почивка в Талин с мъжа си. Получи се добро изречение. Следваше ритъма на Алийдената реч. Вече започваше да ѝ хваща цаката. А историята? Каква история щеше да ѝ подхожда? Току-що измисленото ѝ начало се бореше да избяга и Зара се вкопчи в пъргавите му лапи. Стой. Помогни ми. Чревце по чревце, дума по дума, дай ми история. Дай ми хубава история. Дай ми такава, че да ми позволи да остана. Алийде да не се обади да ме отведат.

— Този твой мъж — и той ли беше в Канада?

— Да.

— И сте дошли на почивка?

— Точно така.

— А къде смяташ да отидеш сега?

Зара изпълни дробовете си с въздух и успя да отговори на един дъх — не знаеше. Пък и липсата на пари леко затрудняваше нещата. Това нямаше нужда да го казва. Сега Алийде, естествено, си мислеше, че е премерила портмонето ѝ. Капанът се отвори с щракване. Историята избяга. Хубавото начало ѝ се изплъзна. Алийде никога нямаше да я пусне да влезе и нищо нямаше да се получи. Зара се опитваше да скалпи нещо, ала всички мисли отпрашваха в мига, в който се зараждаха. Трябваше да продължи — ако не с история, то с друго, каквото и да е. Търсеше думи в къртичините, проточили се на редица от края на къщата, в накатранените картонени покриви на пчелните кошери, мерзелеещи се между натежалите ябълкови дръвчета, търсеше история във воденичния камък отвъд портата, в живовляка под краката си, диреше нещо за казване като изгладняло животно — плячка, ала всичко се изплъзваше от притъпените остатъци от зъби в устата ѝ. Скоро Алийде щеше да забележи паниката ѝ, а щом това се случи, щеше да си помисли, че работата на това момиче изобщо не е чиста, после щеше да се наложи да си тръгне, всичко щеше да се провали, Зара бе точно толкова глупава, колкото твърдеше Паша, винаги всичко оплескваше, глупава момиче, непоправима идиотка.

Погледна крадешком към Алийде, макар вече дори косата ѝ да не служеше за завеса. Тя я измери с поглед. Кожата на момичето бе

покрита с кал и нечистотия. Плачеше за сапун.

АЛИЙДЕ ПРИГОТВЯ БАНЯ

1992, Западна Естония

Алийде каза на момичето да седне на един разнебитен кухненски стол. Тя я послуша, погледът ѝ заблужда и се спря на буркана със сол, останал между стъклата на прозореца от миналата зима — втренчи се в него, сякаш бе чудо невиждано.

— Солта поема влагата. Прозорците не се замъгляват чак толкова от студа.

Алийде говореше бавно. Не беше сигурна дали умът на момичето работеше на пълни обороти. Макар да се бе поободрила навън, пантофът ѝ пристъпи прага доста предпазливо, сякаш подът бе от лед, на чиято здравина нямаше как да разчита, а вече седнала на стола, стана по-затворена и свита, отколкото на двора. Инстинктът на Алийде ѝ говореше, че не бива да пуска момичето вътре, ала състоянието ѝ изглеждаше толкова тежко, че нямаше какво друго да се направи. Сега момичето се стресна отново; бе се облегнала назад, едвам докосвайки кухненската завеса с голата си ръка. Уплашена, тя се наведе напред, при което столът се олюля и за малко да изгуби равновесие. Пантофът ѝ изсъска по пода. Щом столът се закрепил, кракът ѝ спря да бърше земята и момичето се вкопчи в ръба на стола. Извърна стъпала навътре, после обгърна тялото и отпуснатите си рамене с ръце.

— Нека ти донеса някаква суха дреха.

Алийде остави вратата към преддверието отворена и се зае да изравя от дрешника някакви пенъоари и фусти. Момичето не помръдна, беше се свила на стола и дъвчеше долната си устна. Изражението на лицето ѝ отново бе посърнало до първоначалния си вид. Алийде усети надигащото се в нея отвращение. Момичето трябваше да си тръгне скоро, стига най-напред да си изясни къде да отиде, пък и малко да се посъвземе. Нямаше да седят и да чакат още един гост — мъжа ѝ. Или оня, който бе хукнал да я преследва. Ако не беше примамка на крадци, чия бе тогава? На селските момчетии? Биха ли направили нещо чак толкова сложно? И защо? Само за да ѝ създават

неудобства, или пък скритата причина бе друга? Всъщност селските момчета не биха използвали руски момичета, никога.

Когато Алийде се върна в кухнята, Зара повдигна раменете и главата си и се извърна към нея. Очите ѝ я отбягваха. Не пожела да вземе дрехите — каза, че искала само панталон.

— Панталон? Нямам нищо друго, освен един клин, но май и той е станал за пране.

— Няма нищо.

— Обувала съм го за работа на двора.

— Няма нищо.

— Хубаво!

Алийде отиде да вземе панталона на Марат от закачалката в коридора, като през това време пооправи собственото си бельо. Носеше два чифта, както обикновено, както всеки божи ден след онази нощ в кметството. Случваше се дори да пробва бричовите на мъжа си. На мига започваше да се чувства по-сигурна. По-защитена. Ала в онези времена жените не носеха дълги панталони. По-късно из селото също започнаха да се мяркат жени с такива, но тя вече бе дотолкова свикнала с двойното бельо, че изобщо не въздишаше по дългите панталони. Но защо момиче в западна рокля ще иска клин на Марат?

— Все пак е правен, след като Марат вече се бе сдобил с машините за тъкане на японско трико — засмя се Алийде, щом се върна в кухнята. Момичето се изкикоти след мимолетна пауза. Кратък кикот, веднага го сподави подобно на човек, който не е разбрал виц, ала се смущава или не иска да си признае и просто се смее с останалите. Или пък за нея не беше шега. Навярно бе толкова млада, че не си спомняше какви бяха триката на Марат, преди да купят новите машини. А може би Алийде бе права в догадката си, че Зара изобщо не беше естонка.

— По-късно ще изперем и закърпим роклята ти.

— Не!

— Защо не? Скъпа е.

Момичето изтръгна клина от ръцете на Алийде, изхлузи чорапогащника си, рязко съблече роклята, надяна ловко пенъора и преди Алийде да успее да я спре, запрати роклята и чорапогащника в печката. В суматохата картата изпадна на чергата. Момичето я сграбчи и я метна в огъня при дрехите.

— Зара, няма от какво да се боиш.

Тя стоеше пред печката, сякаш за да брани горящите дрехи. Пенъоарът бе закопчан накриво.

— Какво ще кажеш за една баня? Ей сега ще стопля вода — обади се Алийде. — Не се тревожи.

Бавно се доближи до кухненската печка. Момичето не помръдна. Очите ѝ блещукаха панически. Алийде напълни чайника с черпака, хвана Зара за ръката и я накара да седне, постави на масата пред нея чаша горещ чай и се върна на печката. Момичето се извърна към нея, загледа я как шета.

— Нека си горят — обади се Алийде.

Веждите на момичето вече не потрепваха. Зае се да лющи лака от ноктите си пръст по пръст. Дали се бе успокоила? Алийде извади паница домати от килера и я сложи на масата, хвърли поглед към заредения капан за мишки до камарата тикви и заразглежда тефтера си с рецепти и вчерашните буркани с туршия, оставени да изстиват върху шкафа.

— Доматите трябва скоро да се консервират. И вчерашните малини. Ще провериш ли какво има по радиото?

Момичето взе вестника и го заразлиства шумно върху мушамата. Чаят се разля отгоре му, Зара се изплаши, отдалечи се от масата с подскок, гледаше ту към чашата, ту към Алийде, занарежда припряни извинения за бъркотията, оплитайки думите, изпадна във възбуда и се опита да изчисти, затърси парцал, зае се да бърше пода, чашата и краката на масата и притисна парчето плат към вече оплесканата черга, за да я подсуши.

— Нищо не е станало.

Тревогата на момичето не се уталожи и Алийде отново я увери, че нищо не се е случило, само да бъде спокойна, какво пък, някаква си чаша чай, да не я мисли, а защо Зара да не донесе от задната стаичка ваната, скоро щеше да има достатъчно топла вода. Момичето се изниза, за да изпълни задачата, пъргаво и с още жестове на извинение, затрополи към кухнята с поцинкованата вана и се засуети между нея и печката, наля вътре гореща вода, сетне и студена. Погледът ѝ бе прикован в пода, бузите руменееха, движенията ѝ бяха сръчни, угоднически. Алийде следеше шетнята ѝ. Необичайно добре обучено момиче. Подобна подготовка предполагаше солидно количество страх.

На Алийде ѝ домъчня и докато ѝ подаваше ленената хавлия с десен от Лихула, за миг задържа ръката ѝ. Момичето се сепна отново, пръстите ѝ се свиха, опита да се отскубне, но Алийде не я пусна. Искаше ѝ се да я погали по косата, ала Зара изглежда твърде много се боеше от докосване, та само ѝ повтори да не се тревожи. Сега щеше да се изкъпе спокойно, после да си облече сухи дрехи и да пийне нещо. Може би чаша студена и добре подсладена вода. Дали пък да не ѝ разтвори захар веднага?

Пръстите на момичето се изпънаха. Тревогата започна да отминава, тялото ѝ се отпусна. Алийде освободи предпазливо ръката ѝ и приготви успокоителната напитка. Момичето пи, чашата се тресеше, кристалчетата захар се вихреха. Алийде я подкани да се изкъпе, ала Зара отказа да помръдне, докато жената не се съгласи да изчака в предната стаичка. Остави вратата откритата, чуваше плясъците на водата, придружени от кратка, детска въздишка.

Момичето не умееше да чете на естонски. Говореше, но не можеше да чете. Ето защо бе прегледала вестника така нервно, обръщайки чашата си, може би нарочно, за да прикрие своята неграмотност.

Алийде надзърна през пролуката. Насиненото тяло на Зара се бе отпуснало във ваната. Кичурът коса на слепоочието ѝ стърчеше като принадлежно ухо нащрек.

ЗАРА СЕ ЛЮБУВА НА ЧИФТ ЛЪСКАВИ ЧОРАПИ И ОПИТВА ДЖИН

1991, Владивосток

Един ден Оксанка посети Зара с черна волга. Зара стоеше на стъпалата, когато автомобилът паркира пред къщата, вратата му се отвори и на земята стъпи крак в лъскав чорап. Отначало се изплаши — защо пред дома им ще спира черна волга? — ала забрави потреса си в мига, в който слънцето огря крака на Оксанка. Бабушките на пейката до стената се бяха смълчали, вторачени в лъскавия метал на колата и блесналия крак. Зара никога не бе виждала нещо подобно, чорапът имаше телесен цвят, изобщо не приличаше на чорап, а може и да не беше. Ала светлината сияеше върху прасеца по такъв начин, че нещо трябваше да го покрива, не беше гол крак. Изглеждаше така, сякаш го обгръщаше ореол, същият като на Дева Мария, Божията майка, позлатен със светлина по периферията. Прасецът преминаваше в глезен и завършваше с обувка на висок ток, и то каква! Токът бе стеснен в средата, наподобяваше изящен пясъчен часовник. Бе виждала мадам дьо Помпадур с подобни обувки в старите книги по история на изкуството, ала подалата се от колата бе по-висока и фина, с леко заострен връх. Когато стъпи на прашния път и токът се удари в камък, чак до стъпалата се разнесе раздиращ звук. После от вътрешността на колата се подаде и останалата част от жената, Оксанка.

От предните врати на автомобила излязоха двама мъже, облечени в черни кожени якета. На вратовете им лъщяха дебели златни ланци. Не казаха нищо, просто останаха до колата, втренчени в Оксанка. Определено хващаше окото. Беше красива. Зара не бе виждала приятелката си от години, от времето, когато замина да следва в Москва. Оттам ѝ изпрати някоя и друга картичка, после и писмо, в което съобщаваше, че отивала да работи в Германия. След това изобщо не я бяха чували, не и до този момент. Промяната беше смайваща. Устните ѝ лъщяха като хартията на западно списание, носеше лисичи

шал, оцветен в светлокафяво, не с цвят на лисица, а на кафе с мляко, или пък се намираха и такива лисици?

Оксанка пое към входната врата и щом съзря Зара, спря и помахна. Всъщност изглеждаше все едно дращеше въздуха с червените си нокти. Пръстите ѝ бяха леко присвити, сякаш готови да дерат. Бабушките се извърнаха да видят Зара. Една придърпа шала по-плътно около главата си. Друга прибра бастуна между краката си. Трета стисна своя с две ръце.

Някой наду клаксона на волгата.

Оксанка се доближи до Зара. Изкачи се по стълбите с усмивка, слънчевата светлина играеше по чистите ѝ бели зъби, протегна ръката с дълъг маникюр за поздрав. Лисицата докосна бузата на Зара. Стъклените очички се втренчиха в нея, тя също ги изгледа. Погледът им ѝ се струваше познат. Замисли се за миг и се сети, че очите на баба ѝ понякога изглеждаха досущ като тях.

— Толкова ми липсваше — прошепна Оксанка. Лепкавият блясък се разля по устните ѝ, изглежда ѝ бе трудно да ги раздели, сякаш при всяко отваряне на устата ѝ се налагаше да ги отлепя.

Вятърът закачи една от къдриците ѝ на устната, тя я отмахна, кичурът бръсна бузата ѝ и там остана червена мазка. Същите драскотини личаха и по врата ѝ. Като удари с пръчка. Оксанка стисна ръката ѝ и Зара усети по кожата си леките бодежи на ноктите.

— Нуждаеш се от фризьор, драга — засмя се тя, разрошвайки косите ѝ. — Нов цвят и хубава подстрижка!

Зара не отвърна.

— Ах, спомних си какви са фризьорките тук. Май че е по-добре да не им даваш да докосват косата ти — засмя се тя отново. — Хайде да прием чай.

Зара въведе Оксанка. Кухнята на комуналката притихна, докато я подминаваха. Подът изскърца — жените се стекоха към кухненската врата, за да ги погледат. Изтърканите пантофи на Зара стържеха по пясъка и люспите от слънчогледови семки на пода, погледите на жените я жилеха по гърба.

Покани Оксанка в стаята си и затвори вратата. В мрачното помещение приятелката ѝ грееше като падаща звезда. Обещите ѝ блещукаха подобно на котешки очи. Зара придърпа ръкавите на домашната си роба върху почервенелите кокалчета на ръцете си.

Бабата не се обърна. Седеше на обичайното си място, загледана през прозореца. Главата ѝ се чернееше на фона на процеждащата се отвън светлина. Изобщо не помръдваше от стола, само се взираше навън, без да продума, ден и нощ. Всички изпитваха някакъв вечен, слаб страх от бабата, дори и бащата на Зара, макар неизменно да бе пиян. После той угасна, а след кончината му Зара и майка ѝ се върнаха да живеят у баба ѝ. Тя никога не бе харесвала Дима, все го наричаше табла^[1]. Оксанка обаче бе свикнала със старицата и отърча да я поздрави, хвана ръката ѝ и заговори благо. Бабата може дори да се е засмяла. Зара се зае да слага масата, а Оксанка зарови в чантата си и подаде на старата кутия шоколадови бонбони, лъскава като самата нея. Зара сложи бързовара в чайника. Оксанка отиде до нея и ѝ подаде найлонова торбичка.

— Тук има всякакви дреболии.

Зара се възпротиви. Торбата изглеждаше тежка.

— Вземи я, де. Или чакай — Оксанка извади една бутилка. — Това е джин. Баба някога пила ли е нещо подобно? Трябва да е непознато изживяване.

Оксанка грабна ракиените чаши от лавицата, напълни ги и отнесе една на бабата. Тя помириса напитката, изкриви лице, после се подсмихна и изля съдържанието в устата си. Зара последва примера ѝ. По гърлото ѝ се разнесе тръпчиво парене.

— С джин се правят напитки като джин с тоник например. Доста такива приготвяме на клиентите ни. Would you like to have something else, Sir? Another gin tonic, Sir? Noch einen?

Оксанка се зае чевръсто да раздава напитки по масата, понесла въображаема табла. Необуздаността ѝ зарази Зара и тя захвана да ѝ дава бакшиши, закима одобрително към поднесената ѝ напитка и се разкикоти от лудориите на Оксанка, точно както едно време.

— Ето че те разсмях — приятелката ѝ седна, задъхана от цялото това кривене. — Доста се смеехме някога, помниш ли?

Зара кимна. Около бързовара в чайника започнаха да се образуват мехурчета. Изчака водата да заври, извади го, взе буркана с чай от полицата, сипа от листенцата в чайника и отнесе чашите на масата. Оксанка можеше и да предупреди за гостуването си. Да бе изпратила поне картичка. Тогава щеше да успее да приготви някаква

почерпка, с която да я очарова, пък и можеше да я посрещне в други дрехи, не с домашната роба и старите пантофи.

Оксанка се настани на масата, поставяйки лисицата на облегалката така, че главата ѝ бе положена на рамото ѝ, а останалата част от шала се виеше около страничната подпорка на стола.

— Тези са истински — каза тя и почука с нокът по обеците си. — Истински диаманти. Виждаш ли колко добре се печели на Запад, Зара. А забеляза ли зъбите ми? — на лицето ѝ грейна усмивка.

Едва тогава Зара обърна внимание, че пломбите на предните ѝ зъби вече не се виждаха.

Зара си спомняше онези волги, винаги тъй мощни, хвърчащи в атака без светлини. Сега Оксанка имаше същата. И личен шофьор. И бодигард. И златни обеци с големи диаманти. Бели зъби.

Като деца за малко да ги прегазни волга. Бяха ходили на кино, прибираха се и пътят беше пуст. Зара въртеше из джоба си синьо-сива, втвърдена гумичка за триене, чиято марка заедно с връхчето се бе изтрила още преди няколко дни. Тогава ги връхлетя. Чуха бръмченето, но не видяха изникналата иззад ъгъла кола, а после вече бе изчезнала. Отърваха се на косъм. У дома Зара се принуди да изпили нокътя на показалеца си. Беше се счупил от удара в гумичката при преминаването на колата, друг пък се бе извил навън и се бе отделил от плътта. Там бе избила кръв.

В същата комуналка живееше семейство, чиято дъщеря бе прегазена от черна волга. Милиционерите бяха вдигнали ръце, отсичайки, че не можели да направят нищо. Такова било положението. Правителствени коли — какво да ги правиш? На всичкото отгоре ги наругали и ги отпратили.

Зара не смяташе да споделя с майка си, ала тя забеляза обърнатия нокът и кървавия пръст, не повярва на обяснението ѝ — явно бе, че я лъжеше. Щом Зара ѝ каза, че ги е ударила черна волга, майка ѝ я плесна. После поиска да знае дали са ги видели, онези в колата.

— Не вярвам. Движеха се толкова бързо.

— Не спряха ли?

— Не, разбира се.

— Никога, никога, никога не доближавайте подобна кола. Видите ли такава, бягайте. Независимо накъде. Хуквайте към дома на мига.

Зара остана поразена. Толкова много думи от устата на майка ѝ наведнъж. Не се случваше често. Не ѝ пукаше кой знае колко за плесницата, ала този блясък в очите на майка ѝ. Беше силен. На лицето ѝ бе изписано явно изражение, а дотогава на него не личеше нищо.

Онази нощ майка ѝ прекара будна на кухненската маса, втренчена в пространството пред себе си. Оттогава всяка вечер надзърташе измежду завесите, сякаш очакваше да види черната волга пред къщата, дебнеща, тихо забръмчала на мястото си. По-късно се случваше да се събуди нощем, наглеждаше преструващата се на заспала Зара и отиваше до прозореца, надничаше навън, връщаше се в леглото, лягаше като вцепенена и оставаше така, докато заспи, ако изобщо успееше. Понякога се застояваше зад завесата и се взираше навън чак до сутринта.

Веднъж Зара се вдигна от постелята и застана зад майка си, дръпна подгъва на бархетната ѝ нощница.

— Никой няма да дойде.

Майка ѝ не отговори, само откачи ръката ѝ от плата.

— Мамо, Ленин ни пази, няма за какво да се тревожим.

Тя продължаваше да мълчи. Извърна се и дълго се взира в нея, а и малко встрани, такъв навик имаше. Сякаш зад гърба на момичето стоеше втора Зара и майка ѝ бе насочила погледа си тъкмо към нея. Мракът се влачеше, часовникът тиктакаше, ходилата им се бяха нагодили към захабения дъсчен под, впити във вдлъбнатините му, кожата се бе слепила с тях, отделяйки се чак когато майка ѝ я вдигна, за да я отнесе обратно под одеялото. Не обелиха и дума.

Зара бе чувала истории и за Берия. И за черни коли, тръгнали да търсят млади момичета. Кръстосвали улиците нощем и ги следвали, докато най-сетне не спирани до тях. После никой не чувал нищо за момичетата. Черната правителствена кола винаги си оставаше черна правителствена кола.

А сега Оксанка — филмова звезда някъде отдалеч — бе слязла от черна волга, бе помахала на Зара с дълги, здрави, червени нокти, бе одраскала въздуха и се бе усмихнала широко и милостиво като някоя особа със синя кръв, слязла от презокеански лайнер.

— Твоя ли е волгата? — попита Зара.

— Моята кола е в Германия — засмя се Оксанка.

— Значи си имаш собствена?

— Разбира се! На Запад всички имат коли.

Оксанка кръстоса крака грациозно. Зара прибра своите под стола. Бархетната подплата на пантофите ѝ беше влажна както винаги, същите бяха и пантофите на Оксанка с цвят на розова попивателна хартия някога, когато ги носеше, съвсем същите, както когато седяха на същата тази маса и попълваха ученическите си журналы с пръсти, покрити с мастилени петна.

— Колите не ме вълнуват — отбеляза Зара.

— Та с тях можеш да отидеш, където си пожелаеш! Представи си само!

Зара си мислеше как майка ѝ скоро щеше да се прибере и да види пред дома им черна волга.

Бабата не бе забелязала колата, понеже си седеше на мястото, а прозорецът ѝ не гледаше към улицата. Тя изобщо не се интересуваше от живота там, за разлика от бабушките, насядали покрай стената. На нея ѝ стигаше небето.

Зара съпроводи Оксанка обратно до волгата и тя ѝ каза, че покривът на родителите ѝ вече не течал. Била го поправила.

— Платила си?

— В долари.

Преди да се качи в колата, Оксанка подаде на Зара продълговата книжка.

— Тук пише за хотела, в който работя.

Зара обърна листовката в ръцете си. Дебелата ѝ хартия бе лъскава и от нея се усмихваше жена, чиито зъби блестяха с невероятна белота.

— Това е брошура.

— Брошура?

— Има толкова много хотели, че се нуждаят от такива. Ето ти още. Не съм била по тези места, но и там обичат да наемат рускини. Мога да ти намеря задграничен паспорт, ако искаш.

Мъжете, които я чакаха, запалиха двигателя и Оксанка се настани на задната седалка.

— В онази торбичка има чорапогащник, същия като този — извика Оксанка и посочи краката си, подавайки единия през вратата на автомобила. — Пипни го.

Зара протегна ръка и поглади повърхността му.

— Невероятно, нали? — засмя се Оксанка. — Ще се върна утре. Тогава ще си поговорим още.

[1] Обидна дума в естонския език, отнасяща се за руснаците и съветските граждани. — Б.пр. ↑

ВСЯКО ИЗДРЪНЧАВАНЕ НА НОЖ ОТЕКВА НАСМЕШЛИВО

1992, Западна Естония

Изпод ленената кърпа се подаваха насинените крака на момичето. Чорапогащникът ги бе прикривал, ала прасците и ръцете ѝ сега бяха голи, настръхнали и влажни след банята. Белег пресичаше гърдите ѝ, но изчезна под хавлията. Алийде изпита отвращение. Застанало на кухненската врата, изкъпано, момичето изглеждаше помладо, кожата ѝ наподобяваше сърцевината на току-що нарязана канелена ябълка. От косата ѝ по пода капеше вода. Миризмата на изкъпаното момиче се разнесе към стаичката и за миг Алийде закопня за сауна, ала нейната бе изгоряла преди години. Отказа се да гледа Зара и се зае да инспектира тръбите на Бергман по стената, още функционираха, почука по зелената и обра паяжините с бастуна си.

— Тук на масата има екстракт от живовляк. Ще помогне на кожата ти.

Момичето не помръдна, само попита за цигари. Алийде посочи с бастуна шкафа с радиото и я помоли да запали една „Прима“ и за нея. Когато и двете запушиха, Зара отново насочи внимание към ноктите си. Капките от косата ѝ се събираха в локвичка.

— Седни на дивана, момичето ми.

— Ще се намокри.

— Няма.

Тя се свлече в ъгъла на дивана и провеси глава настрани, за да капе на пода. По радиото Рюител говореше за изборите, Алийде смени станцията. Айно бе казала, че щяла да отиде да гласува, но тя нямаше намерение.

— Сигурно тук няма боя за коса?

Алийде поклати глава.

— Ами туш или мастило? Мастило за печати?

— Не мисля.

— Индиго?

— Няма.

— Но какво ще правя сега?

— Мислиш си, че после няма да им е лесно да те разпознаят?

Момичето не отговори, размишляваше.

— Какво ще кажеш да ти донеса чиста нощница и скоро да вечеряме?

Алийде угаси цигарата си в пепелника, изрови от скрина нощница на червени и бели цветчета и я остави за момичето. Откъм кухнята се разнасяше дрънченето на стъклени шишета. Есенцията от живовляк все пак трябваше да свърши работа. Мракът притискаше прозорците иззад завесите и Алийде огледа рамките, за да провери дали по тях не са останали пролуки. Не. Само по долния ръб се усещаше леко течение. Водата от банята щеше да изнесе навън чак на другия ден. Дращенето на мишка в ъгъла я постресна, ала ръката ѝ бе спокойна, когато се зае да отбелязва датите на бурканите с туршии. По тях бяха полепнали късчета от вестник, които заедно образуваха изречението „18% от тазгодишните разследвани престъпления са били приключени“ и Алийде драсна отметка, за да отбележи най-лошата консерва от партидата. Новината за първия секшоп в Талин се сдоби със знак за най-добро качество. Писалката вече пресъхваше, Алийде я избърса в хартията. „През първите дни най-големият проблем били момчетата, нахлуващи в магазина като рояци мухи. Налагало се да бъдат държани далеч от мястото.“ Хартията се разпадна, Алийде се отказа, извади пълнителя от писалката и го пусна в буркана с останалите изпразнени. Датите бяха изписани с треперлив почерк. Налагаше се да довърши по-късно. Макар да пренесе готовите буркани в килера без особено усилие, думкането в гърдите ѝ не отшумя. Трябваше да се отърве от момичето до утре. Айно щеше да донесе мляко и беше време да отидат до църквата за колетите с помощи, а Алийде не желаше да оставя Зара сама в дома си. Освен това, видеше ли я Айно, нямаше начин Алийде да спре разпространението на клюки из селото. Пък и ако мъжът на Зара изобщо съществуваше, той изглежда спадаше към онзи тип гости, който не би искала да посрещне в дома си.

Забеляза на кухненската маса парчето салам, купено при последното ѝ ходене до магазина, и си спомни за мухата. Беше се развалил. Мухата бе отлетяла от съзнанието на Алийде в мига, в който откри момичето на двора. Алийде беше глупава. И стара. Не беше

способна да се съсредоточава върху няколко неща едновременно. Вече се канеше да изхвърли салама, но промени намерението си и го разгледа по-обстойно. Поначало мухите дотолкова се изтощават от снасянето на яйца, че остават като зашеметени на съответните места. Яйца не се виждаха, нито пък муха, но щом повдигна опаковъчната хартия, отдолу зашава топчесто създанийце. Алийде усети вкус на повръщано в устата си. Стисна салама и се зае да реже филийки за сандвича на момичето. Пръстите я сърбяха.

Зара се облече и влезе в кухнята. Изглеждаше още по-млада в бархетната нощница.

— Само не мога да разбера как така говориш естонски, момиче.

— Какво странно има в това?

— Не си тукашна. Изобщо не си от Естония.

— Така е. От Владивосток съм.

— А сега си тук.

— Да.

— Любопитно наистина.

— Така ли?

— Ами че да. Та стар човек като мен няма откъде да знае, че във Владивосток са отворили училища с преподаване на естонски. Колко са се променили времената.

Зара се усети, че отново потриваше уши. Отпусна ръце в скута си, сетне ги вдигна на масата до лицата с домати. Най-големият беше колкото два юмука, най-малкият — колкото супена лъжица, всичките напрацели, презрели, от цепнатинките по тях бе избил сок. Поведението на Алийде бе изменчиво, Зара не можеше да отгатне накъде щяха да я отведат думите и действията ѝ. Алийде приседна, стана, изми си ръцете, седна, разшета се, изми ръцете си в същата вода, подсуши ги, нагледа бурканите и тефтера с рецепти, ряза и розови домати, изми ръце — неспирната ѝ суетня не оставяше възможност за тълкуване. Сега всяка изречена дума звучеше като половинчато обвинение, а докато слагаше масата, всяко издрънчаване на нож, всяко изчаткване на чиния отекваше насмешливо. И всяко от тях стряскаше Зара. Налагаше се да обмисля думите си, да се държи като порядъчно момиче, достойно за доверие.

— Мъжът ми ме научи.

— Мъжът ти?

— Да. Той е естонец.

— Охо!

— От Талин е.

— И сега искаш да отидеш там? Та този твой мъж със сигурност да те открие?

— Не!

— Че защо тогава?

— Трябва да се махна оттук.

— Ама разбира се, че ще влезеш в Русия. През Валга. Или Нарва.

— Не мога да отида там! Трябва да стигна до Талин. През границата. Паспортът е у мъжа ми.

Алийде се наведе към бурканчето с лекарство за сърцето, лъхна я миризма на чесън, лапна лъжичка от гъстия мед и върна лекарството в хладилника. Трябваше да направи още от него, може би малко по-силно, да добави повечко чесън, толкова слаба се чувстваше. Ножицата, с която режеше на ситно стръкчета лук върху картофите, тежеше в ръката ѝ, зъбите ѝ не смогваха с хляба. Погледът на момичето я гнетеше. Алийде си взе кисела краставичка, отрязва края ѝ, разцепи я и се хвана да тъпче резенчетата в устата си. Сокът смаза гърлото ѝ и гласът заизлиза по-свободен и овладян.

— Мъжът ти явно е забележителен човек.

— Такъв е.

— Та аз досега не съм чувала за естонец, дете би си взел жена от Владивосток, пък да я научи и на естонски. Ама че се е променил този свят!

— Паша е естонски руснак.

— Паша? О, чак такъв. Но не съм чувала и за естонски руснаци, дете биха се вдигнали до Владивосток за жена, че да я научат и на естонски. Така ли стана? Обикновено се случва естонските руснаци да говорят руски, сетне и жените им почват да плюят на руски по същия начин. На всяка дума хвърчат шлюпки от слънчогледови семки.

— Паша е забележителен мъж.

— Ама наистина! Та Зара ще да е доста щастливо момиче! Защо си е взел жена от Владивосток?

— Там имаше работа.

— Работа?

— Работа!

— Защото иначе руснаците идват тук, не обратното. Та значи е ставало въпрос за работа, така ли?

— Паша е забележителен мъж.

— Същински принц! Тъй ми се чини. Дори те е завел на почивка в Канада.

— Всъщност там се опознахме по-добре, в Канада. Бях заминала да работя като сервитьорка, нали вече го споменах, и се натъкнах на познат мъж.

— А после се оженихте и той каза, че вече няма нужда да работиш като сервитьорка.

— Нещо от този род.

— Роман можеш да напишеш от такива прекрасни истории.

— Нали!

— Глезене, пътешествия и коли. Доста момичета биха се задържали при подобен мъж.

БАБИНИЯТ КУФАР Е В ШКАФА, А В КУФАРА Е ВАТЕНКАТА Й

1991, Владивосток

Зара скри получените от Оксанка брошури в куфара си, който държеше прибран в гардероба, понеже не знаеше на какво мнение щеше да бъде майка й по въпроса. Баба й не я тревожеше — не би разказала за наговореното от Оксанка. И все пак нямаше как да не спомене за посещението й, понеже жените от комуналката така или иначе щяха да се разклюкарят. Щяха да любопитстват какво й е донесла и би било хубаво да почерпи всяка от тях с по глътка джин. Майка й със сигурност щеше да се зарадва на подаръците, но дали щеше да й се понрави идеята Зара да си намери работа в Германия? Дали би помогнало, ако можеше да й каже колко долари ще изпраща у дома? Ако са страшно много? Утре трябва да попита Оксанка какви суми би посмяла да обещае. Май би било добре да си изясни и някои други неща. Дали би й се удало да спести достатъчно пари за пет години? За да завърши някакво образование. Дали би успяла едновременно да пести и да праща пари вкъщи? Ами ако остане там съвсем за кратко, например половин година, ще спести ли достатъчно за толкова време?

Зара тикна в куфара и донесения от Оксанка чорапогащник. Видеше ли го майка й, веднага щеше да го продаде и да каже, че на нея такъв не й трябва.

Баба й откъсна очи от небето за миг.

— Какво има там?

Зара й показа плоския пакет. Приличаше на прозрачен, пластмасов плик за писма, съдържащ лъскава снимка върху цветен картон: жена с бели зъби и два дълги крака. На опаковката имаше малък отвор, през който се виждаше чорапогащникът. Бабата разглежда пакета. Зара понечи да го отвори, за да й покаже съдържанието му, ала старата жена я възпря. Нямаше смисъл. Само щеше да го съсипе с грубите си ръце. А дали подобни прелестни чорапогащници изобщо можеха да се закърпят?

— Хайде, прибири го — разпореди се баба й и добави, че и по нейно време копринените чорапи били твърда валута.

Зара се върна при гардероба с решението да скъта чорапогашника и брошурите на дъното на куфара. Извади го на пода и се зае да го изпразва. В гардероба винаги имаше готови за отпътуване куфари. Един за майка й. Един за баба й. Един за Зара. Уж в случай на пожар. Понякога бабата ги преподреждаше и проверяваше нощем, вдигаше толкова шум, че Зара се будеше. Докато растеше, баба й редовно подменяше дрехите в куфара й с нови, изваждайки омалелите. Там стояха и всички важни документи, палтото, в чийто подгъв бяха скрили пари, и лекарства, които подновяваха на равни интервали от време. Както и игли, конци, копчета и безопасни игли. В куфара на бабата бе прибрана и посивяла, износена ватенка. Ватираната й подплата направо се бе вкаменила, а нижещите се от горе на долу шевове вървяха равномерно като бодлива тел в чудноват контраст с неугледността на дрехата.

Като дете Зара винаги си представяше, че баба й не вижда друго, освен блещукащото през прозореца небе, че не забелязва нищо от случващото се иначе у дома, ала веднъж, когато куфарът злополучно тупна от полицата на пода и закопчалките се счупиха, тя се извърна с пъргавината на младо момиче, изкривила уста като капачката на отворен буркан. Ватенката, която Зара виждаше за първи път, се бе издула на пода. Баба й остана на мястото си до прозореца, ала погледът й бе прикован в нея, дълбоко навътре, а тя не разбра защо се бе засрамила, нито пък защо изпитваше срам по начин, различен от случаите, когато се запъваше или отговаряше погрешно в училище.

— Махни го оттук.

Когато майка й се прибра, залепи и завърза куфара. Не успя да поправи ключалките. Даде ги на Зара да си играе и тя направи от тях обеци за куклата си. Това бе едно от най-значимите събития в детството й, дори и по-късно не можа да проумее какво се бе случило и защо, ала впоследствие между нея и баба й се зародиха още от техните си истории. Започна да я взима със себе си, щом станеше време за прибиране на реколтата и приготвяне на зимнина. Майка й ходеше на работа и все не й оставаше време да полива и плеви зеленчуковата градина. Зара и баба й се грижеха за нея заедно, а през това време старата жена разказваше истории за тази чужда страна, на този чужд

език. Зара го чу за първи път в нощта, когато се разбуди, понеже тя си говореше сама до прозореца. Събуди майка си и ѝ прошепна, че нещо безпокои баба ѝ. Тя отметна одеялото, нахлузи пантофите и натисна главата ѝ към възглавницата, без да продума. Зара се подчини. Думите на майка ѝ към бабата звучаха странно, баба ѝ отговори по същия начин. Куфарите лежаха на пода със зинали уста. Майка ѝ докосна ръката и челото на старицата и ѝ даде вода и валидол, тя ги изпи, без да я погледне, в което нямаше нищо необичайно — баба ѝ никога не гледаше хората, очите ѝ винаги ги подминаваха. Майка ѝ насъбра куфарите, затвори ги в гардероба и сложи ръка на рамото на възрастната жена. Останаха така, загледани в мрака навън.

На следващия ден Зара попита майка си какво бе казала баба ѝ и що за език бе това. Тя се опита да избегне темата, залута се с чая и хляба, ала Зара не я остави на мира. Тогава майка ѝ и обясни, че баба ѝ говорила на естонски, повтаряла думите на някаква естонска песен. Започвала леко да изкуфява. И все пак ѝ спомена заглавието на песента: „Майчино сърце“. То се запечата в съзнанието на Зара и когато майка ѝ излезе от къщи, тя отиде при баба си и го произнесе. Старицата я погледна, за първи път се взря право в нея и Зара усети как погледът ѝ проникна през очите ѝ навътре в тялото, в устата, в гърлото, как гърлото ѝ започна да се стяга и как взорът на баба ѝ се разля надолу към сърцето, как то започна да се свива, как оттам се разстла към стомаха, как се загърчи той, как после проникна в краката, вече разтреперани, а оттам се просмука в ходилата ѝ, те забоцкаха, усети топлина, а баба ѝ се усмихна. От тази усмивка се зароди първата им взаимна игра, покълна от дума на дума и разцъфна мъглява и жълтееща, точно както цъфтят мъртвите езици, запращя сладко като иглата на грамофон, зазвуча подобно на гласовете под водната повърхност. Тихо, шепнешком помежду им израсна нов език. Това беше тяхната тайна, тяхната обща игра. Докато майка ѝ шеташе из къщи, баба ѝ си седеше на своя стол, а Зара носеше разни предмети или играчки, или просто докосваше нещо и баба ѝ тихомълком образуваше естонското му название с устни. Ако думата беше грешна, Зара трябваше да се досети. Не успееше ли, баба ѝ я оставяше без бонбони, ала щом откриеше грешката, неизменно получаваше сладко. Майка ѝ не одобряваше раздаването на вкуснотии без причина, както си мислеше тя, ала не бе способна да се намеси с нещо повече от

спорадични изсумтявания. Зара можеше да си запази захарните думи, сладкия език и редките истории, разказани от баба ѝ в зеленчуковата градина. Истории за едно кафене някъде там, където поднасяха пай от ревен с гъста бита сметана, кафене, чиито курабийки с глазура се топяха в устата, а в градината му ухаеше на жасмин. Шумоленето на немски вестници и не само — също и естонски, и руски, игли за вратовръзки, копчета за ръкавели, прекрасни дамски шапки, някой и друг фронт с черен костюм и обувки за тенис, навети към улицата магнезиеви облачета от домовете, където току-що бяха правили снимки. Неделен концерт на крайбрежната алея. Глътка „Зелтерс“ в парка. Принцесата от Колувере, блуждаеща нощем по улиците. Топлината на печката в зимна вечер, малиново сладко върху филийка от франзела, а за пиене — студено мляко! Нектар от касис!

Зара върна багажа в куфара си, натрупа всичко върху хотелските брошури и чорапогащника, затвори капака и го прибра на мястото му в гардероба. Баба ѝ отново се бе обърнала към прозореца, загледана в небето. Зиме не им даваха да поставят одеяла пред стъклата, макар да духаше през пролуките, нищо че всячески се опитваха да ги запушат. Ето защо баба ѝ сигурно виждаше небето и нощем, когато нямаше съвсем нищо за гледане. Казваше, че небето тук било същото като у дома. За нея беше важна и Голямата мечка — и тя била същата като у дома, само че малко по-бледа, понякога се налагаше доста да я търсиш. Винаги беше лесно да накара баба си да се засмее с помощта на съзвездието — стигаше само да ѝ го посочи и да произнесе името му. Като дете Зара не разбираше всичко това, едва по-късно проумя, че баба ѝ наричаше Естония свой дом. Там бе родена тя, а също и майка ѝ. После избухнала война, настанал глад, войната им отнела дядо ѝ и се наложило да бягат от германците. Дошли във Владивосток, а тук имало работа и дори повече храна, та останали.

— Лошо ли ще бъде, ако замина да работя в Германия? — попита Зара.

Баба ѝ не се извърна.

— За това трябва да питаш майка си.

— Тя така или иначе не казва нищо. Никога и на никого. Няма да се обади, дори и да е против. Ако пък е съгласна, пак няма да обели дума.

— Майка ти не е особено разговорлива.

— Направо е няма.

Баба ѝ въздъхна укорително.

— Не вярвам да я е грижа дали съм тук, или някъде другаде.

— Хайде сега, не е така.

— Не я защитавай!

Зара сърбаше напрегнато, чаят влезе в кривото ѝ гърло и така я задави, че ѝ избиха сълзи. Щеше да замине. Поне нямаше да ѝ се налага да слуша вечното влачене на майчините пантофи. Другите майки били свидетели на бомбардировки като малки и при все това говореха, макар баба ѝ да казваше, че бомбите можели да изплашат едно дете до онемяване. Защо тъкмо нейната се бе шокирала до такава степен? Зара щеше да замине. Щеше да донесе на баба си страшно много пари, а може би и телескоп. Да видим какво ще каже майка ѝ, като се върне с пълна чанта долари и с тях заплати следването си, като стане лекар за рекордно време и им осигури собствен апартамент. Ще си има самостоятелна стая, където да учи на спокойствие, да чете за изпитите, ще носи западна прическа, лъскави чорапогачи всеки ден, а баба ѝ ще търси Голямата мечка с телескопа.

ЗАРА СИ СЪСТАВЯ ПЛАН ЗА БЯГСТВО, А АЛИЙДЕ Й ЗАЛАГА КАПАНИ

1992, Западна Естония

Зара се събуди от промъкващия се откъм кухнята аромат на врящи свински уши, който ѝ напомни за дома. Най-напред си помисли, че е във Владики — разпозна тракането на капака над кипящата в чайника вода, не ѝ бе чужда и миризмата на хрущял, устата ѝ вече се изпълваше със слюнка, когато изведнъж усети бодване от перо по бузата си — бе пробило възглавницата — тогава отвори очи и съзря ъгълчето на непозната черга. Беше в къщата на Алийде Тру. Тапетът бе набъбнал, ръбовете му бяха слепени накриво. Между него и чергата се мержелееше фина паяжина с провиснала мъртва муха. Зара отгърна тъканта с пръст, паякът се размърда отдолу. За малко да я натисне отгоре му, да го смачка, ала си спомни, че убиването на паяк предвещава смъртта на собствената ти майка. Заглади чергата. Усещаше скалпа си лек, кожата ѝ се чувстваше като пролетна при допира със закопчаната чак до врата бархетна нощница. Неприятни вечерта, напоените с ракия чорапи се бяха затоплили, ароматът на сапун още галеше носа ѝ. Зара се усмихна. Слънцето надзърташе през пролуката между завесите, а те бяха точно такива, каквито си ги бе представяла.

Алийде ѝ постла дивана в предната стаичка. Задната бе тъй претъпкана със сушаци се растения, че нямаше как да побере прилична постеля. Подът, леглата, полиците и масите бяха покрити с вестници, наръсени с невен, хвоц, мента, бял равнец и кимион. По стените висяха торбички с парченца сушени ябълки и сухари от черен хляб. Масичките до прозореца бяха отрупани с еликсири, оставени на въздействието на слънчевата светлина. Едно от бурканчетата изглежда бе шупнало и Зара мигом извърна очи. Въздухът в задната стаичка бе тъй натезжал от билките, че едва ли някой би могъл да мигне там. Всъщност Алийде си постла върху черджето пред вратата ѝ, след като внимателно сбута покритите с растения вестници, за да освободи местенце колкото за дребен човек. Предложението на Зара да заеме

мястото ѝ не се понарава на Алийде — навярно се опасяваше да не смачка билките, докато се върти насън. Миризмата на билетата се долавяше и в предната стаичка, но не се натрапваше. Там имаше само купчина медени пити и някоя и друга саксия, на гвоздей до печката бе окачена мрежичка с чесън. Край шкафа с радиото се камаряха възглавници. Леко позахабени, белите дантели на калъфките им бяха пожълтели и все пак мъжделееха в иначе мрачната стаичка. Зара ги бе погледнала крадешком, преди да си легне. На всяка от тях личаха инициали, две еднакви нямаше.

Вратата към кухнята и готвещите се свински уши бе затворена, ала радиото звучеше достатъчно силно, та да го чува чак в стаичката. Разказваха за варшавската радиомачта, рухнала година по-рано. Най-високата постройка на всички времена беше 629 метра. Зара скочи от постелята. Сърцето ѝ думкаше.

— Алийде?

Погледна през прозореца, очаквайки да съзре там черната волга или BMW-то. И все пак на двора не се виждаше нищо ново. Напрегна се да долови нещо необичайно, но чуваше само шепота на собствената си кръв, радиото и тиктакация часовник, скърцането на дъсчения под, докато се прокрадваше към кухненската врата. Дали Паша и Лаврентий не бяха седнали най-спокойно да пият чай? Дали не я чакаха? Не беше ли тъкмо в техния стил да я оставят да си се събуди и да влезе в кухнята нищо неподозираща? Не беше ли точно този най-злокобният план, перфектен в техните очи? Отпуснати на ъгъла на масата, запалили цигари, преглеждащи вестника. Ще се усмихнат при влизането ѝ в кухнята. Ще принудят Алийде да мълчи, седнала помежду им, старата жена ще се пули от ужас с воднистите си очи. Всъщност беше трудно да си представи подобно изражение на лицето ѝ.

Зара побутна плътно затворената врата и тя се оплака звучно. Кухнята беше празна. Нямаше и следа от Паша и Лаврентий. На масата се виждаха тефтерът с рецепти на Алийде, разтворен вестник и няколко крони на банкноти. Свинските уши си вряха под парата. Подът пред умивалника беше мокър, легенът — празен, ваната също, кофите с мътилка бяха пълни до ръба. Алийде не се виждаше никъде. Входната врата се отвори и Зара се втренчи в нея. Идваха ли вече?

Алийде прекрачи прага.

— Добро утро, Зара. Сънят май ти се е усладил.

Остави на пода кофа с вода.

— Ами сега? Какво си направила с косата си?

Зара седна на масата, потърка се по главата. Бодлива къса коса, полъх премина по врата ѝ.

До захарницата имаше ножици. Взе ги и се хвана да си реже ноктите. По мушамата нападаха нащърбени полумесеци на червени петънца.

— Разбира се, че можехме да измислим някакъв начин да боядисаме косата ти. С ревен щеше да се получи червеникав цвят.

— Няма значение.

— Хайде, остави поне тези нокти на мира. Та аз имам пила тук някъде. Ще се погрижим за тях.

— Не, няма.

— Зара, няма начин мъжът ти да дойде тук. Как би могъл? Та ти можеш да бъдеш къде ли не. Сега ще пийнеш кафе и ще се успокоиш. Сутринта смлях съвсем истински кафени зърна.

Алийде ѝ напълни чаша кафе от кафеварката и отиде да извади свинските уши с лъжицата за отцеждане, като от време на време хвърляше поглед към Зара и работата ѝ с ножиците. Щом приключи с оформянето на маникюра си, тя взе да бърника с лъжичката из жълтеникавата захар на едри кристали. Усещаше пръстите си голи и чисти. Влажното хрущене на захарта се примесваше успокоително с бръмченето на хладилника. Дали да не направи опит да изглежда възможно най-спокойна? Или пък да ѝ разкаже какъв е Паша в действителност? Кое би накарало Алийде да ѝ помогне с най-голяма готовност? А дали не би трябвало да се постарее да забрави Паша поне за известно време и да се концентрира върху Алийде? Най-малкото се налагаше да се опита да мисли трезво.

— Винаги намират.

— Те?

— Мъжът ми, де.

— Май че бягството ти не е съвсем първото.

Лъжицата на Зара застина в захарницата.

— Няма нужда да отговаряш.

Алийде поднесе чинията със свински уши.

— Само ще отбележа, че си в доста окаяно състояние за примамка.

— Примамка?

— Не се преструвай, момиченце. Едно такова младо пиленце, дето го изпращат да проучи дали в къщата има нещо ценно. Най-често обаче ги оставят да лежат насред пътя, все едно са ранени, за да спират автомобилите и хоп — ето ти я колата. Определено трябваше да дойдеш чак след гостуването на дъщеря ми.

Алийде привърши речта си и се зае да пълни чиниите им, но от време на време хвърляше по някое око на Зара. Очевидно очакваше тя да каже нещо. Дали не бе заложила в думите си някакъв капан? Прехвърляше ги из ума си, без да открие нещо особено. Ето защо вметна лесен въпрос:

— Как така?

Алийде не отговори веднага. Очевидно очакваше друга реакция.

— Тогава ще загъмжи с такива гости от селото — всички ще искат да видят какво ми е донесла. Аз обаче ще скрия по-голямата част в гюмовете. Ще оставя на показ само два-три пакета кафе. Не че сега има нещо в тях, празни са си, само малко макарони и брашно — чакат да дойде дъщеря ми. Ще вземе да разглези старата си майка.

Зара пак зачовърка из захарницата с лъжицата, вече обезформена от полепналата по нея захар. Опитваше се да измъдри накъде бие Алийде.

— Помолила съм я да ми донесе какво ли не.

Изведнъж ѝ просветна. Кола! Дали дъщеря ѝ щеше да пристигне с автомобил?

— Ще дойде със собствената си кола. Обеща да ми донесе нов телевизор, да замени този „Рекорд“, какво ще кажеш? Чудно как вече е възможно да пренасяш такава техника през границата, просто ей така.

Зара си взе едно свинско ухо. Ножът ѝ задрънча по чинията, вилицата ѝ бавно бучеше парченцата. Изобщо не и се удаваше, вилицата тракаше, пръстите ѝ се вкопчиха в приборите. Трябваше да отпусне хватката си, иначе Алийде щеше да се досети, че се опитва да спре треперещите си ръце. Не биваше да изглежда твърде развълнувана, налагаше се едновременно да хапва от свинското ухо и да говори, дъвченето уравнивсяваше гласа ѝ. Попита накъде смята да отпътува Талви след гостуването си тук, дали направо към Талин.

Навярно Зара би могла да се добере до най-близкия град — а кой всъщност беше той? — невъзможно бе да се вози на автобуси и влакове, понеже мъжът ѝ щеше да научи на мига, както и милицията. Алийде отбеляза, че в Естония вече казвали полиция, ала Зара продължи — налагаше се жената да разбере, че трябваше да се добере до Талин тайно. Видеше ли я някой, пътуването ѝ щеше да бъде провалено.

— Нуждая се само от превоз до Талин, нищо повече.

Алийде сбърчи чело. Това беше лош знак, но Зара не можеше да се спре сега, гласът ѝ бе екзалтиран, запъваше се на думите, прескачаше някои, връщаше се да прибере забравените, представи си само, кола! Талви имаше кола. Това можеше да реши всички проблеми. Кога щеше да дойде?

— Скоро.

— Колко скоро?

— Навярно до два дни.

Ако Паша не пристигне пръв, можеше да избяга в Талин с помощта на Талви. Налагаше се да помисли и как да продължи напред — към Финландия, можеше да опита да се скрие в някой камион на пристанището или нещо подобно. Как успяваше Паша да прекарва хора през границата? Там отваряха багажниците на автомобилите, Зара го знаеше. Камион ѝ трябваше на нея, финландски камион, финландците винаги минават границата по-лесно. Нямахме никакъв начин да се сдобие с паспорт, освен ако не си открадне от някоя финландка, някоя на нейната възраст. Твърде трудно, нямаше да се справи сама с подобно нещо. Първо да стигне до Талин. Като начало се налагаше да спечели Алийде на своя страна. Ала как, как да го постигне, как да изглади бръчките по челото на тази жена? Трябваше да се успокои, да забрави за Талви и колата ѝ за известно време, за да не я изнервя допълнително със собствената си възбуда. Вариантите свистяха навън и навътре в главата ѝ, не ѝ се удаваше да ги обуздае достатъчно, за да ги осмисли. Слепоочията ѝ пулсираха. Трябваше да диша дълбоко, да изглежда надеждна. Като момичетата, които се харесват на възрастните хора. Необходимо бе да се опита да бъде мила, учтива, с добри обноски, отзивчива, само дето лицето и жестовете ѝ бяха на проститутка, макар отрязването на косите все пак да бе от някаква полза. По дяволите — не ставаше.

Зара съсредоточи погледа си върху чашата с кафе на Алийде. Успееше ли да се концентрира върху някакъв предмет, щеше да отговаря по-добре на каквито и да било въпроси. По жълтеникавия порцелан личаха черни пукнатини, подобни на паешки крака. Страните на чашата бяха прозрачни и ѝ напомняха на млада кожа, макар самата чаша да бе стара. Беше плитка, с изящно оформление, принадлежеше на свят, различен от този на останалите предмети в кухнята, свят на отминала изтънченост. Зара не бе забелязала в шкафа други съдове, които биха могли да спадат към същия сервиз, макар, разбира се, да не познаваше всички вещи на Алийде — само онези, дето се виждаха наоколо. Алийде пи от чашата кафе, мляко и вода, като само я изплакваше помежду им. Очевидно бе нейната собствена. Зара следеше с поглед пукнатините ѝ в очакване на следващия въпрос.

Алийде побутна към нея купата с домати.

— Тазгодишната реколта беше добра.

Сред доматиите се разхождаше муха.

Зара кимна към купата.

Алийде замахна към мухата.

— Снасят само в месо.

Алийде бе заинтригувана. Да, бе се опитала да измъкне нещо от тази заплепеност по Финландия, но не, момичето не попита повече нито за Талви, нито за електрониката. Вилицата само чаткаше по чинията, устата дъвчеше ухото прилежно, кафената чашка звънтеше, на фона на радиото се чуваха големи глътки, момичето току поглаждаше четинестата си коса. Гърдите ѝ се издуха. Разговорът за колата я бе развълнувал, а не новият телевизор, нито пък друго нещо. Може и наистина да не я интересуваха, а може просто да бе дяволски хитра. Но възможно ли бе подобен парцал да служи за примамка? Дори крадла? Крадците тя ги разпознаваше. Това момиче нямаше достатъчно пъргаво око, не и по техния начин. Имаше вид на куче, принудено непрестанно да се пази от деца, които нарочно се опитват да го сритат. Непрекъснато гледаше да скрие лицето си, през цялото време се свиваше. Крадците изобщо не са такива, дори онези, дето са приучени на занаята с бой. При това споменаването на даровете от Финландия не зачерви бузите ѝ, не предизвика очакваното изражение,

познатото сияние на алчността, трепета на почитание в гласа, нищо подобно. Дали пък не искаше да открадне колата?

Както и да е. Беше я изпитала, когато излезе и я остави сама в кухнята, надничайки вътре през прозореца, но момичето така и не се втурна към чантата ѝ, дори не погледна парите на масата, макар Алийде да ги бе пръснала там умишлено, по-късно дори ги превърна в тема на разговор, развявайки пред нея банкнота с думите: „Гледай само, крони на близо два месеца, няма вече рубли у нас, представяш ли си!“ Бъбри ѝ надълго и нашироко за деня на паричната реформа, двайсети юни, после тикна кроните в ъгъла на кухненския шкаф, ала момичето изобщо не ги удостои с внимание. Докато Алийде нареждаше за понижената стойност на парите и как рублата се бе превърнала в тоалетна хартия, момичето изглеждаше разсеяно, току кимаше благовъзпитано, съзнанието му прихващаше по някоя дума и я оставяше да си върви по същия път, без да реагира. По-късно Алийде отиде да провери и преброи банкнотите, когато Зара не бе наоколо. Непокътнати. Опита се да намекне за прекрасните си гори, ала не забеляза и най-слабия проблясък на интерес в очите ѝ.

Вместо това, оставено насаме, момичето само поглади ръцете си, сетне заразглежда захарницата от едновременна Естония, прокарваше пръсти по пукнатините и декорацията ѝ и гледаше кухнята през нея. Никой крадец не би проявил интерес към някакъв си очукан съд. Алийде ѝ скрои същия номер и в другата стая — остави момичето там само и отиде да напълни вода от кладенеца. Преди да излезе, дръпна едната завеса от прозореца, за да може да следи откъм двора поведението на гостенката. Момичето се шля из стаята, отиде до гардероба, ала не го отвори, нито дори чекмеджетата, само докосваше повърхността му, дори долепи буза до бялата му боя, помириса карамфилите на масата, заглади бродираните върху черната покривка макове, момини сълзи и венчета, попипа зелените им листенца и се втренчи в плата, сякаш искаше сама да се научи да бродира. Ако беше крадла, то на света нямаше по-нескопосана от нея в тази професия.

Преди момичето да се събуди, Алийде се обади на Айно и ѝ каза, че усещала пристъп на треска, нямала сили да отиде за пакета с помощи днес. Пък и още имала мляко, та можела да ѝ донесе друг път. На Айно ѝ се искаше да продължат разговора за Керсти, дето видяла странна светлина наскреде горската пътека, било НЛО. Керсти

припаднала и се събудила едва след няколко часа на същата пътека, просто не си спомняла дали извънземните са я водили някъде. Алийде я прекъсна — обясни ѝ, че се чувствала страшно слаба, трябвало да си полегне, само дето не тресна слушалката в ухото ѝ. И у дома си имаше предостатъчно чудатости, над които да размишлява. Налагаше се да се отърве от момичето, преди Айно или друг някой от селото да намине насам. Що за чудо я бе накарало да я приюти за през нощта?

Зара се хранеше шумно. Бузите ѝ лъцяха като кората на канелена ябълка. Мисълта за колата блещукаше в очите ѝ, макар очевидно да се опитваше да прикрие въодушевлението си. Лоша актриса беше, така нямаше да стигне доникъде. И какво се опитваше да постигне с тази подстрижка? Подобна глава на безрога крава привличаше повече внимание от предишната ѝ прическа.

Алийде отиде да вземе краставички от килера. Пригответият в чест на Талви крем от невен се стягаше в хладилника пред асортимента от буркани кисели краставички. Това бе единственото нещо, което щерка ѝ би се съгласила да отнесе във Финландия. Кремът действаше добре на кожата ѝ, ала тя не се бе научила да си го приготвя сама. Краставички никога не скланяше да вземе, макар у дома да ги обичаше. В багажника на колата имаше място за колкото искаш буркани, ала щом Алийде се опиташе да ги вмъкне тайно, Талви ги вадеше. Дали мотаещото се из кухнята момиче искаше да открадне колата ѝ и да продължи с нея бягството си?

Алийде не можеше да си отговори.

Чувала бе, че финландците не слагали хрян в краставичките, в това се състоеше разликата.

Алийде седна на масата и предложи на Зара три вида краставички — на резенчета, с копър и сметана, консервирани като салата.

— Тази година реколтата беше особено добра.

Зара не можеше да реши какви краставички да си вземе, та най-напред протегна ръка към киселите, после към паницата, ръката ѝ трепна и купата падна на пода. Трясъкът я накара да скочи от стола, а ръцете ѝ полетяха към ушите. Пак провали всичко. Емайлираната купа се бе преобърнала до чергата, по сивия цимент се точеха пръски сметана. Добре, че паницата не беше стъклена, поне не успя да счупи нищо. Скоро сигурно и това щеше да се случи, ако ръцете ѝ не спрат

да треперят. Щеше да се наложи да ги дисциплинира и да накара Алийде да проумее, че не разполагаше с много време. Алийде и този път не изглеждаше ядосана заради бъркотията, просто взе парцала и се хвана да чисти, шъткайки утешително. Нищо не било станало. Когато най-сетне се усети да ѝ помогне, ръцете на Зара още трепереха.

— Зара, мила, това е просто паница с краставички. Хайде, върни се на масата.

Момичето повтори, че не е било нарочно, но това изглежда не вълнуваше Алийде, понеже прекъсна извиненията ѝ.

— Значи мъжът ти има пари?

Зара се върна на стола. Сега бе важно просто да се концентрира и да ѝ отговаря мило, като избягва да създава повече неразбории из къщата. Зара, дръж се като порядъчно момиче. Недей да мислиш — така или иначе сега не можеш. Просто отговаряй на въпросите. За колата ще отвориш дума после.

— Да.

— Много ли?

— Много.

— Че защо ѝ е тогава на една богаташка съпруга да работи като сервитьорка?

Зара защита ухото си. Там нямаше обеца, останала бе само леко позачервена дупчица. Сега как да отговори на въпроса? Беше глупава, бавно ѝ идваха идеи, но ако замълчи, Алийде щеше да реши, че крие нещо наистина ужасно. Можеше ли да продължава да твърди убедително, че е сервитьорка? Алийде я измери с поглед и тя отново се изнерви. По никакъв начин не би могла да се справи добре. Паша беше прав, плачеше си за боя. Навярно беше прав и за това, че тя чисто и просто не бе човек, способен да се държи на ниво, без да я заплашва бичът. Може би в нея наистина имаше нещо лошо и некадърно, нещо сбъркано по рождение. И както размишляваше над проваленото си добро поведение, думите заизлитаха през устните ѝ още преди да успее да прецени съдържанието им по-точно. Е, добре, не беше сервитьорка! Зара стисна празната дупчица на ухото си, вдигна и другата си ръка и заопипва вдлъбнатинката в основата на ключицата си. Главата и устата ѝ, а и самата тя, бяха отделени, не ги свързваше абсолютно нищо. Разказът ѝ просто се изливаше, а тя бе неспособна да го застави да се върне. Обясни, че били на почивка в Канада, в

петзвезден хотел, по цял ден обикаляли с черна кола. Имала си по едно кожено палто за всеки ден от седмицата, отделни за през деня и за вечерите, за вкъщи и за излизане!

— Охо, трябва да е било вълнуващо.

Зара избърса ъгълчето на устата си. Изгаряше от срам. Тогава постъпи както всеки път, когато изпитваше твърде силен свян: съсредоточи погледа и мислите си върху нещо друго. Алийде, кухнята и тенджерата със свински уши изчезнаха. Зара се втренчи в пръста си. Останалата по него пяна от ъгълчето на устата ѝ изглеждаше като змийска плюнка върху малиново листо. Пенеща цикада. Концентрира се върху тези дребни създанийца, винаги бяха най-подходящи, щом се наложеше да пренесе съзнанието си в друго тяло. Ларвата на пенещата цикада се крие в топче от слюнка, което я защитава от врагове и изсъхване. Къде бе чувала това? В училище? Спомни си успокояващото шумолене на учебника. Миризмата на хартия и лепило. За миг се заслуша в шумтенето в главата си, насочи мислите си към сухите страници на учебника и се успокои, остави цикадата на мира и допусна радио „Викер“ обратно в ушите си, а съзнанието си — в кухнята на Алийде при процепите на пода, мушамата и алуминиевата лъжица. Бурканчето с витамин С в единия ъгъл на масата, безопасните букви и думи на кирилица, дражета, витамин С, цифрите според шрифта ГОСТ, познатото кафяво стъкло. Зара протегна ръка към него и си повтори наум успокоителните руски думи от етикета, щракна капачето, познат звук. Като дете често тайничко изпиваше цялото бурканче; тръпчивият, яркожълт вкус нахлу в устата ѝ, както и миризмата на аптека. Пулсът ѝ вече се бе нормализирал, когато се обърна към Алийде и се извини за възбудата си с думите, че просто искала да изглежда обикновена и нормална. Немала намерение да важничи.

Алийде се засмя.

— Момичето не е искало да звучи като крадла.

— Може би.

— Нито пък като съпруга на мафиот.

— Може би.

Ала Алийде нито продължи разговора, нито я попита защо не може да се прибере в Русия или у дома.

Часовникът тиктакаше. Печката бумтеше. Зара усещаше езика си скован. Пукнатините по цимента изглеждаха мъгляви, сякаш през цялото време се движеха, съвсем леко.

— Така значи — заключи Алийде и стана от масата, замахна с мухобойката към лампата, около която се навърташе някое и друго двукрило, и отиде да свари няколко буркана в тенджерата. — Та помогни ми, де. Чорапите с ракия трябва да са свършили работа, във всеки случай нямаш вид на настинала. След малко ще ти потърся шал, че да я покриеш тая твоя глава.

ЗАРА СИ СЛАГА ЧЕРВЕНА КОЖЕНА ПОЛА И СЕ УЧИ НА МАНИЕРИ

1991, Берлин

През ключалката проникваше светлина. Зара се събуди на матрак до вратата. От възпаленото ѝ ухо бе избила гной, надуваше я. Затърси пипнешком бутилката бира на пода. Отворът на шишето беше лепкав, а бирата промени усещането в гърлото ѝ по същия начин, направи го сухо, лепкаво и грапаво. Краката ѝ докосваха рамката на вратата. От другата ѝ страна седяха Паша и Лаврентий. Подпухналите, пожълтели от никотина тапети се издуваха в такт със студения дъх на Паша, но в това нямаше нищо обезпокоително. Дали? Зара се послуша. Гласовете на мъжете се чуваха през тънката стена, изглежда се забавляваха. Бяха ли в достатъчно добро настроение, за да я пуснат да се изкъпе? Разположението на духа им можеше да се обърне в противоположното всеки момент, Зара просто трябваше да даде най-доброто от себе си с клиентите. Скоро щеше да дойде първият. Иначе мъжете нямаше да са на постовете си. Още миг на място, после най-добре да се облича, за да няма за какво да я обвини Паша. Лаврентий никога не недоволстваше, просто действаше, оставяше джафкането на Паша. Зара зачопли дървото на перваза, подаващо се изпод олющената боя. Беше толкова меко, че пръстът ѝ потъваше в него. Дали под дюшека имаше дървен под, или цимент? Бе покрит с балатум, а отдолу? Ако беше от същото дърво, можеше да ѝ измени всеки момент. И Зара щеше да пропадне с него, да изчезне сред развалините, би било прекрасно.

Чуваше ножа на Лаврентий пак да стърже по дървото. Винаги си дялкаше, докато стоеше на пост. Правеше какви ли не предмети, особено средства за упражнение за момичетата.

Зара трябваше вече да става. Не можеше просто да си лежи, макар да ѝ се искаше. Шарените светлини откъм отсрещната къща пръскаха червени отблясъци из стаята. Бръмчаха коли, от време на време някой клаксон прекъсваше бученето им. Толкова много автомобили имаше, при това различни. Пушеше цигара „Принс“ —

онези, дето ги рекламираха с големи плакати — бе ги зърнала през прозореца на колата на идване. Ръката ѝ бе закопчана с белезници за вратата на автомобила. Паша и Лаврентий бяха надули до дупка стереото. Дотогава не знаеше, че колите могат да се движат толкова бързо. Пръстите на Паша барабаняха по волана всеки път, когато им се налагаше да спрат. Татуираните му пръстени играеха. Според Паша, Зара не била способна да привлече никого на бензиностанцията предишната вечер, макар да имало предостатъчно камиони и мъже. Стоя на банкета на магистралата, облечена в дадената ѝ от него яркочервена кожена пола, половин нощ, ала никой не я пожела. Паша и Лаврентий я наблюдаваха отдалеч, седнали в колата. Изведнъж той дойде, дръпна я за косата, измъкна червилото ѝ и омаза цялото ѝ лице. После я тикна в колата и каза на Лаврентий:

— Погледни го, тоя клоун.

А онзи се изсмя.

— Е, ще се научи. Всички свикват.

В колата Паша съблече ризата си и повдигна рамене, сякаш нагласяше татуираните си еполети. Лаврентий се подсмихна и козирува. В хотела Паша заповяда на Зара да измие лицето си, натисна главата ѝ в пълнещата се с вода мивка и я държа така, докато загуби съзнание.

Сега пак говореше на Лаврентий за големите си планове, той имал бъдеще. Ето защо размишлявал за живота толкова много. Мъжете сучеха едни и същи истории ден и нощ, клиент след клиент. Паша казваше, че едва сега всичките му мечти се оказали възможни — правенето на пари било детска игра. Скоро щял да си има собствено студио за татуировки! После и списание! На Запад имало издания със статии единствено за татуси и други, само със снимки, какви ли не цветни татуировки, същите, каквито и той щял да прави.

Всички се смееха на приказките му. Че кой мечтаеше за студио за татуировки във време, когато можеше да притежава цели хотели, ресторанти, нефтени компании, жп-линии, цели държави, милиони, милиарди. На практика абсолютно всичко бе възможно, неща, каквито дори не можеха да си представят. Паша обаче хич не го бе еня, само потупваше татуираните си еполети, същите като на баща му. Старецът бил в Перм-36, и на неговите пишело НКВД. *Ничто крепне воровской дружби.* Това означавало НКВД, нищо не било по-силно от

приятелството между крадци. Лаврентий също се смееше на бляновете му, май го смяташе за леко луд. Казваше, че вече бил стар човек. Зад гърба си имаше 25 години в КГБ и му се искаше животът да си продължи както преди безумията на Елцин и Горбачов. Просто му се щяло децата да не живеят в лишения, само това. Може би тъкмо по тази причина Лаврентий имаше желание да работи с Паша — единствени те двамата бяха готови да се задоволят с по-малко от останалите. Наистина, Паша искаше и собствено казино, и държава, и милиарди, ала те не разпалваха у него същия ентузиазъм като студиото за татуировки.

Затова се упражняваше върху извадените от употреба момичета. Например Катя. Паша се бе развикал, че тя щяла да стане най-хубава, и се дивеше на онова, което бе изрисувал върху гърдите ѝ: едрогърда мадама, поемаща в устата си дявола. Паша твърдеше, че искал да се упражнява много, макар да се говореше, че иглата прилягала на дланта му точно както и оръжието, та ръката на Катя се сдоби с още едно изображение на дявола. Той пък си имаше и едър, космат кур.

— Голям като моя! — бе се разсмял Паша.

После Катя изчезна.

Зара отвори шишенцето с попърс и вдиша. Когато Паша минеше на упражнения и с нея, щеше да знае, че времето ѝ е изтекло.

— Това студио за татуировки ще е нещо като символ на всичко: Бог, майка Русия, светците, всичко!

Лаврентий избухна в смях.

— Символ... Къде пък си научил подобна дума?

— Затваряй си човката — докачи се Паша. — Нищо не разбираш ти.

Сред гласовете им се появи и трети, клиент. Клиентските гласове винаги се познават.

Откъм долния етаж се разнасяше немска пианска песен. В групата имаше и някакъв американец. Зара се бе примолила на един американец да занесе в пощата писмо до баба ѝ, ала той го бе дал на Паша, после Паша дойде и...

Извади от шкафа червената кожена пола и обувки с висок ток в същия цвят. Ризката беше детска. Червена. Според Паша единствено детските ризи били достатъчно тесни, за да възбудят мъжките страсти. Зара пушеше цигарата. Ръцете ѝ трепереха съвсем слабо. Капна

валериан в чашата си. Косата ѝ бе сплъстена от вчерашния лак и спермата.

Скоро вратата щеше да се отвори и затвори, ключалката щеше да щракне, раздумката на Паша и Лаврентий щеше да продължи: студиото, западните мацки и цветните татуировки. Скоро щеше да се разкопчае токата на колан, да изскрипти цип, цветна светлина, Паша щеше да вдигне шум зад вратата, Лаврентий щеше да се присмее на глупостта му, а Паша — да се обиди, клиентът в стаята ѝ щеше да изстене, бедрата ѝ щяха да се разтворят, щеше да ѝ бъде заповядано да ги разкрачи още и още, да пъхне пръст в себе си. Два пръста, три пръста, по три от всяка ръка, още по-широко! Повече! Щяха да я заставят да каже, че Наташа си го проси! Наташа тръпне да си разтвори путката, защото си го търси! Ах, как си го проси! Кажи го! Кажи! И Зара щеше да каже „Natascha will es“^[1].

Никой не питаше откъде бе дошла и какво би правила, ако не беше там.

Понякога се случваше да се поинтересуват какво харесва Наташа, какво я подмокря, как иска да я чукат.

Понякога питаха и какво ѝ доставя удоволствие.

А това бе по-лошото, понеже тя нямаше отговор.

Случеше ли се да попитат нещо Наташа, разполагаше с приготвени бързи реплики.

Ако пък питаха нея самата, минаваше кратък миг, докато успее да прецени какво би отговорила, в случай че се бяха обърнали към Наташа.

А този кратък миг показваше на клиента, че го лъже.

Започваше да я притиска.

Това обаче се случваше рядко, почти никога.

По принцип трябваше само да казва, че досега не са я оправяли толкова хубаво. Това бе важно за клиента. И по-голямата част ѝ вярваха.

Всичката тази сперма, всичките тези косми, всичките косми в гърлото ѝ, а доматиът още имаше вкус на домати, сиренето — на сирене, доматиът и сиренето заедно — на домати и сирене, макар в гърлото ѝ още да имаше косми. Сигурно това означаваше, че е жива.

През първите седмици гледа видеокасети. Въртяха се Мадона и „Еротика“, „Еротика“ и Мадона.

Беше сама.

Вратата бе заключена.

В стаята имаше огледало.

Опитваше се да танцува пред него, да имитира движенията и гласа на Мадона, адски се опитваше. Беше трудно, макар косата ѝ да бе изсветлена и накъдрена като нейната. Движенията ѝ бяха тромави, понеже мускулите я боляха, и все пак полагаше усилия. Опитваше се и да изрисува същите линии по очите си. Ръката ѝ трепереше. Пак се опитваше. Бяха ѝ дали седмица да се справи. Немските гримове бяха качествени. Ако успееше да се гримира като Мадона, нямаше да пречи, че не се е научила да танцува чак толкова добре.

Когато Паша прецени, че часът е назрял, заведоха Зара на пиянска оргия. Там имаше и много други момичета, и доста от хората на Паша, също и клиенти, а един от тях трябваше да бъде доволен, не им казаха причината, но на всички момичета бе наредено да му угаждат. Този клиент имаше огромно шкембе, в ръката му се клатушкаше чаша „Джим Бийм“, кубчетата лед дрънчаха, звучеше музика, из апартамента се носеше студената миризма на немски почистващи препарати и водка. Започнаха да се повишават първите гласове и Зара трябваше да успокои клиента, но после Паша започна да барабани с пръсти по кожата на дивана по вече познатия начин. След известно време скочи и се развика — какво си въобразявал тоя дъртак — а сетне продължиха да крещят. Момичетата се втурнаха да си търсят скривалища. Зара забеляза, че един от хората на Паша бе сложил ръка на мястото, където държеше оръжието си, други няколко пък се бяха изтъпанили пред вратата. Досети се, че се бяха преместили там, за да не може никой да излезе. Зара се опита да се отдалечи от клиента възможно най-незабелязано, най-напред към ъгъла на дивана, после до него, накрая зад облегалката. Клиентът вече не обръщаше внимание на гърдите ѝ, противоречеше гръмогласно на Паша, той пък — на него, а зад гърба на Зара Лаврентий гледаше през прозореца, без да продума, макар навън да не се виждаше абсолютно нищо, беше тъмно, Лаврентий пресуши чашата си, кубчетата лед издрънчаха.

После се извърна, доближи се до клиента, сложи ръка на рамото му и попита дали това е последната му дума. Онзи изръмжа едно „да“ и тресна чашата си на масата. Лаврентий поклати глава и изведнъж му счупи врата. С едно движение. Тишината продължи само миг, сетне Паша избухна в смях, останалите също се разкискаха.

[1] Наташа го иска (нем.). — Б.пр. ↑

СТРАХЪТ СЕ ПРИБИРА ВКЪЩИ ЗА ВЕЧЕРТА

1992, Западна Естония

Алийде долови познат глух звук откъм прозореца, но се престори, че не го е чула и продължи да пие кафето си, сякаш нищо не се бе случило: разклати съдържанието на чашата по навик, разгледа внимателно розичката бита сметана на повърхността му, наклони глава към радиото, сякаш казваха нещо важно. Момичето, естествено, се сепна мигновено. Тялото ѝ се сгърчи, очите се стрелнаха по посока на шума, миглите се разтвориха като криле, тик затрепка в ъгълчето на лявото ѝ око, гласът ѝ едва се чуваше, когато попита какво е това. Алийде духна кафето си, раздвижи устни в такт с новините, погледът ѝ избягваше Зара, а тя пък търсеше по лицето ѝ знак за смисъла на глухия звук. Алийде вкамени изражението си. Дано момчетата приключат тазвечерната суматоха само с онзи единствен камък.

Нищо не можеше да отклони вниманието на момичето, не и в състоянието, в което си представяше мъжа си, застанал на двора, дебнейки я. През цялото време трябваше да бъде тъй бдителна, наострила уши, втренчила поглед. Алийде остави чашата и намести пръстите си от двете ѝ страни. Зае се да разучава потъмнелите до землисто цепнатинки по ръцете си, много по-дебели от набраздилите мушамата стари резки от нож, на които хлебните трохи и пръснатата по масата сол вдъхваха живот.

— Какъв беше този шум?

— Нищо не съм чула.

Момичето не обърна внимание на отговора ѝ, а се промъкна до прозореца. Бе смъкнало шала на врата си, за да чува по-добре. Гърбът ѝ бе скован, раменете — повдигнати.

Чашката на Алийде нямаше дръжка, останало бе само нацърбено чуканче. Взе да го потупва с палец. Пръстените драскотини по кожата ѝ отскачаха от порцелана. Момчетата определено умееха да подберат момента. Иначе момичето със сигурност не си представяше друг да се подвизава наоколо, освен нейния бизнесмен или както там го наричаше. Алийде пак се ядоса. Руснаците несъмнено имаха вкус

към стилните дрехи и луксозните хотели, ала дойдеше ли време за плащане, почваха да се гърчат от рев. Всичко си има цена. Защитата не е евтина. Отново ѝ се дощя хубаво да напердаши момичето. Ако ще трепери, да си трепери тайно и така, че никой да не забелязва.

— Тук има доста животни. Диви свине. Ако портата остане отворена, влизат чак на двора.

Момичето се обърна и я изгледа невярващо.

— Но нали ви разказах за мъжа си!

Нов камък полетя към прозореца. Дъжд от камъчета.

Момичето отвори вратата на кухнята и се промъкна в преддверието, за да се ослуша. Тъкмо долепяше ухо до пролуката на вратата, когато нещо я удари толкова силно, че се разтресе цялата. Зара отскочи назад и се върна в кухнята.

Нямаше да е зле да насочи вниманието си към нещо друго. На младини Алийде винаги разполагаше с куп трикове за какви ли не ситуации, сега обаче главата ѝ отказваше да измисли нещо по-добро от дивите свине.

Ми ръцете си продължително, сетне се зае да сменя млякото в кефира, опитваше да се държи естествено, вдигна буркана от пода, отвори капачката, прецеди млякото в чаша и изплакна зърната, правейки втори опит с дивите свине, бездомни кучета и котки, макар и сама да долавяше нелепостта на собствените си обяснения. Момичето не им обърна внимание — прошепна, че вече трябвало да си ходи, мъжът ѝ бил намерил своето, плячката му била в капана. Алийде я видя как се сви на кълбо като старо куче, ъгълчетата на устата ѝ се сковаха, косъмчетата по кожата ѝ се слегнаха и кръстоса десния си крак върху левия, сякаш ѝ беше студено. Бавно сипа ново мляко в кефира и ѝ подаде пълната чаша.

— Ще ти се отрази добре, изпий го.

Момичето се взираше в чашата, без да я докосне. На ръба ѝ кацна муха. Ъгълчето на Зариното око потрепваше, движенията на наострените към прозореца уши се забелязваха лесно върху остриганата ѝ глава.

— Трябва да тръгвам — задъха се тя. — За да не ти сторят нещо лошо.

Алийде вдигна бавно чашата към устните си, пи дълго в опит да я изпразни на един дъх, ала не издържа. Гърлото ѝ изневери. Остави

чашата на масата. Отдолу пропълзя паяк и се скри между дъските на пода. Алийде бе почти сигурна, че момичето бърка, ала как да ѝ обясни, че селските момчетии вдигаха врява на двора ѝ? Зара щеше да се поинтересува защо, как и кога, и Бог знае какво още, а тя нямаше никакво намерение да ѝ разказва каквото и да било, на нея, чуждия човек, та нали не бе споделяла дори с познати.

Ала ужасът на момичето бе тъй явен, че Алийде внезапно го изпита върху себе си. Боже милостиви, как само тялото ѝ бе запаметило онова усещане, помнеше го толкова ясно, че му се поддаваше веднага щом го зърнеше в очите на друг. Ами ако момичето беше право? Ами ако наистина имаше причина да се страхува от същото? Че там бе мъжът ѝ? Способността на Алийде да изпитва страх бе нещо, което би трябвало да принадлежи на миналото. Беше я оставила зад гърба си и мятащите камъни момчета изобщо не ѝ служеха за основа. Ала сега, когато в кухнята ѝ седеше непознато момиче, разпръскващо страх от кожата на голите си крака към мушамата ѝ, тя не бе способна да го избърше оттам, както би следвало да постъпи, а го остави да се просмуче между тапетите и старото им лепило, в празнините, оставени от скритите, а по-късно изчезнали снимки. Страхът се установяваше там като в познат дом. Като че ли никога не си бе отивал. Сякаш само бе излязъл за малко и се бе прибрал вкъщи за вечерта.

Момичето поглади късата си коса, пристегна шала плътно около главата си, напълни канче от кофата и го изля в устата си, изплю водата при мръсната, хвърли бегъл поглед на отражението си в стъклената врата на шкафа и се отправи към входната. Беше изправила рамене, вдигнала глава, сякаш тръгнала на битка или застанала в пионерски строй. Тъгълчето на окоото ѝ потрепваше. В готовност, сега бе готова. Отвори вратата рязко и излезе на стъпалата.

Тишината се стелеше сива наоколо. Нощта се сгъстяваше. Зара направи няколко крачки и спря под жълтата светлина на дворната лампа. Щурците цвъртяха, съседските кучета джафкаха. Ухаеше на есен. Белите стволоче на брезите се мерзелееха в здрача. Портите бяха затворени. Полята дремеха спокойно през телените очи на мрежестата ограда.

Пое си дъх толкова дълбоко, че дробовете я заболяха. Беше объркана. Облекчението подкоси краката ѝ и тя се свлече на стъпалата.

Нямаше го Паша, нито Лаврентий, нито черната кола.

Зара извърна лице към небосвода. Онова там трябва да бе Голямата мечка. Същата, която се виждаше и на небето над Владики, макар тук да изглеждаше другояче. От същия този двор баба й бе наблюдавала съзвездието на младини, в този му вид, стояла бе на същото място, пред същата тази къща, стъпила на същите плочи, нейната баба. Същите брези са се издигали пред нея, вятърът по бузите й е бил същият, духал е през същите ябълкови дръвчета. Баба й бе седяла в същата кухня, както и тя преди миг, събуждала се бе в същата стая като нея сутринта, пила бе вода от същия този кладенец, излизала бе навън през същата врата. Стъпките на баба й бяха потъвали в пръстта на този двор, от него бе поемала към църквата, кравата й бе блъскала глава в отделението си в този обор. Тревата, гъделичкаща крака на Зара, беше докосване от ръката на баба й, вятърът в ябълковите дръвчета бе нейният шепот. Зара се чувстваше така, сякаш гледаше Голямата мечка през очите на старицата, а щом отново извърна лице към небето, младото бабино тяло сякаш се бе вселило в нейното, заповядвайки й да се върне в къщата, да потърси историята, която не й е била разказана.

Зара попипа джоба си. Снимката си беше на мястото.

В мига, в който момичето стъпи на двора, Алийде затръшна вратата и я заключи, върна се на мястото си до кухненската маса и притвори скритото под мушамата чекмедже, за да може бързо да извади от него пистолета. Имаше навика да го държи там, откакто Мартин я направи вдовица. Откъм двора не се донасяше звук. Може би момичето си бе тръгнало? Алийде изчака минута, две. Пет. Часовникът тиктакаше, огънят пращеше, стените скърцаха, хладилникът бръмчеше, а влажният въздух навън гризеше сламения покрив, мишка дращеше в ъгъла. Изнизаха се десет минути и на вратата се почука, някой повика. Беше гласът на момичето, молеше я да отвори с думите, че там нямало никого, била само тя. Алийде не помръдна. Откъде да знае, че говори истината? Може би онзи мъж дебнеше зад гърба й? Може би по някакъв начин бе успял да й разясни всичко, без дори да гъкнат?

Алийде стана, отвори вратата в килера, водеща към обора, подмина празните нощви и ясли на път към двойната портичка и предпазливо откряна едното ѝ крило. На двора нямаше никого. Притвори вратата още малко и съзря момичето само на стъпалата, после се върна в кухнята и я пусна да влезе. В стаята лъхна облекчение. Гърбът ѝ се бе изправил, ушите се бяха отпуснали. Дишаше спокойно, дълбоко. Защо бе останала на двора толкова дълго, след като така или иначе не бе открила онзи мъж? Момичето повтори, че навън нямало никого. Алийде напълни чашата ѝ с пресен сурогат на кафе и се разбъбри, как трябвало да си набави чай, решена да отклони мислите ѝ възможно най-далеч от камъните и прозорците. Поне за днес си имали. Момичето кимна. Преди известно време все още било трудно. Зара кимна отново. Макар да успявала да го замести с малинов и ментов чай, и други разни, разбира се, на село имало предостатъчно подходящи билки. Посред всичките тези врели-некипели Алийде се досети, че момичето така или иначе пак щеше да я заразитва за хулиганите, и тъй като вече се бе поуспокоило, нямаше да приеме мрънкането ѝ за дивите свине. В какъв момент главата ѝ бе станала тъй немоощна, че вече не успяваше да измисли дори правдоподобно обяснение за странното трополене по прозорците? Страхът ѝ бе отпуснал хватката си, но все още долавяше дъха му, усещаше наветия му хлад откъм пукнатините по пода, където се бе процедил. Алийде не се боеше от хулиганите, затова не разбираше защо заразилата момичето боязън не изчезна в мига, когато то влетя обратно в дома ѝ, привнасяйки успокоителния мирис на тревата. Изведнъж ѝ се стори, че чува как луната кръстосва небето. Тази мисъл бе съвършено безразсъдна, осъзнаваше го, сграбчи чашата си и стисна чуканчето на дръжката тъй силно, че пръстите ѝ побеляха като кости.

Момичето пиеше сурогата и я наблюдаваше. По начин, малко различен от преди. Алийде усещаше това, макар да не поглеждаше към нея, просто продължаваше да се жалва за последиците от забраната на Горбачов върху алкохола и си спомняше как приготвяли зашеметяваща напитка от чай, като слагали много пакетчета в една и съща чаша. Имала си и име, ала вече не си го спомняше, май я използвали доста в армията. И в затворите. В суматохата успяла да забрави и да смени чая на чаената гъба! Както се оплакваше, Алийде грабна един едновременен естонски буркан, в който съхраняваше чаена гъба,

махна марлята от отвора му, възхити се на малката гъбка, поникнала отстрани на голямата, и захароса малко пресен чай, за да го сипе вътре.

— Това умее да държи кръвното в шах — обясни тя.

— Тибла — изгърси момичето.

— Какво?

— Тибла.

— Сега вече изобщо не разбирам, Зара.

Момичето заяви, че на вратата ѝ пишело тибла, рускиня. И Магадан.

Това беше новост за Алийде.

— Момчешки игри — пробва се внезапно, ала обяснението не прозвуча убедително. Направи втори опит: на младини ходела да пере на брега и докато бяхтела камарите, момчетиите биели камъни точно зад гърба ѝ. Наричали това игра на призраци и според тях била страшно забавна.

Момичето не я слушаше. Попита я дали е рускиня.

— Какво? Не!

Според Зара човек лесно можел да стигне до този извод, след като на вратата ѝ пишело рускиня и Магадан. Или пък Алийде е била в Сибир?

— Не съм!

— Защо тогава на вратата ще пише Магадан?

— Че аз откъде да знам! Кога в момчешките дивотии е имало смисъл?

— Тук нямате ли си куче? Всички останали имат.

В интерес на истината, преди и Алийде гледаше куче, Хийсу, но бе умряло. Всъщност беше сигурна, че някой го бе отровил, както и кокошките, всичките пет, после пък и сауната изгоря, ала това не би го споделила с момичето, нито пък как понякога още чуваше стъпките на Хийсу, кудкудякането на кокошките, как бе невъзможно да запомни, че у дома вече не беше останал никой за хранене, освен тя самата и мухите. Алийде никога не бе живяла в къща с празен обор. Просто не можеше да свикне с това. Искаше ѝ се да се върне на разговора за Паша, ала бе слабо вероятно да ѝ се удаде, понеже момичето имаше толкова много въпроси, последвани от удивление — дъщеря ѝ не се ли тревожеше за майка си, останала сама и без куче на село?

— Няма да тръгна да ѝ досаждам с незначителни проблеми.

— Но...

Алийде грабна една кофа и тръгна за вода, емайльт дрънчеше, съдът се люшкеше звучно. Вирна глава непокорно, с излизането искаше да покаже, че навън не ги грозеше никаква заплаха, нито пък в черната стена на нощта имаше излишен чифт очи. И гърбът ѝ нямаше да потръпне на тъмния двор.

СЛЕД КАМЪНИТЕ ЗВУЧАТ ПЕСНИ

1991, Западна Естония

Първият дъжд от камъни се изсипа по прозорците на Алийде в една ясна, дъхава майска нощ. Лаят на Хийсу вече бе успял да я събуди и тя зашлеви мудно страха в ъгъла, подобно на куца муха. Обърна се настрана, с гръб към него, и сламата в дюшека ѝ изшумоля — нямаше да си прави труда да става от леглото заради два камъка. С трополенето на втория залп вече чувстваше у себе си превъзходство. Да не си въобразяваха, че ще я сплашат с няколко камъчета? Нея. Тъкмо нея от всички хора. Подобни детинщини я размиваха. Можеха да намерят и по-тежки оръжия за глупавите си шеги. Би станала от леглото си през нощта, само ако през оградата на двора нахълтат танкове. Откъде би могла да знае, макар че и това бе възможно — разбира се, не заради щуротиите на онези дребни хулигани, а в случай че избухне война. Не го искаше, още не, не сега, предпочиташе най-напред да умре. Знаеше, че мнозина се бяха подготвили за тази мисъл, складираха по домовете си всевъзможни неща: кибрит, сол, свещи, батерии. А кухнята на всяка втора къща бе тъпкана със сухари. Тъкмо от тях трябваше да направи повече, също и да намери батерии, от които ѝ бяха останали съвсем малко. Ами ако все пак избухнеше война и руснаците я спечелеха, както несъмнено щеше да стане? В такъв случай тя нямаше да има никакви грижи, старата, червена бабушка. И все пак — никакви войни повече, без такива.

Алийде будуваше, заслушана в ръмжането на Хийсу, а след като кучето се поуспокои, зачака утрото, за да направи кафе. Нямаше да стане и да излезе заради онези посред нощ. Празни фантазии! Нямаше да се мръдне от мястото си, макар оборът да бе празен, а тя — сама вкъщи. Нямаше да отиде във Финландия при Талви, никъде нямаше да ходи. Това бе нейният дом, скъпо откупеният ѝ дом, и някаква си бандичка нямаше да я прогони с камъни. Преди не бе заминала, нямаше да го направи и сега, дори и след смъртта си. Ако щат да подпалят цялата къща, тя ще си седи на своя стол в кухнята и ще си пие кафето, подсладено със собствения ѝ домашен мед. Дори ще им

помаха през прозореца и ще им остави паница кифли до подпорите на портата, а после ще се върне вътре, под горящата слама на покрива. Колкото по-бързо се случи, толкова по-добре. И изведнъж усети бистрия пролетен ручей на очакването. Нека го сторят. Нека изгорят цялата къща. Господарката на празния обор не изпитва страх. Беше готова да си отиде, моментът бе назрял. Нека всичко изгори! Устата ѝ пресъхна от алчност, облиза устни, скочи от леглото и отиде до прозореца, отвори го с трясък и кресна:

— В Сибир ви е мястото на вас! Тъкмо за там сте!

След първите камъни се разнесоха песни. Камъни и песни. Или само камъни, или само песни. После Хийсу си отиде, сетне кокошките, сауната. Безсънните нощи маршируваха в редици покрай постелята на Алийде, дните на умора и схванат врат се точеха по-протяжни. Постигнатият през изминалото десетилетие мир в миг бе разкъсан на купчина парцали и тази планина от дрипи трябваше отново да се разнищи, отново да се изтрае. On jälle aeg selg sirgu lüüa ja heita endalt orjarüü^[1] се понесе шепнешком през прозореца ѝ, този на спалнята. Остана си легнала, не се и помръдна. Гърбът ѝ бе изпънат, непреклонен върху сламата. Взираше се в гоблена на стената, не извърна глава към прозореца, не дръпна завесите, за да го скрие. Нека се дерат, да пеят каквото им скимне, сополанковците им недни, ако щат да затанцуват по покрива ѝ, скоро танковете ще дойдат и ще отнесат малките песнопойковци!

Маа, isademaа, on piiha see maа, mis vabaks nüüd saab. Laul, me võidulaul, kdlama see jab, peagi vaba Eestit nääd!^[2]

Преди някоя и друга година, дали не беше 1988, през селото премина група младежи, запели Eestlane olla on uhkeja hää, vabaltvaarisa moodi.^[3] Някакво пубертетско гласче изкукурига: Eestlane ölen ja Eestlaseks jään, kui mind eestlaseks loodi^[4], а останалите се разсмяха, а някакъв дългоскоко вирна гордо глава. Алийде тъкмо бе излязла от магазина, костеливото тракане на абака още се чуваше чак на стъпалата, пантите на вратата изскърцаха гладно, а тя се спря да пристегне шала си, отпускаяки торбата с хляб на земята. Щом дочу първите стихове, Алийде се оттегли в един ъгъл на магазина и остави групата да отmine, загледана след тях. Раздразнението ѝ бе тъй силно, че забрави хляба в ъгъла на магазина, забеляза това чак по средата на пътя към дома. Как смееха? Що за арогантност? Какво всъщност се

въртеше из главите им? Или пък зад сбърчените ѝ вежди и бясно биещото в гърдите ѝ сърце просто се таеше завист?

Пеещият отвъд прозореца глас беше млад, малко наподобяваше този на зет ѝ, Ханс, някога, по време на естонската република, когато го срещна за първи път. Преди неговите песни да бъдат изпети. Преди двуметровият му ствол с горда осанка да бъде превит, костите му не пожелаха да се прегънат, а трябваше да се пречупи, да остави бузите си да хлътнат, красивия певчески глас — да замлъкне. Пейте още, сополанковци! Алийде ще се радва да послуша. Ще си мисли за Ханс, красивия Ханс. Тя се усмихна в мрака. Ханс пееше в хор. Ах, колко хубаво пееше! Докато се трудеше на полето в летните дни. Тръгнеше ли към дома, песента стигаше преди него и караше сребърните върби по дворната пътечка да звънтят от чиста радост, а стволовете на ябълковите дръвчета шумоляха в такт. Сестра ѝ страшно се гордееше с него, нейния съпруг! Гордееше се и с това, че го избраха да служи в правителствената гвардия. Там вземаха само талантиливи спортисти и доста високи мъже. Пък и Ханс бе изпълнен с достойнство — обикновено селско момче, а да го вземат в правителствената гвардия!

[1] Пак дойде време да изправим гръб и да захвърлим ризата на робството (ест.). — Б.пр. ↑

[2] Страна на нашите бащи, света земя, свободна ти ще бъдеш. Песен, победна песен нека да звучи, скоро Естония ще се види свободна (ест.). — Б.пр. ↑

[3] Естонецо, бъди горд и добър, и ти като предците си ще бъдеш свободен (ест.). — Б.пр. ↑

[4] Естонец съм и естонец ще си остана, създаден съм да бъда естонец (ест.). — Б.пр. ↑

АЛИЙДЕ НАМИРА БРОШКАТА НА ИНГЕЛ И СЕ УЖАСЯВА

1991, Западна Естония

Волдемар, старият другар на мъжа й, Мартин, навести Алийде няколко месеца след обявяването на свободата. Хийсу се разлая доста рано. Алийде излезе на двора, кучето се втурна на пътя, а измежду сивите колове на оградата се появи също толкова сив и хърбав мъж, който тикаше велосипеда си към къщата й. В хлътналата му уста блещукаше отколе крадено злато. Бръчките бяха придърпали бузите му навътре в черепа, сякаш лицето му бе насъбрано с връвчица. Преди Воли винаги се стремеше да бъде начело, искаше във всичко да е пръв. Алийде добре си спомняше как той се блъскаше напред на всяка опашка с големия си корем и мощна челюст, изпъчил ветеранска гръд. Гняв избиваше в очните ябълки на зачакалите от малките часове на нощта и посягаше към нозете на Воли. Така и не настигаше ботушите му, колкото и дълга да бе опашката, понеже кракът му тогава не беше слаб, а дебел и мощен — в миг прекрачваше прага на който и да било магазин, оставяйки след себе си гъста диря от яд. А минеха ли Воли и компанията му през щанда, там оставаха само огризки. Ако се случеше Алийде да чака на подминаваната от него опашка, тя се сгушваше в тълпата, за да не я забележи и поздрави, та да не узнае никой от наредилите се, че познава този мъж. Не искаше кухите очи на опашката да се извърнат към нея. След неговия поздрав щяха да я избутат от редицата, да я сръчкат с лакти — ала нямаше никакъв начин да докоснат добре охранените хълбоци на Воли.

Сега обаче го поздрави ведро, почерпи го със сурогат и се заприказваха за това-онова. Сетне Воли спомена, че имало вероятност да го изправят пред съда.

— Какви ли не лъжи са наизмислили. Може да се случи и теб да разпитат, Алийде.

Говореше сериозно. Всичко онова трябваше да е приключило, минало свършено. Защо се хващаха да тормозят старите хора?

— Ние до един просто изпълнявахме заповеди. Добри хора бяхме. А сега изведнъж сме лоши, не го проумявам — Воли поклати глава и взе да лае срещу Елцин и младите, неблагоприятни им за добре съградената държава. — Сега всичко е поставено на карта, да не би така да е по-добре, а?

Алийде запуши ушите си за жалбите му. Пак трябваше да се уреди нещо, да се състави нов план, отново различен, макар да нямаше сили, вече не.

Воли се нагани да си върви. Алийде го разгледа изпитателно. Дланите на мъжа трепереха, налагаше му се да стиска чашката кафе и с двете, и в тези две ръце тя съзря страх, не в състареното му изражение, нито пък в сбръчканото му лице, а в ръцете. И най-последно — може би и зад устата му, угълчетата на устните, които през цялото време бършеше с носна кърпа, попипваше ги с треперливите си, кокалести пръсти. Алийде потръпна. Мъжът вече беше слаб и това събуди в нея раздразнение, желание да го срита, хубаво да го напердаши, да го замлати с бастуна по гърба и хълбоците — или не, по-добре с торба пясък, от нея нямаше да останат следи. Докато вътрешностите му станат на супа, това средство не би било чуждо на Воли, същинска стара любов! В съзнанието ѝ проблесна видение: Воли, проснат разтреперан на земята, обгърнал глава с ръце, хленчещ и молец за милост, каква прекрасна гледка, по панталоните му ще се разнесе мокро петно, а пясъчната торба отново ще полети и набуха крехкото му тяло от горе до долу, ще насини воднистите му очи, ще строши порестите му кости, и все пак най-хубавото би било това петно на панталона му и ревът, животинският рев, преди да умре.

Спиращото дъха видение изтръгна от нея въздишка. Воли кимна и въздъхна на свой ред:

— Ето докъде стигнахме.

Алийде обеща да свидетелства в негова полза, ако се стигне до съд. Макар че нямаше да отиде, разбира се.

Затвори портата след Воли с велосипеда и му хвърли последен поглед.

След него щяха да дойдат и други със същия проблем. Не се и съмняваше. Щяха да я смятат за съюзник, да се стремят да повлекат и нея. Вече направо чуваше как ѝ се налага да дава изявления, да разказва на вестниците, тъй като поначало си бе красноречива, а за

такива неща винаги вярват повече на жените, така щяха да кажат, щяха да се позоват на паметта на Мартин и на участието ѝ в строежа на тази страна, на тъй позорния опит да се навлече петно върху честта им, а едновременно с това и върху спомена за всички паднали войници и ветерани! Кой знае с чия памет и чест щяха да се оправдаят, а после да затръбят как Съветският съюз никога не би оставил героите на родината да опрат до купоните за макарони.

Алийде посмъртно нямаше да отиде, където и да било, за да говори за подобни неща. Да я заплашват както си щат, няма да се помръдне.

Не бе способна да вярва в някаква гигантска промяна, понеже мнозина имаха нечисто брашно в чувалите си, а мръсните пръсти не горят от желание да ровичкат из миналото. При това все щеше да се намери някой защитник, ако фанатичната тълпа се разгорещи до размирици. Навремето щяха да ги нарекат саботьори и да ги тикнат зад решетките, за да размишляват над последиците от действията си. Глупави младежи, какво си въобразяваха, че ще постигнат, като се ровят из дреболиите? Който тършува из миналото, ще получи треска в окоото. По-добре цепеница, разбира се.

Когато Воли се скри от поглед, Алийде влезе вътре и отвори едното чекмедже на бюрото. Извади документите и се зае да ги подрежда. После второ чекмедже. Сетне трето. Прехвърли всяко от тях, премести се на умивалника, вързопа в най-долното чекмедже на шкафа, спомни си и за тайното отделение на масата и прерови и него. Шкафа с радиото. Рафта под високото огледало. Чантите, които вече не използваше. Окъсаните тапети, между които понякога мушваше по нещо. Тенекиените кутийки за бонбони, нацъфтели от ръжда. Камарите пожълтели вестници, от които изпадаха умрели мухи. Дали Мартин имаше и други скривалища?

Алийде избърса полепналите по косата си паяжини. Не намери нищо уличаващо, затова пък от всяко ъгълче се бяха изсипали всевъзможни отпадъци. Партийните книжа и грамоти полетяха към печката заедно с пионерската значка на Талви. Последва ги камара от месечника „В помощ на агитатора“, който Мартин четеше с пламнали очи: *През 1960 г. в Англия на всеки 10 000 жители се падат едва девет лекари, в САЩ — дванадесет, но в Съветска Естония — 22! В Съветска Грузия броят им е 22! Преди войната в Албания не е имало*

детски градини, сега те наброяват 300! Ратуваме за щастлив живот за всички деца по света! А какви бригадири си имаме само!

Разглеждайки годишните тиражи и напечатаното под заглавието на вестника „ЕКП ЦК Асоциация за агитация и пропаганда“, Алийде дочу в главата си треперещия от плам глас на Мартин. *Социалистическото общество предоставя най-добрите условия за развитието на науката, напредъка на икономиката, успешното завладяване на космоса!* Алийде поклати глава, ала гласът на мъжа ѝ не изчезна. Капиталистическият свят няма да смогне на буреносния прогрес в стандарта ни на живот! *Капиталистическият свят ще изостане и ще рухне!* Безмерно количество броеве: колко повече стомана е била произведена в сравнение с предходната година, колко била надвишена тази и тази норма, как планът за година бил изпълнен за месец напред, винаги само напред, още по-напред, напред, по-велики победи, по-големи печалби, победа, победа, победа! Мартин никога не казваше може би. Той не бе способен да се колебае, понеже не оставяше на думите си подобна възможност. Говореше само истини.

Имаше толкова много хартия за изхвърляне, че се наложи Алийде да изчака първата партида да изгори, преди да успее да натъпче още в отвора на печката. Кожата ѝ се изцапа при докосването на старите книжа. Изми ръцете си чак до лактите, но пак се измърсиха, веднага щом хвана следващия вестник. Безкрайните издания на „Естонски комунист“. А после и всички поръчани книги: „Наблюдения от идеологическата работа в района на Вилянд“ от К. Раве, „Анализ на ефективността на продуктивното животновъдство в колхоза“ от Р. Хагелберг, „Въпросите на младия комунист относно растежа“ от Надежда Крупская. Глазираната с изгубен оптимизъм камара пред печката растеше. Можеше да изгори всичко постепенно, да използва книжата за разпалки, но ѝ се стори по-важно да се отърве от тях на мига. Би било по-разумно да се концентрира върху намирането на материали, които биха могли да бъдат използвани срещу нея. Мартин от край време си бе от хората, дето знаят как да пазят собствения си гръб, значи със сигурност имаше нещо. Независимо от това камарата боклуци пред печката я дразнеше твърде много.

След като къса и гори хартия няколко дни поред, Алийде взе стълбата от обора и успя да я завлече до фронта на къщата, макар да ѝ тежеше и да теглеше ръцете ѝ към земята. Хийсу търчеше след

някакъв нисколетящ боен самолет, така и не можа да свикне с тях, все се опитваше да ги хване, по няколко пъти на ден, лаеше ги побеснял от ярост. Кучето изчезна зад оградата, а Алийде изправи с усилие стълбата до стената на къщата. От години не се бе качвала в тази част на тавана. Бъркотията там щеше да се окаже повече от достатъчна, ъглите бяха пълни с неудобни изказвания и тезиси за потуляване.

Миризма на таван. Закачулиха я паяжини и някакъв странен вкус на меланхолия. Алийде завърза още веднъж забрадката под брадичката си и пристъпи напред. Остави вратата отворена, очите ѝ привикнаха към мрака, докато се взираше в по-голямата част от камарите вехтории. Откъде да започне? Таванската част над фронтоната на къщата бе затрупана с всевъзможни неща: чекръци, совалки, обущарски калъпи, стари кошници за картофи, стан, велосипеди, играчки, ски, щеки, рамки на прозорци, крачна шевна машина „Сингер“, която Мартин бе качил на тавана против волята ѝ — Алийде предпочиташе да си я остави в стаята, понеже ѝ вършеше добра работа. Жените от селото пазеха „Сингер“-ите си, а случеше ли се да си вземат нова машина, предпочитаха модела с педал — ами ако пак се случи нещо, ако токът спре? Мартин рядко се ядосваше видимо и избягваше да противоречи на жена си относно домакинската работа, ала „Сингер“—ът си отиде, заменен от електрическа руска „Чайка“. Тогава Алийде си замълча, просто реши, че Мартин мрази всичко от времето на някогашна Естония и иска да даде пример, да покаже, че имат доверие на руските машини. Ала „Сингер“—ът бе единствената вещ от онова време, от която мъжът ѝ пожела да се отърве. Защо точно той, защо само той? Vota mind, mul on suudlemata huuled, vota mind, mul on süütus ja au. Vota mind, mul on Singeri õmblusmasin, võta mind, mul on pingpongi laud.^[1] Кой ли пееше тази песен? Във всеки случай никой по тези места. Младите пеещи гласове в главата ѝ се примесиха с пухтенето на Мартин отпреди десетилетия, докато влачеше „Сингер“-а по стълбата към тавана. Къде бе чувала тази песен? Беше в Талин, когато гостува на братовчедка си. Защо бе отишла там? На зъболекар ли? Това беше единствената възможна причина. Братовчедка ѝ я заведе в града и насреща им се зададоха група студенти, запели *Взemi мен, имам си машина „Сингер“*. Смееха се тъй безгрижно. Пред тях бе целият им живот, бъдещето ги теглеше с пълна пара. Момичетата с късите си поли и високите, лъскави ботуши. Шифонени шалове се вееха по

косите и вратовете им. Братовчедка ѝ добродушно се оплака от дължината на полите, но и тя носеше на главата си кърпа от шифон. Говореше се, че били на мода. По лицата на младежите се четяха безброй възможности. Нейното бъдеще още тогава бе отминало. Песента звънтя в ушите ѝ дни наред, не, седмици. Примесваше се с млякото, което пръскаше във ведрото, с калта по подметките на галошите ѝ, със стъпките ѝ, докато вървеше край полето на колхоза, докато гледаше Мартин, ентузиазирани от разцвета му, от бъдещето, прегазило сърцето ѝ с тежкия си вагон, с решителните си гайки, със стахановските си мускули, неумолимо, неизбежно.

Алийде насочи фенерчето си обратно към шевната машина. „Сингер“ е над всички. Добре си спомняше рекламите във вестник „Домакия“ някога, преди много светове. В чекмеджето под плота на машината намери какви ли не тривиалности, масло за смазване и малки четчици, счупени игли и късчета панделка. Алийде коленичи и се загледа в повърхността му изотдолу. Гвоздеите тук бяха по-малки от останалите. Обърна машината на една страна и слезе внимателно по стълбата, взе брадвата от кухнята и се заклатушка обратно нагоре към тавана. Топорът доста улесни работата с машината.

Насред едната камара намери малка торбичка. Вехтата кесийка за тютюн на Мартин. Вътре имаше стари златни монети и златни зъби. Златен часовник с гравирани името „Теодор Крус“. Брошката на Ингел, изчезнала онази нощ в мазето на кметството.

Алийде приседна на пода.

Мартин не е бил там. Не и той.

Макар главата ѝ да бе покрита, та не можеше да види абсолютно нищо, тя още си спомняше всеки един глас в това подземие, всяка миризма, походката на всеки от мъжете. Нито един не звучеше като Мартин. Тъкмо затова го бе взела.

Как тогава бе възможно брошката на Ингел да попадне у него?

На следващия ден Алийде яхна колелото и слезе до горската пътека. Щом се отдалечи достатъчно, остави велосипеда отстрани на пътя, отиде при блатото и хвърли кесийката там, като я запрати в широка дъга.

[1] Вземи мен, устните ми нецелувани са, вземи мен, честна съм девойка. Вземи мен, имам си машина „Сингер“, вземи мен, имам маса

за тенис (ест.). — Б.пр. [↑](#)

КОЛАТА НА ПАША СЕ ПРИБЛИЖАВА С ВСЕКИ ИЗМИНАЛ МИГ

1992, Западна Естония

Зара изчисти последните малини от тази година, обра червеите и изцяло проядените от тях плодчета, разряза наполовина тези, които ставаха и ги изсипа в паницата. Същевременно се опитваше да измисли начин да доразпита Алийде за летящите към прозореца камъни, за вратата с надпис „тибла“. Отпърво се бе уплашила да не би думата да се отнася за нея, но дори и нейният бавен ум ѝ подсказваше, че Паша и Лаврентий не биха прибягнали до подобни игрички. Беше насочено към Алийде, ала защо им бе да тормозят старата жена по този начин? Как успяваше да запази спокойствие в положение като нейното? Шеташе си край печката, сякаш нищо не се бе случило, дори си тананикаше, от време на време кимваше одобрително към паницата с малини пред Зара, а скоро тикна в ръката ѝ и купичка с пяна, обрана от тенджерата със сладкото. Явно Талви винаги бе молила да я получи първа. Зара послушно се зае с изяждането ѝ. Сладината на конфитюра полепваше по зъбите ѝ. Червеите пъплеха по малините в чинията с отпадъци, оживявайки емайлираните ѝ цветчета. Алийде бе неестествено спокойна, приседна на табуретка до печката, за да охранява врящата тенджера, бастунът ѝ бе подпрян на стената, мухобойката лежеше в скута ѝ и от време на време замахваше с нея към някоя случайна муха. Галошите ѝ лъщяха дори в мрачната кухничка. Сладкият аромат от тенджерите се смесваше със сушащата се целина и миризмата на пот в задушното помещение. Замъгляваше съзнанието на Зара. Свлеклият се на врата ѝ шал лъхаше на Алийде. Дишаше тежко. През цялото време избиваха нови въпроси, макар да не бе успяла да получи отговори дори на първите. Как Алийде Тру живееше в тази къща, какво означаваха биещите по прозорците камъни, дали Талви щеше да стигне тук преди Паша? Зара се размърда нервно. Небцето ѝ лепнеше. Алийде не бе казала кой знае какво, след като изтъкна причините за драсканиците и дъжда от камъни, ставаше неловко. Как да я накара отново да забъбри за дреболии? Алийде се бе

ядосала от покачването на цените, дали не би било добре да се поинтересува от тях? Беше ли темата достатъчно безопасна? Колко струваха в момента яйцата? Или кокалите за бульон? Захарта? Алийде бе измърморила, че май пак трябвало да се заеме с отглеждане на захарно цвекло, такива били времената. Но какво би могла да я попита по въпроса? През изминалата година бе забравила всичко, свързано с нормалното човешко общуване: как да се запознава с хората, как да води разговор — не ѝ идваше наум никакъв ключ, с който да преодолее мълчанието. При това времето изтичаше и невъзмутимостта на Алийде я плашеше. Ами ако беше луда? Може би камъните и прозорците нямаха никакво значение за каузата ѝ, може би щеше да бъде най-добре да се съсредоточи и направо да действа, бързо. Вклинилите се между зъбите ѝ малинови семенца скърцаха по корените им. Усещаше вкуса на кръв. Часовникът тиктакаше металически, огънят изгаряше цепениците наред, малините намаляваха в кошниците, Алийде обираше пяната и изплувалите на повърхността червеи с лунатична прецизност, а Паша приближаваше. Напредваше с всеки изминал миг. Колата му нямаше да се развали, нямаше да ѝ свърши бензинът, нямаше да я откраднат, нему не се случваше нищо, способно да забави пътуването на един простосмъртен, понеже грижите на обикновения човек него не го засягаха и защото винаги налагаше волята си. Не можеше да се изчисли степента на лош късмет у Паша, защото нямаше такъв. Разполагаше с късмета на парите, а той винаги е добър, Паша приближаваше неумолимо.

Очите на Зара не попадаха на нищо в къщата, за което да се хване — нито стари фотографии, нито книги с посвещения. Налагаше се да измисли нещо друго.

Снимката чакаше в джоба ѝ.

Щом Алийде отиде да вземе капачки за буркани от килера, Зара реши да действа.

СНИМКАТА, КОЯТО ЗАРА Е ПОЛУЧИЛА ОТ БАБА СИ

1991, Берлин

На снимката две млади момичета стояха едно до друго с лица към фотоапарата, ала не смееха да му се усмихнат. Роклите падаха по бедрата им леко накриво. Подгъвът на едната бе малко по-нагоре от дясната страна, отколкото от лявата. Навярно зад него се криеше гънка. Другото момиче бе по-изправено, имаше висока гръд и тънка талия. Самоуверено бе издало напред единия си крак, обут в черен чорап. Добре се виждаше изящната му линия. На гърдите ѝ се мержелееше някаква значка, четирилистна детелина. Не се различаваше на снимката, но Зара знаеше, че това бе емблемата на Младите селски стопани, баба ѝ бе разказала. Докато гледаше фотографията сега, долови нещо, което преди не разбираше: в лицата на момичетата имаше нещо доста невинно и тази непорочност така струеше от закръглените им бузки, че Зара изпитваше срам. Навярно не я бе забелязала преди, защото и тя самата навремето имаше същото изражение, същата невинност, ала сега, когато я бе изгубила, успяваше да я разпознае в момичетата на снимката. Изражението отпреди запознанството с действителността. Изражението от времето, когато все още имаше бъдеще и всичко бе възможно.

Баба ѝ даде снимката преди това пътуване до Германия. В случай че нещо ѝ се случи. Старите хора винаги може да ги сполети какво ли не, а тогава снимката вече щеше да бъде изхвърлена, преди Зара да успее да се прибере. Зара се опита да разсее тези приказки, ала баба ѝ не отстъпи. Според майка ѝ всичко старо бе боклук за унищожаване, та не пазеше подобни снимки. Зара кимна — познаваше тази страна от характера ѝ — взе фотографията и се грижи за нея добре, дори и тогава, когато на практика бе невъзможно, щеше да си я пази и занапред, макар всичките ѝ останали притежания да бяха изчезнали, а всяко парцалче по тялото ѝ да принадлежеше на Паша, щеше да пази снимката, макар по снагата ѝ вече да нямаше нищо нейно, макар всичките ѝ жизнени функции да зависеха от неговото разрешение, макар да ходеше до тоалетната само ако Паша ѝ позволи и не

получаваше дамски превръзки, нито памук, нищо, понеже на Паша така или иначе му излизаше твърде скъпа.

Освен снимката, баба ѝ даде и картичка, на чийто гръб написа адреса на родния си дом, името на селото и къщата. Дъбова къща. В случай че попадне в Естония по време на голямото си пътешествие по света. Самата мисъл смая Зара, ала за баба ѝ бе напълно естествена.

— Германия е точно до Естония! Посети я, сега ти се е паднало, толкова лесно ще отидеш.

Очите на баба ѝ блеснаха, когато Зара ѝ разказа за плана си да замине на работа в Германия. Майка ѝ не се въодушеви, както не се трогваше от каквото и да било друго, но най-вече не харесваше подобни намерения, според нея Западът бе опасно място. Голямата заплата не промени отношението ѝ. Баба ѝ също не обърна внимание на приказките за парите, само настояваше Зара да посети с тях Естония.

— Зара, запомни. Ти не си руско момиче, а естонско. Ще купиш семена от пазара и ще ми ги пратиш! Искам естонски цветя на перваза!

На гръба на снимката се четеше „На Алийде от сестра ѝ“. На картичката баба ѝ написа и името Алийде Тру. Дотогава никой не бе споменавал пред Зара нищо за нея.

— Бабо, коя е Алийде Тру?

— Сестра ми. Малката ми сестричка. Или беше. Вече трябва да е мъртва. Та ти можеш да разпитаеш за нея. Дали пък някой не я познава.

— Защо никога не си споменавала, че си имаш сестра?

— Алийде се омъжи рано и се изнесе от дома. После избухна войната. Дойдохме тук. Ти обаче трябва да отидеш да видиш къщата. После ще споделиш кой живее там и как изглежда сега. Нали съм ти разказвала каква беше преди.

Когато на заминаване майка ѝ я изпрати до входната врата, Зара остави куфара си на земята и я попита защо никога не ѝ е споменавала за леля си.

Този път майка ѝ отговори.

— Аз нямам леля.

ИСТОРИИТЕ НА КРАДЦИТЕ ИНТЕРЕСУВАТ САМО ДРУГИТЕ КРАДЦИ

1992, Западна Естония

Когато Алийде отиде до килера, Зара измъкна снимката от джоба си и зачака. Все трябваше да реагира по някакъв начин, да каже нещо, да разкаже нещо, каквото и да е. Все нещо трябваше да се случи, щом види снимката. Сърцето ѝ думкаше. Но след като Алийде се върна в кухнята, а Зара размаха фотографията пред очите ѝ и обясни задъхано, че изпаднала измежду шкафа и стената, ако не и направо от пролуката в тапета, нищо по лицето ѝ не издаде да разпознава двете момичета.

— Какво е това?

— Тук пише: На Алийде от сестра ѝ.

— Аз нямам сестра.

Алийде увеличи радиото. Там тъкмо дочитаха последните думи на отворено писмо от разочарована комунистка и се канеха да преминат към други гледни точки.

— Дай я тук.

Заповедният ѝ тон накара Зара да протегне ръка към Алийде, която побърза да сграбчи снимката.

— Как е името ѝ? — попита Зара.

Алийде наду радиото още повече.

— Как е името ѝ? — повтори тя.

— Какво?

... Като не можем да дадем на децата си нито мляко, нито бонбони, как от тях ще израснат здрави хора? Да ги научим да ядат само салата от коприва и глухарчета ли? Моля се от все сърце в страната ни...

— Някога на такива жени викаха народни врагове.

... да има достатъчно хляб, пък и нещо, което да сложим върху филията...

— Сестра ви?

— Какво? Тя беше крадла и предателка.

Зара намали радиото.

Алийде не я удостояваше с поглед. Негодуванието се чуваше по дишането ѝ. Ушите ѝ се бяха зачервили.

— Значи лош човек. Колко лош? Какво е направила?

— Открадна жито от колхоза и я хванаха.

— Откраднала е жито?

— Държеше се като обирджийка. Крадеше от народа.

— А защо не е взела нещо по-ценно?

Алийде пак увеличи радиото.

— Не я ли попитахте?

— Какво да я питам?

... Десетилетия наред в гените ни е бил програмиран робски манталитет, който признава само силата и парите, та затова не бива да се учудваме...

— Защо е крала жито?

— Вие във Владивосток не знаете ли от какво се прави ракията?

— На мен това ми звучи просто като постъпка на гладуващ.

Алийде усили радиото до дупка.

... заради мира у дома би трябвало да помолим за защита някоя велика сила. Например Германия. Единствено диктатурата може да сложи край на настоящите политически интриги в Естония и да внесе ред в икономиката...

— Може би Алийде никога не е изпитвала глад, щом не е крала жито.

Алийде се преструваше, че слуша радио, при това си и тананикаше. Грабна малко чесън за белене. Люспите заваляха по снимката. Под нея имаше вестник: „Вестител Нели“. Виждаше се емблемата на заглавната му страница: черен силует на възрастна жена. Зара дръпна щепсела на радиото. Хладилникът загълта тишината, скилидките чесън трополяха по паницата като каменни блокове, щепселът в ръката на Зара гореше.

— Не е ли време момичето да се успокои и да седне?

— Откъде е крала?

— От полето. Ей го, вижда се през прозореца. Защо се интересува какви ги е вършила крадлата?

— Та то спада към къщата. Онова поле.

— Не, към колхоза.

— А преди него?

— Това е била фашистка къща.

— Алийде фашистка ли е?

— Аз съм добра комунистка. Момиче, защо не седнеш? Тук при нас гостите сядат, като ги поканят, иначе си отиват.

— Ако Алийде никога не е била фашистка, защо изобщо сте се преместила тук?

— Тук съм родена. Включи го това радио!

— Сега вече не разбирам. Значи сестра ви е краля от собственото ви поле.

— Полето на колхоза! Включи пак радиото, момиче! Тук при нас гостите не се държат като домакини. Може би у вас не познавате други порядки.

— Извинявам се. Не съм искала да ставам нахална. Просто историята на сестра ви ме заинтригува. Какво се случи с нея?

— Отведоха я. Какво те засяга съдбата на една крадла? Историите на крадците интересуват само другите крадци.

— Къде я заведоха?

— Където пращат народните врагове.

— А после?

— Какво после?

Алийде стана, избута Зара с бастуна си и пак включи щепсела в контакта.

... Робският дух все пак копнее за бича, от време на време и за малко пряники...

— Какво стана после?

Снимката бе покрита с люспи от чесън. Радиото кънтеше тъй силно, че обелките подскачаха.

— Как така Алийде е тук, а сестра ѝ е била отведена? Това не е ли направило и вас ненадеждна?

Тя изглежда не слушаше, извика:

— Мушни още малко дърва в печката!

— Или пък Алийде си е имала добра репутация? Може би е била особено предан член на партията?

Чесновите люспи наближиха ръба на масата, част от тях полетяха към пода. Алийде стана от стола си и се зае сама да тъпче цепеници в гърлото на печката. Зара намали радиото и остана изправена пред него.

— Та така, беше ли Алийде чак толкова добра другарка?

— Да, бях, такъв бе и мъжът ми, Мартин. Той беше партиен организатор. От стар естонски комунистически род, не като сетнешните спекуланти. Получаваше медали. Грамоти.

Зара се задъха от скорострелното надвикване на радиото, притисна гърди, за да ги накара да се укротят, разкопча пеньоара си, не разпознаваше в жената пред себе си онази, която допреди малко най-кратко бе бърбила за незначителни неща. Тази тук беше студена и сурова, нищо нямаше да изкопчи от нея.

— Мисля, че ти е време да си лягаш. Утре се налага да помислим какво ще правим във връзка с този твой мъж, ако изобщо още си спомняш за проблема.

Под одеялото в предната стаичка Зара още се бореше за въздух. Алийде бе разпознала баба й.

Баба й не бе нито крадла, нито фашистка. Или пък беше?

Откъм кухнята се чуваше плющенето на мухобойката.

ВТОРА ЧАСТ

*„Седем милиона години
слушахме речи на фюрера,
същите седем милиона години
гледахме цъфтежа на ябълките“*

Паул-Ерик Румо

АЛИЙДЕ ХАПВА ЦВЕТОВЕ ОТ ПЕТОЛИСТЕН ЛЮЛЯК И СЕ ВЛЮБВА

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

Юни 1949

Ето я тук чашата на Ингел. Искаше ми се да взема и възглавницата ѝ, но Лийде не ми я даде. Пак се разпорежда, опитва се да сресва косата си точно като Ингел. Може би просто се старае да ме поразвесели, ала това не ме ободрява, грозно е. Пък не мога да ѝ кажа нищо лошо, нали ми готви и върши всичката работа. Ядосам ли я, няма да ме пусне навън. Не показва гнева си, просто не ми дава да изляза и не ми носи храна. Последно гладувах два дни. Май се подразни, задето помолих за нощницата на Ингел. Няма повече хляб.

Когато ме пуска да излизам, опитвам се да ѝ угодя, говоря ѝ хубави неща и я карам да се усмихва, хваля гозбите ѝ, на нея ѝ харесва. Миналата седмица ми опече кекс с шест яйца. Не съм питал откъде се е взело такова количество яйца, ала тя искаше да знае дали сладкишът е бил по-вкусен от тези на Ингел. Не ѝ отговорих. Сега се опитвам да измисля нещо мило.

Лежа си тук с моя „Валтер“ и ножа до мен. Чудя се какво ли бави Англия?

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1936-1939, Западна Естония

В неделните дни след църква Алийде и Ингел имаха обичая да се разхождат до гробището, за да се срещнат с познати и да заглеждат момчетата, флиртувайки само доколкото позволяваха границите на благоприличието. В църквата винаги сядаха до гроба на принцеса

Аугуста от Колувере, чупеха нетърпеливо глезени и тръпнеха да се покажат на гробището, да демонстрират краката си, обути в модни и скъпи черни копринени чорапи, да пристъпват кокетно, в най-добрата си светлина, красиви и готови да завъртят очи към сгодните женихи. Ингел бе сплела коси, навивайки ги на корона на главата си. Алийде като по-млада бе оставила плитката си спусната. Онази сутрин бе споменала, че смятала да се подстриже. Видяла градски момичета с такива „шармантни“ къдрици, за две крони щели да направят и на нея с апарата, ала Ингел се ужаси и я предупреди да не споменава подобни неща на място, където майка им можеше да ги чуе.

По някаква неведома причина утрото бе необичайно нежно, а люляците — особено омайни. Алийде бе започнала да се чувства пораснала и, пощипвайки бузите си пред огледалото, беше съвсем сигурна, че това лято ще ѝ се случи нещо прекрасно, защо иначе бе намерила люляково цветче с пет венчелистчета. Нямаше как подобно знамение да се окаже погрешно, особено след като най-благоверно го бе изяла.

Когато богомолците най-сетне се разбърбраха пред черквата, момичетата поеха на обичайната си разходка под смърчовете на гробището, папратите бършеха краката им, катеричките припкаха по клоните, а кладенецът проскърцваше от време на време. По-нататък грачеха врани, какво предсказваха те за женихите? Ингел затананика vaak vaak keilest kahest paar saab^[1], бъдещето грееше от небето, а животът беше хубав. Очакването на предстоящите години играеше в гърдите им, както обичайно се случва с младите момичета.

Сестрите тъкмо бяха направили пълна обиколка на гробището, като ту си шушукаха, ту се спираха да побърбят с познати, когато копринената рокля на Алийде се закачи на завъртулка от желязната ограда и тя се наведе да я освободи. Тогава съзря някакъв мъж край немските гробове, него, до каменния зид, върбите, слънцето и мъха по дувара, ярката светлина, звънкия смях. Мъжът се смееше с някого, наведе се да завърже ботушите си и продължи да говори, извърна лице към другаря си, докато правеше възела, и се изправи тъй елегантно, както се бе и навел. Алийде забрави за роклята и се надигна, още преди да е успяла да откачи ръба ѝ. Звукът на разкъсващата се коприна я събуди и тя освободи тъканта, избърса зрънцата ръжда по ръцете си. Слава богу, скъсаното беше малко. Може би не се забелязваше. Може

би мъжът нямаше да забележи. Алийде приглади косите си със скована ръка. Погледни. Прехапа устни, за да се позачервят. Спокойно можеха да се върнат, да минат покрай каменния зид. *Погледни насам.*

Погледни ме. Мъжът спря да говори, извърна се към тях и в същия този миг Ингел се обърна да види къде се бави Алийде, тогава слънцето озари сплетената ѝ корона и — *не, не! Мен гледай* — Ингел проточи шия, както често правеше и в този си вид наподобяваше лебед, вдигна брадичка и се спогледаха, тя и мъжът. Алийде веднага разбра, че той никога нямаше да погледне нея — видя го как прекъсна приказката си, как ръката, извадила табакера с цигари от джоба му, спря посред движението, как се запъна на думата си и остана загледан в Ингел, и как капачето на табакерата проблесна като нож в ръката му. Ингел се доближи до нея, съсредоточила поглед в мъжа, кожата на ключиците ѝ лъщеше, от вдлъбнатинката на шията ѝ се надигаше покана. Без да погледне към сестра си, тя сграбчи ръката ѝ и я поведе към зида, където мъжът бе замръзнал на мястото си. Тогава и другарят му съумя да забележи, че той не го беше чул, че ръката, стиснала табакерата, бе спряла на височината, където започват ребрата, точно в този миг съзря и Ингел, повела Алийде за ръка, макар тя на всяка крачка да се опитваше да се съпротивлява, търсеше опора по надгробните камъни, корените, каквото захванеше. Токовете на обувките ѝ затъваха в пръстта отново и отново, ала земята ѝ изменяше, корените я предаваха, смърчовете им правеха път, тревата се хлъзгаше, камъните се изтърколваха пред краката ѝ, в устата ѝ влетя конска муха, ала Алийде нямаше време да я изкашля, понеже Ингел отказваше да спре, трябваше да продължат. Ингел дърпаше ли, дърпаше, а пътеката бе свободна и водеше право към каменния зид. Алийде съзря празното, отделено от времето и мястото изражение на мъжа, усети трескавите стъпки на Ингел и здравата хватка около пръстите си. Пулсът на сестра ѝ биеше по ръката на Алийде, а всички стари, познати лица протичаха покрай лицето на Ингел, тя ги оставяше зад гърба си и те се удряха в лика на търчащата по петите ѝ сестра на мокри, солени парцали, полепваха по бузите ѝ, част от тях прелитаха покрай нея като привидения, вече принадлежащи на миналото, а трапчинката от сутрешния им смях се разпука, отлитайки от Ингел. Когато стигнаха зида, сестрата на Алийде вече ѝ бе чужда, беше станала нова Ингел, някоя, която от сега нататък нямаше да споделя тайните си само с нея,

нямаше да ходят заедно в парка, за да пият „Зелтерс“, някоя друга. Нова Ингел, която друг щеше да притежава, чиито мисли и смях щяха да принадлежат другиму, на онзи, на когото тя самата бе пожелала да принадлежи. На онзи, чиято кожа Алийде искаше да помирише, чиято телесна топлина ѝ се щеше да се примеси с нейната собствена. На онзи, който трябваше да погледне към нея, да зърне нея и да замръзне на мястото си заради нея, тъкмо заради нея ръката, подала се от джоба със сребърната табакера, трябваше да застине във въздуха. Ала точно Ингел бе отрязана от живота на Алийде с блесналия нож на лъскавата кутийка.

Съседката Айно притича до мястото край зида. Познаваше другаря на мъжа и им представи сестрите. Върбите шумоляха. Той не погледна към Алийде дори и само за поздрав.

Трите естонски лъва на табакерата се смееха, окъпани в слънчева светлина.

Пак тази Ингел. Все Ингел. Ингел винаги бе получавала всичко и занаят щееше да си остане така, понеже Бог никога не спираше да се присмива на Алийде. Не стига, че Ингел помнеше всички дребни хитринки, на които майка им ги бе научила, миеше съдовете във водата от сварените картофи и те лъсваха. Не стига, че Ингел не забравяше съветите както Алийде, след която измитите чинии си оставаха мазни. Не, Ингел умееше всичко и без да я учат. Още от първия път доеше кравите така, че млякото се пенеше до ръба на ведрото, стъпките ѝ по полето караха пшеницата да расте по-добре от които и да било други. И това не стигаше. Ингел трябваше да получи мъжа, когото Алийде бе съзряла първа. Единствения, когото Алийде бе пожелала.

Би било разумно и тя да получи нещичко, нескопосаният ѝ живот да се сдобие поне с мъж, когото тя да е поискала, би било справедливо, поне този път, понеже още от рождението си гледаше как издоеното от Ингел мляко дори не се нуждаеше от прецеждане, понеже Ингел вършеше всичко перфектно, с лекота бе спечелила състезанието по доене на Младите селски стопани. Алийде виждаше как земните закони не засягаха сестра ѝ, как във ведрото ѝ не падаше и един кравешки или човешки косъм, как по челото ѝ никога не избиваха пъпки. Потта на Ингел ухаеше на теменужки, а женските болести не

надуваха тънката ѝ талия. Комари не оставяха следи от ухапано по светлата ѝ кожа, нито гъсеници наяднаха зелето ѝ. Приготвените от нея сладка не се разваляха, нито пък киселото ѝ зеле. Плодовете на нейните ръце винаги бяха благословени, значката на Младите селски стопани блестеше на гърдите ѝ най-ярко от всички, а детелинката ѝ бе защитена от драскотини, докато сестричката ѝ вечно губеше своите значки, карайки майка им отначало да клати глава, а после да се откаже, понеже бе разбрала, че нямаше значение дали клатеше глава пред Алийде, или не.

Не стигаше дори това, че Ингел получи онзи единствен мъж, Ханс, който бе накарал Алийденото сърце да спре, не, и това не бе достатъчно — дивната красота и небесната усмивка на Ингел засияха още по-неземно след срещата с Ханс, още по-ослепително. Дори и в дъждовната нощ озаряваха целия двор на къщата им, изпълваха сестринския хамбар до такава степен, че не оставаше въздух за Алийде, която се събуждаше нощем задъхана и тръгваше да залита към вратата, за да я отвори. И това не стигаше, ами изпитанията ѝ се умножиха, макар да не биваше дори да е възможно, утежняваха се, понеже Ингел не умееше да таи мислите си, а трябваше непрестанно да шушука за Ханс, Ханс това, Ханс онова. Постоянно я караше да го следи, погледите и жестовите му, дали бяха достатъчно любовни, заглеждаше ли други, или очите му виждаха единствено Ингел, как да тълкува тези и тези му думи, какво означаваше подадената ѝ метличина, любов ли, любов само към нея. И да, разбира се, че това означаваше! Ханс търчеше подир миризмата на Ингел като чезнещо от мерак куче.

Хленчът, мъркането и гукането пометоха къщата с такава скорост, че не мина и година и на масата изникна церемониална, червенееща бутилка ракия за предложението. После дойде времето на приготвянията за сватбата и се заеха да угояват раклата с чеиза ѝ като прасе, а Ингел пърхаше около нея, момичетата се кискаха по седенките за пълнене на завивки с пух и танцовите вечеринки. После, естествено, дойде и нова луна, която да донесе здраве и щастие на младата двойка. Сватбата това и сватбата онова, младоженците до църквата и обратно. Хората чакаха, малкото було се вееше, Алийде танцуваше с черните си чорапи и разправяше на всички колко се радвала за сестра си и че най-сетне къщата се сдобила с млад

стопанин! Белите ръкавици на Ханс грееха и макар да изтанцува един танц с Алийде, не спря да гледа през нея към Ингел, въртеше глава в зависимост от това, къде трепкаше булото ѝ.

Ханс и Ингел заедно на полето. Ингел, затичала се към него. Ханс, обиращ сламките сено от косата ѝ. Хваща невестата си през кръста и я завърта на двора. Ингел припка към обора, Ханс — след нея, смях, кикот, хихикане. И така дни, седмици, години наред. Ханс захвърля ризата си, ръцете на Ингел политат към кожата му, полива гърба му с вода, пръстите на краката му се гърчат от удоволствие, докато мие косата му. Шепот, шушукане, тихото шумтене на чаршафите нощем. Шумоленето на сламения дюшек и скърцането на железното легло. Шъткане и кискане. Въздишки. Стонове, сподавени във възглавницата, и скимтене, заглушено с ръка. Горещината на пот, просмукваща се през стената към изтерзаната постеля на Алийде. Сетне тишина, а след малко Ханс отваря прозореца към лятната нощ, обляга се на перваза без риза и пуши папираса, върхът ѝ мъждука в мрака. Алийде я вижда, ако се доближи съвсем до прозореца, вижда и жилестата ръка с дълги пръсти, която я държи и тръска пепелта над лехата карамфили.

[1] Гра, гра, коя от двете ни ще намери половинката си (ест.). — Б.пр. ↑

ВРАНИТЕ НА БАБА КРЕЛ ЗАМЛЪКВАТ

1939, Западна Естония

Алийде отиде да навести Крелевата Мария в къщурката ѝ. Уменията на баба Крел против зли очи и кръвотечение се славеха още отпреди рождението на Алийде, та никак не се съмняваше в силата им.

Беше ѝ неудобно да ходи при нея, понеже Крелевата Мария виждаше разни неща, а тя не искаше да узнава за нейната мъка. И все пак при нужда от съвет нямаше друга алтернатива, освен да се посети баба Крел.

Старицата седеше на пейката на двора заедно с котките си. Каза ѝ, че я очаквала.

— Та знае ли Крелевата Мария за какво иде реч?

— Светлокос момък, млад и красив.

Беззъбата уста смучеше късче хляб.

Алийде остави на стъпалата буркан мед. На рамката на вратата бяха окачени връзки билки, до тях наблюдаваше врана. Алийде се страхуваше от нея, като деца ги плашеха, че враните били омагьосани хора. Цяло ято грачеше на Крелевия двор и при онова ѝ първо посещение, когато баща ѝ бе посякъл крака си с брадвата. Бабата изгони всички от къщата, искаше с него да останат насаме. Децата нямаше да се чувстват добре в кухнята, там миришеше чудновато и носът на Алийде се запуши. На масата имаше голям буркан с личинки на мухи — за рани.

Враната се стрелна към шумящите дървета зад пейката и бабата ѝ кимна, сякаш за поздрав. Слънцето грееше ярко, ала на Крелевия двор захладня. През отворената врата се виждаше мрачната кухня. В преддверието имаше камара възглавници. Калъфките им се белееха. Дантелените им ръбове се къдреха между светлината и мрака. Възглавници на мъртъвци. Крелевата Мария ги събираше.

— Имала си посетители?

— Та тук винаги ги има. Къщата е пълна.

Алийде се поотдалечи от вратата.

— Идва лошо време за сенокоса, чини ми се — продължи старата и пъхна още един залък в устата си. — Ала това май не те интересува. Алийде чувала ли е какво казват враните?

Тя се стресна. Бабата се засмя — враните били мълчаливи вече дни наред, и беше права. Алийде затърси с поглед още от птиците, наоколо имаше предостатъчно, ала не гъкваха. Иззад колибата се донасяше мяученето на котката й, плачевно, разгонено. Бабата я привика. В следващия миг животното бе до бастуна й, отърка се в краката на старицата, а тя го побутна към Алийде.

— Как има сили — зачуди се тя и я изгледа през присвитите си, отекли клепачи. Момичето усети как поруменя. — Просто си е такава. В ден като този и враните мълчат, ала нищо не може да укроти разгонената котка.

Какво всъщност искаше да каже старицата с това „в ден като този“? Дали времето щеше да се разваля, дали предстояха неурожай и глад, или пък говореше за Русия? Или за живота на Алийде? Нещо щеше да се случи с Ханс ли? Котката се отърка в крака й и тя се протегна да я погали. Животното надигна задните си части към ръката й и Алийде го отблъсна. Бабата се разсмя. Смехът й бе неприятен, едновременно всезнаещ и потиснат. Ръката на Алийде изтръпна. Цялото й тяло се скова, сякаш в плътта й имаше сламки сено, които напиреха да пробият кожата, а обсебеното й съзнание й нашепваше как бе могла да отиде у Крел вечерта, макар Ханс и Ингел да бяха сами у дома. Родителите им гостуваха на съседите, а тя беше тук. Като се върне вкъщи, Ханс щеше да мирише два пъти повече на мъж, а Ингел — два пъти повече на жена, както винаги след миговете им на усамотение, и тази мисъл само усили бодежа под кожата й.

Алийде пристъпи от крак на крак, Крелевата Мария стана и влезе в колибата, като затвори вратата след себе си. Алийде не знаеше дали от нея се очакваше да си върви, или да почака, ала скоро старицата се върна с кафяво стъклено шишенце в ръка, самодоволна усмивка бе придърпала навътре ъгълчетата на устата й. Алийде го взе. Когато затвори портата, старицата й подвижна:

- Този момък има черна гръд.
- Мога ли...
- Понякога да, понякога не.
- Нищо друго ли не виждате?

— Момичето ми, от почвата на отчаянието никнат лоши цветя.

Алийде хукна да бяга, кожените ѝ чепици летяха на дълги крачки, а даденото ѝ от бабата шишенце се затопли в ръката ѝ, пръстите ѝ обаче бяха обезкървени от студ. Никаква сила ли не бе способна да сложи край на думкащата в гърдите ѝ болка?

Ингел се кикотеше на двора, бе тръгнала за вода от кладенеца. Плитките ѝ бяха разчорлени, бузите — зачервени, беше само по фуста.

В леглото на Алийде я чакаше „Цветчетата на чемериката“ от Туглас, а в постелята на Ингел — мъж. Защо всичко бе толкова несправедливо?

Алийде не смогна да провери действието на Крелевата напитка. Трябваше да я сипе в кафето, ала Ингел спря да го пие още на следващата сутрин и хукна навън да повърне. Вече бе успяло да се случи — онова, срещу което бе предназначено шишенцето на старицата. Ингел чакаше дете.

ТЪТЕНЪТ НА ФРОНТА СЕ ПРЕВРЪЩА В АРОМАТ НА СИРОП

1939-1944, Западна Естония

Когато през есента на 1939 г. балтийските германци бяха поканени да заминат за Германия, една от приятелките на сестрите от училище и часовете за подготовка за първото причастие дойде да се сбогува и обеща да се върне. Отивала само да посети страната, която никога не била виждала, а после щяла да се прибере и да разкаже каква всъщност е Германия. Помахаха ѝ за довиждане, а през това време Алийде наблюдаваше как ръката на Ханс се уви около кръста на Ингел и скоро я поведе към задната част на обора. Гукането се чуваше чак на двора отпред, Алийде впи зъби в дланта си. Образите на едреещата талия на сестра ѝ и обгърналото я тяло на Ханс я тормозеха непрестанно, ден и нощ, насън и наяве, пречеха ѝ да чува и вижда каквото и да било. Никой от тримата не обърна внимание как по челата на родителите им се появиха угрижени бръчки, които не отшумяваха, а се задълбочаваха, как бащата на сестрите следеше залезите, изучаваше ги всяка вечер от края на полето, захапал лулата си, загледан в хоризонта, затърсил знаци. Проверяваше листата на клена, въздишаше около дървото, вестниците и радиото и винаги се връщаше да послуша птиците.

Детето, Линда, се роди през 1940 г. и главата на Алийде щеше да експлодира. Ханс разнасяше дъщеря си наоколо, в очите на Ингел блещукаше щастие, а в тези на Алийде — сълза, очите на баща им пък потънаха под сбърченото му чело, зае се да складира нефта и да обменя банкнотите си за сребро и злато. Из града се виждаха опашки, за първи път ги имаше и из цялата страна, а захарта изчезна от магазините. Ханс не пламна по Алийде, макар вече на три пъти да ѝ се бе удало да примеси в храната му кръв, веднъж дори количеството за цял месец. Следващия път трябваше да опита с урина. Крелевата Мария бе отбелязала, че понякога се оказвала по-ефективна.

Ханс започна да води тихи, навъсени разговори с баща им. Навярно не искаха да тревожат жените в семейството, та затова не

споменаваха за приближаващите се обезпокоителни признаци в тяхно присъствие, пък може и да говореха за тях, ала никоя от сестрите не обръщаше внимание на думите им. Сбърченото чело на бащата не ги смущаваше, понеже бе възрастен, човек от един стар свят, страхуваше се от войната. Децата на Свободна Естония не ги бе грижа за подобни неща. Те не бяха извършили никакви престъпления, какво тогава би могло да ги заплаши. Едва когато съветските взводове се разпростряха из естонската земя, започнаха да се опасяват, че май и тяхното бъдеще бе застрашено. Докато люлееше детето, Ингел прошепна на Алийде, че Ханс започнал да я държи по-здраво, спял до нея, като по цели нощи стискал ръката ѝ, а хватката му не се отпускала дори и насън, което според нея бе необичайно; притискал я така, сякаш се страхувал да не би през нощта да изчезне от обятията му. Алийде изслушваше грижите ѝ, макар всяка сричка да я пронизваше отвътре като кинжал. Същевременно обаче усети и друго: нейната обесия поотпусна хватката си и на мястото ѝ се появи нещо друго — страх за Ханс.

Никоя от двете жени вече не успяваше да бяга от действителността, докато се разхождаха из полузапустелия град и слушаха оркестъра на Червената армия, засвирил съветски маршове. Ханс не ги придружаваше, защото повече не смееше да се показва по улиците, не искаше и сестрите да ходят там. Първо се премести да спи в малката стаичка зад кухнята, после започна да прекарва и дните си в нея, а накрая отиде в гората и се задържа там.

Скептичен смях се разнасяше от град на град, от село в село. Лозунги като *Борим се за великата кауза на Сталин* и *Ще ликвидираме неграмотността* забавляваха хората неимоверно, никой не може да разгласява сериозно подобни неща! Най-голямата смешка бяха жените на офицерите, които се носеха в нощници с ресни из селата, по танцовите забави и улиците, а какво да кажем за червеноармейците, дето белеха варените картофи с нокти, сякаш не умееха да си служат с ножа! Кой би взел на сериозно подобни люде? После обаче започнаха да изчезват хора, а смехът — да нагарча. Анекдотите вече се повтаряха като молитви, когато заколенията и товарите с жени, мъже и деца се превърнаха в обичай. Бащата на Алийде и Ингел бе заловен на главната улица на селото, майка им

просто се изгуби и момичетата завариха къщата празна, зареваха като животни. Кучето не спря да очаква господаря си, застана на портата и ви от мъка, докато умря. Никой не смееше да се подаде навън, земята се огъваше под тежестта на скръбта, а всеки изкопан в естонската пръст гроб пропадеше откъм някой ъгъл, предвещавайки още мъртъвци в семейството. Тътенът на бойното поле се носеше из всички кътчета на страната и навсякъде зовяха на помощ Исус, Германия и старите божества.

Алийде и Ингел започнаха да спят в едно легло с топор под възглавницата — скоро щеше да дойде и техният ред. На Алийде ѝ се искаше да се укрие, ала единственото, което успя да скатае, бе велосипедът на сестра си марка „Долар“, с картинка на американското знаме. Вместо това Ингел заяви, че естонката не оставяла нито къщата, нито добитъка си, каквото ще да става, ако ще у тях да нахлуят шинели и оръжия, дори цял батальон. Тя нямало да се посвени да им покаже колко е горда естонката. И така, едната сестра будуваше, докато другата спеше, на нощното шкафче бдяха Библията и образът на Исус, а през онези дълги нощи Алийде се вираше ту в червеникавото зарево навън, ту в белеещата се глава на Ингел и се чудеше дали да не избяга сама. Можеше и така да постъпи, ако Ханс не ѝ бе възложил задача, преди да замине: пази Ингел, ти умееш. Нямахте как да предаде доверието му, трябваше да бъде достойна за него. Ето защо се зае да следи новините от Финландия със зорки очи и наострени уши, както Ханс някога. Ингел пък се въздържаше от четенето на вестници, уповаваше се в молитвите и стиховете на Юхан Лийв: Isamaa! Sinuga ölen önnetu mu, önnetum ilma sinuta!^[1]

— Ами ако заминем, докато още можем — предложи Алийде предпазливо.

— Къде? Линда е твърде малка.

— Не съм особено сигурна за Финландия, според Ханс Швеция със сигурност е по-добрият вариант.

— Ти откъде знаеш какво мисли той?

— Би могъл да дойде по-късно.

— Няма да ходя никъде. Скоро ще задухат нови ветрове, Западът ще се притече на помощ. Все ще издържим дотогава. Толкова слаба е вярата ти, Лийде.

Ингел беше права. Издържаха, страната устоя и свободата дойде. Германците настъпиха с марш, прокудиха от небето пушека от подпалените къщи, проясниха го до предишната му синева, земята почерня, облаците побеляха. Ханс вече можеше да се прибере у дома, но щом кошмарът им се свърши, започна нов. Комунистите преbledняха, и тъй като всякакъв друг транспорт бе спрял, хукнаха да бягат пешком, ала Ханс впрегна коня и най-самодоволно отиде да си вземе знамето на Младите селски стопани, купата от състезанието за сеячи, счетоводството и други книжа, които се бе наложило да отнесе в града, след като червените забраниха организацията. Завърна се с широка, блажена усмивка. Там всичко било наред, германците били любезни, атмосферата — чудесна, свирела хармоника. Навсякъде ечало сладкото, бодро чаткане на женско сабо. Основали и ЕНВ — Естонска народна взаимопомощ — за изхранване и подпомагане на семействата, чиито бащи били мобилизирани в Червената армия. Всичко щяло да се нареди! Всички щели да се завърнат у дома, мама и татко, всички изчезнали щели да си дойдат, пшеницата щяла да расте по полята както преди, Ингел пак щяла да печели всички награди за зеленчуци на Младите селски стопани, щели да отидат на есенния събор, а след някоя и друга година сестрите щели да се присъединят към Съюза на селските стопанки. Когато баща им се приберял у дома, двамата с Ханс щели да се заемат с плановете за разширяването на нивята им. Той и тогава вече участваше в кампанията за тютюн и захарно цвекло, а сетне щели да разполагат с предостатъчно захарен сироп, та сладката устичка на Ингел нямало да се мръщи на захарина. Нито пък Алийде, не забрави да добави Ханс. Ингел замърка с медения си смях и заизмисля рецепти за най-вкусните джинджифилови курабийки със сироп от захарно цвекло в Естония, а оттам двамата се изгубиха в същата онази мъгла, в която си бяха гукали, преди кошмарът да настъпи. Така Алийде пак изпадна в отколешните любовни терзания. Всички препятствия пред бляскавото бъдеще на Ингел се сриваха. Гардеробът ѝ не повехна дори от недостига на дрехи, макар да им се налагаше да заменят гумените закопчалки за жартиери с увити в хартия монети, нищо! Ханс донесе на любимата си коприна от парашут, за да си ушие блуза, а Ингел я боядиса в синьо като цвят на метличина, уши си шикозна блуза, украси

я със стъклени копчета, закачи на гърдите си немска стъклена брошка и стана по-хубава от всякога. Ханс донесе същото украшение и за Алийде, малко по-мъничко, но все пак красиво, и в миг измъчената ѝ душа се успокои, значи все пак си бе спомнил за нея, ала само за момент. Та кой би забелязал нейната брошка, когато новата блуза на Ингел си имаше и напети подплънки на раменете. Ханс я наричаше войниче, ласкаво, тъй ласкаво.

Алийде я болеше глава. Съмняваше я, че има тумор. Болката понякога замъгляваше зрението ѝ, превръщаше чутото в същински шум. В моментите на ласки между Ханс и Ингел тя трябваше да гледа Линда и го правеше, като тайно щипеше детето, понякога го бодеше с игла, а плачът му пораждаше у нея скрито удоволствие.

Захарното цвекло узря едро и бяло, а Германия остана. Реколтата напълни кухнята, Ингел домакинстваше с нова енергия. С лекота зае мястото на предишната стопанка на къщата, дори я надмина. Всичко се нареждаше превъзходно, Ингел умееше какво ли не, без изобщо да попита, и само раздаваше съвети на Алийде, която послушно чистеше цвеклото, докато сестра ѝ стържеше. До тази работа Алийде щеше да стигне едва по-късно, най-напред се налагаше Ингел да намери най-добрия подход към малките главички цвекло. Веднъж опита с мелничката за месо, ала се върна към рендето и нареди на Алийде през това време да наглежда къкрещите на печката тенджери със сироп, за да не заврат. Ингел ту шеташе нещо, ту проточваше шия към печката, нямаше доверие в уменията на сестра си да вари сироп. Все пак Алийде можеше да остави печката твърде гореща и течността да добие някакъв привкус, как тогава Ингел щеше да го предлага на хората, нали всички щяха да си помислят, че самата тя е тъй глупава, та да остави течността да заври, *да не надвишава осемдесет градуса, чу ли!* Носът ѝ душеше през цялото време, да не би от печката да се носи твърде горчива миризма, и ако сметнеше, че ароматът поема в погрешна посока, кресваше на Алийде да поправи грешката. Тя пък не долавяше нищо лошо в силата и качеството на миризмата, но нали не беше Ингел, естествено, че няма да забележи. Освен това собствената сладост на сестра ѝ миришеше тъй силно, та чак запушваше ноздрите ѝ. Успяваха да надушат единствено слюнката на Ханс по устните на

Ингел и това караше собствените ѝ напукани устни да пулсират болезнено.

Ден след ден Алийде чистеше цвекло, отбираше по-дребните глави и изрязваше черните петна. Ингел оповести, че тя щяла да се погрижи за стъргането, въртеше се и раздаваше заповеди на сестра си: кога да нагледа на киснатото настъргано цвекло, кога да смени водата в тенджерата, кога да донесе още от кладенеца, *половин час, вече мина половин час! Новата партида трябва да се залее с вода!* По едно време ѝ омръзна да стърже и се зае просто да реже цвеклото на ситно, *вече мина половин час! Наливай я вече тая вода!* Алийде остъргваше главите, Ингел кълцаше, понякога прецеждаха сиропа под строгия ѝ надзор, като през цялото време чакаха майка си и баща си да се приберат у дома. Главите цвекло отдаваха захарта си, водата се изпаряваше от сиропа на подходящ огън, а те неизменно чакаха. *Обери тая пяна от повърхността! Обери я! Иначе ще се развали!* Редиците буркани се увеличаваха, а те все чакаха. От време на време Ингел ронеше сълзи в яката на Ханс.

Цялото село чакаше новини от Нарва — кога щяха да се завърнат мъжете? Ингел свари супа от захарно цвекло и моркови, Ханс премлясна и отбеляза колко била вкусна, а тя завъртя и една запеканка с цвекло и макарони, сок от цвекло и горски плодове, и през цялото това време очакваха майка си и баща си. Ингел поднесе кисел от захарно цвекло, чакаха, Ханс пируваше с палачинките ѝ от захарно цвекло, кимаше одобрително към кифлите от захарно цвекло и майстореше цветя и птички от кестени за Линда. Сладникавият въздух в кухнята отвращаваше Алийде. Завиждаше на жените в селото, дето си имаха мъж, когото да чакат у дома, някого, заради когото да се научат да пекаат кифлички от захарно цвекло, ала тя, вече мома за женене, си имаше само родители за чакане. Искаше ѝ се да копнее Ханс да се върне при нея някъде отдалеч, не иззад масата, ала се опитваше да прогони тази мисъл, понеже бе срамна, неблагодарна. Селянките въздишаха по благомото в дома им — мъж в къщата, а Ингел — най-щастлива сред жените, и на Алийде не ѝ бе никак трудно да кима в съгласие със свити устни.

Сестра ѝ непрестанно измисляше нови рецепти, дори направи бонбони от захарно цвекло: мляко, сироп, масло, орехи. Алийде я гонеха от печката, подходящото сваряване на млякото и сиропа било

прецизна работа, добавяли се маслото и орехите и пак трябвало да се подвари. На нея ѝ бе позволено да седи на масата и да наглежда Линда и тавата, където се изсипваше сместа. Алийде трябваше да наблюдава, понеже Ингел се безпокоеше как после щяла да се справи със собственото си семейство и захарното цвекло, ако сега не се упражнявала. Налагало се да усвои по-добре и грижите за децата. Алийде за малко да попита кое семейство, ала си замълча. Струваше ѝ се, че Ингел се страхуваше да не би малката ѝ сестричка да остане да се навърта из нейните къшета до края на живота си. Ингел бе започнала да оставя ежедневника на Алийденото място, уж случайно отворен на страницата с обяви за кореспонденция. Алийде обаче не искаше господин, който си търсел дами под двайсет години, нито пък такъв, дето предпочитал по-закръгленичките. Копнееше за Ханс и никой друг.

Пред вратата на Крелевата Мария отдавна вече се бе заредила опаска, понеже жените търчаха да я разпитват за мъжете си, изчезнали зад граница. Накрая старицата се принуди да залоства къщата си, не прие дори Алийде, макар години наред да ѝ бе носила мед. В селото се появи циганка, която гледаше на карти, та рояците хора в двора на бабата се пренесоха при нея. Ингел и Алийде също я посетиха веднъж. Узнаха, че родителите им вече пътували към дома. Ханс само се подсмихна на жените, когато се прибраха, оживени от новината. Каза им, че имал повече доверие в обещанията на германците, отколкото в картите на една циганка. Немците се бяха заклели, че всички, попаднали зад граница, щели да бъдат върнати. Ингел се засрами и се зае да разглежда тефтера си с рецепти, Алийде не направи усилие да му отговори, че повече вярваше на предсказанията на циганката.

— Поканил съм няколко германци на карти довечера. Ингел ще ги почерпи с прекрасните си бонбони и ще имате възможност да опресните немския си. Какво ще кажете?

Алийде се изненада. Преди Ханс никога не бе канил немци у дома. Чак толкова отчаяно ли искаше Ингел да ѝ намери мъж? Та сестра ѝ дори не харесваше германци.

— Страшно им липсва родината, копнеят за компания. Млади мъже.

Последното го каза на Алийде.

Тя погледна Ингел.

Ингел се усмихна.

Дълго играха на карти. Още с влизането си германците окачиха оръжията на гвоздеите. Ингел им се усмихна одобрително и поднесе кифли със захарно цвекло и кисел от цвекло и плодчета офика. Германците пяха немски песни и забавляваха Алийде, макар да не разбираше всичко. Езикът на жестовете и мимиките помагаха, войниците останаха възхитени от познанията на сестрите по немски, макар и скромни. Ингел се бе оттеглила да изплакне ръжта, посред песента Алийде я чу как залива зърната с мляко. *И запомни, че каймакът задължително трябва да се обере*, Ингел ѝ бе преподавала изкуството на приготвянето на сурогат. Паница издрънча във фурната, където още се разнасяше ароматът на изпечения хляб, а самата Алийде би предпочела да шета заедно с Ингел, не да седи на масата сред войниците, макар сами по себе си да бяха забавни момчета. Посетиха ги и на следващата вечер. И на по-следващата. Алийде се подразни, Ингел се въодушеви. Алийде не искаше никого, освен Ханс, ала сестра ѝ настоя на следващото гостуване тъкмо тя да свари кафето. *Най-напред слагаш цвеклото, нарязано на ситно, на ситно значи, да се вари във вода. Оставяш го така 20–30 минути, после прецеждаш и добавяш сурогата и млякото. Запомни ли? Да не се налага после да ме питаш, като дойдат гостите. Ще покажеш, че умееш да бъдеш домакиня.* На последната си визита войниците съобщиха, че им било заповядано да се преместят към Талин. На Алийде ѝ олекна, Ингел сбърчи чело. Ханс я утеши, че със сигурност щели да дойдат още германци. Майка им и баща им щели да се върнат. Всичко щяло да бъде наред. Преди да си отидат за последно, един от войниците даде на Алийде адреса си и я помоли да му пише. Тя обеща със съзнанието, че никога няма да го стори. Усети как Ингел и Ханс размениха погледи зад гърба ѝ.

Родителите им не се и чуха.

Ханс издялка на Ингел чудно сабо, прикачи на обувките каишки и събщи, че заминавал за Германия заедно с войските.

Нощите на сестрите станаха безсънни.

Една нощ Армин Йофе изчезна от селото заедно с детето, жена си и родителите ѝ. Носеше се слух, че избягали в Съветския съюз, на

сигурно място. Бяха евреи.

[1] Родино! С теб съм нещастен, но по-нещастен съм без теб!
(ест.). — Б.пр. ↑

НАЙ-НАПРЕД ДА НАПРАВИМ ЗАВЕСИ

1944, Западна Естония

Руснаците вече се ширеха из страната за пореден път, когато една нощ Ханс почука на прозореца на задната стаичка. Алийде извади брадвата, Ингел занарежда *Отче наш*, а Линда се скри под леглото, ала скоро се досетиха. Две дълги, две кратки. Ханс се бе прибрал у дома.

Докато Ингел ронеше радостни сълзи, Алийде умуваше как да го укроят. Ханс прошепна, че избягал от германските редици и прекосил залива като финландец. Ингел изгъгна, че можел да се опита да им изпрати писмо, но Алийде бе доволна, задето не го беше сторил. Колкото по-малко от действията му попадаха върху хартия, толкова по-добре. Дезертирането му при финландските войски трябваше да бъде изтрито от паметта незабавно, навярно Ингел го осъзнаваше? А малката стаичка зад кухнята пак ли щеше да служи за скривалище? Тъкмо там пребиваваше Ханс и предишния път, когато руснаците бяха нахлули в страната. Добро местенце беше, без прозорци, там го и скриха, ала още след първата нощ безпокойството му взе да нараства и започна да разпитва за движението на Горските братя. Бездействието засягаше мъжката му чест и той настояваше поне да върши къщната работа. Беше време за коситба, по полята се трудеха и други укриващи се мъже, предрешени в поли, ала Ингел не смееше да пусне и него. Никой не биваше да научава за завръщането му, обясниха проблема и на Линда.

Два дни по-късно съседката Айно, наскоро овдовяла и вече в напреднала бременност, притича през полето с ръце на корема, свлече се до вилата на Ингел и събщи, че момчетата на Берг вървели към тях, решително подминали къщата ѝ с марш, а най-младият развявал знаме в синьо, черно и бяло. Ингел и Алийде зарязаха сенокоса и се втурнаха към дома. Момчетата на Берг ги чакаха на двора, пушеха руски цигари, поздравиха ги.

— Ханс да се е вясвал?

— Защо питате?

Ингел и Алийде стояха рамо до рамо пред тях, пръстите на ръцете им се склучиха.

— Ханс не се е прибирал откак замина, където замина.

— Но скоро ще се върне.

— Нищо не знаем по въпроса.

Момчетата на Берг им наредиха да му предадат поздрави. Събирали войска и търсели най-добрите мъже. Ингел им даде хляб и три литра мляко с обещанието да предаде съобщението им. Когато обаче се скриха зад сребърните върби, Ингел й пошушна, че за нищо на света не можеха да кажат това на Ханс. Та нали веднага щеше да отърчи след тях! Алийде игнорира хленча ѝ и отвърна, че скоро към дома им щеше да забръмчи мотоциклетът на чекистите, понеже не можеше да си представи по-очевидна дейност от маршируващите момчета на Берг, навярно Ингел го осъзнаваше?

Действаха бързо. Когато часовникът би следващия кръгъл час, Ханс вече бе изчезнал в периферията на гората. Детето ревна на двора, а шумът от мотор се засили. Сестрите се спогледаха. Ханс се бе измъкнал в последния момент, но ако си седяха на кухненската маса в разгара на сенокоса, работата щеше да изглежда точно както и изглеждаше — сякаш нещо се е случило и сега само чакат цевта да опре в тила им. Хайде обратно на полето. През килера към хамбара, през хамбара към обора, а оттам — през шумолящите тютюневи насаждения към полето точно в мига, когато моторът свърна на двора им с подскачащ кош.

— Тенджерата остана на печката. Ще видят, че някой току-що е бил там — задъха се Ингел.

Не бяха заключили входната врата, би изглеждало подозрително. Скоро чекистите щяха да видят яйцата за Ханс, които потракваха във врящата на печката тенджера, и да се досетят, че някой е бързал да избяга от кухнята. Жените останаха на полето, за да наблюдават случващото се в къщата иззад камара камъни. Мъжете в кожени палта спряха мотоциклета, влязоха вътре, застояха се там за миг, излязоха, огледаха се и потеглиха. Ингел се смая от скорошното им заминаване и незабавно съжали, че бяха пуснали Ханс в гората за едното нищо. Навярно щяха да се разберат с чекистите. Ако просто си бяха останали на мястото, онези може би щяха само да огледат кухнята и да си

тръгнат. Ханс щеше да си седи на спокойствие в малката стаичка. Глупава Ингел. Алийде не проумяваше как бе взел подобна жена.

— Налага се да се организираме.

— Как?

— Не го мисли.

Нощем Ингел плачеше, а Алийде будуваше, обмисляйки варианти. От сестра ѝ не можеше да се очаква да разсъждава разумно, тя дори не виждаше мухъла по хляба, който даваше на Линда, нито забелязваше познатите им. Докато тя простираше прането на дъжда и мънкаше молитви, Алийде размишляваше през цялото време. За да може Ханс да се спаси, трябваше да изчистят репутацията му от участието в гражданския отбранителен корпус и Омакайтсе^[1], задачите му на парламентарен караул, а най-сетне оставаше и тази финландска война. С приказки нямаше да се измъкнат, а вече не личаха изгледи и за успешно бягство.

Приятелят на Ханс от занятията за подготовка за първото причастие, Теодор Крус, бе успял да се очисти дори от разпространението на антисъветски позиви, ала Алийде знаеше на каква цена. Ингел дори не подозираше и така беше по-добре.

Селската милиция обичаше да засища тантурестото си шкембе с млада плът и розови бузки. Колкото по-младо, толкова по-добре. Колкото по-тежко бе престъплението на родителите, толкова по-малко трябваше да е момичето или с толкова повече нощи се изкупваше прегрешението, не с една, нито пък само с една девственост. Теодор Крус го пускаха да си върви, понеже прелестната му дъщеря изкупи греха му със среднощни посещения в милицията, сваляйки роклята и чорапите си, коленичейки пред милиционерите. Следите от агитаторската му дейност изчезнаха, съчинените от него позиви и антисъветската му дейност бяха приписани на нечие друго име и този друг получи десет години в рудниците и пет в изгнание. Деянията на Ханс водеха към смърт или най-малкото години в Сибир.

Дали Теодор знаеше какво бе вършила дъщеря му? Навярно милицията му бе разказала. Алийде ясно си представяше как широко разкраченият, обут в ботуши милиционер бе отишъл да го прошушне в ухото му.

Ингел не беше способна на подобно нещо, тя можеше само да хълца, забила нос в черджето на стената. Пък и не беше достатъчно млада за милиционерите. Нито пък Алийде. Онези признаваха само момичета, които още не бяха жени. Пък и Алийде не би могла да го направи — или пък можеше? Тя будуваше, под очите ѝ избиха черни кръгове, а си нямаше кого да попита какво и как да стори.

Вследствие на безконечното будуване Алийде се сети за завеси. Бе се взирала ли, взирала, бе наблюдавала черната нощ, месечината, безлунното небе, нарастването и смалването ѝ, а заедно с това и хода на времето. Бе бдяла и копняла за майка си, която да попита за съвет, а също и за баща си, който щеше да знае как да постъпи, за някого, който би могъл да каже нещо. Алийде искаше да си върне съня, Ханс да се прибере, а натрапчивата луна да изчезне от прозореца. Докато размишляваше така, се досети, че трябваше да си ушийт завеси. Ингел незабавно одобри идеята. Ако си имаха пердета, Ханс можеше от време на време да влиза в кухнята. Толкова бе просто. Толкова лудо. И наистина ги сметнаха за побъркани, когато Алийде се зае да набива плата на стана, а Ингел — да бродира украси по тъканта, макар да се нуждаеха от конците за други цели. В селото не обръщаха внимание на глупавото им поведение — войната е размътила главите им, а това им бе удобно. Алийде заръча на Ингел да им обясни, че потъвала в ръчната работа, понеже облекчавала теглото ѝ и вече не плачела чак толкова много, като се съсредоточавала върху иглата и конеца. Пак по нейно нареждане Ингел опяваше надлъж и нашир за тяхна братовчедка в Талин, която казал, че дългите завеси били на мода в Париж и Лондон. Показала им модни списания от чужбина и там никъде не се виждали селските къси перденца, те били безнадеждно старомодни! Понякога Алийде чувстваше, че като се обясняваха за тая работа със завесите, хората ги гледаха така, както се гледа човек, когато знаеш, че лъже, ала си мълчиш, оставяш го, преструваш се, че му вярваш, и това я накара да се оправдава двойно по-упорито — в тези времена трябвало да бъдат изтънчени, да бъдат глуповати, нека и на село да възприемат градските влияния, и да, дори и в тези времена. Алийде се обяви за човек на новото време, искала завеси като за човек на новото време, първите дълги завеси в селото.

Стана им навик да дърпат пердетата почти всяка вечер. Понякога ги оставяха отворени, за да може минаващите покрай двора им да видят, че животът вътре си протича както преди, че у тях нямат никакви тайни.

И други започнаха да закриват прозорците си заради евентуалните шпиони — вярно, с къси завеси, ала и те успяваха да прикрият случващото се вътре. Безспорно мнозина разбираха защо сестрите бяха избрали дългите, ала онези, които се досещаха, не си отваряха устата.

След като два месеца поред дърпаха завесите напред и назад, решиха, че най-добрата алтернатива бе да държат Ханс у дома през цялото време. Можеха да изкопаят килер под пода на спалнята, друга възможност бе да го изградят между кухнята и помещаващата се зад нея малка стаичка. Щяха ли да успеят? Беше достатъчно топло, близо до тях, и без проблем можеха да пускат гости в останалите помещения. Малката стаичка винаги им бе служила главно за склад и стая за гости, малцина от селото бяха прекрачвали прага ѝ, а вратата винаги бе затворена. Нямаше си ни резе, нито брава, само кукичка. Пък ѝ кой щеше да помни първоначалните ѝ размери? Стаичката нямаше прозорец и вътре вечно беше мрачно. Беше време да повикат Ханс от гората, понеже се нуждаеха от него за строителната работа.

В обора имаше дъски, внесоха ги вътре незабелязано през плевнята за сушене на тютюн и килера. Градиха стената само през възможно най-ветровитите или дъждовни дни, когато времето поглъщаше ударите на чука, и само в моментите, които Линда прекарваше с Алийде или Ингел в плевнята или някъде другаде, понеже детската уста неизбежно си бе детска уста. Не биваше да ѝ разказват за начинанието, щеше да слуша разни истории за призраци в малката стаичка. Веднъж оттеглил се в готовото помещение, Ханс щеше да ходи в кухнята и банята само когато Линда я нямаше там или спеше. Ако се събудеше през нощта и влезеше в кухнята, обясняваха ѝ, че татко ѝ само е дошъл на гости от гората.

Първа греда, втора — убежището изглеждаше сполучливо. Ингел се смееше, Алийде се усмихваше, в тананикането на Ханс се долавяше ведра нотка. Старите дъски от пода и тавана бяха извадени и прикрепени върху новата стена. Пробиха достатъчно отвори за дишане, на вътрешния таван сложиха тръба, която провеждаше въздух отвън. Ингел изрови от тавана руло тапети, използвани за малката стаичка, и когато ги залепиха на място, вече никой не би могъл да се досети, че отзад се криеше просторно помещение. Ханс намести шкафа от старата пред новата стена и той прикри удачно налепените тапети, вече не се забелязваха гладкостта и по-светлият им нюанс. Вратата към стаичката остана зад шкафа. За нужник най-напред сложиха кофа в ъгъла, ала сетне решиха, че бе необходимо да пробият дупка в пода, а кофата да пъхнат вътре, с капак. Ако не, можеха да направят отвор в стената, която отделяше стаичката от плевника. Евертуално би им се удало да построят и някакъв клозет там, който да се използва и за аварийен изход.

Вечерта Ханс се изкъпа и хапна доволно. Ингел напълни раницата му, а на Линда обясниха, че татко пак трябвало да замине, но скоро щял да се върне. Много скоро. Линда се разплака и Ханс я успокои. Налагало се да бъде много смело момиче, за да може татко ѝ истински да се гордее с естонската си дъщеричка.

И трите го изпратиха до вратата на плевника и останаха да го гледат, докато се скри сред първите дървета. Върна се на следващата нощ и приведе стаичката в употреба.

След два-три дни из селото се разпространи новината за зловещата участ на Ханс Пек на горската пътека.

[1] Естонска военна организация, действаща на страната на Германия по време на Втората световна война, букв. „Самоотбрана“. — Б.пр. ↑

СИГУРНА ЛИ СТЕ, ДРУГАРКО АЛИЙДЕ?

1946, Западна Естония

Първия път, когато заведоха Ингел и Алийде на разпит в кметството, приелят ги мъж помоли за извинение, в случай че подчинените му са се държали грубо, докато са ги водели натам.

— Мили другарки, те нямат обноски.

Отведоха ги в различни стаи. Мъжът отвори вратата на Алийде, даде ѝ стол и я призова да седне.

— Първо само ще проверя някои неща в документите ви. После ще започнем.

Той преглеждаше книгата, часовникът тиктакаше, в коридора се чуваха други мъже, Алийде усещаше решителните им стъпки по ходилата си. Подът се тресеше. Съсредоточи се в рамката на вратата. Сякаш се движеше. Процепите между плочите на земята мърдаха като паешки крака. Стрелките на часовника отхапваха нови часове, а мъжът все така преглеждаше книгата. Почна се втори час. Мъжът ѝ хвърли бегъл поглед и се усмихна дружелюбно. После стана, извини се, задето се налагало да се погрижи за някаква друга работа, но щял да се върне час по-скоро и тогава можели да започнат незабавно. Изчезна в коридора. Започна трети час. Четвърти. Алийде стана от стола и отиде до вратата. Пробва бравата, отвори се. Отвън стоеше мъж, Алийде затвори вратата и се върна на стола. Линда си играеше у Айно, когато дойдоха за тях. Тя сигурно се чудеше къде се бяха дянали?

Вратата се отвори.

— Бихме могли да започнем. Къде смяташе да отиде другарката Алийде? Първо да изясним това.

— Търсех дамската тоалетна.

— Та защо не казахте? Искате ли да отидете сега?

— Не, благодаря.

— Сигурна ли сте?

Алийде кимна. Мъжът запали папироса и заразпитва дали Алийде не би му разказала за местопребиваването на Ханс Пек. Тя му

съобщи, че Ханс Пек отдавна не бил сред живите. Убийство заради обир. Мъжът попита това-онова за смъртта му, сетне каза:

— Шегата настрана. Сигурна ли сте, другарко Алийде, че този Ханс Пек не би издал местонахождението ви, ако сега бе на ваше място?

— Ханс Пек е мъртъв.

— Сигурна ли сте, другарко Алийде, че в този момент сестра ви например не разказва, че сте съчинили историята за смъртта му и че всичко, което твърдите тук, е чиста лъжа?

— Ханс Пек е мъртъв.

— Сестрата на другарката Алийде не иска нито присъда, нито затвор, навярно го разбирате?

— Сестра ми няма да тръгне да разказва подобни лъжи.

— Сигурна ли сте, другарко Алийде?

— Да.

— Сигурна ли сте, че Ханс Пек няма да ни каже имената на хората, които са му помагали за измамите и престъпленията му? Сигурна ли сте, че Ханс Пек няма да спомене и вашето име в групата? Мисля единствено за доброто на другарката Алийде. Искрено се надявам такова красиво момиче да не си навлича неприятности, само защото е било подмамено да съдейства на един престъпник. Дано да не е бил чак толкова умел в лъжите си, че съвсем да е завъртял невинната ви глава. Бъдете разумна, другарко Алийде. Умолявам ви, спасете се.

— Ханс Пек е мъртъв.

— Покажете ни тялото му и повече няма да има нужда да обсъждаме този въпрос! Другарко Алийде, можете да обвинявате единствено себе си, ако изпаднете в беда заради този Ханс Пек. Или заради съпругата му. Направил съм всичко по силите си, хубавица като вас да продължи да си живее нормално, повече не бих могъл. Помогнете ми, за да мога да помогна на вас.

Мъжът грабна ръката ѝ и я стисна.

— Желая ви само най-доброто. Целият живот е пред вас.

Алийде издърпа ръката си.

— Ханс Пек е мъртъв!

— Може би това е достатъчно за днес. Пак ще се срещнем, другарко Алийде.

Мъжът отвори вратата и ѝ пожела лека нощ.

Ингел чакаше на двора. Потеглиха, без да продумат. Едва когато съзряха къщата на Айно, Алийде прочисти гърлото си.

— Какво те питаха?

— За Ханс. Нищо не съм издала.

— Нито пък аз.

— Какво друго казаха и питаха?

— Нищо.

— Нито пък мен.

— Какво ще кажем на Ханс? А на Айно?

— Че са разпитвали за нещо друго. И че не сме издали нищо за никого.

— Ами ако Хендрик Ристла проговори?

— Няма.

— Можем ли да бъдем сигурни?

— Ханс обясни, че единствено на него можел да се довери дотолкова, та да разчита на помощта му за тази скалъпена история.

— Ами ако Линда каже нещо?

— Линда знае, че след това татко й ще умре съвсем сериозно, не просто на игра.

— Но те пак ще дойдат да ни разпитват.

— Този път се справихме добре, нали? Ще се справяме и занапред.

СКОРО АЛИЙДЕ ЩЕ ИМА НУЖДА ОТ ЦИГАРА

1947, Западна Естония

Лястовиците вече бяха отлетели, ала жеравите пореха небето с проточени шии. Писъците им валяха по полето и пронизваха болезнено главата на Алийде. За разлика от нея, те се махаха, бяха свободни да отидат, където си поискат. Тя имаше свободата единствено да излезе в гората за гъби. Кошницата ѝ бе пълна с рижики и мъхнатки. Очакващата я у дома Ингел щеше да остане доволна от плячката, Алийде щеше да ги почисти, Ингел може би щеше да ѝ даде да ги попари, ала нямаше да я изпусне от очи, а после щеше да ги затвори в буркани, като я застави да внимава, понеже нямало да се справи с домакинската работа в собствения си дом, ако не умее да маринова гъби. Да ги сложи в саламура сигурно и тя би успяла, ала хубавата марината си искаше чалъма. И скоро на рафта в килера щяха да се наредят още няколко буркана, дело на Ингел, няколко буркана по-малко глад тази зима.

Алийде затули ухо със свободната си ръка. Колко много жерави! Ама че писъци! Усещаше есента през кожените си чепици. Жажда дращеше гърлото ѝ. Изведнъж се появи някакъв мотоциклет, мъж в кожено яке спря до нея.

— Какво има в кошницата?

— Гъби. Ходих да набера.

Мъжът сграбчи кошницата, провери я и я захвърли. Гъбите затрополиха по земята. Алийде се взираше в тях, не смееше да погледне към него. Сега щеше да се случи. Трябваше да запази спокойствие. Не биваше да се изнервя, не биваше да показва пърхация в нея страх. Студена под се застича от бедрата към обувката ѝ, вкочаненост обхвана тялото ѝ, кръвта напусна крайниците ѝ. Може пък да не се случи нищо, може напразно да се е стъписала.

— Та ти и преди си идвала при нас? Със сестра ти. Ти си сестра на жената на оня бандит.

Алийде се взираше в гъбите. С угълчето на околото си долавяше коженото яке. То изскърца, когато мъжът помръдна. Щръкналите му

уши червенееха. Хромираните му кожени ботуши лъщяха, макар пътят да бе прашен, а той да не беше германец. Дали да не побегне, разчитайки, че няма да я застреля в гръб? Или че няма да я улучи? Ала после мъжът щеше да отиде право у тях, да докопа Ингел и Линда и да зачака да се прибере и тя. Не е ли беглецът винаги виновен?

Мъжът с големите уши съобщил в кметството, че Алийде носела храна на бандитите. Светлината прозираше през ушите му. Бутна я на стол в средата на стаята, а сам той излезе.

— Другарко Алийде, вие сте разочарование.

Гласът бе същият като първия път. Мъжът бе същият. Сигурна ли сте, другарко Алийде? Изправи се от скривалището на мрака около масата, изгледа я, поклати глава, въздъхна дълбоко, беше доста печален.

— Направих всичко възможно за вас. Повече нищо не мога да сторя.

Кимна към мъжете зад гърба си, които се приближиха до нея. Той самият излезе от стаята.

Завързаха ръцете ѝ на гърба, покриха главата ѝ с торба. Мъжете напуснаха помещението. През плата не се виждаше нищо. Отнякъде по пода капеше вода. Мазето смърдеше и през покривалото. Вратата се отвори. Ботуши. Разкъсаха ризата ѝ, копчетата се разлетяха към плочите на пода, стените — немските стъклени копчета, а после — превърна се в мишка в ъгъла на стаята, в муха на лампата, отлетя, в гвоздей в стена от шперплат, в ръждиво кабарче, беше ръждиво кабарче на стената. Беше муха и лазеше върху голата женска гръд (жената бе в средата на стаята с торба на главата), лазеше по прясна контузия, кръвта напираше под кожата на гърдите ѝ, ивицата, която мухата трябваше да прекоси, минаваше право през натъртеното, кръвоизливите около подпухналите зърна се стелеха като континенти. Когато голата кожа на жената докосна пода, тя повече не помръдна. Жената с торбата на главата на сред стаята беше чужд човек, Алийде я нямаше, сърцето ѝ търчеше с къси гъсеничи крачета към пукнатините, вдлъбнатините, браздите, сля се с корена, който растеше в почвата под помещението. *Дали да не направим сапун от тая тук?* Жената на сред стаята не помръдваше, не чуваше, Алийде се бе превърнала в петно от плюнка върху крака на масата, домашен сечко до дупката си, в кръглата дупка в дървото, елша — елша, израсла от естонската почва,

още усещаша гората и водата, корените и къртиците. Потъна надълбоко, беше къртица, изриваша купчинка пръст на повърхността, усещаше дъжда и вятъра на двора, мократа пръст дишаше и кипеше от живот. Главата на жената, лежаща насред стаята, бе тикната в кофата с нечистотии. Алийде беше навън, в мократа почва, с пръст в ноздрите, пръст в косата, в ушите, кучета бягаха отгоре ѝ, лапите им тъпчеха пръстта, която дишаше и стенеше, дъждът се топеше в нея, канавките се пълнеха, водата биеше и блъскаше собственото си течение, а някъде имаше хромирани ботуши, някъде — кожено яке, студената смрад на ракия, някъде руският и естонският се размесваха, суматоха от изгнили езици.

Жената насред стаята не помръдваше.

Макар че тялото ѝ се бореше, макар че пръстта се мъчеше да я задържи за себе си, галеше нежно потъмнялата ѝ плът, облизваше кръвта по устните ѝ, целуваше отскубналите се косми по тях, макар че правеше всичко възможно, не успя, върнаха я обратно. Издрънча катарамата на колан и жената насред стаята помръдна. Затръшна се врата, затропа ботуш, звънна ракиена чаша, по пода издраци стол, лампата се залюля на тавана, а тя опита да се измъкне — беше муха в лампата, плътно прилепнала върху волфрамовата жичка — ала коланът я дръпна назад, тъй хубаво продупчен колан, та чак безшумен, кожа, по-добре надупчена от мухобойката. Разбира се, че опита, нали бе муха, литна стремително, хвъркна към тавана, отлетя от светлината на лампата, прозрачни крилца, сто очи, ала жената на каменния под изхриптя и се сгърчи. На главата ѝ имаше торба, а торбата миришеше на повръщано и в плата ѝ нямаше дупка, през която мухата да премине, мухата не намери пътя към устата на жената, мухата можеше да се опита да я задуши, да я накара да повърне повторно и да се задави. Торбата смърдеше на урина, беше мокра от нея, повръщаното беше по-старо. Вратата се затръшна, затропаха ботуши, над тях се чу мяскане, цъкане с език, трохи нападаха по пода като каменни блокове. Мляскането секна.

— Смърди. Отведете я.

Събуди се в канавката. Беше нощ, коя нощ? Дали бе изминал ден, или два, а може би само една нощ? Чу се кукумявка. Черни облаци се

носеха по лунното небе. Косата ѝ беше мокра. Приседна, изпъгна на пътя, трябваше да се прибере у дома. Долната риза, комбинезонът, роклята и ластичните колани за жартиери си бяха по местата. Не и забрадката. Чорапите липсваха. Не можеше да се върне вкъщи без чорапи, чисто и просто не можеше, защото Ингел... Дали изобщо си бе у дома? Дали беше добре? Ами Линда? Алийде хукна да бяга, краката не я държаха, лазеше, влачеше се, катереше се, залиташе, олюляваше се, куцаше и се клатушкаше, но напред, напред с всяко движение. Ингел със сигурност си беше у дома, този път бяха пожелали само нея, Ингел си бе вкъщи. Ала как да ѝ обясни, че на излизане е била с чорапи, а на връщане — без? За забрадката можеше да каже, че я е забравила в селото. Пътят бе осеян с локви, беше валял дъжд. Добре. Свалила е мократа си забрадка и я е оставила някъде. А чорапите, без тях нямаше как да се прибере. Приличната жена не ходи босонога дори в собствения си двор. Хамбарът. Там имаше чорапи. Налагаше се да си вземе оттам. Ала той бе заключен, а ключът — у Ингел. Нямаше начин да влезе вътре. Освен ако не бяха забравили да затворят вратата.

Алийде се съсредоточи върху мислите за чорапите по целия път към дома, не за Ингел, нито за Линда, нито за каквото и да било от случващото се. Изреждаше на глас различни видове: копринени чорапи, памучни чорапи, тъмнокафяви чорапи, черни, светлокафяви, сиви, вълнени, навити, плевникът вече се мержелееше пред очите ѝ, съмваше се, детски чорапки, бе заобиколила през пасбището зад къщата, бродирани чорапи, фабрично изработени, чорапи, струващи колкото два килограма масло, колкото три буркана мед, колкото двудневна надница. С Ингел работиха по два-три дни в чужди къщи, накрая и двете се сдобиха с по чифт копринени чорапи, черни, с памучни пръсти. Сребърните върби шумяха по пътя към дома, къщата блещукаше иззад дърветата на двора, вътре светеше, Ингел си бе у дома! Кучето не се чуваше, неоцветени вълнени чорапи, капронови чорапи, стигна до плевника, пробва вратата. Заключена. Принудена бе да влезе боса и да се държи далеч от лампата, веднага да седне до масата и да мушне крака отдолу. Може би никой нямаше да забележи. Нуждаеше се и от огледало. Алийде попипа бузите си, приглади коси, прокара ръка по главата си, ала тя лепнеше, копринени чорапи, памучни чорапи, вълнени чорапи, капронови чорапи. Извади кофа вода от кладенеца, изми си ръцете, изтърка ги с камък, като нямаше четка,

кафяви чорапи, черни чорапи, сиви чорапи, неоцветени, бродирани, вече трябваше да влезе вътре. Щеше ли да се справи? Щеше ли кракът ѝ да прекрачи домашния праг, щеше ли да сполучи да им проговори? Дано Ингел все още да е толкова сънена, че да няма сили за приказки. Линда сигурно спеше, утрото бе толкова ранно.

Алийде тласна тялото си към двора, сама се гледаше изотзад: как пристъпва, как повдига крака, как ръката ѝ стиска бравата, а гласът ѝ извиква, че си е дошла. Вратата се отвори. Ингел влезе. За късмет Ханс бе в стаичката. Алийде въздъхна. Ингел я зяпна. Алийде вдигна ръка в знак да си мълчи. Очите на сестра ѝ се спуснаха към босите ѝ крака, Алийде извърна глава, наведе се да почеше Липси. Линда се втурна в кухнята, ала спря, съзряла дълбоко увисналите ъгълчета край устата на Ингел. Тя ѝ заръча да се измие. Линда не помръдна.

— Няма ли да слушаш!

Детето се подчини. Емайлираната паница издрънча, плисна вода, Алийде стоеше все на същото място и миришеше. Дали Линда бе зърнала босите ѝ крака? Отново се отдели от тялото си, колкото да успее да го избута до леглото, и се върна в него едва когато усети под страната си познатия сламен дюшек. Ингел дойде до вратата и каза, че ще ѝ приготви баня, когато Линда отиде на училище.

— Изгори дрехите.

— Всичките?

— Всички. Нищо не им казах.

— Знам.

— Пак ще дойдат за нас.

— Трябва да изпратим някъде Линда.

— Ханс ще се усъмни, а това не бива да се случва за нищо на света. Не можем да му разкажем.

— Не можем — повтори Ингел.

— Трябва да се махнем.

— Къде? А Ханс...

ВЛЯЗОХА ВЪТРЕ КАТО СТОПАНИ

1947, Западна Естония

В онази есенна вечер варяха сапун. Линда си играеше с кестеновите птички и немската брошка на Ингел, лъскаше сините ѝ стъклени камъчета и се опитваше да се скатае от сричането с буквара, както обикновено. На масата се точеше редица буркани със свареното предишния ден ябълково сладко, в очакване някой да ги отнесе в килера, а до тях имаше кана ябълков сок, изцеден от същата партида, остатъкът вече бе бутилиран. Беше хубав ден, първият след нощта в мазето на кметството, в който Алийде не се събуди с внезапната мисъл за случилото се, а успя да зърне разливащата се отвъд прозореца утринна светлина, миг преди да си спомни. Макар никой да не ги бе потърсил, откакто Алийде се бе прибрала сама от кметството, те още се сепваха при всяко почукване на вратата, ала в онези времена това се случваше и с другите. И все пак тази сутрин тя почувства мъничко зрънце надежда: може би щяха да ги оставят на мира. Ако само повярваха, че те не знаят нищо. Ако само им позволяха да си вършат работата необезпокоявани, да приготвят сладкото и зимнината, ако само ги оставеха на спокойствие.

Айно бе дошла на гости, бърбеше край масата. Бяха обещали да ѝ дадат от сапуна, понеже нейният варел с месо, предвиден за сапун, бе откраднат. Раздумката им действаше добре, приказката с външен човек облекчаваше иначе нямата, въпиюща атмосфера, която цареше в кухнята. В тривиалните слова на Айно се долавяше блага нотка и дори разказът за заболялото ѝ от свинска чума стокилограмово прасенце създаваше уют, понеже настроението караше всяко изречение да звучи нежно. Свинската чума отнесла прасето ѝ и се наложило да го заколи по спешност, да източи кръвта и да осоли месото. Само че варелът изчезнал от мазето, докато Айно гостувала на майка си.

— Представете си само! Сега някой го яде! А бе предвидено за моя сапун! — поклати глава тя.

— Трябва да е бил някой чужд човек. Та нали цялото село знае от какво е умряла свинята ти.

— За късмет в онова старо мазе нямаше нищо друго.

Няколко дни бяха киснали и мили съставките за сапуна — онази вечер те най-после закъркряха на бавен огън в големия казан, а Ингел се зае да добавя сода каустик. Това беше нейна работа, понеже Алийде не разполагаше с необходимото самообладание, а сестра ѝ бе изкусна във варенето на сапун, както и във всяка друга домакинска работа. Калъпите сапун на Ингел винаги бяха най-дебели и с най-добро качество, повод за обилна гордост, ала в онази вечер дори това не дразнеше Алийде, понеже бе първата след един що-годе нормален ден. Същата сутрин Йосеп Цветния обикаляше да продава бои за тъкани, с които някой тайно го бе снабдил от завода в Орто — чисти, без пълнеж — слуховете от всички околни села се разнесоха светкавично, та сега сместа в казана се пенеше, Ингел я разбъркваше с дървен черпак, Айно бърбеше, клатеше глава по отношение на кооперативните стопанства, как щяла да смогва с нормите, които непрекъснато се повишавали. Сестрите имаха същата грижа, ала тази вечер Алийде реши да не се тревожи особено, после щяха да оплакват нормите предостатъчно. Разговорът на жените бе прекъснат от писък иззад масата: Линда бе убола пръста си с брошката на Ингел. Тя грабна украшението и го закачи на гърдите на момичето, като му забрани да си играе с него. Линда остана да си хълца в ъгъла на кухнята, където бе избягала заедно с кестеновата си птичка, понеже Ингел понякога я плашеше, че пръските луга можели да разядат плътта на ръцете ѝ. Домашната суетня накара Алийде да се усмихне и тя прикани Линда да погледат заедно отиващата си Айно, запътила се към вечерното доене. На следния ден щеше да ги посети отново. Тогава сапунът щеше да е готов за нарязване и Айно щеше да отнесе своите парчета вкъщи да съхнат. Алийде се протегна хубаво. Скоро с Линда щяха да отидат в плевнята, да нахранят животните, а Ханс щеше да влезе в кухнята, за да свали тежкия котел на пода да се охлажда.

Мъжете бяха четирима.

Не почукаха, влязоха вътре като стопани.

Ингел тъкмо добавяше сода каустик в тенджерата.

Алийде отрече да знае нещо за Ханс.

Ингел разля цялото съдържание на шишето на пода.

Сапунът завря на огъня.

Не издаде къде е Ханс.

Линда не продума.

Откъм печката се надигна миризма, огънят угасна, в котела се насъбра пяна.

В кметството отделиха Линда от тях, отведоха я на друго място.

От тавана в мазето висяха две голи крушки.

Там бяха и две момчета от тяхното село, синът на стария Лемети и Армин Йофе, който бе избягал в Съветския съюз, преди германците да нахлуят. Никой не ги поглеждаше.

Войниците в кметството пушеха махорка и пиеха ракия. От чаши. Бършеха носовете си с ръкав, какъвто бе руският обичай, макар да разговаряха на естонски. Предложиха и на тях. Те отказаха.

— Наясно сме, че знаете къде е Ханс Пек, един от мъжете издаде.

Явно някой го бе видял в гората. Някой, подложен на разпит, бе заявил, че с Ханс са били в една и съща група, в едно и също скривалище.

— Ще се върнете у дома веднага щом ни кажете къде е Ханс Пек.

— Имате такава очарователна щерка — добави друг.

Ингел отвърна, че Ханс бил мъртъв. Убийство заради обир през 1945.

— Как се казва дъщеря ви?

Алийде обясни, че приятелят на Ханс, Хендрик Ристла, видял случилото се. Ханс и Хендрик Ристла вървели по селския път на кон, ала внезапно ги нападнали и убили Ханс просто така. Ингел взе да се изнервя. Алийде го надушваше, макар по нищо да не й личеше. Сестра ѝ си стоеше горда и изправена. Един от мъжете през цялото време крачеше зад гърбовете им. Крачеше ли, крачеше, друг пък се разхождаше по коридора. Шумът от ботушите им...

— Какво прелестно име за прелестната ви дъщеричка.

Линда бе едва на седем.

— Скоро и нея ще попитаме за същите тези неща.

Мълчаха. После в стаята влезе още един мъж. Онзи, който ги разпитваше, каза на новодошлия:

— Отиди да си поговориш с момичето. Глупаво момиче, така или иначе няма да издаде нищо. Недей да губиш време. Отвий крушката, пази се, да не се изгориш. Или не. Доведи я тук. После ще смъкнеш тази лампа, нагласи кабела така, че да стига до масата. Ще сложим момичето на масата и чак тогава.

Мъжът току-що бе ял нещо, още дъвчеше. Ръцете и тъгълчетата на устата му лъцяха от мазнина. Отваряха се врати, маршируваха ботуши, скърцаха кожени якета. Преместиха масата. Доведоха Линда. По ризата ѝ вече нямаше копчета, придържаше я затворена с ръка.

— Момичето на масата!

Линда беше тъй тиха, очите ѝ...

— Разтворете ѝ краката. Дръжте я здраво.

Ингел изскимтя в ъгъла.

— Алийде Там ще се погрижи за това. Елате до масата!

Не казаха нищо, не казаха нищо.

— Накарайте я да вземе лампата!

Не казаха нищо, не казаха нищо, нищо, нищо.

— Вземи я тая лампа, курво!

ПОСТЕЛЯТА НА АЛИЙДЕ ЗАМИРИСВА НА ЛУК

1948, Западна Естония

Алийде избра Мартин, още когато той дори и не подозираше за нея. Видя го случайно в мандрата. Тъкмо се бе извърнала долу на стъпалата, след като се бе полюбувала на мострите памук на стената на администрацията, доказващи чистотата на млякото от кравите им. Останалите изглеждаха по-жълтеникави, а памукът от тяхното мляко винаги си оставаше еднакво бял. Всъщност заслугата бе на Ингел, тя се грижеше повече за тези добичета, но какво от това, нали така или иначе си бяха в тяхната къща. Алийде бе изпъчила гърди и така си излезе от администрацията, когато на стъпалата чу онзи глас, гласа на непознат мъж. Беше разгорещен и решителен, доста различен от гласовете на другите мъже в селото — или изнемощели от старост, или притъпени от пиене от сутрин до вечер — та какъв друг избор имаше изостаналият там селянин в онези времена, освен да се налива. Алийде тръгна към пътя в опит да потърси мъжа, заговорил с този глас, и го намери. Крачеше към мандрата, а трима-четирима други го следваха като лидер. Забеляза как реверите му се издуваха, сякаш от тях напираше вятър, и как придружаващите го мъже извъръщаха глави към него, когато му говореха, ала той не го правеше в ответ, гледаше право напред, с вдигнато чело, гледаше към бъдещето. Тогава Алийде разбра, че това бе подходящият мъж, който да я спаси, да брани живота ѝ. Мартин. Мартин Тру. Името му се шушукаше из селото, Алийде го вкуси предпазливо и то ѝ се услади, Алийде Тру — още повече, топеше се на езика, свежо като първи сняг. Бързо угади къде да открие Мартин Тру или по-скоро къде той щеше да намери нея — в червения кът на втория етаж в имението, превърнато в културен център.

Алийде започна да го дебне измежду бюста на Ленин и афиша на стената. Изучаваше червените гърбове на томовете в сянката на огромното червено знаме и от време на време се вираше замислено в камината, чиито неподходящи орнаменти бяха заличени. Призраците на балтийските германки от имението стенеха под краката ѝ, влажните въздишки караха тапетите да потъмняват, а понякога, когато беше

сама, прозорецът скърцаше, сякаш някой се опитваше да го отвори, рамката скриптеше и Алийде усещаше полъх, макар прозорецът да бе затворен. Не се оставяше това да я обезпокои, макар да се чувстваше като в чужд дом, на погрешно място, в стая за господата. Усещането малко наподобяваше онова в руската църква, преустроена в склад за зърно. Тогава очакваше да я покоси Божият гръм, понеже не се бе противопоставила на мъжете, превърнали иконите в сандъци, стараяше се да не забравя, че това не беше нейната черква, че от нея не се очакваше да се намеси. Та какво би могла да стори? Сега, ако имаше намерение да се справи, трябваше просто да си повтаря, че имението бе народно помещение, за народна употреба. Ето защо се взираше в усмихнатата глава на Ленин, замечтано подпряна на ръка, от време на време ставаше да провери таблиците с трудовете норми и се връщаше към усърдното прелистване на „Пет ъгъла“ и „Естонски комунист“. Веднъж книгата ѝ падна на пода, наведе се да я вдигне изпод масата и тогава забеляза имена, издълбани върху долната ѝ повърхност — Агнес, сърце, Уилям. От центъра на сърцето в нея се взираше зеницата от мястото на някогашен клон. 1938. Тук нямаше нито Агнес, нито Уилям. Красивата палисандрова маса бе открадната отнякъде, декорацията бе изрязана. Дали Агнес и Уилям бяха оцелели, дали живеяха щастливо влюбени някъде на Запад? Алийде се изтласка обратно към масата и тозчас запамети „Песента на тракториста“:

*„Напред, железни тракторе! Другарю, напред!
Безмерно пред нас е полето — същинско море,
Носим се заедно двама по таз ширна земя...
Песен победна звучи навред — в пустош, поля.“*

Не бе достатъчно да я помни наизуст. Трябваше да я знае така, че да вярва в нея. Така, че да звучи като искрено кредо. Беше ли способна? Налагаше се. Замисли се за ученията на Маркс и Ленин, ала не беше ли по-добре да остави Мартин да ѝ преподава? Песента на тракториста бе достатъчно проста. Мартин не биваше да я смята за твърде умна.

Някой я видял в червения кът и казал на Ингел. Тя споделила с Ханс и той не ѝ продума цяла седмица. Но Алийде не я беше грижа. Че

какво пък знаеше Ханс за живота ѝ, какво знаеше за това какъв бе той извън стените на къщата, какво знаеше за усещането да лежиш на каменния под в подземиято на кметството, а урината на шинелите да капе по гърба ти. Или пък май малко ѝ пукаше за мнението му, може би дори повече, ала се нуждаеше от някого като Мартин, който пък започваше да хвърля око на прилежното момиче в червения кът. Веднъж, след като чете слово, Алийде отиде при него, изчака тълпата да се поразреди и му каза:

— Учи ме.

Предишния ден бе изплакнала косата си с оцет, та изглеждаше лъскава и в мрака, опитваше се да придаде на очите си нищоневиждащия поглед на новородено теле, безпомощен и разсеян, така че у Мартин в миг да пламне желание да я учи, за да прогледне, да прозре, че тя е плодородна почва за думите му.

Мартин Тру лесно се поддаде на влажните телешки мигли, положи едрата си ръка на лидер на кръста ѝ и се приближи, миришеше.

КАК СТЬПКАТА НА АЛИЙДЕ СТАНА ЛЕКА

1948, Западна Естония

На излизане от сградата на гражданския регистър стъпките на Алийде бяха по-леки, отколкото на влизане, а гърбът — по-изправен, защото дланта ѝ вече почиваше върху ръката на Мартин и той бе неин мъж, законен съпруг, а тя беше законната му съпруга, Алийде Тру. Какво прекрасно име! Макар с женитбата си да получаваше известна гаранция за сигурност, имаше още едно важно нещо, което бе постигнала с този съюз. Вече съвсем заприличваше на която и да било обикновена жена. Нормалните жени се омъжват и раждат деца. Тя беше една от тях.

Ако си бе останала стара мома, всички щяха да си мислят, че нещо не ѝ е наред. Така щяха да решат онези хора, макар да имаше малко свободни мъже. Червените щяха да се питат дали не е влюбена в гората. Другите щяха да си правят догадки защо не е подхождала на никого. Дали си няма причина, която да я е направила по-малко жена, жена, която не е достойна за мъжете или не ѝ понася да бъде с мъж? Нещо, което я е превърнало в изостанала жена. Някой навярно щеше да си измисли защо. Преди всичко никой не би могъл да твърди, че нещо ѝ се е случило по време на разпитите, ако е омъжена за човек като Мартин. Никой не би повярвал, че след подобно премеждие жена би била способна да се свърже с комунист. Никой не би дръзнал да говори за Алийде, че, видиш ли, е навита на всеки. Или пък че трябва да се пробва. Никой не би посмял, понеже бе съпруга на Мартин Тру и почтена жена.

А това беше важно. Никой никога да не научи.

На улицата разпознаваше жени, по които наддушваше, че ги бе сполетяло нещо подобно. По всяка трепереца ръка заключаваше: тя също. Всяко сепване, причинено от крясък на руски войник, всеки спазъм, последвал тропота на ботуши. И тази ли? Всяка, която не можеше да не премине от другата страна на улицата, когато насреща ѝ вървяха милиционери или войници. Всяка талия, на която под роклята личаха повече от един чифт бельо. Всяка, която избягваше да гледа в

очите. Дали и на тях казваха, дали им казваха, че всеки път, когато си лягат с мъжете си, ще си спомнят за тях?

Случеше ли се да се окаже в близост с подобна жена, опитваше да стои колкото се може по-надалече. За да не се забелязва сходството в поведението им. За да не повтарят жестовете и нервностите си постъпки с двойна сила. На вечеринките в селото Алийде избягваше тези жени, защото всеки момент на мястото можеше да изникне някой от мъжете, които щеше да помни вечно. А навярно сред тях би се намерил някой общ и за двете. Нямаше да се сдържат да не хвърлят погледи в една и съща посока, онази, откъдето щеше да се появи той. Освен това щяха да трепнат едновременно при звука на познатия глас. Нямаше да успеят да вдигнат чаши заедно, без да разляят. Щяха да се разкрият. Някой щеше да се досети. Някой от онези мъже щеше да си спомни, че Алийде беше от жените, водени в мазето на кметството. Че тя бе една от тях. И цялото това забулване на спомени, постигнато чрез брака с Мартин Тру, щеше да се окаже напразно. А може би щяха да си помислят, че Мартин не знае, и да му разкажат. Той, разбира се, щеше да сметне всичко за клевета и да се ядоса. А после? Не, това не биваше да се случва. Никой никога не биваше да узнава.

Удадеше ли ѝ се, винаги измисляше нещо лошо по адрес на тези жени, хулеше и порицаваше, за да се разграничи от тях още по-ясно.

Сигурна ли сте, другарко Алийде?

Преместиха се в обща стая в къщата на Росипу. Те не гримасничеха открито срещу Мартин, страхуваха се от него, ала на Алийде ѝ се налагаше през цялото време да се пази от препъване и падащи предмети. Децата подменяха захарта в захарницата ѝ със сол, смъкваша прането от въжетата, пускаха червеи в съдовете ѝ с брашно, лепяха сополи по ръкохватките им и заставаха до въртящия се чекрък на майка си да гледат как Алийде пие солен чай и хваща дръжките, без лицето ѝ да трепне, макар да усещаше засъхналите сополи по пръстите си и да знаеше, че брашното гъмжи от червеи. Нямаше намерение да им достави удоволствие, показвайки, че се трогва от която и да било тяхна постъпка, от презрението им, от каквото и да е. Тя бе съпруга на Мартин и се гордеше с това, опитваше се да си го припомня на всяка крачка, мъчеше се да постигне същата важна походка като неговата, да

минава през вратите така, че другите да ѝ правят път, не тя на тях. Ала някак си все ставаше така, че тя чакаше, а Росипуви затръшваха вратата под носа ѝ и трябваше да я отваря наново. Червените войници, ношували в къщата, ги бяха научили да казват добро утро и добър ден на руски. Нея я поздравяваха с тези прясно усвоени фрази.

Между зъбите на Мартин вечно засядаха остатъци от парченца лук, а самият той представляваше солидна гледка. Имаше здрави мускули, кожата на ръцете му висеше отпуснато, а порите под мишниците му едрееха почти до рамото. Дългите косми там жълтееха от пот и изглеждаха гъбести въпреки гъстотата си, като ръждясала стоманена вълна. Пещерест пъп и топки, увиснали почти до коленете. Трудно бе човек да си представи, че някога е притежавал стегнатите тестиси на млад мъж. Порите му преливаха от себум, чиято миризма се променяше в зависимост от това, което бе ял. Или пък Алийде просто си въобразяваше. И все пак се стараеше да готви без лук. С времето даваше и най-доброто от себе си, за да се научи да гледа на Мартин както жената гледа на мъжа, да съумее да бъде съпруга, и постепенно започна да постига успехи, наблюдавайки как попиваха словата му, когато четеше речи. Мартин притежаваше сила и жар. Караше хората да го слушат и да му вярват почти колкото на Сталин. Думите му режеха като сърп, удряха като чук. Когато говореше, Мартин вдигаше ръка, свиваше юмрук, размахваше го заплашително, осъждайки фашистите, саботьорите, бандитите, и този юмрук бе голям, палецът — мощен, длан като глава на бик, добре би било да те брани подобна ръка. Ушите му бяха големи и виснали, умееше да ги мърда, изглеждаха така, сякаш чуваха всичко. А ако това беше вярно, то прихващаха и известията за евентуални опасности. Мартин узнаваше за заплахите овреме.

Сутрин миризмата от подмишниците му оставаше полепнала по косата и кожата на Алийде, та надушваше мъжа си през целия ден. Той искаше да спят в тясна прегръдка, здраво притиснал малката си праханка под мишница. Много добре, Алийде се чувстваше в безопасност, години наред не бе спала така, заспиваше лесно и ненаситно, сякаш искаше да компенсира за всички безсънни нощи от миналото, понеже вече нямаше нужда да се бои, че някой ще почука на

вратата посред нощ. Никой не бе способен да я изтръгне от тази подмишница. В нито едно село в цялата страна нямаше по-безукорен партиен организатор от Мартин.

Той се радваше да вижда как нощите, прекарани до него, разхубавяваха Алийде, чието плашливо поведение отначало го бе учудвало. Присъствието му ѝ помагаше да се сепва по-рядко през деня, боязливият ѝ поглед се поуспокои, безсънната кървясалост на очите ѝ избледня и всичко това правеше Мартин доста щастлив. И този щастлив мъж уреди жена си на работа като инспектор, в чиято длъжност влизаше и събирането на плащания, и издаването на платежни лично. Задачата бе лесна, макар и неловка — Росипуви не бяха единствените, които започнаха да затръшват вратата, щом видеха велосипедът ѝ да приближава къщата. Все пак Мартин обеща да ѝ намери по-приемлива служба, само да напредне в кариерата си.

Ала тази смрад... Отначало Алийде се опитваше по цял ден да диша през устата. В крайна сметка привикна.

Ингел ѝ бе казала, че е започнала да мирише на руснаците. Също като хората, дето се появяваха на жп-гарата и сядаха там с големите колкото тях самите вързопи. Влаковете непрестанно ги мъкнеха, а новите заводи ги поглъщаха.

ИЗПИТАНИЯТА НА АЛИЙДЕ ТРУ

1949, Западна Естония

Мартин не бе обяснил защо искаше от нея да отиде в кметството тази вечер, затова пътят дотам беше тежък. *Сигурна ли сте, другарко Алийде?* Гласът на мъжа нахлуваше в главата ѝ и я напускаше, та Алийде не бе сигурна в нищо друго, освен че трябваше да се държи плътно до Мартин. При портата в двора на Росипу затърси папиросите си и видя, че кутийката бе почти празна, върна се вътре, макар да бе лошо знамение, опита се да напълни обвивките за цигари, не сполучи, намачкаха се, ръцете ѝ трепереха, разплака се, блузата ѝ бе мокра от пот, втресе я, дяволски я втресе. Удаде ѝ се да прогони хълцавицата, смогна да натъпче тютюн в няколко хартийки, успя и да се спъне на портата. Гаменчето на Росипуви я замери с камък и отърча в храстите, оттам се разнесе кикот. Алийде не извърна глава. За късмет останалите от семейството си имаха работа в къщата, никой, освен хлапето не бе видял сепването ѝ и потта, избила над горната ѝ устна, но дори кухнята им бе по-примамлива от кметството и излязла на големия друм, Алийде на два пъти се обърна, ту се връщаше, ту поемаше напред, продължи към кметството и плю три пъти през рамо, когато черна котка ѝ пресече пътя. *Сигурна ли сте, другарко Алийде?* По средата на разстоянието запали папироса, изпуши я на място, стресна се от някакви птички и си продължи по пътя, хапейки сърбящите си длани. С чесане само ги разкървавяваше, та се опита да успокои кожата си, стискайки със зъби раздразнените места. *Сигурна ли сте, другарко Алийде?* Преди да пристигне в кметството, изпуши втора папироса, зъбите ѝ тракаха, тресеше я, налагаше се да продължи, изсъхнал, езикът ѝ се цепеше, напред към двора на кметството. Там цареше глъч, избръмча кола, Алийде се изплаши, коленете ѝ омекнаха, тя се наведе, все едно почистваше подгъва на полата си. Галошите ѝ от някогашна Естония бяха окаляни. Изплакна ги в една локва и пъхна треперещите си ръце в джобовете, но пръстите ѝ стиснаха бележките с плащанията за бездетни. Извади ръцете си. През деня бе почукала на вратите на две бездетни и три семейства с малки деца, ала никой не я

пусна да влезе. При долната врата на кметството се суетяха мъже, внасяха чували с пясък — един от прозорците вече бе наполовина закрит с тях. От разнасящата се глъчка успя да долови, че се очаквало нападение на бандити.

Сградата гъмжеше от народ, макар вече да минаваше седем. Отнякъде отекваше неспирното тракане на пишеща машина. Забързани, разпалени стъпки идваха и си отиваха. С периферното си зрение долавяше реверите на черни кожени якета. Врати се отваряха и затваряха. Гръмък пиянски смях. Кикот на младо момиче. Малко по-възрастна жена събуваше връхните си обуца в коридора. От тях се показва изящна лачена обувка с ток. Разклати глава, за да намести къдриците си, обещите ѝ проблеснаха на оскъдната светлина подобно на меч, изваден от ножница.

Сигурна ли сте, другарко Алийде?

В коридора миришеше на метал за оръжия.

Някой викна:

— Ленин, Ленин и пак Ленин!

Пукнатините по светлата стена се мержелееха, все едно се движеха. Пред вратата на стаята на Мартин я удари студената смрад на стара ракия. В замъгленото от цигарен дим помещение не се виждаше ясно.

— Седни.

По гласа Алийде разпозна застаналия в ъгъла Мартин, който бършеше ръцете си в хавлиена кърпа, сякаш току-що ги беше мил. Тя седна на предложението от него стол, пот джвакаше под мишниците ѝ, избърса горната си устна с длан. Мъжът ѝ се доближи и се наведе да я целуне по челото, същевременно ръката му сграбчи гърдата ѝ и я притисна леко. Вълненият плат на палтото му одраска ухото ѝ. На челото ѝ остана мокра следа.

— Праханка трябва да види нещо.

Алийде отново избърса горната си устна и уви глезени около краката на стола.

Мартин пусна гърдата ѝ, отдръпна диханието си от ухото ѝ и взе някакви листи от масата. Един от тях подаде на нея, ръцете ѝ отказваха да понесат тежестта му. Взираше се право напред. Мартин стоеше до жена си. Листът падна в скута ѝ, бедрата ѝ се сгорещиха под него, макар продължителният студ да бе направил кожата ѝ безчувствена, а

връхчетата на пръстите ѝ — бели. Дъхът на Мартин се носеше из стаята като остър вятър. Бузите на Алийде се изпълниха със слюнка, ала не смееше да преглътне.

Преглъщането би издало колко е нервна.

— Погледни.

Тя насочи очи към листа.

Беше списък. Състоеше се от имена.

— Прочети ги.

Следеше я зорко и неотклонно.

Алийде започна да реди буквите в думи.

На единия ред откри имената на Ингел и Линда.

Очите ѝ спряха. Мартин забеляза това.

— Заминават.

— Кога?

— Датата е в горния край на страницата.

— Защо ми показваш това?

— Защото не крия нищо от малката си праханка.

Устата му се разшири в усмивка, очите му блещукаха ясно. Мартин вдигна ръка към врата ѝ и я погали.

— Праханката ми има такава красива шия, тънка и изящна.

На излизане от кметството Алийде се спря на вратата, за да поздрави мъж с цигара. Той се оплака от необичайната пролет.

— Здравата е подранила. Какво ли ще значи това?

Алийде кимна и се изниза зад дърветата, за да изпуши своята папираса, без да изглежда като особнячка, палейки на публично място. Необичайна пролет. Винаги се страхуваха от подобни пролети и зими. През 1941 зимата бе особена, як студ беше. През 1939 и 1940 — също. Странни години, странни сезони. Главата ѝ бучеше. Ето отново. Непривичен сезон. Повторение на необичайните години. Баща ѝ бе прав, особените сезони вещаят особени събития. Трябваше да се досети. Алийде се опита да проясни съзнанието си с поклащане на главата. Сега не бе време за бабини деветини, понеже те не казваха нищо по въпроса как би следвало да се действа, когато настъпи необичаен сезон. Освен да си стягаш багажа и да се готвиш за най-лошото.

Ясно бе, че Мартин искаше да изпита нея и надеждността ѝ. Ако Ингел и Линда избягаха сега или не си бяха у дома в уречената нощ,

той щеше да знае кой е отговорен. Болката в зъбите ѝ се усили и се пренесе към челюстите.

Щяха да отведат Ингел и Линда. Нея не. Нито пък Ханс. Налагаше се да мисли трезво, да мисли трезво за Ханс. Трябваше да изиска от Мартин да уреди нещата така, че да им разрешат да се нанесат в къщата на Ингел, след като я отведат, никой друг дом не би бил пригоден за Алийде, нито по-разкошен, нито по-голям, нито по-малък, никой друг. Налагаше се идните дни да запламти, да разцъфне, да зашеметява Мартин нощем на дюшека, за да направи всичко по силите си да получат къщата. Трябваше да запазят и животните! Не искаше други добичета. Маси си беше нейната крава! Завареше ли обора празен, Мартин щеше да впрегне хората си и да прати всички крадци в Сибир. Алийде се ужаси от гнева, пламнал в нея в мига, в който проумя, че някой би могъл да посегне на добитъка ѝ. Защото сега вече си бяха нейни, съвсем скоро Ингел нямаше повече да дои крави. Една от тях щяха да заведат в строящия се обор на кооператива, за да останат в рамките на нормата. Само че Мартин щеше да уреди да си я върнат по-късно. Така или иначе никой нямаше да дойде да брои животните в обора на партийния организатор.

И все пак не ѝ се искаше на първо място да мисли по най-належащия въпрос: как да укрива Ханс успешно, когато Мартин спи под същия покрив? Ханс не бе от хъркащите, но какво ще стане, ако все пак захърка? Или пък вземе да кихне посред нощ? Ако се разкашля? Естествено, той умееше да пази тишина в присъствието на гости, но какво би се случило, когато Мартин на практика заживее в същата къща? Той не би се вързал на историите за витаещия там дух на прабабата. Алийде притисна с ръце челото и бузите си. Колко дълго бе стояла там? Размърда се и насочи стъпките си към дома. Усещаше вкуса на кръв. Бе прехапала бузата си. Таванът. Трябваше да премести Ханс там. Или в мазето. Налагаше се да построи мазе под килера или малката стаичка. Или на тавана. Той продължаваше и над плевника и обора, където бе пълен със сено, балите бяха толкова на гъсто, че нямаше начин да тършуват там. Дори да построят горе стая, никой не би забелязал. Можеше да я изградят зад балите. Значи над плевника. Тъй като Алийде щеше да храни кравите, щеше да се налага редовно да се качва на тавана, за да им хвърля сено през отвора на пода му. Мартин едва ли някога би припарил над плевника, той не умееше да

дои, не обичаше и кокошки, понеже като дете една за малко да му изкълве окото, някаква крава пък го настъпила и строшила пръстите на крака му. Нищо чудно, че бе решил да стане агитатор — този мъж никога не би се спогодил с добитъка. А така или иначе животните щяха да вдигат и шум. Ханс можеше да си киха и кашля на спокойствие. Метреците над плевника бяха по-дебели, между гредите имаше тридесет сантиметра пясък. Нищо нямаше да се чува.

Алийде реши да построи стаичката веднага след отвеждането на Ингел и Линда и щеше да се справи сама. Имаше готови дъски в онази част от тавана, където складираха отпадъци. После оставаше само да нареди сеното отпред. Можеше да направи такива бали, че да е лесно да ги мести, ала никой да не им обърне внимание, дори и да се качи горе.

Когато посещаваше Ингел, Алийде понякога я наблюдаваше, друг път не можеше дори да погледне сестра си крадешком. След онази първа нощ в кметството Алийде се стараяше да избягва погледа ѝ, точно както и сестра ѝ странеше от нейния, ала веднъж видяла списъците, Алийде изпита непреодолим порив да посети Ингел и само да я погледа. Понякога се промъкваше при нея посред работния ден, имаше нужда да се взира в нея, както човек се опитва да проникне през някого, когото няма да има шанса да види повече. Алийде го правеше скришом, докато Ингел наглеждаше животните, носеше люцерна на кравите, току-що започнали да дават мляко, и бе унесена в задачите си.

Същото се отнасяше и за Линда. След нощта в кметството тя почти бе онемяла. Казваше единствено „да“ и „не“, но дори и тези думи произнасяше само ако я питаха, на въпросите на непознати не отговаряше и с толкова. Наложил се Ингел да обясни на съеляните, че момичето за малко щяло да бъде стъпкано от подплашен кон и така се стъписало, че спряло да говори. Сто на сто щяло да ѝ мине с времето. В кухнята Ингел бърбеше и се смееше пред двамата, за да не забележи Ханс как се е смълчала Линда.

Веднъж Алийде свари детето да бодне с вилица собствената си ръка. Изглеждаше отнесена и същевременно съсредоточена, дебелите ѝ плитки, изопнати покрай слепоочията, ѝ пречеха да забележи леля си. Целеше се в средата на дланта си и забиваше. Погледът ѝ бе заключен,

лицето ѝ не трепваше от убождането, само устата ѝ се отваряше безмълвно.

В един мимолетен миг някакъв глас в Алийде окуражи Линда да се прободде отново, по-рязко, с всичка сила, но веднага щом гласът достигна съзнанието ѝ, потресът го сподави. Не биваше да ѝ хрумват подобни неща, зли помисли, мислецият такива мисли сам е зъл, трябваше да отиде при Линда, да я вземе в обятията си и да я погали, но не можеше. Не желаше да докосва това същество, гадеше ѝ се, ненавиждаше собственото си тяло и детското, и тази тънка восъчна мембрана, появила се по кожата на Линда. А тя пък бодеше с вилицата, вдигаше ръка, пак бодеше, Алийде гледаше, дланта се зачервяваше. Ръцете на Алийде се свиха в юмруци. Липси изджавка на двора. Лаят я изтласка към кухнята. Стъклооката Линда не помръдна, държеше вилицата, ала още не удряше. Алийде я взе от ръката ѝ, Ингел влезе, Линда побягна навън.

— Какво я прихвана?

— Нищо.

Ингел не продължи да разпитва, само изсумтя, че пролетта била странна.

— Скоро ще ходим на полето само по ризи.

Денят приближаваше. Две седмици, тринайсет дни, дванайсет, единайсет, десет нощи, девет, осем, седем вечери. След седмица нямаше да са тук. Къщата вече нямаше да принадлежи на Ингел. Ингел повече нямаше да мие тези съдове, нито да храни тези пилци. Нямаше да приготвя храна за кокошките в тази кухня, нито да боядисва прежда. Нямаше да бърка сосове за Ханс, нито да мие косата на Линда с вода с брезава пепел. Вече нямаше да спи в тези постели. Там щеше да спи Алийде.

През цялото време чуваше тежкото си дишане. Мъчеше я непрестанен задух, поемаше кислород през устата, понеже ноздрите ѝ бяха твърде немощни, за да вдишват. Ами ако някой от онези, дето решаваха тези неща, промени намерението си? Защо пък да го прави? А ако някой друг надуши нещо, някой, който би предупредил Ингел? Кой би го сторил? Кой би пожелал да ѝ помогне? Никой. Защо бе тъй неспокойна? Какво я мъчеше? Нали вече всичко беше решено. Щеше да намери покой. Оставаше ѝ само да чака, още само седмица, после щеше да се нанесе.

Вечер Мартин нашепваше, че скоро щели да се преместят в нов дом, ръката му почиваше на шията ѝ, устните — на гърдите ѝ, лежаха един до друг в малката стаичка, а децата на Росипуви вдигаха врява, шумът на чужди хора, времето течеше неумоливо, шест дни, пет нощи, стрелките на часовника се въртяха като воденични камъни и смилаха на прах петнайсет изминали Коледи, елховите свещи и оформените от яйчени кори коронки, тортите за рождени дни, псалмите, изпети от Ингел в хора, и детските песнички, които си тананикаше от малка, а после научи на тях и Линда, *meie kiisul kriimud silmad*^[1]. Очите ѝ имаше прах, кръвоносните съдове бяха напукали бялото като лед — вече никога нямаше да се налага да седи на една маса с Ингел и Линда. Повече нямаше да има и една сутрин като онази, в която се прибраха заедно от кметството, извървели километри, бе се съмнало, утринният въздух бе свеж и тих. На километър от дома Ингел спря Линда, като я сграбчи за рамото и се зае да сплита косата ѝ наново. Разреса я с пръсти, пригладя я и направи дебели плитки. Стояха насред селския път, слънцето изгря и някъде се хлопна врата, Ингел сплете косите на Линда, а Алийде приклепна да ги изчака, притисна ръка о пътя, почувства ситните варовикови камъчета, не погледна наникъде и изведнъж гърлото ѝ се сви от ужасяваща жажда, тя отиде до канавката, отпи малко вода, вкуси пръст, загреба още. Ингел и Линда бяха тръгнали ръка за ръка, гърбовете им се бяха отдалечили. Алийде пое след тях, гледаше ги, наблюдаваше гърбовете и така чак до вратата на дома. На прага Ингел се извърна към нея с думите:

— Изчисти си лицето.

Алийде вдигна ръка към бузата си и потърка, отначало не почувства нито кожата, нито дланта си, сетне осъзна, че долната част на лицето ѝ бе покрита със сополи, шията ѝ беше влажна. Избърса с ръкав носа, брадичката и врата си. Ингел отвори вратата и пристъпиха в познатата кухня, където се почувстваха като гости.

Ингел се зае да приготвя палачинки.

Линда донесе на масата буркан малиново сладко.

Тъмните плодчета приличаха на съсирена кръв.

Алийде изтика Липси навън, седнаха на масата и сложиха палачинки в чиниите си. Линда ги намаза с мед, подаваха си буркана със сладко, чиниите лъщяха като бялото на очите, ножовете режиха,

вилиците чаткаха, ядяха палачинките си с гумени устни, стъкдени очни ябълки, бляскави и сухи, мушамени кожи, гладки и изпръхнали.

Още пет дни. Сутринта Алийде се събуди от звучащата в главата ѝ *meie kiisul kriimud silmad, istus metsas kannu otsas*. Беше гласът на Ингел. Приседна на ръба на леглото, песента не стихна, гласът не изчезна. Алийде беше сигурна, че щяха да се завърнат.

Изхлузи бархетната си нощница, *riip oli suus ja kepp oli kaes*^[2], оплете се във фустата и жартиерите си, облече роклята, палтото, грабна забрадката, прекоси кухнята и се втурна навън, сграбчи велосипеда за кормилото, захвърли го, щеше да мине през полето, най-прекият път до кметството, където Мартин вече бе отишъл. Пооправи косата си пътем, не се спря, завърза забрадката и хукна да бяга, галошите ѝ шляпаха, палтото ѝ се ветрееше. Тичаше през пролетните поля и пътищата, прескочи клокочещите канавки на най-големия, а Ингел напяваше в залите ѝ *kes ei moistnud lugeda, see sai tukast sugeda*^[3] пееше над скованата земя, а първите прелетни птици махаха с криле в такт с гласа ѝ, тласкаха Алийде напред, тичаше през цялото време, покрай хилядите напъпили реси на върбите, с плуга на ятото пред себе си. Спря, едва когато откри Мартин, който разговаряше с мъж в тъмно кожено яке. Очите на съпруга ѝ заглушиха гласа на Ингел. Мартин каза на другия, че ще продължат по-късно, и сграбчи Алийде за раменете, застави я да се успокои.

— Какво е станало?

— Ще се върнат.

Мартин извади павурчето си, махна тапата и ѝ го подаде, Алийде сръбна, задави се. Той я дръпна настрана, изгледа я изпитателно, тя стискаше шишенцето, Мартин го взе от ръката ѝ и отново го вдигна към устните ѝ.

— Говорила ли си с някого? — попита я.

— Не.

— Разказала си.

— Не съм!

— Ами какво тогава?

— Ще се върнат!

— Сталин няма да го допусне.

Мартин я обгърна в палтото си и краката ѝ спряха да треперят от бягането.

— Няма да им позволя да се върнат и да плашат малката ми праханка.

Алийде отиде до къщата на Ингел, спря се на пътеката под сребърните върби на двора, заслуша се в кучетата и врабчетата, в ромона на необичайно подранилата пролет, пое в себе си влажността на земята. Как човек би могъл да остави подобно място, никога, не бе способна на това. Тази пръст си беше нейна, от тук бе дошла и тук щеше да си остане, нямаше да си тръгне оттук, нямаше да се откаже от това място, не и от него, нито от Ханс, нито от къщата. Наистина ли бе искала да избяга, когато имаше такава възможност? Наистина ли остана само защото бе обещала на Ханс да се грижи за Ингел?

Подритна синора на нивата. Той поддаде. Нейният синор.

Приближи се до оградата на двора, голите клони на домашните брези бяха увиснали, Линда бе навън, играеше си и пееше:

*„Vanamees, vanamees, kuuskummendkuus,
Pooltejist hammast on tal suus
Kartis hiirt, kartis rotti
Kartis nurdas jahukotti.“*^[4]

Забеляза я. Алийде се спря. Песента секна. Очите на детето я прогониха с взора си — големи, студени, мочурливи очи. Алийде се върна на селския път.

„Kartis hiirt, kartsu rotti.“

Вечерта Мартин не склони да сподели с нея плановете си, каза само, че утре щял да се погрижи. Още три дни. Той ѝ нареди да се успокои. Алийде не мигна цяла нощ.

Преди изгрева тетрев захвана ухажорното си гъргорене.

Пътят до кметството бе като ходене по острието на брадва. Хванала бравата на вратата, Алийде внезапно си спомни как езикът ѝ бе залепнал върху замръзнал метал. Конкретната ситуация ѝ убягваше, останало ѝ бе само усещането за леденото острие, може би на топор, и това не помнеше, как се освободи, какво се случи, просто изпитваше същото чувство върху езика си, когато пристъпи право в очакващите я обятия на Мартин и пъхнаха в ръката ѝ лист и писалка. Веднага разбра. Трябваше да подпише със собственото си име показания, толкова силни, че завръщането да стане завинаги невъзможно.

Миришеше на студена ракия, шевовете с руски бод по самото на Мартин гъмжаха пред очите ѝ. Някъде изляя куче, врана изграчи на прозореца, до крака на масата пълзеше паяк. Мартин го размаза и изтри ръка в плочките на пода.

Алийде Тру подписа.

Мартин я потупа веднъж-дваж.

Налагаше му се да остане и да се погрижи за някои неща след подписването на показанията. Алийде се прибра сама, макар Мартин да ѝ бе казал, че би могла да го изчака, докато свърши работата си. Тя не пожела, ала не искаше и да си ходи, да прекоси двора на Росипуви, да прекрачи прага на кухнята им, където разговорите секваха в мига, в който отвореше вратата. Подхвърляха ѝ по някоя и друга дума на руски и макар съдържанието им да бе учтиво, звучеше насмешливо. Росипувото момче ѝ се плзеше иззад шкафа, а в кутийката ѝ с чай съскаше изсипаната от тях сол.

Спря се на синора, загледана в спокойния пейзаж. Ингел скоро щеше да се заеме с вечерното доене. Ханс навярно четеше вестник в стаичката. Ръцете на Алийде не трепереха. Внезапна, срамна радост се разля в гърдите ѝ. Тя беше жива. Щеше да се справи. Името ѝ не бе в списъците. За нея нямаше как да дадат фалшиви показания, не и за жената на Мартин, ала тя бе способна да запрати Росипуви там, където естонската земя бе просто далечен спомен. Алийде усети как стъпките ѝ се удължиха, как краката ѝ удряха земята със сила и запрепуска към дома на Росипу, едва не събори майката на стъпалата, подмина я и затръшна вратата под носа ѝ. Свари си чай от техния, взе си захар от тяхната захарница и отчупи половинка от хляба им, за да го отнесе в

стаята си, от чийто праг се обърна към семейството с думите, че им давала приятелски съвет, понеже била милостив човек и желаела само доброто на всички другари: биха постъпили мъдро, ако махнат образа на Исус от стената в спалнята. На другаря Сталин не би се понравило членовете на новия работнически свят да се отплащат за добрата му работа с подобни неща по стените си.

На следната утрин изображението на сина Божи бе изчезнало.

Четири дни. После още три. На два пъти Алийде каза, че ще навести Ингел, ала не отиде.

*„Meie kiisul kriimud silmad,
Istus metsas kännu otsas.
Piip oli suus ja kepp oli käes.“*

Два дни. Три ноци.

*„Kutsus lapsi lugema.
Kes ei mõistnud lugeda,
See sai tukast sugeda.
Kes aga mõistis, agu sai.
Sellele ta tegi pai.“^[5]*

Нито един ден. Нито една ноц.

[1] Хитроокият котак седеше на пън в гората (ест.). — Б.пр. ↑

[2] С лула в уста и тояжка в ръка (ест.). — Б.пр. ↑

[3] Който не можеше да чете, скубеше му косата (ест.). — Б.пр. ↑

[4] Старче, старче, шейсет и шест, зъб и половина в устата. Страх го е от мишката, страх го е от плъха, страх го е от чувала брашно в ъгъла (ест.). — Б.пр. ↑

[5] Подкани децата да четат. Който не можеше да чете, скубеше му косата. Който четеше и разбираше, галеше го котакът (ест.). — Б.пр.

ХАНС НЕ УДРЯ АЛИЙДЕ, МАКАР ДА ИМА ВЪЗМОЖНОСТ

1949, Западна Естония

Вятърът вееше откъм брезите с накачалите по тях птичета. Главата на Алийде бучеше, сякаш не бе спала десет ноци поред. На входната врата затвори очи и рипна към малката стаичка на сляпо, заопипва за бравата, събори закачения на стената трион, влезе и отвори очи в мрака.

Шкафът пред скривалището на Ханс си стоеше на мястото.

Едва сега сърцето ѝ заби учестено, изпръхналата ѝ долна устна се сцеди, в устата ѝ пръсна кръв, изпотените пръсти се плъзнаха по страните на шкафа, а от време на време долавяше шумове, характерни за кухнята: стъпките на Ингел, кашлицата на Линда, дрънчене на чаша, лапите на Липси. Шкафът отказваше да помръдне, наложи се да го избута с рамото и таза си, изскърца, стонът отекна звучно из празната къща. Алийде спря и се послуша. Тишината пращеше. Шумовете, които си представяше в кухнята, секнаха веднага щом спря да се движи. По дъските на пода вече личаха следи от постоянното местене на шкафа. Трябваше да ги покрие. Под краката му имаше нещо. Алийде се наведе да проучи. Клин. Два клина. С тях шкафът не можеше да се помръдне. Кога ли ги бе напъхала там Ингел? Алийде ги махна. Шкафът се отмести плавно.

— Ханс, аз съм.

Опита се да отвори вратата на стаичката, ала потните ѝ пръсти се изплъзнаха от тесните прорези по перваза на дюшемето, направени за по-удобно захващане.

— Ханс. Чуваш ли?

В стаята цареше тишина.

— Ханс, помогни ми. Бутни вратата, не мога да я отворя.

Алийде почука, после заудря вратата с юмруци.

— Ханс! Кажете нещо!

Петел изкукурига някъде в далечината. Тя подскочи, паникьоса се, заблъска по вратата. Болката в кокалчетата на ръцете ѝ отекваше

чак до стъпалата, стената се огъна, ала тишината в стаичката си оставаше ненарушила. Накрая взе един нож от кухнята, подпъхна го под вратата и най-сетне успя да захване прорезите в перваза. Дръпна я. Ханс се бе сгушил в ъгъла, не помръдваше, главата му бе отпусната върху коленете. Повдигна я едва когато Алийде го докосна. Заклатушка се към кухнята чак на третото подканване да излезе. И едва щом го попита какво се е случило, той отговори:

— Отведоха ги.

Това мълчание — не се е виждало подобно посред бял ден в селска къща. Само дращенето на мишка в ъгъла. Стояха напред кухнята, в тях нещо бучеше, а диханието им свистеше в тишината, Алийде се принуди да седне и да притисне собствената си глава о коленете, понеже не издържаше да гледа лицето на Ханс, покрито с нощния плач.

Тишината и бученето се засилиха и изведнъж той грабна раницата си от пирона.

— Трябва да тръгна след тях.

— Луд ли си.

— Естествено, че се налага!

Отвори рязко долната вратичка на кухненския шкаф, за да извади провизии, ала там бе почти празно. Втурна се към килера.

— Взели са и храна.

— Ханс, може войниците да са я откраднали. Може само да са ги завели на разпит в кметството. Ханс, не си ли спомняш, и преди се е случвало. Навярно скоро ще се приберат.

Той отърча в предната стая и отвори вратата на гардероба.

— Всички зимни дрехи, всички топли дрехи ги няма. Поне Ингел е успяла да прибере златото.

— Златото?

— Беше зашито в кожуха.

— Ханс, скоро ще се върнат.

Ала той вече тръгваше. Алийде хукна след него, сграбчи ръката му. Ханс опита да се отърси от нея. Ръкавът на ризата му се съдра, падна стол, масата се преобърна. Не можеше да го пусне навън, не можеше, не можеше. Алийде се вкопчи в крака му с всички сила, държеше го здраво, макар той да се дърпаше и да скубеше косите й. Не го остави, успя да го изтощи. И накрая, легнали потни на студения под,

задъхани и съсипани, Алийде за малко да се разсмее. Ханс все пак не я удари, дори в тази ситуация. Би могъл, тя очакваше да го стори, да сграбчи шишето от масата и да я халоса по главата или да я наложи с лопатата, ала не го направи. Толкова беше добър, толкова го бе грижа за нея въпреки всичко. Никога нямаше да получи по-необоримо доказателство.

Никой не бе тъй мил като Ханс, нейния хубав Ханс, нейния най-красив Ханс.

— Защо, Лийде?

— Те нямат нужда от причина.

— Аз имам!

Ханс я гледаше очаквателно. Алийде се бе надявала да се е примирил с мисълта за риска да се случи нещо подобно. Всички знаеха, че онези не се нуждаеха от кой знае каква причина. Сдобиваха се с доказателства по произволни, свършено фантастични обвинения.

— Нищо ли не си чул? Навярно те са казали нещо, когато са влезли?

ТЕ. Думата набъбна в устата на Алийде. Като дете я хокаха, ако произнесеше на глас думи като Бог, Сатаната, гръмотевица, смърт. Веднъж пробва скришом, повтаря ги всичките поред. След около два дни намериха едната кокошка мъртва.

— Не можах да чуя всичко. Толкова много викове и врява. Помъчих да си отворя, щях да ги изненадам с моя „Валтер“, ала вратата не поддаде, после всички си бяха отишли. Случи се толкова бързо, а аз — затворен в стаичката. Липси лаеше така...

Гласът му секна.

— Може би причината е в... — думите на Алийде се изгубиха в гърлото ѝ. Главата ѝ сякаш от само себе си се извърна настрана и се замисли за онова умряло пиле. — Това, че беше твоя вдовица. А Линда ти бе дете. Значи народни врагове.

В кухнята беше студено. Алийде я боляха зъбите. Избърса брадичката си с ръкав. Ръката ѝ се оцвети в червено, от сцепената устна бе потекла кръв.

— Значи заради мен. Аз съм причината.

— Ханс, Ингел е пъкнала клинове под краката на шкафа. Искала е да останеш скрит.

— Дай ми ракия.

— Ще ти наглася по-добро скривалище.

— Защо ми е?

— Не е хубаво да се задържаш на едно място твърде дълго време.

— Да не намекваш, че Ингел би проговорила? Моята Ингел?

— Не, разбира се!

Алийде измъкна от джоба си половинка домашна.

За Липси Ханс дори не попита.

— Отиди да издоиш кравите — каза ѝ уморено. Алийде наостри уши. Навярно молбата му бе искрена, пък и се налагаше да се дои, ала не можеше да го остави сам в кухнята в това състояние. Като нищо щеше да хукне към кметството.

АЛИЙДЕ СПАСЯВА ПАРЧЕ ОТ СВАТЪБЕНОТО ОДЕЯЛО НА ИНГЕЛ

1949, Западна Естония

Две седмици след отвеждането на Ингел и Линда, Мартин, Алийде и кучето се нанесоха в къщата. Утрото блещукаше, товарът с покъщнина се клатушкаше, през цялата дълга сутрин Алийде направи всичко по силите си, за да не се обърка нищо, внимаваше при всяко движение, за да не опорочи нищо от недоглеждане, стана от леглото така, че десният ѝ крак пръв да докосне пода, премина през прага на стаята пак с десния крак, през входната врата — също, отваряше вратите с дясната ръка и бързаше да изпревари Мартин, понеже мъжът ѝ бе левичар и щеше да развали щастието им. Веднага щом пристигнаха в къщата, тя се втурна да отвори портата с дясната си ръка, също и вратата, влезе вътре с десния крак. Всичко мина като по ноти. Първият човек, когото срещнаха с товара, беше мъж. Добър знак. Ако беше жена и я бе забелязала още отдалеч, щеше да накара Мартин да спре и да изчезне в храстите с обяснението, че я болял корем, щеше да изчака жената да отmine, но макар по този начин тя самата да избягваше лошия късмет, товарът във всеки случай щеше да се натъкне най-напред на жена, а също и Мартин. Ами ако и вторият срещнат бе жена? Пак щеше да се наложи да го кара да спира, пак щеше да тича в храстите и съпругът ѝ щеше да се разтревожи за нея. Та нали нямаше как да му говори за носителите на късмет, нито за злите очи, Мартин само щеше да се разсмее, понеже бе слушала твърде много бабини деветини от старите хора. Нали бяха заедно, имаха си Ленин и Сталин. Но за щастие цялото пътуване мина благополучно. Пръстите на краката ѝ се гърчеха обнадеждено, а косата ѝ лъщеше от радост. Ханс! Алийде бе спасила и себе си, и него! Бяха заедно, в безопасност!

Огледа се в огледалото в стаята, докато Мартин разтоварваше каруците, и май дори пофлиртува с жизнерадостното си отражение. Ех, как само ѝ се искаше него да го няма една нощ, да бъде на работа, където и да е, за да може да изведе Ханс от тавана и да я прекарат цялата заедно. Ала не, Мартин не отиде никъде, Мартин искаше да

остане с жена си през първата нощ в новия дом, със своята другарка и любима — тя — с нея, макар Алийде да подпита дали нямаше да се нуждаят от мъжа ѝ и намекна, че не би се разсърдила, ако други задължения я изместеха. Мартин обаче само се изсмя на тези глупости. Партията щеше да се оправи и без него една нощ, съпругата му — не!

Миризмата на Ингел още се усещаше в къщата, по прозорците личаха нейните отпечатъци или тези на Линда, най-вероятно на момичето, бяха доста на ниско. На пода под прозореца бе оставена кестеновата ѝ птичка с празни дървени очи и вирнати пера на опашката. Нищо не загатваше внезапно заминаване или припряно събиране на багаж: не бяха оставили отворени чекмеджета, в шкафовете не беше ровичкано. Зееше само онази вратичка, която Ханс бе отворил. Алийде я затвори.

Ингел бе оставила всичко в пълен порядък, бе извадила прилежно роклите, своите и на Линда, от белия гардероб, хубаво бе затворила вратата, макар да беше разнебитена — вечно трябваше да се бута бавно и същевременно здраво, за да не се отвори сама. Ингел я бе притиснала сякаш изобщо не е бързала. Скринът бе опразнен от бельо и чорапи, ала покривката отгоре му си оставаше гладка, а също и чергите по пода, с изключение на онази, която се бе насъбрала, докато Алийде се опитваше да попречи на Ханс да излезе. Преди не бе обръщала внимание на тези неща — докато строеше таванската стаичка за Ханс, избягваше да слиза в къщата, просто се качваше право горе, не се моткаше из кухнята, нито бе сготвила нещо топло за него. Той изяви желание да помогне в изграждането на стаята, ала тя отхвърли молбите му. Душевното му състояние изглеждаше толкова нестабилно, че за него беше по-добре да си седи в старата стаичка, да тъгува и да се налива с ракията, занесена му от Алийде.

Едва сега осъзна, че цялата неразбория в къщата бе причинена от боричкането им при онова първо посещение след отвеждането на Ингел и Линда. По нищо не личеше чекистите да са търщували за оръжия, килерът също беше подреден. Навярно Мартин бе казал на мъжете, че тази къща не бива да се докосва, че той и жена му ще се нанесат там. Дали бяха го послушали? Така или иначе, едва ли, на чекистите не им се налагаше да слушат, когото и да било. Следи от посещението им личаха само по пода: във всяка стая бе останала засъхнала кал от ботушите им. Алийде я почисти, преди да се заеме с

подреждането на вещите по техните места. Оставаше ѝ по-късно да провери и двора, най-вероятно там бяха застреляли Липси.

Алийде окачи роклята си в гардероба — с дясната ръка — и доброто ѝ разположение се завърна, макар да не бе успяла да се отърве от Мартин за през нощта. Постави гребена си на масичката под огледалото до този на Ингел. Подреждането на собствените ѝ принадлежности ѝ помогна да почувства къщата като техен общ дом с Ханс. Нашият дом. Алийде можеше да седи на масата в тази кухня, а Ханс — срещу нея, щяха да изглеждат почти като съпрузи. Лийде щеше да готви на своя Ханс, да му топли вода за къпане, да му подава хавлията, когато се бръсне. Лийде щеше да върши всички онези неща, които Ингел бе правила по-рано, цялата къщна работа, отредена на жената в дома. Лийде щеше да му бъде почти като съпруга. Ханс щеше да види, че тя пече по-хубав хляб, плете по-удобни чорапи и готви по-вкусно. Най-сетне се отваряше възможност Ханс да прозре колко грациозна бе Алийде, колко миличка умееше да бъде, сега, когато плитките на Ингел не въртяха главата му все в тяхната посока. Вече щеше да се принуди да говори с нея, не с Ингел. Вече щеше да се наложи да я забележи. И преди всичко, най-сетне трябваше да види нейната собствена изключителност, колко блестящо владее тайните на растенията и изкуството на лечението. В това отношение винаги е била по-талантлива от Ингел, ала кой би обърнал внимание, когато порядъчната естонска домакиня се ценеше по-скоро според уменията да меси тесто и сръчността в доенето на крави. Кой би забелязал, че Ингел използваше хряна просто за да овкусява краставичките, докато Алийде лекуваше стомашни болки със същия корен! Сега на Ханс щеше да се наложи да го проумее! Алийде прехапа устни. Не можеше да се пъчи с тези умения, гордостта е край на всяко изкуство, а скромността — началото, мълчанието пък е силата му.

Ала Мартин прекъсна размислите ѝ, сграбчи я изотзад, притисна я към слабините си и прошепна в ухото на малката си праханка, че се гордеел с жена си, че бил по-горд от всякога, сетне приплъзна ръце към талията ѝ, завъртя я из спалнята и паднаха на леглото — та това бе ложето на стопанина, какво ли можеше да се върши в подобна постеля!

През нощта Алийде се разбуди от звук, подобен на писъка на дъждосвирец. Мартин хъркаше до нея. Подмишницата му смърдеше. Писъкът на дъждосвиреца бе жалбата на Ханс. Мартин не се събуди.

Алийде лежеше в тъмното, втречена в саксонските орнаменти на ивичестата стенна бродерия — мама я бе изработила, нейните ръце я бяха везали. Колко ли злато бе взела Ингел? Дали щеше да ѝ стигне да откупи свободата си? Едва ли — като първородна дъщеря тя бе получила от родителите им около десетина рубли в злато, ако имаше и толкова. Може би щяха да ѝ бъдат достатъчни за насыщния.

На следващата сутрин Алийде прибра гребена на сестра си в най-долното чекмедже на тоалетната масичка, онова със счупената дръжка, дето трябваше да се отваря с ножа. Докосна гребена само с лявата си ръка.

В чекмеджето откри и сватбеното одеяло на Ингел. Върху червения фон бяха избродирани църква и къща с тумбести стени, мъж и жена. Алийде разпра с ножиците звездите с по осем лъча, зигзагообразната обшивка на тази карта на щастието бе раздрана с пръсти, мъжът и жената изчезнаха от картинката, ха така, кравата — на конченца, кръстът на църквата — на пух и прах! И Алийде присъстваше на одеялото — там бе избродирано агнето с нейното име; Ингел бе представила плода на майсторството си, очаквайки възторг, ала Алийде изобщо не се възрадва на агънцето си съименник върху сватбеното ѝ одеяло, сестра ѝ забеляза това и избяга зад оградата да си поплаче. Наложил се Алийде да я последва и утеши, хубаво агънце било, добре измислено, и въпреки че много жени вече не везали такива завивки, Ингел го сторила, при това сполучливо. Нека другите да го смятат за старомодно, според Алийде не било така. Полюля Ингел в обятията си и тя се успокои, не се отказа от сватбеното си одеяло, занимаваше се с него вечери наред. И майка им си имаше такава, а пощастлива жена от нея никой не бе виждал, или пък Алийде можеше да възрази? Не, не биваше, ала сега вече бе настъпил часът да разкъса чифтокопитното си съименниче, последва го смърчът и скоро картата на щастието вече я нямаше, остана само червеният фон, хубава вълна, от нейното собствено агънце. Мартин надзърна през вратата, видя Алийде на колене сред бъркотията от конци, с ножици в ръка, до нея — нож, червенеещите ѝ ноздри озаряваха очите ѝ. Той не продума, дръпна се от прага. Дъхът ѝ излизаше на пара, замъгли цялата стая и се разнесе из къщата през ключалката.

Мартин отиде на работа, Алийде чу вратата да се захлопва. Проследи през прозореца как мъжът ѝ излезе на главния път, сетне

изпи голяма чаша студена вода и напръска лицето си, потуши разгорещеното си дихание. Това вече бе нейната къща, нейната собствена кухня. Гнездящата в плевнята селска лястовица носеше късмет на нея и имаше разрешение да ѝ носи добър късмет, истински късмет, вместо всички онези заклинания, тостовете, вдигнати под трите лъва на естонския герб, и хитрините на старите хора, които не бяха направени за нейния съюз. Нека да го стори и със сигурност щеше да стане така, понеже малките птички на късмета бяха справедливи. Тя спасяваше тази къща, опазваше дома на родителите си от руските ботуши, тя избавяше неговия домакин. Не Ингел, а тя. Земите на стопанството можеше и да бъдат изгубени, ала то си оставаше. Чужди хора щяха да вземат пшеницата от полята им, ала домакинят нямаше да мръдне оттам, нито пък Алийде, новата стопанка на къщата. Нямахше да загубят всичко.

Алийде напъха останките от одеялото в шкафа, хвърли раздърпаните конци в печката, ала запази част от тях за опушване. Може би изгарянето щеше да бъде достатъчно, но по-добре да заложи на сигурното, пък и открай време препоръчваха да се опушва. Винаги го правеха с дрехите на нежеланите ухажори или изрязани от тях парчета и през изминалите столетия по този начин бяха прокудили от селото този и онзи. Дори една немска графиня от местното имение бе забелязана да опушва мъжка риза, ала Алийде не си спомняше конкретната ситуация и как точно бе опушена дрехата — дали бе оставена да съхне в пещта, или да се овъгли от огъня на Еньовден. На младини трябваше да слуша по-внимателно разказите на старите хора — сега нямаше да се налага да гадае кой пушек бе подходящ и кой не. Естествено, можеше да попита Крелевата Мария или направо да ѝ занесе кълбото, тя бе наясно как да се погрижи за работата, ала после щеше да знае, че конците са били опушвани, а важно бе именно това, че не бива да се споменава никому. Имаше и още някакъв чалъм, но Алийде не си го спомняше. Навярно номерът щеше да мине и с частично изпълнена магия. Прибра топката прежда в джоба на престилката си и поостана така за миг, заслуша се в къщата, собствената ѝ къща, усещаше здравината на собствения под под краката си. Скоро щеше да види Ханс, щяха да седнат на масата, най-сетне насаме.

Алийде приглади косата си, пощипна бузи, изчисти зъбите си с въглищен прах и дълго ги плакна. Това бе прием на Ингел, затова зъбите ѝ винаги бяха тъй бели. По-рано Алийде не желаше да ѝ подражава прекалено, затова минаваше и без праха. Сега беше друго.

Дръпна завесите пред прозореца на кухнята и затвори вратата на спалнята, за да не се виждат през нейния прозорец. Пелми обикаляше из двора и щеше да се разлае, ако дойдеше гост, при това доста преди който и да било да успее да пристъпи на двора. През това време Ханс спокойно щеше да се върне в таванската стаичка. Пелми беше обучен да налита и това бе добре.

Искаше ѝ се да създаде уютна атмосфера в кухнята — пригответи закуската за Ханс и сложи на масата изсушените цветя от спалнята. Подобни неща подобряват разположението на духа, говорят за любовта и нейните жестове. Най-накрая свали обещанията си и ги скри в чекмеджето. Бяха ѝ подарък от Мартин и щяха само да напомнят на Ханс за противни нему неща. Като нагласи всичко, мина през килера и отиде в плевника, отвори вратичката към тавана, качи се горе и отмести балите сено пред тайната стаичка. Новата стена бе свършена. Почука на нея и отвори вратата. Ханс изпълзя, без да я погледне, само се протегна продължително.

— Ела да закусиш. Мартин отиде на работа.

— Ами ако се прибере посред бял ден?

— Няма. Никога не е идвал.

Той я последва в кухнята. Алийде му подаде един стол и му наля чаша горещо кафе, ала Ханс не понечи да седне, първите му думи бяха:

— Тук мирише на руснак.

Преди Алийде да успее да го възпре, Ханс плю три пъти върху палтото, окачено върху облегалката на Мартиновия стол. После се зае да надушва други следи от него из кухнята — чиния, нож, вилица — и се спря пред умивалника, попипа мокрия сапун от сутрешното миене на мъжа, оставен до него, завъртя стипцата за бръснене, по която вече кафенееха пресни капчици кръв. Изля паницата с все още топлата сапунена вода в кофата с мръсната, стипцата полетя след нея, четката за бръснене и бръсначът вече се носеха натам. Алийде отърча и го хвана за ръката.

— Недей.

Ръката на Ханс остана вдигната.

— Моля те.

Алийде изтръгна четката от пръстите му и я остави на мястото ѝ заедно с бръснача.

— Бръснарските принадлежности на Мартин още са в сандъка. Днес ще го изпразня и ще ги донеса тук заедно с огледалото му. Бъди така добър да седнеш на масата за закуска.

— Някакви новини за Ингел?

— Отворих бутилка къпинов сок.

— На нейната възглавница ли е спал?

Ханс отвори рязко вратата на спалнята, преди Алийде да съумее да отговори, втурна се към леглото и грабна възглавницата на Ингел.

— Излез, Ханс. Някой може да се доближи до прозореца.

Той обаче седна на пода, стиснал в обятията си възглавницата, сгуши се в нея и я долепи до лицето си — чак в кухнята се чуваше как силно желаше да изпие от нея цялата миризма на Ингел.

— Искам да взема и чашата ѝ в стаичката.

Възглавницата заглушаваше гласа му.

— Не можеш да натрупаш там всичките ѝ вещи!

— Че защо пък не.

— Не може! Вразуми се, де. Не ти ли стига възглавницата? Ще скрия чашата тук в шкафа за съдове, зад останалите. Мартин няма да тръгне да рови там. Стига ли ти?

Ханс влезе в кухнята, седна на масата, остави възглавницата на съседния стол и си наля чаша от хряновата ракия на Алийде — повече отколкото бе необходимо за лек.

По главата му бяха останали сламки от сеното в плевника. Пръстите на Алийде я сърбяха от желание да грабне гребена, да докосне косата му. После Ханс внезапно съобщи, че искал да отиде в гората. Там, където бяха и останалите естонски мъже. Там, където му било мястото.

— Какво каза? — Алийде не можеше да повярва на ушите си. Явно клетвата още бе обвързваща. Клетвата! Клетвата на естонската армия! Да говори за клетва към страна, която вече не съществува! Седеше си там, на нейната маса, въртеше лъжичката в паничката ѝ с мед, и самият факт, че още можеше да върти нещо в ръцете си, бе само и единствено нейна заслуга. Другите, дето бръщолевеха подобни неща, скитаха из горите преследвани, изгладнели, с вкочанени от мръсотия

дрехи, вече изстинали от страх, преди да ги покоси последният куршум. А този ми тук господин си въртеше лъжичката в паничката с мед!

Ханс отвърна, че не можел да понася миризмата на Мартин в собствения си дом.

— Да не би клечането в стаичката да ти е размътило мозъка? Замислял ли си се изобщо какво щеше да стане, ако тук бе дошъл някой друг? Видял ли си какво сториха с останалите къщи? Да не искаш у нас да дойдат руснаци? Да не искаш подът на дома ти да се покрие с обелки от семки и стъпките да хрущят, все едно ходиш по бръмбари? А как всъщност си представяш да отидеш в онази твоя драгоценна гора? И тази къща е под наблюдение. Да, да, така е. Толкова сме близо до гората — НКВД^[1] не се и съмняват, че някой от горските братя може да дойде тук за храна.

Ханс спря да върти лъжичката, взе под мишница възглавницата и ракията за цяр и стана, за да се върне на тавана.

— Няма нужда да си тръгваш още сега, Мартин няма да дойде скоро.

Той не я слушаше, подритна биреното си буре до вратата на малката стаичка, то се обърна, дъбът изтрака при удара в прага, а сам той се изгуби през плевника към тавана. Алийде завъртя бъчвичката и я изправи на мястото ѝ, сетне последва Ханс на тавана и застана зад новата стена. Идеше ѝ да му каже, че едва ли някой от най-добрите му другари бе останал жив, ала само прошепна:

— Ханс, не проваляй всичко от глупост.

Алийде кихна. В носа ѝ имаше нещо. Изсекна се и по кърпичката ѝ остана мъх от червена прежда, от сватбеното одеяло на Ингел.

В същия миг осъзна, че не бе погледнала Ханс в очите ни веднъж, макар да бе мечтала за това с години, макар безкрайно да бе следила как двамата с Ингел се вливаха един в друг посред работа, миглите му се навлажняваха от копнеж, а желанието пулсираше във вените под очите му. Алийде си мечтаеше за усещането да преживее нещо подобно, за възможността да гледа Ханс, без Ингел да забележи, че малката ѝ сестричка задиря мъжа ѝ с подобни очи, а как ли би се почувствала, ако той отвърне на погледа ѝ. Сега, когато това бе възможно, тя не го беше сторила. Сега, когато се нуждаеше от взора му, за да бъде силна, да се пречисти, да се държи, дори не бе опитала

да го направи. Сега в носа я гъделичкаше мъхът от сватбеното одеяло на Ингел, кестеновата птичка на Линда я зяпаше нямо от ъгъла на шкафа, а Ханс мислеше още по-неспирно за жена си, не виждаше спасителката в Алийде. Само натякваше, че Англия несъмнено щяла да дойде да ги освободи, Америка — също, и Труман, Англия, спасението щяло да пристигне с такива бели платна, че само бялото на естонското знаме било по-бяло.

— Рузвелт ще дойде!

— Рузвелт е мъртъв.

— Западът няма да ни забрави!

— Вече го е сторил. Победи и забрави.

— Толкова малко вяра имаш.

Алийде не си направи труда да отговори. Някой ден Ханс все щеше да прозре, че спасителят му не бе отвъд морето, а тук, пред очите му, готов на всичко, способен да издържи докрай само със силата на един поглед. Макар в момента тя да бе единственият човек в живота му, Ханс пак не я погледна. Някой ден това все щеше да се промени. Налагаше се. Понеже само той придаваше смисъл на нещата. Само чрез него живееше Алийде.

Стените скърцаха, в печката пращеше огън, завесите, дръпнати пред стъклените очи на къщата, дишаха тежко, а Алийде притисна собственото си очакване в земята. Заповяда му да си седи на мястото, дебнейки за сгоден миг. Беше твърде нетърпелива, твърде припряна. Не биваше да прибързва — небрежно скалъпената къща не издържа дълго. Търпение, Лийде, търпение, преглътни разочарованието си, заличи суетата, копнееща да види как любовта пламва веднага, щом котката изчезне. Не бъди глупава. Скоро ще скочиш на гърба на велосипеда, ще се погрижиш за ежедневните си задължения и ще се върнеш да издоиш, всичко си е наред. Алийде залюля сърцето си и осъзна колко наивни са били възжеленията, кроени дни наред. Разбира се, че Ханс се нуждаеше от време. Твърде много неща се бяха случили накуп, естествено, че мислите му бяха другаде, той не беше неблагодарен човек, тя имаше време да дочака добра дума. И въпреки това очите ѝ се наляха със сълзи като на нещастно дете, а жлъчта сипеше пепелта си в устата ѝ. Закуските на Ингел неизменно биваха награждавани с горещи целувки и любовни стихове. Колко дълго трябваше да чака дори едно малко благодаря?

Намери тялото на Липси на пътеката на двора. В очите му вече лазеха личинки на мухи.

Алийде си бе представяла, че веднъж заела мястото на сестра си, вече нямаше да се измъчва с мисли какво ли правеха Ингел и Ханс в дома си, докато тя вечеряше с Мартин на друго място. Вече нямаше да се терзае, представяйки си как Ингел върти чекръка вечерно време, а Ханс си дялка нещо до нея, докато тя самата се опитва да забавлява Мартин в къщата на Росипу.

Горестта ѝ обаче се сдоби с нови одежди в новия дом и започна непрестанно да мисли дали Ханс в момента е буден. Или пък спи? Вестника ли чете, онзи новия, дето тя му го бе занесла, или другите, старите, които бе пожелал да вземе в стаичката? Но наистина, не съществуваше по-подходящо хранилище за изданията от естонско време. Или пък книга, дали не четеше книга? Трудно бе да се намерят книгите, които го интересуваха. И Библията бе поискал да вземе в стаичката си, семейната Библия. Много добре, иначе щеше да попадне в печката за разпалки.

Вечерите на Мартин и Алийде и в новия дом си продължиха в старото русло — той изучаваше вестника, чистеше ноктите си с джобното ножче и от време на време четеше по нещо на глас, вмъквайки в новините и собственото си мнение. Провинцията се нуждаела от по-добри заплати! Да, кимаше Алийде, да, да. Колхозни села! Летните недели да станат работни дни! Безспорно, кимаше Алийде, мислейки си единствено за намиращия се на два метра от главата ѝ Ханс, задъвкала въглен, за да станат зъбите ѝ бели като на Ингел. Млади строители на комунизма в провинцията! Да, тя напълно споделяше мнението му, всички здрави и прави бяха зачезнали към града.

— Алийде, толкова се гордея с теб, задето не бленуваш да се махнеш от село.

Тя кимаше, да, разбира се.

— Или пък на праханката ми ѝ се ходи в Талин? Та нали всичките ми стари другари вече са там, а тук би имало полза от подобни мъже.

Алийде поклати глава. За какво всъщност говореше Мартин? Тя не можеше да напусне това място.

— Искам само да бъда сигурен, че праханката ми е доволна.

— Тук е хубаво!

Мартин я сграбчи в обятията си и я завъртя из кухнята.

— Няма по-правдиво доказателство от това, че златната ми праханка иска да участва в изграждането на тази страна. Тук има да се върши основополагаща работа, нали? Смятам да предложа колхозът да закупи нов камион. Бихме могли да водим хора в дома на културата да гледат филми за постиженията на великата ни родина, а разбира се, и на вечерни занятия. Това издига колективния дух. Какво мислиш?

Мартин завъртя Алийде обратно на стола ѝ и продължи с ентузиазирани си нови кроежи. Тя кимаше на удачните места, събра от масата изпадналата от ръкава на Ханс тимотейка и я прибра в джоба си. Да не би с думите си Мартин да намекваше, че са му предложили някаква позиция в Талин? Навярно щеше да го каже направо? Алийде пак грабна чепкалата, чу се стържещ звук, огънят пращеше, хвърли крадешком поглед към мъжа си, ала държанието му си бе разпалено по обичайному. Беше се стреснала напразно. Мартин просто си бе въобразявал, че жена му копнее за Талин. И наистина щеше да мечтае за него, ако не беше Ханс. Даже обиколките с велосипеда, за да събира плащанията, ѝ идваха в повече, а дори не се налагаше да върши това всеки ден. И все пак вечно въртеше педалите към дома, а страхът скърцаше в спиците: да не би някой да е тършувал из къщата, докато е била навън? Макар че чисто и просто никой не би дръзнал да влезе с взлом в дома на съпартиеца. Мартин би могъл да уреди да дели тези обиколки с някой друг. Мъжът ѝ би разбрал напълно желанието ѝ да се грижи за дома и градината им по-прилежно.

Същевременно отнесеното от отведените в Сибир злато се превръщаше в нови зъби в нови уста, златните усмивки блестяха в надпревара със слънцето, а в сянката им из цялата страна се роеше безмерно множество от отклонени погледи и боязливи изражения. Срещаха се по тържища, пътища и поля, в безконечен поток, с посивели, матови зеници, с кървясали очи. Когато и последните къщи бяха вързани към колхозите, прямите думи изчезнаха между редовете

— и понякога Алийде си мислеше, че тази атмосфера навярно се бе просмукала при Ханс през стените. Че той спазваше същия този безмълвен модел, дето хората избягваха да се поглеждат в очите, същия, на който се подчиняваше и тя самата. Сигурно го бе прихванал от нея. Навярно бе предала на Ханс онова, което бе полепнало върху нея извън къщата.

Единствената разлика между него и останалите избягващи погледите хора бе, че Ханс все още говореше искрено. Съзнанието му продължаваше да вярва в прежните идеали, ала тялото му се променяше според външния свят, с който дори не встъпваше в същински контакт.

[1] Народният комисариат на вътрешните работи, съществувал в СССР от 1917 до 1946 г. — Б.пр. ↑

ДОРИ МОМИЧЕТО НА КИНАДЖИЯТА ИМА БЪДЕЩЕ

1950, Западна Естония

— Майка ти защо никога не ходи на кино? Нашата майка каза, че никога не е ходила.

Звънкият детски глас отекваше в двора на колхозната администрация. Момчето на първата жена трактористка в колхоза, Ян, гледаше втренчено сина на жената, която се грижеше за кокошките, а той зарина с крак в пясъка. Алийде понечи да се намеси, да му каже, че не е задължително всички да харесват киното, но в последния момент се осъзна — по-добре да си замълчи. Съпругата на Мартин чисто и просто не можеше да говори така, не и за тези филми. Тя си имаше и нова, добра работа, на половин работен ден, лека счетоводна службица в администрацията.

Момчето на птицеведачката разучаваше песъчинките по носовете на обувките си.

— Да не би майка ти да е фашистка?

Ян се засили и запрати с крак чакъл по него.

Алийде извърна глава и се отдалечи. Тъкмо бе развела кинаджиите из администрацията на колхоза, по-късно Мартин щеше да доведе хора с новия камион, явно бе поставил брезови стволоче по ъглите на ремаркетото му. С тях изглеждаше по-добре, пък и предпазваха пътниците от вятъра, Мартин бе въодушевен от идеята на тръгване за работа същата сутрин. Вечерта щеше да има прожекция, първо *Съветският естонски преглед* щеше да представи „Щастливите дни на сталинистите“, последван от филма „Битките за Сталинград“, кой знае коя част, или пък беше „Светлините на колхоза“?

Операторът показваше прожекционния апарат на малчуганите, дето се въртяха около колата му като пумпали, с жадни очи, неизменно вкопчени в машината. Някой вече бе споменал, че искал да стане кинаджия, като порасне — щял да кара кола и да гледа всички филми. Счетоводителката подреди скамейките в залата, прозорците щяха да закрийт с войнишки одеяла. Утре в училището щеше да има безплатна прожекция: „Разказ за един истински човек — героична история“.

Майката на Ян се стовари на мястото си в своя гащеризон, избърса чело и обясни нещо за бригадата на жените трактористки. Семейството бяха естонци, дошли от Русия. Бяха съхранили езика си, макар иначе съвсем да приличаха на руснаци. Като пристигнаха в колхоза, не носеха и вързоп, ала сега в усмивката на майката блестеше злато, а синът ѝ преследваше фашистите. Едната стая на отредената им къща бяха превърнали в кошара за овце. Когато Алийде отиде на посещение, завързаха животните за краката на изоставено там пиано. Красиво немско пиано.

В администрацията рано-рано бяха надошли и момичета в очакване да пристигнат кинаджиите. В групичката им имаше доячка, позната на механика, който се зае да я размива и настоя да остане на танците, организирани след прожекцията. Кинаджията щеше да пуска грамофона, а красивите девойки да затанцуват така, че крака да не им останат. Хи-хи, доячката направи опит да се изкикоти кокетно, ала звукът изобщо не подходеше на червените като знаме селски бузи, хи-хи. Алийде се подразни от възторжения, обнадежден поглед на шестнайсетгодишното момиче, насочен към момчето с накривената бейзболна шапка, което пушеше папираса. Повдигаше бричовите си и свирукаше филмови мелодии, озарен от прожекторите на доячката като някаква си звезда. В горещия летен ден изпод гърдите ѝ се разнасяше миризмата на пот. На Алийде ѝ се искаше да зашлеви тази глупачка, да ѝ разясни, че кинаджията размиваше по същия начин доячките във всяко село, всяка шестнайсетгодишна, и всяка от тях имаше същия алчен за бъдеще поглед, същата изпъчена гърд със същата привлекателна цепка на бюста, еднакво изкусителна всеки път, на всяко ново място, пляс, момиченце, пляс, разбра ли? Алийде се облегна на колата и загледа крадешком как кинаджията скришом галеше пухкавата ръка на доячката, и макар тя самата да знаеше онова, за което момчето и не подозираше — че момчето ги разправяше същите на всички притежателки на млада гърд — все пак ѝ се зловидеше, дете доячката поне за един кратък миг можеше да повярва в бъдещето, в което двамата с кинаджията танцуваха и гледаха филми заедно, а навярно някой ден щеше да приготвя на момчето си вечеря в тесния им общ дом. Колкото и малък да бе шансът за общо бъдеще между доячката и оператора, той все пак бе по-голям от този за Алийде

и Ханс. Боже милостиви, всички най-невероятни двойки имаха по-голям шанс.

Момчето на птицегледачката притича покрай нея. Ян отърча подире му. От пясъка се завихри прах и Алийде кихна, дочу познати стъпки с привичния им ритъм. Поздрав гръмна като тромбон, нямаше нужда да вдига глава, позна гласа, гласа на онзи мъж, отишъл да доведе Линда от съседната стая в подземие то на кметството.

— Добре дошъл на работа — разнесе се откъм администрацията. — Това е новият ни главен счетоводител.

Изпита нужда да седне. Силата ѝ изтече от краката и пясъка. Операторът забеляза замайването ѝ и остави електрическия мотор, който държеше в ръка, механикът продължаваше да забавлява доячката, операторът заведе Алийде до пейката, попита я какво ѝ е и се наведе над нея. Дюкянът на панталоните му от молескин увисна пред носа ѝ, любопитният поглед я мамеше малко по-нагоре. Алийде отвърна, че главата ѝ се замаяла от жегата, случвало ѝ се. Операторът отиде да ѝ донесе вода. Тя опря глава на коленете си, кръстосаните отгоре им ръце трепереха и те се затресоха в такт. Хромираните кожени ботуши минаха на една ръка разстояние от лицето ѝ, завихряйки прах в нейното дихание. Алийде събра краката си и притисна бедра о пейката, за да спре треперенето. Дробовете ѝ пресъхнаха от пясъка, вътрешната ѝ влажност изтече по пейката под формата на пот изпод мишниците, нададе слаб стон в опит да си поеме кислород, ала от дробовете ѝ се изтръгна само прах, песъчинките вътре се вихреха сухи. Операторът ѝ донесе чаша вода. Ръката ѝ разля половината и се наложи той да ѝ я държи, докато пие. Мъжът извика на някого, че нямало нищо тревожно, жегата ѝ замаяла главата. Алийде опита да кимне, макар кожата ѝ да бе толкова сгорещена, че я усещаше как се свива, придърпвайки я на купчина, а през това време птиченцата от околните дървета чуруликаха и късаха лакомо късчета от синьото небе и белите облаци с малките си човчици, откъсване, чуруликане, откъсване, чуруликане, откъсване, чик-чирик, храс, преглъщане, храс, изплюване, черните им очички се въртяха и всеки неин песъклив дъх ги караше да подскачат.

Кинаджиите я закараха у дома. Доячката ги придружи, нали момчетата щяха да се нуждаят от водач, за да намерят обратния път до администрацията. Потта на момчето се концентрираше в задушната

кола, а подгъвът на престилката ѝ лепнеше по крака на Алийде. В превъзбудата си доячката не успяваше да сдържи чуруликация си смях, от време на време чирикането преминаваше в грухтене, а главата ѝ се полюшваше съвсем близо до нейната, ушите им почти се докосваха. В тези на доячката растяха косми. По тях бяха полепнали топчета ушна кал. Вееха се на вятъра, докато момичето си почиваше от кикота, оплаквайки участта, сполетяла дъщерята на Теодор Крус. Обесила се, младо момиче, как могла, или пък тъгувала по родителите си, в края на краищата малко пострадали, мъчни хора, макар момичето да бе доста приятно и да не го бяха отвели, никога не би повярвала — такава хубаво момиче с подобни родители. Чик-чирик.

С изчезването на колата към големия път Алийде усети как тежестта в гърдите ѝ поолекна и се опря на каменните основи на плевнята. Беше време за доене, определено имаше сили за това, а после щеше да обмисли какво да прави. Дъждосвирец изписка в самотата си, краят на гората сякаш я наблюдаваше. Алийде взе престилката за доене, наметна я, изми ръце и се заклатушка към обора. Трябваше да се съсредоточи върху тривиални неща, как пращяха сламките сено, как я галеха съчувствените очи на животните, как ведрото прилягаше на ръката ѝ, ах, какво гладко дърво. Алийде заби ходила в сламата, Маси полюшваше опашка. Почеса я между рогата. Навярно мъжът не я бе забелязал. Все пак бе притиснала глава надолу съвсем бързо. Пък и разпитите бяха толкова много, постоянно, никой от онези мъже не би запомнил всички имена и лица. Приятно бе в обора: нямаше нужда да отбягва погледите на животните, а ръцете ѝ никога не трепваха пред тях, не се беше случвало Маси да се изнерви от припрения ѝ захват, в ухото на кравата можеше да прошепне каквото и да било, езикът на Маси никога нямаше да проговори като човешки, хвойновите крака на столчето за доене я поддържаха със здравината си, кравата пръхтеше в кофата със смляно зърно, црък-црък, млякото пръскаше във ведрото, црък-црък, животът щеше да си продължи, добичетата се нуждаеха от нея. Не биваше да унива. Трябваше да измисли нещо.

Като излезе от обора, дробовете ѝ отново се свиха и тази нощ не можа да заспи. Ами ако все пак я бе разпознал? Дъхът ѝ хриптеше като мишка, попаднала в капан. Мартин будуваше до нея. Прикани го да си ляга, но не, седеше си там, бдеше над мъчителния път на кислорода към дробовете ѝ. Нощта се влачеше, въздухът не вървеше, на гърдите ѝ тегнеше хромиран кожен ботуш, който не бе способна да повдигне.

Не смееше да заспи, страхуваше се да не проговори насън, да припадне, да се развика, да бълнува, да се издаде по някакъв начин, да се задушава точно както в подземията на кметството, когато тикаха главата ѝ в кофата с нечистотии. Ами ако мъжът бе чул името ѝ в администрацията и си я спомнеше? Или пък, не, нали вече беше Алийде Тру, не Алийде Там.

На сутринта Мартин я погледна угрижено и дълго се бави на вратата, в никакъв случай не искаше да я остави сама. Алийде го прогони, подсмихна се, че бе по-необходим за проектирането на колхозната радиостанция, как щяха да информират хората за онази атомна бомба, ако не прокараха радиомрежа? Не биваше да се притеснява, че тя лежи болна у дома. Веднъж отпратила Мартин, Алийде изтръгна измъчената усмивка от физиономията си, изми ръце, топна лице в умивалника и се заклатушка към обора. Искеше ѝ се да дойде цял ден, ала не остана при кравите, само заряза млякото в охладителя с плисък, дори не го прецеди — просто забрави. Нямаше сили да го занесе в мандрата, не се вясна и на работа в администрацията на колхоза. Върна се в стаята, изпи половин бутилка ракия и цяла сутрин хлипа. После си приготви баня, изми косата си, стопли вода, макар да бе толкова горещо, че не би трябвало да пали печката. Порите ѝ дишаха тежко, хриптеше. Така или иначе мъжът не след дълго щеше да си я спомни. Нямаше начин повече да ходи на работа в администрацията. Можеше например да се снабди със свидетелство за лудост, каквото и да е, Мартин все щеше да помогне. А онзи дали не познаваше мъжа ѝ? Мухите бръмчаха и ги шляпаше с мухобойката, пот се стичаше по нея на ручей, Алийде млатеше мухите по лампата, по стола, по бурето с бира, по ножиците за стригане, легена и окачения на стената трион.

Не можеше да отиде там, никога.

Този ден Ханс не получи топла храна.

Под съда с месо в килера намери яйца на муха.

Уверението от медицинския съвет освободи Алийде и от най-леката работа за една година. След това можеха и да удължат срока, ако състоянието ѝ го налагаше.

Веднъж сдобила се с документа за астматици, въздухът се втурна скорострелно в дробовете ѝ, кислородът я замая, а упойващият аромат на божурите, свежата трева и лекото ухание на лайка развълнуваха гърдите ѝ. Пронизителното чуруликане на птичките не причиняваше болка в ушите ѝ, нито пък граченето на враните откъм торището. Алийде обикаля из двора, докато видя звездите и си спомни какво бе съществуването някога, преди много дълго време, какво бе усещането за лекота — де да можеше винаги да го изпитва. Пелми седеше с наострени уши до купичката си при вратата на плевнята в очакване след доенето да получи утайката и пяната от млякото. Времето беше на оправяне. При лошо време млякото на Пелми винаги вкисваше.

ДИАГНОЗАТА

80-те, Западна Естония

С приближаването на първомайската манифестация през 1986 г. Алийде беше убедена, че кракът на Мартин няма да издържи на цялото това ходене, ала той не бе съгласен и се включи енергично в празненствата с жена си, прикачена за ръката му. Ленин се вееше красив на фона на червения плат, насочил поглед към бъдещето, а Мартин имаше същото отправено напред, непоклатимо изражение. Доброто настроение оживяваше знамената и хората, а въздухът бе натежал от цветчета и барабанен тътен.

На следващия ден Талви се обади от Финландия.

— Мамо, стой си у дома.

— Моля? Защо? Какво се е случило?

— Имаш ли йод?

— Не.

— В Украйна е гръмнал атомен реактор.

— Не!

— Така е. Във Финландия и Швеция са измерени високи стойности на радиация. Чернобил. Там, разбира се, не са споменали нищо.

— Не.

— Дръж татко у дома и намери йод. Не му казвай. Така или иначе няма да повярва. Не яж гъби и горски плодове. И не бери никакви.

— Още не са узрели.

— Наистина, мамо. Дори на есен. Засега не излизайте от дома два-три дни. Дотогава лошият облак ще е отминал. Във Финландия не разрешават да се извеждат кравите, за да не пасат заразената трева. Сигурно ще ги държат вътре цяло лято. Не включваме кухненския ширм...

Разговорът прекъсна.

Алийде остави слушалката на мястото ѝ. Талви звучеше потресена, което не бе типично за нея. Обикновено гласът ѝ беше

равен. Такъв бе станал, след като се пресели във Финландия при мъжа си. Пък и не се обаждаше често, доста рядко всъщност, което, естествено, бе разбираемо, понеже разговорът трябваше да се поръча и невинаги го разрешаваха, а случеше ли се да се получи, трябваше да чакат часове наред за линия с едва доловим сигнал. Освен това бе противно да знаеш, че обажданията се подслушват.

Мартин викна от гостната:

— Кой беше?

— Талви.

— Защо се обади?

— Просто така. Разговорът прекъсна.

Алийде отиде да гледа новините. За Чернобил не споменаваха нищо, макар експлозията да бе станала преди няколко дни. Обаждането на дъщеря им изглежда не заинтригува Мартин особено. Или пък, ако го вълнуваше, той изобщо не го показваше. Нещата помежду им се влошиха, особено след като Талви се изсели. Мартин имаше планове за дъщеря си, блестящия пионер, завидна кариера в партията. Никога не би одобрил заминаването ѝ на Запад.

На следващия ден в селския магазин пристигна стока. Алийде се нареди на опашката с велосипеда си, ала се отби и в аптеката за йод. Купуваха го и доста голям брой други хора. Значи беше вярно. Когато се прибра вкъщи, Мартин вече бе научил от приятели.

— Хайде пак тези лъжи. Западна пропаганда.

Алийде извади шишенцето йод и се нареди да сипе в храната му, ала реши да се въздържа.

На девети май от военния комисариат запристигаха повиквателни до мъжете от колхоза. Просто учение, така твърдяха. От Пролет на победата пратиха четирима шофьори. После лекар и пожарникари. За Чернобил още не споменаваха нищо официално. Носеха се какви ли не слухове, а някои разправяха, че тикнатите в затвора заради убежденията си били изпращани нататък. Алийде се страхуваше.

— Доста народ викат — отбеляза Мартин, нищо повече, ала спря да мърмори по адрес на западната фашистка пропаганда.

Старите хора бяха уверени, че призовките предвещаваха война. Момчето на Прикс само си счупи крака, явно бе скочило от покрива, за да получи документ от лекаря и да избегне набора. А и не беше единствен. На мястото на всеки освободен изпращаха някой друг.

Алийде също не можеше да бъде сигурна дали всичко това не означаваше, че е избухнала война. Дали пролетта не бе някак необичайна? А зимата? Във всеки случай пролетта малко бе подранила — не трябваше ли да си извади някакъв извод от това? Когато сортираше картофите за разсад на полето, не трябваше ли да обърне внимание, че земята бе по-суха от обичайното за това време на годината? Че снегът се бе стопил твърде ненавременно? Че когато пролетният дъждец пръскаше, а тя работеше на полето само по къси ръкави, би трябвало интуитивно да усети, че нещо не е наред? Защо не бе забелязала нищо? Или просто бе остаряла дотолкова, че нюхът ѝ изневеряваше?

Веднъж видя Мартин да откъсва листо от дървото. Разгледа го от двете страни, после го раздра, помириша ръката си, помириша листото, отиде да провери компоста, обра малко цветен прашец от повърхността на легена с дъждовна вода и се зае да го разучава.

— Мартин, това не се вижда с просто око.

Той се сепна, сякаш го бяха хванали да върши нещо нередно.

— Какви ги плещиш?

— Във Финландия не извеждали кравите.

— Луди за връзване.

Циментът изчезна до капка от Естония, понеже в Украйна се нуждаеха от него, а в Естония започна да пристига повече храна от Украйна и Беларус от преди. Талви забрани на майка си да я купува. Алийде ѝ отвърна с „да, да“. Ала какво друго би могла да напазарува? Чистите естонски храни бяха достойни за Москва, а на тях им даваха стоки оттам, откъдето Москва не бе сметнала за желателно да внася.

След време Алийде чу истории за полета, покрити с доломит, и влакове, претъпкани с хора за евакуация, разплакани деца, войници, гонещи хората от домовете им, и съмнителни снежинки, които проблясвали чудато по дворовете, а децата се опитвали да ги уловят, малките момиченца искали да украсят с тях косите си, ала те

изчезвали, както по-късно и косите от детските главички. Един ден жената на Прикс стисна Алийде за ръката на площада и ѝ прошепна, слава богу, че момчето ѝ си счупило крака, слава богу, че се сетило да го стори. Разказа ѝ какво разправяли за случилото се там приятелите на сина ѝ, онези, дето се наложило да заминат. Вече не ги радвало повисокото заплащане, получено в Чернобил, понеже кожата им излъчвала страх. Видели как хората се подували и подпухвали до неузнаваемост. Как оплаквали загубените си домове, а земеделците тайно се връщали да обработват нивите си в забранените зони. Как разграбвали изоставените къщи и продавали вещите на пазара, телевизори, магнетофони и радиа се разпространявали из страната, мотоциклети и палта от кримска вълна. Убивали котки и кучета и пълнели с тях ями безконечно. Зловонието на разлагаща се плът, погребани къщи, дървета и земя, оголени земни пластове, закопани зелки, лук и храсти. Питали ги, да не би да е настъпил краят на света, война или и двете. И срещу кого се биели, кого трябвало да надвият? Баби, които се прекръствали неспирно. Водка и домашна ракия до безкрай.

Преди всичко жената на Прикс подчерта, как едно от момчетата дало важен съвет на онези, дето успели да се махнат оттам: никога не споменавайте, че сте били в Чернобил, иначе всяко момиче ще ви отреже. Никога не разказвайте, никой не иска деца от заразен. Жената на Прикс разправи как съпругата на приятеля на сина ѝ го напуснала, взела и децата, понеже не искала заразеният ѝ мъж да ги докосва. Чула и за друга жена, която изоставила своя върнал се от Чернобил съпруг, защото започнала да сънува кошмари. В тях раждала триглави телета едно след друго, котки с люспи вместо козина, прасета без крака. Не издържала на сънищата, нито на близостта на мъжа си, избягала при по-здрав.

Слушайки за жените, чиито мъже се бяха превърнали в отпадъци, Алийде се изплаши, страхът ѝ се облекчи до треперене и започна да гледа с нови очи на младежите, които срещаше по улиците, търсеше помежду им завърналите се и разпознаваше у тях нещо, което не бе чуждо и на нея. Виждаше го в очите им, където личеше някаква сянка, и тогава изпитваше порив да вдигне ръце към бузите на тези момчета, да ги докосне.

Мартин Тру окончателно се строполи на двора, докато изучаваше лист от сребърна върба с лупата си. Когато Алийде намери мъжа си и обърна тялото му така, че лицето да гледа към небето, съзря последното му изражение. Никога преди това не го бе виждала смаян.

ТРЕТА ЧАСТ

Щастлив си значи, питат майките, когато отиваме да ги видим.

Паул-Ерик Румо

САМОТАТА НА АЛИЙДЕ ТРУ

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

30.05.1950

Лийде напусна работа, онази, дето ходеше да тормози хората с плащания и норми. Не благоволите да ми обясни защо. Може би думата ми тежи. Нали ѝ казах, че с тази професия служи на Сатаната, нищо повече. Или пък е яла бой. Веднъж някой спукал гумите на велосипеда ѝ. Докара го в плевника и ме помоли да ги залепя, не склоних. Казах ѝ, че помощните средства за подобна работа трябва да ги оправя оня, дето така или иначе служи на тая сатанинска държава. Мартин ги закърпи същата вечер.

Когато ми разказа за това напускане, сякаш очакваше някаква благодарност, така блестяха очите ѝ. Идеше ми да я заплюя, ала само почесах Пелми. Зная ги аз тия номера.

После пък изведнъж поиска да знае дали съм срещнал някой познат в гората.

Не отговорих.

Интересуваше се и каква била гората. Каква била и Финландия, защо трябвало да се ходи там.

Не отговорих.

Пак пробва, дълго време — защо не съм могъл да остана с германците, след като така или иначе веднъж съм отишъл при тях.

Не отговорих.

Та тези истории никак не са за женските уши.

Върнах се в стаичката.

Лийде не иска да ме пуска в гората. Не е съгласна с това, но аз съм единственият, с когото може да разговаря, без да се налага да припява комунистически песни, а всеки се нуждае от някого, с когото да поговори открито. Ето защо не иска да ме пуска.

*Пшеницата расте по нивите ни, а не я виждам.
Къде ли са момичетата ми, Линда и Ингел? Тревогата
е мъчителна.*

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1992, Западна Естония

Алийде не можеше да проумее как снимката с Ингел бе попаднала в ръцете на Зара. Момичето спомена тапета и кухненския шкаф, а самата тя не си спомняше да е крила каквото и да било по стените. Беше унищожила всички снимки, но дали Ингел бе успяла да скрие няколко още докато живееше въкъщи? Та това бе безумно, защо да го прави, да укрива снимка, на която двете сестри са заедно? Действително, на Ингеловите гърди личеше значката на Младите селски стопани. Но не, беше толкова малка, кой би я забелязал, освен самата Ингел.

След като отпрати Зара в леглото, Алийде изми ръцете си и се зае да почуква по стената и шкафа, да чопли тапета, да подпъхва ножа из процепите на шкафа и зад перваза на пода, ала не откри нищо. В шкафа дрънчаха само съдовете и складираните шишета, насъбрани с купони за ракия.

Момичето спеше, дишаше равномерно, радиото прашчеше за изборите, а на снимката бе увековечена красотата на Ингел. Алийде си спомни деня, когато бяха отишли да се фотографират. Модерното студио на Б. Вайденбаум. Ингел тъкмо бе навършила осемнайсет. Ходиха в кафенето на Дитрих, Ингел пи варшавско кафе, а Алийде — горещ шоколад. Курабийките се топяха в устата, ухаеше на жасмин. Ингел купи бутерки, Хелене Дитрих ги зави в бяла хартия и направи дръжка от дървена пръчица, това бе тяхната запазена марка, красиви пакети, лесни за носене. Тютюневият дим, шумоленето на вестници. По онова време все още вършеха всичко заедно.

Алийде поправи фибата на косата си. Ръката ѝ остана влажна, челото и скалпът ѝ се бяха изпотили.

Жарта в печката сгърчи снимката. Алийде пъкна вътре още няколко дръвца.

Усети гъдел по ухото си. Потърка го. Мухата отлетя.

Блещукащото през пролуката между завесите слънце събуди Зара. Вратата към кухнята бе отворена, Алийде седеше до масата, загледана в нея. Нещо не беше наред. Паша? Да не би да я издирваха по радиото? Какво? Зара приседна и поздрави с добро утро.

— В крайна сметка Талви няма да дойде.

— Какво?

— Обади се да каже, че е променила намерението си.

Алийде закри очи с ръка и повтори, че Талви се отказала да идва.

Зара нямаше сили да отвърне, перфектните ѝ планове бяха внезапно разбити на пух и прах. Попарената ѝ надежда бе смачкана като боклук зад очните ябълки. Талви нямаше да докара кола тук. Стрелките на циферблата трепкаха конвулсивно, Паша приближаваше, усещаше пламъците по петите си, бинокълът му я гъделичкаше по тила, колата му бръмчеше по магистралата, чакълът хвърчеше, Зара не помръдна, отвън премина светлина, тя остана на мястото си, не бе научила нищо ново за Алийде и случилото се в миналото, стоеше си там, хилава и без отговори. По радио Куку съобщиха точния час, започнаха новините, скоро щяха и да свършат, денят минаваше, Талви и колата ѝ не бяха на път насам, ала Паша щеше да дойде.

Зара влезе в кухнята и забеляза, че Алийде трепна. Изглеждаше като хлипане, ала не се чу никакъв звук, отпусна ръце в скута си и Зара видя, че очите ѝ бяха сухи.

— Извинявам се, съжалявам. Какво разочарование за вас — побърза да ѝ каже тя.

Алийде въздъхна, Зара също, доби съчувствен вид, ала не забрави да тласне мислите си в движение, сега нямаше време за дивене. Можеше ли Алийде все пак да ѝ помогне, криеше ли още някоя карта в ръкава си? Ако беше така, Зара трябваше да ѝ се понрави, не биваше да задълбава в темата за снимката и баба си, към които Алийде бе настроена враждебно. Фотографията ѝ не се виждаше никъде и не посмя да разпитва за нея. Или пък бе най-добре да забрави цялата тая история с бягството, да се примири в очакване на неизбежното?

Разбира се, баба ѝ трябва да бе получила снимките, изпратени от Паша. С тях със сигурност не се беше бавил. Може и на Саша да бе

пратил някакви. Навярно и на майка ѝ, и кой знае още кой. А дали Паша не бе направил и нещо друго — дали всички вкъщи поне бяха добре? Не, не можеше да мисли за това сега. Налагаше се да измъдри нов план. Алийде се подпря на бастуна си, макар да седеше, и каза:

— Талви настоя, че бързала, но за къде пък се е разбързала сега? По цял ден си лежи вкъщи, домакиня, друго не е и желала. А ти каква искаше да станеш?

— Лекарка.

Алийде изглеждаше изненадана. Зара ѝ обясни, че заминала на Запад, за да спечели пари за образованието си. Желанието ѝ било да се върне веднага щом спести достатъчно, ала после се появил Паша и много неща се объркали. Алийде сбърчи чело и я подкани да разкаже нещо за Владивосток. Зара се смая. Беше ли му сега времето за всевъзможни спомени? Алийде изглежда съвсем бе забравила за мъжете по петите ѝ. Може би не искаше да издава вълнението си или пък бе по-мъдра от нея. Навярно в този момент нямаше какво друго да се направи, освен да седнат да побъбрят. Май така бе най-разумно — да се наслади на мига, когато най-сетне можеше да си припомни Владики. Зара си наложи да седне на масата и да се успокои. Подаде чашата си на Алийде, която ѝ предложи сурогат, и прие парче пай със сметана — явно любимият на Талви. Алийде го бе опекла нощес, понеже се очакваше дъщеря ѝ да пристигне същия ден.

— Едва ли сте успяла да мигнете?

— Че за какво му е на един стар човек сън.

А дали пък това не бе причината за нейната разсеяност? Стоеше до масата с перколатора в ръка, сякаш не знаеше къде да го дене. Алийде Тру изглеждаше самотна. Зара прочисти гърло.

— Ами, за Владивосток.

Алийде се сепна, остави перколатора на пода, а тя самата седна на стола.

— Разказвай де.

Зара подхвана разказа си с паметника, развял знаме в чест на съветските бойци на Източния фронт, за пристанищата, за ламперията с мириса на Японско море, дървената декорация на къщите, за снега по улица Фокин и Светланская, за арменската храна, приятелката на майка ѝ приготвяла най-вкусните арменски специалитети, сарми, туршии, печала патладжан, дето така се топял в устата, и такива

божествени сладки, че когато курабийките шакарише докоснели небцето, вилнеещият навън сняг приличал на захар чак до следващия ден. Не можели да се сравняват с кондензираното мляко! Грамофонът у дома въртял Зара Долуханова, арменската народна певица, на арменски и Пучини на италиански, всевъзможни езици, Зара била кръстена на Долуханова. Майка ѝ била луда по ангелския ѝ глас, постоянно търсела новини за пътуванията ѝ на Запад, всички онези места, градове и страни! С такъв прекрасен глас можела да отиде къде ли не! По някаква неизвестна причина гласът на Долуханова бил единственото нещо, което вълнувало майка ѝ. На Зара тази жена ѝ втръснала, не ѝ давали да говори, докато тя пеела, затова предпочитала да ходи на гости у приятелката си и да слушат касетките на Мумий Трол — „Априлско новолуние“, певецът Иля Лагутенко бил сладур и ходели в едно и също училище. Понякога баба ѝ я водела да погледат корабите за Япония, освен в зеленчуковата си градина, благоволявала да ходи единствено там, да наблюдава корабите, а морският бриз я шибал по челото, напирал към сушата. От гарата до Москва били 9000 километра, ала никога не били ходили там, макар на Зара да ѝ се искало. А лятото, лятото на Владики, всички негови лета! Едно лято някой измислил, че лакът за нокти става бляскав, ако му добавиш алуминиев прах, та скоро ноктите на всички момичета блещукали на лятното слънце.

Веднъж започнала, Зара се въодушеви от разказа си. Думите имаха добър вкус. Домъчня ѝ дори за Зара Долуханова. И за Мумий Трол.

И Катя искаше да чуе за Владики, ала колкото и да се пънеше, Зара не успя да ѝ разкаже нищичко за този град. През главата ѝ минаваха само спорадични картини, и то такива, които изникваха в съзнанието ѝ по време на разговорите с Катя, ала за тях не искаше да ѝ споменава, например как в годината на Чернобил баба ѝ започна да суши сухари, опасявайки се от война, и как след нещастиято гледаха телевизия, без още да знаят нищо за случилото се, а хората по телевизията танцуваха по киевските улици. Чернобил бе неудобна тема, понеже Катя произхождаше оттам и по тази причина искаше да се омъжи за чужденец и се интересуваше от Владики. Просто искаше

да има деца. На подходящия кандидат-татко смяташе да каже, че е родом от друго място, не Чернобил. Планът бе добър и според Зара и ѝ се искаше да я поразпита повече, Катя не светеше в тъмното и по никакъв начин не изглеждаше по-различна от другите момичета. Освен това ѝ бе казала, че според нея колкото по-малко се говореше, пишеше и знаеше за Чернобил, толкова по-добре. Катя бе права. И Зара не искаше да я прегръща, дори в случаите, когато плачеше от мъка по семейството си или след лош клиент. Предпочиташе да я утешава, като заговори за нещо друго, каквото и да е, само не за Владики. Мислите за родния град ѝ се струаха странно нередни на онова място. Сякаш Зара не бе достойна за спомените от него. Сякаш всички красиви спомени щяха да бъдат омърсени, ако ги допусне в главата си на онова място, в онова състояние, камо ли да говори за тях. Скритата под дрехите снимка докосваше само от време на време през плата, уверяваше се, че съществува. Паша, разбира се, знаеше, че Катя е чернобилско момиче, понеже бе отишъл да я прибере отнякъде близо до Киев, ала ѝ бе заповядал да казва, че е рускиня, в случай че някой клиент попита — нито един от тях не би желал да навре оная си работа в смъртница.

Зара се опитваше да се отърси от спомена за Катя, не искаше да разказва на Алийде за нея, трябваше да си остане във Владики. Бъбренето ѝ почти бе накарало жената да се усмихне и тя бутна към нея второ парче пай. Зара го прие и се почувства нагла. Не можеше да забрави просто така, че бе свикнала за всичко да иска разрешение от Паша. Беше нагла, понеже бе приела пая, без той да ѝ позволи. Беше нагла с историите за родното си място пред човек, с когото Паша не ѝ бе разрешил да разговаря. Беше нагла, понеже не биваше да бъде там, на място, където не се нуждаеше от съгласието му, за да отиде до тоалетната. Ако сега я заболеше глава, Алийде сто на сто щеше да ѝ предложи лек, без да я моли. Ако започнеха женските ѝ мъки, Алийде веднага щеше да ѝ даде нещо, да приготви баня, да ѝ донесе бутилка с гореща вода в леглото и тя нямаше да ѝ бъде задължена. Всеки момент тази нереалност можеше да се разсее, а Зара отново да изпадне в познатата действителност, при клиентите и дълговете, всеки момент Паша и Лаврентий можеха да свият на двора, всеки момент, и тогава вече нямаше да може да се сеща за Владики, да черни спомените за

родното си място с този свят. Ала сега имаше възможност да мисли за тях.

— Та ти си била щастлива там — Алийде звучеше смаяна.

— Разбира се.

— Как така разбира се?

Внезапно жената се възрадва, сякаш бе открила някаква новост.

— Е, та това е прекрасно!

Зара вирна глава.

— Да. Беше забавно и да бъда пионер.

Никога не беше добра в маршируването в строй и тем подобни неща. Ала бе приятно да седят около лагерния огън и да пеят. Гордееше се и с пионерската си значка. Бе се възхищавала на червения ѝ фон и бе галила ясното, златно чело на Ленин, златните му уши.

Докато говореше за Владики, Катя все пак се вясваше в главата ѝ от време на време. На нея никога не би могла да разкаже за града. Що се отнася до Катя, не бе успяла навреме, а молбата ѝ дори не беше кой знае колко голяма. Зара си бе мислила, че все пак щеше да дойде денят, в който би направила Катя владивостокско момиче, ала той така и не настъпи. Дали да не поеме риска да изкопчи от Алийде тайните ѝ, макар да съществувахе вероятността тя да не ѝ помогне по въпроса с Паша?

МОМИЧЕ КАТО ПРОЛЕТЕН ДЕН

1991, Берлин

Паша пусна видеокасетата. Най-напред на екрана се появи еректирал червен член, после висналото, косматото шкембе на мъж на средна възраст, сетне гърдите на младо момиче. Мъжът ѝ заповяда да си стисне циците и тя започна да ги мачка и масажира, а той се заигра с пишката си. В кадъра влезе и втори мъж, който разкрачи бедрата на момичето, разтвори я и извади самобръсначка за еднократна употреба, с която я обръсна.

Паша седна на дивана, зае удобна поза и отвори ципа си.

— Ела да видиш.

Зара не се подчини достатъчно бързо, при което той дойде и я дръпна пред екрана, изпсува и се върна на дивана, извади оная си работа. Видеото вървеше. Паша мастурбираше. Коженото му яке скърцаше. Навън беше ден. Хората отиваха на пазар, купуваха братвурст и кисело зеле и говореха на немски, муха бръмчеше около лампата в магазина...

— Гледай!

Паша я удари по тила и седна до нея, за да бъде сигурен, че следи видеото. Изхлузи пеньоара през главата ѝ и ѝ заповяда да застане на четири крака със задните си части към него, задника, лицето към екрана.

— Разтвори крака.

Разкрачи се.

— Още.

Подчини се.

Паша мастурбираше зад гърба ѝ.

На екрана шкембестият мъж тикна пишката си в лицето на момичето, смяташе да се изпразни в него.

Момичето имаше нейното лице.

Ликът ѝ се покри със сперма. Вторият мъж навря члена си в нея и застана. Паша еякулира, по бедрата на Зара се стече топъл секрет. Той закопча панталона си и отиде да си вземе бира. Кенът изщрака.

Дългите глътки на Паша отекваха из почти празната стая. Зара продължаваше да стои на четири крака пред видеото. Коленете я боляха.

— Обърни се насам.

Зара се подчини.

— Разтъркай я тая путка. Разкрачи се както трябва.

Зара легна по гръб и размаза спермата му в себе си.

Паша извади фотоапарат и щракна една поза.

— Сигурно разбираш какво се случва с тези снимки и записи, ако речеш да ме разиграваш.

Зара спря да търка.

— Ще ги пратя на твоята бабушка. После и на Саша, и на родителите му. Разполагаме с имената и адресите им.

Дали Оксанка им бе разказала за Саша? За него не искаше да мисли никога повече. Понеже Саша изникваше в съзнанието ѝ като глас, който изричаше името ѝ и понякога я будеше. Само заради него на моменти си спомняше, че е Зара, а не Наташа. Особено на границата със сънищата, в този пейзаж, размекнат от алкохол и други вещества, изведнъж се случваше да почувства как Саша се стгушва около нея, ала веднага се отърсваше от това усещане. Никога нямаше да създаде с него първия им общ дом, нито пък щяха да пият шампанско в деня на дипломирането си, та бе по-добре да не мисли за подобни неща, по-добре да изпие чаша ракия, да вземе хапче, да помоли Лаврентий за глътка силно питие и да го изсмуче. Иначе не си струваше да размишлява твърде много, така беше по-добре, така беше по-лесно. Не биваше да забравя само едно: макар лицето на Зара да бе на лентата на Паша, то не разказваше нейната история, а тази на Наташа, това никога не биваше да се превръща в историята на Зара. Нейната бе някъде другаде, на лентата беше историята на Наташа.

ДОРИ КУЧЕ НЕ МОЖЕ ДА ПРЕХАПЕ ВЕРИГИТЕ НА НАСЛЕДСТВЕНОСТТА

1992, Западна Естония

Когато момичето заговори за своя Владики, угълчето на окоото ѝ спря да трепка, забрави да попипча ухото си, по бузата ѝ заигра трапчинка, изчезваше и пак се появяваше. Кухнята се къпеше в слънчева светлина.

Момичето имаше красив нос. Такъв, че да го гледаш с удоволствие още от рождението ѝ. Алийде се опита да си представи Талви на мястото на Зара, бърбеща на кухненската маса, с весели пламъчета в очите, разказваща за живота си, ала не успяваше. Винаги, когато Талви идваше на гости след преместването, бързаше да си замине. Ако Алийде бе по-различна майка, дали и Талви щеше да бъде друга? Може би нямаше да сумти по телефона, че във Финландия всичко необходимо се купувало от магазина, когато Алийде я питаше дали е засадила нещо в градината. Ако тя самата бе по-различна, дали Талви щеше да идва да ѝ помага за беритбата на ябълки, вместо само да праща лъскави снимки на новата си кухня, новия си хол, новия си кухненски робот, а никога свои. Може би на младини нямаше да се възхищава на лелята на приятелката си, която живееше в Швеция и имаше кола, и изпращаше на момичетата списание „Бурда“. Може би нямаше да заиграе на обменно бюро, да упражнява диско танци. Тогава може би нямаше да копнее за друго място. Всъщност, те и другите това искаха, значи последното не бе грешка на Алийде. Ала защо това момиче, разказващо прехласнато за Владики, не бе желало да се изсели на Запад? Искало само да си спечели пари. Навярно само Естония бе тъй претърпана с хора, останали да натякват, че по време на войната трябвало да заминат за Финландия или Швеция, и тази мантра се бе предала на идните поколения с приспивните песнички. Или пък Талви си бе намислила да пожелае чужденец за мъж, понеже моделът, предлаган ѝ от съюза на собствените ѝ родители, бе нещо, което далеч не искаше за себе си. Това момиче тук мечтаеше да стане лекарка и да се завърне у дома, ала Талви още от пубертета бленуваше единствено

да замине със западняк. Започна се с хартиените кукли, на които рисуваше дрехи като от „Бурда“, и продължи с дънките „Сангар“, които търка цяло лято. Талви и приятелките ѝ ги триеха с тухли до безкрай, за да добият същия износен вид като западните. Същото лято съседските момчета си играеха на „хайде да отидем във Финландия“, построиха си сал и преплаваха с него пътната канавка, после се върнаха, понеже не знаеха какво биха могли да правят в тази Финландия. Разочарованието на Мартин растеше от ден на ден. Тогава Алийде не споделяше огорчението му, но сега, когато реституцията стана актуална, трябваше да признае, че изпитваше същото спрямо Талви, понеже напредването на този процес не я интересуваше на йота, нито пък подготовката на документите. Ако Алийде бе различна майка, дали Талви щеше да поеме нещата тук като нейна помощница?

В деня преди момичето да се появи, Айно за пореден път дойде да ѝ дърдори по въпроса със земите и Алийде повтори съвета си за кой знае кой път: Айно трябваше да подаде документите заедно с братята си, нищо че бяха такива пияници. Ако се случеше нещастие с някого от тях, поне щеше да има кой да движи нещата. Тя пък все искаше да чака поне армията да се изтегли от страната — подозираше, че руснаците щяха да се върнат с пълни редици и какво — пак ли щяха да се събират на гарата и да ги тъпчат във вагони за добитък? И Алийде нямаше как да не се съгласи, че онези войници засега не даваха изгледи да ходят никъде, само от време на време се вясваха в селото да крадат, отвеждаха воловете и опразваха магазините от тютюн. Те пък се възползваха от облагата да купуват от тях армейски бензин.

Алийде примижа, гърлото я стегна. Дори това руско момиче, седнало на стола с разклатените крака, бе по-заинтригувано от случващото се в кухнята от собствената ѝ дъщеря. Талви никога не би заговорила за детството си с тъй красиви думи. Нито пък се бе случвало да попита как се приготвя мехлемът от невен. Това момиче искаше да знае необходимите съставки. Това момиче би се увлякло по всички чалъми, научени от Крел, какви треви да къса сутрин и какви при новолуние. Ако бе възможно, със сигурност щеше да я придружи да берат жълт кантарион и бял равнец, когато настъпи подходящото време за тази работа, Талви никога не би го сторила.

АЛИЙДЕ ИСКА ДА СПИ СПОКОЙНО НОЩЕМ

1953-1956, Западна Естония

Когато Алийде пристигна в родилния дом, рускините викаха:

— Батюшка Ленин, помоги ми!^[1]

И все още викаха на помощ Батюшка Ленин, когато я изписаха оттам с Талви, а Мартин благодари именно нему, щом плащето сукалче пристигна вкъщи. Той дълго бе чакал дете и това го бе съсипало — вече беше сигурен, че от него никога няма да стане баща. Алийде не беше особено опечалена, не искаше повече да приближава деца, нито пък да отглежда дете, което да продължи рода ѝ в този нов свят, като новия човек от този нов свят, ала в годината на Сталиновата кончина, наред цялото объркване, причинено от смъртта на Бащицата, в утробата ѝ започна да расте бебе. Мартин приказваше на малкото още отпреди да се роди, Алийде не бе способна да му говори дори и след появата му на този свят. Остави плямпането на него и се зае да вари ракиени шишета, за да им слага биберони, взираше се неотклонно в потъмняващите в тенджерата биберони, загреваше игли за кърпене и им пробиваше дупки с тях. Мартин хранеше Талви. Дори в обедната си почивка се прибираше да се погрижи за тази важна работа — Алийде се опитваше понякога, ала нищо не излизаше и детето спираше да плаче чак когато баща му се притечеше на помощ.

Алийде се грижеше по друг начин за мирното детство на дъщеря си.

Една вечер, когато се прибра, Мартин лъхаше на ракия. Зае се да чисти гъби, току спираше, за да изпуши по някоя „Прима“, после пак се връщаше към гъбите. По радиоточката гръмко оповестяваха постиженията на социалистическия труд, кой и къде бе преизпълнил нормите. Алийде приготвяше сок от сладко „Космос“, изстиска тубичката в каната и добави вряла вода и лимонена киселина. Течността се оцвети в червено, Алийде даде наполовина пълната тубичка на момичето, което засмука сладкото от френско грозде направо от нея.

— Пътуват насам.

Алийде разбра на мига за кого ставаше дума.

— Шегуваш се.

Ала Мартин говореше сериозно.

— Започнали са да ги реабилитират.

— Какво означава това?

— Че Москва ги е пустила да се върнат. Така се говори в Талин.

Алийде за малко да изтърси, че Никита не е с всичкия си, ала си замълча, понеже още не бе наясно какво мислеше Мартин за него. Освен че изглеждаше като човек на труда. Според нея приличаше на свиня, а жена му — на свинарка. Много хора споделяха мнението ѝ, макар никога да не го изричаше гласно. Ала да си дойдат? Точно когато животът бе започнал да се връща в старото русло, на Никита му бе щукнала най-побърканата идея. Какво всъщност си въобразяваше? Къде смяташе да ги натири всичките?

— Не бива да идват тук. Направи нещо.

— Какво?

— Знаем ли! Само да не идват тук! Нито пък в Естония. Не може да ги пуснат да си дойдат!

— Успокой се! Всички са подписали обета за мълчание според параграф 206.

— Какво ще рече това?

— Че им е забранено да споменават каквото и да било във връзка с проучването на техните случаи. Бих могъл да си представя и как ще им се наложи да подпишат втори документ, преди да ги пуснат. Такъв, който засяга времето в лагера.

— Значи няма да им разрешат да споменават каквото и да било по тези въпроси?

— Освен ако не искат непременно да се завърнат там, откъдето са дошли.

Възбудените гласове разплакаха Талви. Мартин я гушна и се зае да я успокоява. Алийде заровичка из шкафа за шишенцето валериан. Подът ѝ се струваше мек.

— Аз ще се погрижа за това — обади се Мартин.

Алийде вярваше на мъжа си, понеже и преди бе изпълнявал дадените обещания. И този път щеше да удържи на думата си.

Не се върнаха.

Останаха там.

Не че щяха да ги пуснат в тази къща. Нито в близост до нея. Ала където и да бяха в Естония, Алийде не би могла...

Искаше нощем да спи спокойно. Искаше да се разхожда без страх в тъмното и да кара колело на лунна светлина, да прекосява полето след залез, а сутрин да се буди в къщата, без с Талви през нощта да са изгорели живи, искаше да вади вода от кладенеца и да гледа как автобусът на колхоза кара детето от училище, искаше също то да бъде в безопасност и в миговете, когато не бди над него. Искаше да живее, без повече да се сблъсква с тях. Не беше кой знае какво. Не можеше ли поне това да стори за доброто на дъщеря си?

Когато хората от лагерите се завърнаха и се установиха за нов живот, тя ги разпознаваше сред останалите. Различаваше ги по помътнелия поглед, еднакъв у всички, независимо дали бяха млади, или стари. Избягваше ги на улицата отдалеч и се плашеше още отпреди да се отдръпне. Плашеше се още преди да извърне глава. Плашеше се, преди да е съумяла да разбере, че е доловила миризмата на лагерите, и съзнанието им оттам, което личеше в техните очи, неизменно присъстваше в погледите им, лагерното съзнание.

Всяка една от тях можеше да бъде Ингел. Или Линда. Гърдите ѝ се свиваха при тази мисъл. Линда ще е толкова пораснала, че не беше задължително Алийде да я познае. Или пък всеки един от минавачите можеше да се окаже някой, попаднал в един лагер с Ингел, някой от същата барака, някой, с когото навярно е разговаряла, някой, на когото е можела да разкаже за сестра си. Вероятно е имала снимки, откъде да знае. Може да е показала фотографии с нея на този някой, дете върви насреща ѝ на улицата, и може би този някой ще я разпознае. Навярно този някой знае нещо за злодеянията ѝ, понеже клюките са се разпространявали из лагерите като горски пожар. Сигурно този някой ще я проследи, а на следващата нощ — да подпали къщата им. Или пък просто да я удари с камък в тила на път за дома. Може би ще я събори на пътя, който минава през полето. Случваха се такива неща. Странни нещастия, прегазвания изневиделица. Мартин ѝ бе казал, че не позволявали на изпратените в лагерите да видят документите си, не знаели нищичко, но нали всяка барака си има стени. А стените имат уши.

Завърналите се от лагерите никога не се оплакваха, никога не бяха на различно мнение, нито пък мрънкаха. Това бе непоносимо.

Алийде изпитваше неудържим порив да раздере гънките в ъгълчетата на очите им и бръчиците по бузите им, да ги навие на кълбо и да го метне на влака, дето отиваше отвъд Нарва.

[1] Бащице Ленин, помогни ми! (рус.). — Б.пр. ↑

МАРТИН СЕ ГОРДЕЕ С ДЪЩЕРЯ СИ

1960, Западна Естония

Мартин се ядоса на Талви само веднъж, докато беше малка. Две седмици преди Нова година момичето се втурна към дома през глава. Алийде бе сама вкъщи, та се наложи тя да отговори на въпроса ѝ, понеже малката нямаше търпение да дочака завръщането на баща си.

— Мамо! Мамо, какво е Коледа?

Алийде продължи спокойно да разбърква соса.

— Детенце златно. Трябва да попиташ баща си.

Талви излезе в преддверието и зачака, седна и се облегна на дървената стена, подритвайки прага с крак.

Когато се прибра, Мартин се разяри. Не заради Коледата, понеже за нея със сигурност е имал компетентно обяснение. Просто успя да се разгневи, още преди да му се наложи да ѝ разкаже за празника, защото Талви най-напред поиска да знае какво било това Освободителна война, за която чела в някаква книга.

— Каква книга?

— Тази.

Подаде му я.

— Откъде си я взела?

— Леля ми я даде.

— Каква леля? Алийде!

— Нищичко не знам — извика тя от кухнята.

— Талви?

— Майката на Милви. Ходихме да си играем у тях.

Мартин се втурна навън. Дори палтото си не облече. Само взе момичето със себе си, за да му покаже къде живее Милви.

Талви се прибра първа, тичешком и разплакана. По-късно същата вечер се сгуши до баща си, за да се помирят. В кухнята се процеждаше тютюнев дим и скоро се чу детски кикот, Алийде седеше край изстиващите картофи. Паницата с храна за пилците вече бе готова, сосът за вечерята изстиваше на масата, по повърхността му се образува ципа, помътня. Чорапите за кърпене на Мартин я чакаха на

стола, а под него — кошница вълна за чепкане. Утре в училище Талви щеше да тормози децата, чиито семейства празнуваха Коледа, без съмнение. Утре вечер щеше да разкаже на татко си как е ударила момчето на Прикс със снежна топка, а друго е попитала за това, което баща ѝ сигурно точно в този момент я заставяше да пита децата на подобни семейства: „И видя ли Исус? Майка ти навита ли му е?“ А той щеше да я похвали, тя щеше да се изкиска гордо и да се нацупи на Алийде, забелязала, че в майчините похвали нещо не достига, както винаги. Вечно им липсваше искреност. Дъщеря ѝ щеше да порасне с похвалите на Мартин, с историите, които ѝ разказваше, и в които нямаше нищо естонско. Дъщеря ѝ щеше да порасне с истории, в които нямаше нищо вярно. Алийде в никакъв случай не можеше да ѝ разказва приказките на собственото си семейство, онези, дето ги знаеше от майка си и като дете я бяха приспивали в коледната нощ. Не можеше да ѝ предаде нищо от онова, с което тя самата бе израснала, а също и майка ѝ, баба ѝ и нейната майка. Не ѝ трябваше да ѝ споделя собствената си история, само онези другите, всички ония, с които бе израснала. В какъв човек би се превърнало дете, което си няма общи истории с майка си, нито пък разкази, нито шеги? Как да бъде майка, като нямаше от кого да потърси съвет как да постъпи в създалата се ситуация?

Талви никога повече не се заигра с Милви.

Мартин се гордееше с нея. Според него момичето бе чудесно. Най-чудесна Талви бе в моментите, когато заявяваше, че искала да стане дъщеря на Ленин, когато порасне. Мартин пък изобщо не се притесняваше, задето момичето му не различаваше росните капки по живовляка, нито пък мухоморката от мъхнатката, макар че според Алийде подобно нещо не би трябвало да е възможно, не и със същите гени като нея и Ингел.

СТРАДАНИЯТА ПРЕЧИСТВАТ ПАМЕТТА

60-те, Западна Естония

Докато Мартин се грижеше и за други аспекти от отглеждането на детето в семейството, Алийде пое отговорност за всичко свързано с реденето по опашки. Годишите минаваха, а Мартин не бе повикан в Талин, с което намеците за възможностите пред него в кариерата заглъхнаха и Алийде вече не чакаше той да уреди набавянето на продукти чрез партията, та се редеше на опашка след опашка, стиснала Талви за ръка, като по този начин я учеше какъв е животът на порядъчната съветска жена. Определено успяваше да се отърве от опашката за месо, понеже в месарницата работеше нейна позната, Сийри. Когато ѝ съобщеше, че са заредили със стока, Алийде поемаше на слалом между претъпканите боклукчийски кофи пред задната врата на магазина, влачейки Талви за ръка. Така и не се научи да върви бавно с детето и въпреки добрите си намерения, все ускоряваше ход, та се налагаше момиченцето да тича след нея. Алийде, естествено, разбираше, че се държеше така, сякаш искаше да избяга от детето си, ала нямаше начин да изпита угризения на съвестта и в опитите си да се прави на добра майка се чувстваше най-гротескно. Предпочиташе да се съсредоточи върху хвалбите за бащинските умения на Мартин пред останалите жени, напълно заличавайки себе си като майка. Понеже той бе брилянтен баща, другите жени я смятаха за най-щастливата сред тях.

За нейна радост детето поотрасна и започна да тича подобаващо след майка си дори и през рояците мухи в задния двор на месарницата. Понякога насекомите влизаха в ушите и носовете им, друг път покъсно ги намираха в косите си или най-малкото така я сърбеше скалпът, та Алийде бе съвсем сигурна, че някоя от тях бе снесла яйцата си на главата ѝ. Мухите обаче изглежда не безпокояха Талви, дори не махваше, за да ги пропъди, оставяше ги да се разхождат по ръцете и краката си, което отвращаваше майка ѝ. След всяко посещение при Сийри тя разплиташе плитките ѝ и разтърсваше косата ѝ. Знаеше, че е глупаво, ала не можеше да се сдържи.

В деня, когато Талви разказа, че в училище им проверявали зъбите, Алийде посети Сийри в задната стаичка на магазина. Жената тъкмо миеше семипалатинските наденици в солена вода с четка в ръка. Зад гърба ѝ, освен тях я чакаха и колбаси от Талин и Москва. По камарите щъкаха червеи.

— Не се тревожи. Тези отиват на щанда, но скоро ще дойде нов камион с чиста стока.

След пристигането му Алийде наистина напълни торбата си със солидна плячка, две навити полски наденици, парче краковски салам, че и кренвирши. Тъкмо представяше на Мартин запасите си от стоки, когато Талви я прекъсна с неочакваната вест:

— Две големи дупки.

— Какво ще рече това? — попита Алийде, уплашена от собствения си глас. Звучеше като скимтене на ударено куче. Талви вече се мръщеше. Връзката кренвирши бе паднала на масата. Алийде притисна ръце в мушамата, пак бяха започнали да треперят. Усещаше резките от нож по восъчната повърхност, хлебните трохи и мръсотията в процепите. Долови как нещо падна изпод оранжевия абажур на лампата, от повърхността на крушката се отделиха нечистотиите на муха и уцелиха тила ѝ. Шишенцето валериан беше в кухненския шкаф. Дали щеше да успее да го извади и да капне малко в чашата си, без Мартин да я види?

— Какво ще рече това... Означава, че отиваме при другаря Борис! Спомняш ли си чичо Борис, Талви? — засмя се Мартин.

Тя кимна. В угълчето на устата му мърдаше парченце сланина. Мартин отхапа още. Топченцата лой в краковския салам лъщяха. Очите му винаги ли бяха така оцъклени?

— Сигурен ли беше? Онзи, дето ви преглежда. Че има две дупки. Може да няма нужда да се оправят — предположи Алийде.

— Но аз искам да отида в града.

— Нали я чу — ухили се Мартин.

— После татко ще ти купи сладолед — отвърна Алийде.

— Какво? — сепна се той. — Та Талви вече е голямо момиче, може и сама да пътува с автобуса.

— Татко ще ти купи и нови играчки — добави Алийде.

Талви рипна да подскача около него и да го дърпа за ръката.

— Да! Да! Да!

Сега вече не можеше да мисли за нищо. Само да успее някак да изпрати Мартин с Талви на зъболекар. С него детето щеше да бъде в безопасност. Ушите ѝ бучаха. Прибра кренвиршите и наденицата в хладилника и се зае да дрънчи със съдовете в шкафа, като същевременно ѝ се удаде тайно да капне валериан в чашата си. После вода. И хляб, за да не лъха дъхът ѝ на лекарството.

— Тъкмо ще поздравяш Борис. Не е ли добра идеята?

— Разбира се, но работата...

— Да! Да! Да! — виковете на Талви го прекъснаха.

— Добре де, ще измислим нещо. Ще си направим хубаво пътешествие до зъболекаря.

Талви имаше съвсем същите очи като Линда. Лицето на Мартин и очите на Линда.

МИРИЗМАТА НА ДРОБ ОТ ТРЕСКА, ЖЪЛТАТА СВЕТЛИНА НА ЛАМПАТА

1952, Западна Естония

Миризмата на хлороформ я удари още от вратата. В чакалнята Алийде бе залепнала за вече поразпърцаната от четене „Съветска жена“, където Ленин изразяваше мнението, че по времето на капитализма жената била двойно подчинена — робиня на капитала, същинската работа, и на домашните задължения. Бузата на Алийде бе жестоко отекла, дупката в зъба ѝ беше толкова дълбока, че нервът се бе оголил. Трябваше по-рано да се погрижи за него, ала кой би склонил да седне пред тези фелдшери? Истинските лекари направо бяха избягали на Запад, евреите сред тях — в Съветския съюз. Една част се бяха завърнали, но все пак малцина.

Алийде сричаше думи, мъчеше се да се съсредоточи, абстрахирайки се от болката в челюстта: Само в Съветския съюз и в народните демокрации жената работи другарски, рамо до рамо с мъжа във всички области — и в земеделието, и в транспортния сектор, преподаването и културата, участва активно в политическия живот и ръководството на обществото. Когато дойде нейният ред, Алийде премести поглед от списанието към кафявия балатум на пода и се взира в него чак докато седна на стола и се вкопчи в облегалките за ръце. Сестрата изваряваше игли и свредели, дойде да ѝ бие инжекция и отиде да приготви материала за пломбата. Тенджерката бълбукаше на електрическия котлон. Алийде затвори очи, упойката парализира цялата челюст и бузите ѝ.

Ръцете на мъжа миришеха на лук, кисели краставички и пот. Алийде бе чувала, че ръцете на новия зъболекар били толкова космати, та по-добре, че не чувстваше нищо — така нямаше как да усети и космите. Препоръчително било и да държи очите си затворени, за да не вижда гъстата им, черна дъбрава. Той дори не бил истински лекар, по време на войната някакъв немски зъболекар се опитал да му предаде уменията си в затвора.

Зае се да помпа машинката с крак, тя заскърца и застърга, прорязва ушите ѝ, костта захрущя, Алийде полагаше усилия да не гледа косматите ръце. Изтребител на тренировъчен полет изсвистя толкова ниско, че прозорецът се разтресе. Тя отвори очи.

Същият мъж.

От онази стая.

Същите космати ръце.

Там, в мазето на кметството, където Алийде бе изчезнала, откъдето искаше само да се измъкне жива, ала единствен срамът бе оцелял.

На тръгване не вдигна очи от пода, нито от стъпалата, нито от улицата. Военен камион изтрополи покрай нея с бясна скорост и я покри с прах, който полепна по венците и очите ѝ и превърна пламналата ѝ кожа в пепел.

През отворените прозорци на културния дом се разнасяха гласовете на репетиращ хор.

— Mu laulus ja toos.^[1]

Втори камион я подмина с трясък. Към краката ѝ се разлетя чакъл.

— Sa oled mu juures, suur Stalin.^[2]

Мартин я посрещна на входната врата и кимна към масата. Там се мъдреше консерва дроб от треска, вкуснотийка за малката му праханка, когато би могла да се храни. На дъската за рязане се виждаше поизсъхнала половинка лук, остатъците от накълцания за сандвичи миришеха, а също и дробът, втора, изпразнена консерва зееше отворена до дъската, назъбеният ръб на тенекиения ѝ капак се хилеше презрително. Алийде се отврати.

— Аз вече хапнах, но ще направя на праханката ми филийка с масло веднага щом може да яде. Болеше ли?

— Не.

— А сега?

— Никак. Нищичко не усетих. Вцепенение. Само вцепенение.

Парченцето зъб, останало в дупката на мястото му, хрущеше. Алийде се взираше в половинката сандвич с дроб от треска на Мартин, неспособна да каже каквото и да било, макар да осъзнаваше, че той очакваше да му благодари, задето ѝ го бе набавил. Поне да беше пропуснал лука.

- Приятен мъж е този Борис.
- За зъболекаря ли говориш?
- Че за кой друг? Нали и преди съм го споменавал.
- Може би нещо за него. Но не си казвал, че е зъболекарят.
- Та той току-що бе разпределен там.
- Какво е вършел преди това?
- Ами същата работа, разбира се.
- И го познаваш?
- Изпълнявали сме някои партийни задачи заедно. Да не би случайно да ми е пратил поздрави?
- Че защо да ги праща по мен?
- Та нали знае, че сме женени.
- Ай.
- Сега пък какво?
- Нищо. Трябва да издоя.

Внезапно Алийде се скри в спалнята, съблече роклята си от изкуствена коприна, която сутринта все още ѝ се струваше просто прелестна с червените си точки, а сега я отвращаваше, май че бе твърде красива и пасваше прекалено добре на гърдите. Бархетните подпльнки под мишниците бяха прогизнали от пот. Долната част на лицето ѝ все още липсваше, не усещаше и как кукичките на обещите ѝ раздираха плътта. Навлече си престилката за доене, забради глава и изми ръцете си.

Вече в плевника, миризмата на лук остана зад гърба ѝ. Алийде се опря на каменните основи, ръцете ѝ почервеняха от търкането с твърдата четка и студената вода, беше уморена, земята под нея бе уморена, поддаваше и лъхтеше като гърдите на смъртник. Чу животните зад гърба си, чакаха я и трябваше да отиде при тях. Осъзна, че и тя бе очаквала. Бе очаквала някого, точно както някога чакаше в онова мазе, свита в тъгъла като мишка, като муха на лампата. И след като я пуснаха от въпросното подземие, очакваше някого. Някой, който да направи нещо, за да ѝ помогне или да отнесе поне частица от случилото се в мазето. Да я погали по косата и да ѝ каже, че вината не е нейна. Да добави и „никога повече“. Да ѝ го обещае, каквото ще да става.

И в мига, когато осъзна какво бе очаквала, разбра, че този някой никога нямаше да дойде. Че никой никога нямаше да се появи и да ѝ

продума онези слова, да ги изрече сериозно, никога нямаше да се погрижи да не ѝ се случи нещо подобно. Че се налагаше тя, Алийде, сама да вземе мерки. Никой никога нямаше да дойде, за да го стори заради нея, дори Мартин, макар искрено да ѝ желаше доброто.

В кухнята дробът от треска съхнеше, сандвичът вече кафенееше по ръбовете, Мартин си наля чаша ракия в очакване съпругата му да се върне от обора, сипа си втора и трета, избърса се с ръкав по руски маниер и начена четвърта чаша, не докосна сандвичите, чакаше жена си, а червената звезда на светлото бъдеще блещукаше над главата му, над жълтата светлина на лампата, над щастливото семейство.

Алийде го погледна изотвън през прозореца, не се наканваше да влезе.

[1] В песента ми и в труда (ест.). — Б.пр. ↑

[2] С мен си, велики Сталин (ест.). — Б.пр. ↑

ЗАРА НАМИРА ЧЕКРЪК И ХЛЕБНА МАЯ

1992, Западна Естония

Зара си пое дъх. Разказвайки за Владики, на моменти забравяше за времето и мястото, въодушеви се така, както го умееше някога преди много време. Дрънченето на Алийде край печката я разбуди и върна в настоящето. Забеляза, че в ръката ѝ бе пъхната чаша. Квасът беше изплакнат и пресипан в прясно мляко, старото се съдържаше в чашата ѝ. Отпи послушно, ала бе толкова кисело на вкус, че присви клепачи и бутна чашата зад другите съдове на масата, когато Алийде излезе на двора да измие хряна. От котлона се разнасяше познатата миризма на къкрещи домати, Зара я вдиша дълбоко и се зае да реже още от тях, за да помогне. Беше ѝ приятно, в кухнята цареше уютна домашна атмосфера, димящи съдове, редици охлаждащи се буркани със зимнина. И баба ѝ винаги бе в добро настроение, когато я приготвяше, подсигуряваше се за зимата. Това беше единствената къщна работа, в която старата жена взимаше участие, по-точно я ръководеше, нареждайки на майка ѝ само понякога да накълца зелето, ала сега Зара седеше заедно с Алийде Тру на същата маса, Алийде Тру, която ненавиждаше баба ѝ. Трябваше да премине по същество, не да чака подходящия момент, който никога нямаше да дойде. Алийде се бе съсредоточила в стърженето на хрян.

— За зимната салата. Триста грама, същото количество чесън, ябълка и чушка. Килограм домати, сол, захар и оцет. Само в буркана, дори няма нужда да се вари. Витамините се запазват.

Пръстите на Зара режиха домати пъргаво, ала езикът ѝ отново бе тронав. Алийде сигурно би се ядосала и на нея, ако знаеше коя е, щеше да ѝ откаже помощ и къде щеше да се дене тогава? Как да наруши спокойната атмосфера, създадена от спомена за Владики? Невъзможно беше баба ѝ и Алийде да са се скарали за няколко класа жито, нямаше начин, Алийде да настоява колкото си ще. Какво всъщност се бе случило тук?

Зара я следеше зорко през цялото време, когато бе настрана от нея или залутана в работата си, нейната деликатност, черното под

ноктите ѝ, загрубялата ѝ кожа със сините вени, прозираци изпод загара ѝ. Търсеше в тази жена нещо познато, ала разшеталата се из кухнята старица не напомняше на момичето от снимката, още по-малко пък на баба ѝ, поради което Зара се съсредоточи върху наблюдаването на къщата. Когато Алийде я изпусна от очи, Зара докосна окачените на стената ножици за стригане и големия, ръждясал ключ. Ключът от хамбара? Бе висял на стената до печката и по времето на баба ѝ. На трегера над вратата откри дървен зъбец от вила — дали го бе изработил дядото на баба ѝ? Умивалник. Черна закачалка, сега там висеше палтото на Алийде. Това ли бе шкафът, в който баба ѝ бе сгъвала чеиза си? Това беше печката, на която се бе топила, а зад шкафа бе скътан чекрък. Него ли бе въртяла баба ѝ? Тук беше и маховикът на бабиния чекрък, тук бяха и шпулата, педалът и вретеното.

Когато отиде да вземе празни буркани от килера, Зара намери нощви зад съда за охлаждане на мляко. Попипа ги. Помириса. По ръбовете им имаше нещо засъхнало. Мая за хляб? В същите тези нощви ли бе месила хляб баба ѝ? Два дни и половина, така ѝ бе казала. Два дни и половина трябвало да втасва тестото с мая, покрито с кърпа в задната стаичка, преди да стане готово за месене. Тогава из помещението се разнасял ароматът на хляб, а на третия ден се залавяла с омесването на тестото. Вършела го с пот на чело, въртяла го и го сучела, това изсъхнало тесто, прашасало, почти забравено с десетилетията, същата тази мая бяха месили младите ръце на нейната баба по времето, когато все още били щастливи заедно с дядо ѝ. А на хлебаря от време на време трябвало да се носи вода, за да намокря често-често брашнените си ръце. Пещта била подгрявана с брезови цепеници, а по-късно вътре пъхали купа с парче осолено месо, мазнината цвърчала, отделяла се в паницата и с нея пръскали пресния хляб. А този вкус! Този мирис! Ръжта от собствената нива! Всичко ѝ се струваше удивително и тъжно и изведнъж Зара усети нощвите тъй близки, сякаш бе докоснала ръката на младата си баба. Какви ли са били ръцете ѝ на младини? Дали всяка вечер се е сещала да ги маже с гъша мас? Искаше ѝ се да излезе да разгледа и двора, бе предложила да донесе на Алийде вода от кладенеца, ала тя ѝ отвърна, че било най-добре да не се подава навън. И беше права, но въпреки това я влечеше натам. Искаше ѝ се да обиколи къщата, да види всички онези места, да

помирише тревата и почвата, искаше ѝ се да отиде до хамбара и да надникне под него. Баба ѝ се страхувала от това място като малка, представяла си, че там живеели душите на мъртвите, че щели да я дръпнат изотдолу и никога да не се освободи, да гледа как я търсят, как майка ѝ се тревожи, татко ѝ търчи наоколо, викат я, а тя не може да стори нищо, понеже духовете са затиснали устата ѝ, духове с вкус на плесенясало жито. Зара искаше да види дали ябълката на баба ѝ още си стоеше, бяла прозрачна, най-близката до хамбара. До нея трябваше да има лучена ябълка, може би щеше да разпознае дървото, макар никога да не бе яла такива плодове. Искаше ѝ се да види червената джанка и сливата, каменистата почва наред полето зад хамбара, където имало змии, което си бе плашещо, но също така и къпини, та все се налагало да се ходи там. И кимиона, дали Алийде още го садеше на същото място?

ГОРЧИВАТА ЦЕНА НА МЕЧТИТЕ

1991, Берлин

Още в самото начало Паша ѝ обясни, че Зара му била длъжница. Като се разплатяла, била свободна да си върви, но първо парите! Можеше да му се издължи само като му върши работа, при това ефективно, онзи вид работа, която се заплаща добре.

Зара не проумяваше как бе задлъжняла. Независимо от това се зае да изчислява с колко бе намалял заемът ѝ, колко още оставаше, колко месеца, колко седмици, дни, часове, колко сутрини, колко нощи, колко души, свирки, клиенти. Колко момичета щеше да успее да види. От колко различни страни. Колко пъти щеше да начерви устните си и за колко шева щеше да има време Нина. Много ли болести щеше да прихване, много ли спомени. Колко пъти щяха да натикат главата ѝ в тоалетната чиния или щеше да бъде сигурна, че ще се удави в умивалника с желязната хватка на Паша върху тила си. Можеш да мериш времето и без стрелките на часовника, а нейният календар се подновяваше постоянно, понеже всеки ден идваха нови глоби. Танцуваше лошо дори след седмица упражнения.

— Значи, това са сто долара — каза Паша. — И още сто за видеозаписите.

— Какви записи?

— И сто за глупостта. Или мацката си въобразяваше, че ги гледа безплатно? Донесени са тук, за да се научиш да танцуваш. Иначе щяха да се продават. Схвана ли?

Схващаше, защото не искаше още глоби, от които така или иначе не можеше да се отърве — неподатливост на обучение, оплакващи се клиенти, неправилно изражение на лицето. Хронологията пак започваше отначало. Колко дни, колко утрини, колко сини очи.

И разбира се — храната се определяше от работата.

— Моят старец беше в Перм-36. И там никой не е ял, ако не е вършил работа.

Паша я похвали, каза ѝ, че дългът ѝ намалявал доста успешно. Искаше ѝ се да вярва на тефтера му с тъмносините, смрадливи

пластмасови корици и съветски печат за качество. Равните, прецизни числа и колони правеха обещанията му дотолкова достоверни, че беше доста лесно да се уповава в тях, поне ако имаше желание. А единственото средство за напредък бе, да им се довери. Налага се да вярваш на хората, ако искаш някак си да се справиш, и Зара реши да вярва, че тефтерът на Паша бе паспортът ѝ за навън. Веднъж да се освободи и щеше да си намери нов паспорт, нова самоличност, нова лична история. Някой ден и това щеше да стане. Някой ден щеше да изгради себе си наново.

Паша отбелязваше в тефтера си с автоматична писалка, съдържаща женска фигура. Като обърнеше писалката, дрехите ѝ изчезваха и се връщаха, щом я въртнеше отново. Смяташе това немско изобретение за тъй превъзходно, че уреди пратки и за другарите си в Москва. Веднъж обаче едно от момичетата докопа писалката и се опита да я забодее в окоото му, а тя се счупи в бъркотията. После момичето — май беше украинка — изчезна, а всички останали бяха глобени, понеже писалката на Паша пострадала.

Нова любимка се намери едва когато някакъв клиент финландец му подари химикалка „Лото“. Онзи поназнайваше някое и друго изречение на естонски и естонката Кадри трябваше да превежда на Паша, какво финландецът се опитваше да му обясни за значението на лотото в родината си.

— Много е важно. Лото за нас е като бъдеще. Надежди и бъдеще. Всеки човек е равен. В лотото всички са равнопоставени и е финландско, и е хубаво. Финландска демокрация в най-чист вид!

Мъжът се разсмя — бъдеще! — прасна Паша по рамото, а той се изсмя и заповяда на Кадри да каже на *филанеца*, че това щяла да бъде новата му любима химикалка.

— Питай го колко може да се спечели там.

— Kui palju siin võib voita?

— Милион марки! Или няколко милиона! Можеш да станеш милионер!

Зара се канеше да отбележи, че лото има и в Русия, предостатъчно лотарии, но после осъзна, че според Паша това далеч не бе същото. Макар да можеше да спечели в казиното и да се сдобие с доста пари от момичетата, много повече, отколкото дребните лотарийни печалби на обикновените хорица, всичко това беше работа,

а Паша се оплакваше от нея през цялото време, колко много работа имал да върши, непрестанно. Във Финландия всеки би могъл да стане милионер и да спечели милиони, без да си мръдне пръста, без наследство, ей така. В Русия от лотарията нямаше как да се спечелят милиони марки, нито пък всеки срещнат можеше да стане милионер. Дори не пускаха в казиното без връзки или пари. Иначе кой ли би дръзнал дори да опита? Във Финландия само се излежаваха на дивана пред телевизора в събота вечер в очакване на екрана да се появи правилната серия числа и милионите да завалят в скута им.

— Представи си само, дори курва като теб може да спечели милиони там! — обясни й Паша и се изсмя.

Самата мисъл бе толкова абсурдна, че и Зара я досмеша. Щяха да се пукнат от смях.

ЗАРА ПОГЛЕЖДА ПРЕЗ ПРОЗОРЕЦА, А ПЪТЯТ Я ВИКА, МАМИ Я

1991, Берлин

Клиентът имаше пръстен с шипове на пишката и още нещо, Зара не си спомняше какво. Помнеше само, че най-напред привързаха на Катя дилдо, второ — на нея, и трябваше да се чукат една-друга едновременно, после накараха Катя да я разтвори, мъжът започна да го вкарва в нея и Зара не помнеше нищо повече.

На сутринта не можеше да седи, нито да ходи, само да лежи на мястото си и да пуши „Принс“. Катя не се виждаше, но така или иначе нямаше как да я разпитва, Паша само щеше да се ядоса. Чу как Лаврентий му каза зад вратата, че днес щели да идват при Зара само за свирки. Паша не се съгласи. После вратата се отвори, Паша влезе в стаята ѝ и нареди да си свали полата и да разкрачи крака.

— Това на здрава пътка ли ти прилича?

— По дяволите, кофти работа. Нина да дойде да я зашие.

Тя се появи, направи няколко шева, даде ѝ хапчета и си тръгна, отнасяйки светлочервената си, омазана с перлено червило усмивка. Лаврентий и Паша седнаха на постовеите си зад вратата. Чуваше се Лаврентий да говори за розите, които искал да изпрати на жена си, Верочка. Скоро щели да имат годишнина от сватбата, двацет години, щели да си направят пътешествие до Хелзинки.

— После я покани и в Талин. Така или иначе ще бъдем там — чу се и Паша.

Талин? Зара притисна ухо о пролуката на вратата. Каза ли Паша, че ще ходят в Талин? Кога? Дали просто не ѝ се бе счуло? Или бе разбрала погрешно? Не, такива неща не остават недоразбрани. Мъжете споменаха Талин и че щели и двамата да бъдат там, при това скоро, понеже говореха и за годишнината от сватбата на Лаврентий, за подаръка на Верочка, а този ден бе наближил.

Светлинната реклама на отсрещната сграда цъфтеше като четирилистна детелина, „Принс“-ът грееше като фенер и всичко бе тъй ясно. Зара попипа снимката в тайното джобче на сутиена си.

Следващият път, когато Лаврентий остана сам зад вратата ѝ, тя почука и го повика по име. Той отвори и застана на прага в широк разкрач. В едната си ръка държеше нож, в другата — частично резбовано парче дърво.

— Какво пък сега?

— Лавруша.

Понеже хората стават по-благосклонни, когато се обърнеш към тях на малко име, Зара се възползва от него, при това в галената му форма.

— Лавруша дорогой, в Талин ли ще ходите?

— Теб пък какво те засяга?

— Говоря естонски. Доста добре.

Лаврентий мълчеше.

— Естонският е малко като финския. А там има много клиенти от Финландия. И тъй като двата езика си приличат, бих могла да поема естонските клиенти и руснаците, и германците, както и тук, но също така и финландците.

Лаврентий мълчеше.

— Лавруша, момичетата ми казаха, че там бъркало от финландци. И тук дойде мъж от Финландия и спомена, че в Талин момичетата били по-добри и сам той предпочитал да ходи там. Говорих му на естонски и ме разбра.

На практика онзи тип плещеше на някаква смесица от фински, немски и английски, но нямаше как Лаврентий да провери това. Докато се церемонеше до прозореца без панталон, само по чорапи, той ѝ каза на английски: Мацките в Талин са много горещи. Наташа, мацките в Талин. Мацките в Русия също са много горещи. Ама мацките в Талин, Наташите в Талин. Трябва да си в Талин. И ти си гореща. Финландците обичат горещите Наташи в Талин. Ела в Талин, Наташа.

Лаврентий се махна, без да каже нищо.

След някой и друг ден вратата се отвори с трясък. Паша я срита в ребрата.

— Та така. Тръгваме.

Зара се сви в единия край на леглото. Той я издърпа на пода за крака.

— Обличай се.

Зара стана, започна да се приготвя, пъргаво, налагаше се да бъде бърза, когато ѝ заповядваха, трябваше да бъде бърза. Паша излезе от стаята, викна нещо, някое от момичетата изписка, Зара не позна гласа, чу се как Паша удря, момичето запищя по-силно, Паша удари втори път, момичето млъкна. Зара си навлече втора риза, попипа дали снимката е в сутиена ѝ, пхна забрадката и полата в джоба на палтото си и натъпка другия, на гърдите си, с тютюн, попърс и болкоуспокояващи — невинаги ги даваха, макар да имаше нужда от тях. Другия джоб напълни с гримове, третия — с бучки захар, понеже се случваше и да забравят да ѝ дадат храна. И пионерската значка. Нея си я носеше от Владики, понеже бе тъй горда, че я бе получила, и тя бе удържала на пътешествието през всички клиенти и ноци. Беше нейният талисман срещу злото. Веднъж Паша я забеляза, изтръгна я от ръката ѝ, изсмя се и ѝ я хвърли обратно.

— Е, нея можеш да си я задържиш, разбира се.

Още се смя.

— Но първо трябва да ми благодариш.

И Зара се съблече и му благодари.

Паша бе оставил вратата отворена. Новите момичета се бяха скупчили в плътна групичка, която Лаврентий ръчкаше към двора. Там ги очакваше камион. Стадото гъгнеше от сподавен плач. Вятърът духаше силно дори във вътрешния двор, виеше по тялото на Зара, възхитителен вятър, тя го вдиша заедно с газовете от ауспуха. Не бе излизала навън, откакто я доведоха тук.

Лаврентий ѝ махна и ѝ нареди да седне във форда, който чакаше зад камиона.

— Отиваме в Талин.

Зара му се усмихна и скокна в колата. Успя да зърне изражението на лицето му. Беше изненадан. Никога дотогава не се бе усмихвала на Лаврентий.

Този път ѝ позволиха да пътува без белезници. Знаеха, че няма да отиде никъде.

На всяка граница имаше опашки. Паша им хвърляше отвратен поглед, слизаше да оправи нещата и пак се връщаше в колата, където го чакаха Лаврентий и Зара, натискаше газта до дупка и отпрашваше покрай опашката, през границата — пътуването продължаваше. От

Варшава през Кужница към Гродно и Вилнюс, и Даугавпилс — през цялото време с пълна скорост. Зара бе залепила нос на стъклото. Естония приближаваше, гъмжеше от борове, мандри, заводи, телефонни стълбове и автобусни спирки, поля, ябълкова градина, сред която пасяха крави. От време на време правеха кратки почивки, в които Лаврентий се сещаше да вземе храна и за нея от някоя сергийка. От Даугавпилс продължиха към Сигулда. Там се наложи да спрат, понеже Лаврентий искаше да изпрати картичка и да снима града за Верочка. Приятелките ѝ идвали тук преди години и им донесли дървени бастуни сувенири с пирографирани орнаменти и думата Сигулда. По онова време Верочка чакала дете и не могла да ги придружи, ала ѝ казали, че санаториумите там били разкошни. А долината на река Гауя! Лаврентий попита за пътя и нареди на Паша да свърне към въжената линия там.

Спряха колата по-далеч от гишето за билети, под дърветата.

— Момичето може да дойде с нас.

Зара се сепна и погледна Паша крадешком.

— Луд ли си? Тръгвай! Стига си се моткал!

— Няма да се опита да избяга.

— Върви!

Лаврентий вдигна рамене, сякаш искаше да каже на Зара „друг път“, и отиде за билети. Тя се загледа в отдалечаващия се гръб и вдиша мириса на Латвия. По земята се въргаляха бели опаковки от сладолед. Ваканциите на децата и миговете на семействата заедно, пазвите на съпругите на партийните лидери, пионерският ентузиазъм и потта на съветските спортисти още се усещаха на това място. Лаврентий бе споменавал, че синът му идвал да тренира тук, както и всички останали съветски гордост. Бегач ли беше? Би било добре Зара да започне да запаметява думите му. Можеше и да има полза. Трябваше да спечели доверието му, би могла да му стане любимка.

Паша остана в колата с нея, почукваше с пръсти по волана туп-туп-туп. Трите луковични кубета, татуирани на средния му пръст, подскачаха. Годината 1970 се вълнуваше в такт с движението, на всеки пръст имаше по една избледняла синя цифра. Рождена дата? Зара не попита. От време на време Паша бъркаше в ухото си. Ушните му миди бяха толкова малки, че на практика ги нямаше. Зара хвърли поглед към пътя. Нямаше да успее да бяга дълго.

— Момчетата от Перм вече ни очакват в Талин!

Туп-туп-туп.

Паша бе изнервен.

— Къде, по дяволите, се бави!

Туп-туп-туп.

Извади две топли бири, отвори ги и подаде едната на Зара, която я изпразни жадно. Пътят я мамеше през прозореца, но Естония беше близо. Паша изскочи от колата, остави вратата отворена и запали „Марлборо“. Повеят изсушаваше потта. Покрай тях мина семейство, Turaida pils, напяваше детето, глъчка на латвийски, frizetava, жената набухна сухата си на вид коса, мъжът поклати глава, partikas veikals, жената кимна, cikurs, повиши глас, piens, maize, apelsinu sula, гласът на мъжа се ядоса, погледът на жената се спря върху Зара, която в миг сведе очи и се притисна към облегалката, погледът я отмина, без да я регистрира, es nesaprotu, изопнатите дипли на плисираната ѝ пола трепкаха леко, siers, degvins, пръстите на краката ѝ докосваха земята измежду каишките на високите сандали, подминаха ги, широкият ханш се заклатушка напред, одеколон се разнесе към колата, обикновеното семейство се изгуби към лифта, а Зара още седеше в смърдящата на бензин кола. Не, не би могла да извика, нямаше какво да се направи.

Пътят беше пуст. Слънцето пърлеше храстите. Покрай тях избръмча мотор с кош и шосето пак се замержелея празно. Зара заровичка из сутиена си за валиум. Ако хукнеше да бяга, щяха ли да я застрелят посред бял ден, или така или иначе щяха да я хванат? Разбира се, че щяха да я пипнат. Появи се момиче на твърде голям велосипед. Носеше сандали, чорапи до коленете и пластмасов кош от едната страна на кормилото, от другата — шишенце за мляко играчка. Зара се вгледа в момичето. То я зърна и се усмихна. Зара затвори очи. По челото ѝ лазеше комар. Нямаше сили да го пропъди. Вратата се отвори с трясък. Отвори очи. Лаврентий. Пътуването продължи. Паша караше. Лаврентий извади шише водка и хляб, от който отхапваше между глътките. Бършеше нос в ръкава си. Сръбване, ръкав, сръбване, ръкав, сръбване, ръкав.

— Стигнах чак до Турайда.

— Къде?

— Турайда. Вижда се от този насип тук.

— Какъв насип?

— Откъдето тръгва лифтът. Красива гледка. Оттам се виждаше другата половина на долината. Един чифлик и замъкът на Турайда.

Паша усили музиката.

— Отидох дотам с такси. Имението беше санаториум и оттам взех такси за Турайда.

— Какво? Затова ли се мота толкова адски дълго?

— Таксиджията ми разказа за розата от Турайда.

Паша настъпи газта. Гласът на Лаврентий трепереше от водката и вълнението. Паша увеличи музиката още, навярно за да не чува другаря си, който се бе облегнал на Зариното рамо. Алкохолът в дъха му имаше студена миризма, ала напираният през него глас бе натежал от меланхолия и копнеж и изведнъж Зара се засрами, задето ги бе доловила. Това не беше човешки глас, той принадлежеше на нейния враг.

— Там има гроб, гробът на розата от Турайда. Гробът на преданата любов. От него тъкмо си тръгнаха двойка младоженци, бяха оставили рози. Бялата рокля на булката... Някой бе занесъл и червени карамфили.

Гласът му секна. Подаде ѝ бутилката водка и Зара сръбна. Лаврентий изрови отнякъде хляба и ѝ го предложи. Тя си отчупи късче. Беше омекнал към нея. У подобни хора способността да обръщат внимание намалява. Навярно би могла да се измъкне от ръцете му. Ала опита ли да избяга сега, трябваше да отиде другаде, не там, накъдето пътуваха Паша и Лаврентий. А може би все пак би сполучила.

Паша се разсмя.

— И розата от Турайда ли има сини очи? Сигурно приготвя и най-вкусните шашълки^[1] на света?

Шишето на Лаврентий удари рамото му. Колата внезапно поднесе към ръба на канавката, после обратно към другата мантинела и пак се върна.

— Луд!

Успя да овладее колата и пътуването към мястото за нощуване продължи с тирадата на Паша относно плановете му за Талин.

— И казина като във Вегас. Само трябва да бъдеш бърз, да бъдеш пръв, лотото и казината в Талин. Всичко е възможно!

Лаврентий се наливаше с водка, късаше хляб, черпеше Зара, а басите на стереото тресяха колата повече от дупките по пътя. Паша продължаваше да мели за своя Див запад — точно това бе Талин.

— Вие не схващате, тъпаци.

Лаврентий сви вежди.

— Сърцето на Паша тъжи по Русия.

— Какво? Луд ли си!

Паша го зашлеви, Лаврентий му отвърна, колата пак се насочи към канавката, а Зара се опита да се скрие пред седалката. Возилото се люлееше и лъкатушеше, гората прелетя покрай тях, черните борове, Зара се страхуваше, хвърчеше слюнка с дъх на алкохол, коженото яке на Паша смърдеше, седалките от изкуствена кожа на форда, вундербаум, колата се тресеше, чепкането продължи, докато най-сетне се успокоиха и Зара се осмели да се отпусне в дрямка. Събуди се, когато Паша свърна в двора на свои познати бизнесмени. Остана с тях цялата вечер, Лаврентий ѝ нареди да го придружи в неговата стая и я налегна, повтаряйки името на Верочка.

През нощта Зара предпазливо отмести ръката му от гърдата си, измъкна се от леглото и се облегна на резето на прозореца. Изглежда щеше да се отвори лесно. Пътят, който се мержелееше измежду завесите, бе дебел и примамлив език. В Талин сигурно пак щяха да я заключат в същата стая. Все някога това трябваше да се промени.

На следващия ден пристигнаха във Валмиера, където Лаврентий купи на Зара пряники, а оттам потеглиха за Валга. Паша и Лаврентий не разговаряха повече, отколкото бе наложително. Наближаваха Естония. Пътят канеше и мамеше, ала тя все още бе далеч. Нямаше да избяга — не, разбира се, не би могла.

На границата във Валга Паша извади от джоба си изпомачкана карта. Лаврентий почука по нея с пръст.

— Не минавай през този граничен пункт. Да заобиколим.

Колата затрополи по селския път, подмина дървения стълб, представляващ границата, и се оказа в Естония. Ръката на Лаврентий почиваше върху бедрото на Зара и тя внезапно изпита силен копнеж да се свие в обятията му и да заспи. Толкова много оставаше от дълга ѝ, че надминаваше възможностите ѝ да смята. Някой ден.

Предишната нощ Лаврентий й бе обещал, че веднъж Паша да завърти бизнеса си с казиното, тя щяла да започне работа там и да печели в пъти повече. Всичко щяла да си изплати.

Някой ден.

[1] Шишчета (рус.). — Б.пр. ↑

ЗАЩО ЗАРА НЕ СЕ Е САМОУБИЛА ПО-РАНО?

1992, Талин

Всъщност бе злополука.

Беше направила няколко добри видеозаписа. Или поне дотолкова успешни, че Лаврентий си пускаше един от тях, докато Паша го нямаше. Лаврентий бе споменал, че Зара имала очи като на Верочка, същия син цвят. Паша заподозря, че другарят му е хлътнал по Зара, и го докачи. Лаврентий се изчерви. Паша щеше да се пръсне от смях.

Някое и друго видео дори бе толкова сполучливо, че Паша го отнесе на шефа си. Той остана заинтригуван. Пожела да се срещне с нея.

Босът имаше два огромни пръстена с печати и одеколон „Коурос“. Очевидно не бе мил члена си няколко дни, в космите личаха бели сплъстявания.

По токчетата на обувките ѝ имаше златисти спирали, на петите — панделки. Заострените им конусовидни върхове стягаха пръстите ѝ. Сребристи пеперуди блещукаха на чорапите около глезените ѝ.

Шефът пусна видеото и поиска същото.

— Сигурно знаеш, че си кучка?

— Знам.

— Кажы го.

— Кучка съм и винаги ще бъда. Винаги съм била кучка и ще си остана такава.

— И къде е домът на кучката?

— Във Владивосток.

— Какво?

— Владивосток.

— Сега вече сбърка. Домът на кучката е тук. Домът на кучката е там, където са господарят ѝ и пишката му. Кучката няма друг дом, няма и да има. Никога. Кажы го.

— Понеже съм кучка, домът ми е там, където е пишката на господаря ми.

— Добре. Този път беше почти окей. Още веднъж последните думи.

— Кучката никога няма да има друг дом.

— Защо кучката още е облечена?

Чу се изхрущяване. Трябва да бе дошло отвън. Или отвътре. Шефът не усети нищо. Леко изхрущяване, сякаш някой бе пречупил гръбнака на мишка или суха рибешка кост. Звучеше донякъде сходно със скърцането на хрущял от свинско ухо между зъбите. Започна да се съблича. Настръхналото ѝ, оскубано бедро трепереше. Немските ѝ гащички се свлякоха на пода, изящните им, еластични дантели се скупчиха като издут балон.

Беше лесно. Дори нямаше време да умува. Не смогна да помисли за каквото и да било. Изведнъж коланът просто се оказа около врата на шефа, а тя дърпаше с все сила.

Най-лесното чукане на света.

Тъй като не можеше да бъде сигурна дали мъжът е умрял, грабна възглавницата и я притиска върху лицето му десет минути. Следеше времето по познатия мощно тиктакащ позлатен часовник — имаха същия във Владивосток, май ги произвеждаха в Ленинград. Мъжът не помръдна. Добър удар, при това от начинаещ, много добър, сигурно беше природен талант. При тази мисъл я досмеша, през въпросните десет минути успя да размисли за какво ли не, бавно се бе научила да чете, никога не бе успявала да влезе в ритъм по време на сутрешната гимнастика, стойката ѝ не беше достатъчно изправена, каквато я изискваше учителката, нито пък пионерският ѝ поздрав бе бодър като на останалите, някак си училищната ѝ униформа все добиваше раздърпан вид, макар непрестанно да я оправяше. Никога не бе сполучвала с нищо от първия път, освен сега. Взираше се в отражението на собственото си тяло в тъмния прозорец, собствената си фигура над тлъстия мъж, притиснала върху лицето му ухабената от спане възглавница. Толкова много ѝ се бе налагало да гледа тялото си, че ѝ беше станало чуждо. Навярно едно чуждо тяло умее да действа по-добре от собственото в конкретни ситуации. Сигурно затова мина толкова лесно. Или пък се бе превърнала в една от тях, една от онези, подобните на този мъж.

Влезе в тоалетната и изми ръце. Придърпа отново роклята си, сутиена, гащичките и чорапите, увери се, че скритите в сутиена снимка

и успокоителни все още са на сигурно място, и отиде да се послуша на вратата. Отвън се чуваше как хората на шефа играят на карти, въртеше се видео, по нищо не личеше да са усетили нещо. Не след дълго щяха да видят и чуят всичко — босът си имаше микрофони и камери тук. На тях обаче им бе забранено да го наблюдават, докато е с жени.

Изпи още една чаша шампанско и докато гледаше кристалните цветчета — приличаха на метличина — осъзна, че през цялото време е била заобиколена от какви ли не чаши и че още преди доста дни е имала възможност да свие една и да си пререже гърлото. Би могла да си отиде много по-рано, стига наистина да го бе искала. Дали в такъв случай сама бе пожелала да остане, дали все пак не ѝ се щеше да смърка попърс и да блудства, дали Паша само не я бе насочил към професията, която действително ѝ подходеше, дали просто не си бе въобразявала, че копнее да се измъкне, че всичко е ужасно? Наистина ли това ѝ харесваше, носеше ли сърце на курва, имаше ли курвенска природа? Може би сега правеше грешка, като се съпротивляваше срещу съдбата си на проститутка, ала нямаше смисъл да размишлява повече.

Взе си няколко кутийки цигари и кибрит, прерови джобовете на шефа, но не откри пари, пък и нямаше време за по-обстояен преглед.

Апартаментът бе на най-горния етаж, качи се на покрива по разклатената аварийна стълба, а оттам мина в другия вход, за да избегне охраняващите вратата мъже с къси войнишки подстрижки. Надолу през смрадта на урина по тъмното стълбище. Спъна се в нацърбено стъпало и тупна на площадката, блъсна се във врата, тапицирана с изкуствена кожа — подплатата ѝ смекчи удара. Отвътре долиташе детски смях и бабушка, а долу се натъкна на котка и изпотрошени пощенски кутии. Входната врата изскърца пронизително. Отпред стоеше добре полирана черна кола, бляскава даже и в тъмнината. Вътре пушеше мъж, коженото му яке лъщеше мъждиво през стъклото, гърмеше диско на руски. Не погледна към автомобила, когато го подминаваше, сякаш това щеше да попречи на онзи да я забележи. А може и да бе така, понеже мъжът продължи да клати глава, погълнат от такта на музиката.

Спря се зад ъгъла. Чувстваше се трезва. Изглеждаше прилично, като изключим, че роклята ѝ бе разкъсана, чорапите ѝ бяха на бримки и нямаше обувки. Жена, търчаща боса по улицата, би се запечатала в

доста съзнания, а не биваше да привлича внимание. И все пак се налагаше да бяга, не можеше да се тутка. Някоя счупена улична лампа жълтееше, някой бе на път за дома. Мракът скриваше лицата. Районът ѝ бе съвършено непознат, може и да бе идвала тук при някой клиент, а може би не — бетонът навсякъде изглеждаше един и същ. Попадна на голяма улица. Отгоре ѝ минаваше мост. Покрай нея избръмча мръсножълт автобус, хармониката му се тресеше, ала и неговите светлини бяха тъй бледи, че никой не би я забелязал — пък и да я видеха, кой би се заинтригувал, преди Паша да заразпитва за нея, а страхът и парите припомнят разни неща, които човек дори не е запааметил добре. Все щеше да се намери някой, който наистина да си спомня. Не съществува такъв мрак, в който да няма очи.

Автобусът бе последван от москвич, единият му фар не светеше, после изтрополи жигули, нищо повече от бръмчене.

От мрака изникна спирка, тъй внезапно, че Зара нямаше време за размисъл дали да я заобиколи, или да свърне, втурна се през групичката чакащи, сред късите полички и белите чорапогачи на момичетата от добри семейства, от които лъхаше едновременно на невинност и аборти, червените им нокти дращеха по познат начин мрака и бъдещето. Ятото запърха смаяно, когато се вряза в него, обещите, увиснали на сбръчканите, отпуснати уши на стариците, се заклатушкаха, а обкръжилите ги млади мъже не успяха да вдигнат ръце около момичетата, за да ги защитят — вече ги бе подминала, оставяйки зад гърба си пияния от одеколон мъж и шумоленето на найлонови торбички с щастливите яхти до момичетата, поели към бляскавото си бъдеще.

Върна се сред жилищните блокове. Осветена от фаровете на автобуса, нямаше как да върви по чорапи. Някой можеше да запомни босата, задъхана жена. Някой щеше да разкаже. Бягаше покрай сградите, покрай прозорците, запрещени със слънцата на Сталин, покрай балконите с решетки, през пустите, надупчени улици, покрай циментираните арматури и претъпканите боклукчийски кофи, изхвърлена на паважа кесийка пелмени и магазин, стъпи върху полуизпразнена опаковка от кефир, продължи да бяга, подмина старица с мрежичка лук, детска катерушка и вмирисан на котки пясъчник, свит на кълбо сред бетона уличници, спихтената им от хероин кожа и сплъстената спирала за мигли, подмина торбичка с

лепило и малко момченце, примесеното смъркане на лепило и сополи, връхлетя върху отворена, ухилена будка и спря: през прозорчето се мяркаха цигарени кутийки, банда късо подстригани образи се занасяше с продавача. Смени посоката, не успяха да я видят, върна се, затърси нов маршрут, остави групата с войнишки подстрижки, стойката им с източени крака, бизонските им вратове, затича се покрай врявата, процеждаща се измежду циментовите блокове, влажното пъшкане, далеч от жилищните колоси, далеч от гетото на хлебарките и дращенето на игли, докато не се върна пак на голямата улица. А сега накъде? Пот се стичаше по тила ѝ, усещаше етикета „Сепяля“ на роклята си като мокра възглавница през тънкия плат, мракът шумолеше, потта студенееше. Някъде по пътя към Талин имаше Таксо-парк, помнеше, че го бе чувала, някой клиент го бе споменал, бил денонощен, там ходели такситата, но какво от това, как би ѝ помогнал. Такситата щяха да разпитат най-напред, а коли не умееше да краде, камо ли пък да ги кара, нямаше ли друго местенце, бензиностанция, място, където спират тирове, все някъде трябваше да ходят, тя също, по някакъв начин, така че никой да не я забележи, бързо напред, а после, изведнъж, пред нея се изпречи спрян на улицата камион. Двигателят работеше, в кабината нямаше никого, тъмнозелената боя се сливаше с околната среда, покатери се на ремаркетото, едва успя. Скоро шофьорът се подаде от храстите, катарамата на колана му издрънча, докато го закопчаваше, вмъкна се в кабината и настъпи газта.

Зара пропълзля сред кашоните.

Уличните лампи едвам осветяваха дори нея самата.

После и тяхната редица се свърши. Спускаше се мъгла. Мярна празна кабинка на ГАИ^[1]. Фучаха покрай малки, отразяващи бялото колчета по ръба на шосето. Някое и друго БМВ изсвистяваше с дъжд от чакъл и гърмяща музика, иначе нямаше трафик. По едно време шофьорът спря посред някаква запустяла на вид местност и скочи навън. Зара напрегна очи, в мрака се мержелееше думата Пеолео. Шофьорът се върна с оригване и пътуването продължи.

От време на време фаровете на камиона облизваха някоя разнебитена табела, ала Зара не успяваше да разгадае думите. Открехна брезента на ремаркетото дотолкова, че да надникне навън и забележа, че кабината нямаше странични огледала, затова се осмели да подаде цялата си глава. Камионът можеше да пътува за къде ли не.

Например за Русия. Би било най-мъдро да скочи от превоза си, щом малко се отдалечат от Талин. Или пък шофьорът щеше да спре някъде, за да се облекчи или да пийне нещо. А после? Ще трябва да си потърси нов транспорт. На автостоп. Колите, излизащи от Талин, най-вероятно нямаше да се върнат там веднага, всичко на път от столицата поне за малко би се оказало извън обхвата на Паша и хората му. А дали не се надяваше твърде много? Паша имаше уши навсякъде, а Зара бе доста лесна за разпознаване. Ако успееше да намери кола, която да излезе от Естония... Тогава обаче все някога щеше да се наложи да премине границата, а докато стигнат дотам, Паша вече щеше да си е намерил някой зорък съучастник, който да дебне и да разпитва. Значи все пак би било по-добре да си намери кола, поела в същата посока като нея, ала шофьорът ѝ да е човек, когото Паша никога да не може да открие. Какъв би бил той? И кой би качил Зара посред нощ, на тъмния междуградски път? Никой порядъчен човек дори не би бил в движение по това време, само крадците и бизнесмените от рода на Паша. Зара попипа тайното джобче на сutiена си. Снимката още си бе на мястото — снимката с името на селото и къщата.

Камионът забави ход. Шофьорът спря, скокна навън и се запъти към храстите. Зара слезе от ремаркетото и се втурна през пътя към защитата на дърветата. Мъжът се върна и продължи напред. Мракът след изчезналите му фарове бе непрогледен. Гората шумолеше. Тревата бе оживяла. Чуваше се кукумявка. Зара се приближи до пътя.

Взе да се зазорява. Профучаха само две-три аудита с бумтящо стерео. От прозореца на едното изхвърлиха бирена бутилка, която падна близо до Зара. В западна кола нямаше да се качи, всичките бяха техни. Колко далеч бе сега от Талин? Беше загубила представа за времето в онова ремарке. Студената влага вкочаняваше крайниците ѝ. Зара разтри ръцете и ходилата си, размърда пръстите на краката си и раздвижи глезени един по един. Седнеше ли, зъзнеше; да стои права, нямаше сили. Преди да настъпи денят, трябваше да намери някакъв подслон, далеч от хорските физиономии. Най-добре би било да пристигне преди утрото, да пристигне в онова село, селото на баба ѝ. Налагаше се да държи паниката под контрол и да опита да запази онова спокойствие, което я бе обзело сред кашоните в камиона, когато, свита на кълбо, прозря, че дори и возилото да не отиваше към селото на баба ѝ, тя щеше да стигне.

В далечината се чу кола, приближаваше по-бавно от западните. Светеше само един от фаровете, и макар Зара да не виждаше нито автомобила, нито шофьора, озова се на пътя, преди да е успяла да размисли и застана напред платното. Бледата светлина огря изкаляните ѝ крака. Тя не се отдръпна, понеже бе сигурна, че жигулито веднага ще даде газ, ако не стои пред него. Възрастен мъж. Цигара гореше в края на цигарето, виснало от ъгълчето на устата му.

— Бихте ли могъл да ме откарате до града? — попита Зара. Думите на естонски звучаха сковано. Мъжът не отвърна и тя се паникьоса, добави, че се скарали с мъжа ѝ и той я изхвърлил от колата, та затова била тук, по средата на нищото. Съпругът ѝ не бил добър човек, със сигурност нямало да се върне за нея, а тя дори и не го искала, понеже бил зъл.

Мъжът взе цигарето в ръка, отдели фасата, хвърли го на пътя, каза ѝ, че пътувал към Ристи и се протегна да отвори вратата. Нещо затрепка в Зара. Непознатият закрепил нова цигара на цигарето. Зара вдигна ръка към гърдите си и притисна бедра. Колата потегли. От време на време успяваше да прихване по някоя дума от пътните табели: Турба, Елама.

— Защо сте се запътила към Ристи? — попита мъжът.

Зара се смути и измисли, че отивала при родителите си. Той не я разпитва повече, ала тя добави, че мъжът ѝ не би дошъл в дома им, а тя не искала да го вижда. Шофьорът взе с дясната си ръка някаква торбичка, оставена до скоростния лост, и ѝ я подаде. Зара я пое. Познатият ѝ шоколад „Арахийз“ се топеше в устата, фъстъците хрускаха.

— Можеш да се принудиш да чакаш чак до сутринта — обади се мъжът. Той ходил да види болната си дъщеря и се наложило да я закара до болницата посред нощ. Трябвало да се прибере у дома за сутрешното доене. — Чие момиче си?

— На Рюутел.

— Рюутел? Откъде?

Зара се ужаси. Какво да му отговори сега? Старецът очевидно познаваше всички местни и ако започне да си измисля, мъжът щеше да се разприказва из селата за непознатата блудница с руски акцент, бърбеща небивалици. Изхлипа. Мъжът ѝ подаде мърлява носна кърпа още преди да е успяла да се разплаче; спря да я разпитва.

— Може би ще е най-добре първо да отидем у нас. Родителите ти ще се изплашат, ако дъщеря им се появи по това време и в подобно състояние.

Мъжът продължи към своя дом в Ристи. Зара слезе от жигулито, притиснала до ребрата си отмъкната от колата карта. Би могла да поразпита мъжа дали не познава Алийде Тру, ала не смееше да зачекне въпроса. Той щеше да го запомни и навярно щеше да насочи издирващите я към Алийде Тру и Зара. Влязоха вътре и той ѝ наля чаша мляко, сложи на масата хляб и детски салам, приканвайки Зара да поспи, след като хапне.

— Ще те заведа у вас след сутрешното доене. Няма да отнеме повече от някой и друг час.

Остави ѝ няколко кожи да се завие, а сам той се оттегли в спалнята. Щом захърка, Зара стана, проправи си път до бръмчащия хладилник и взе фенерчето, което бе забелязала отгоре му, докато режеше салама. Светеше. Зара разгърна картата на кухненския под. Ристи не бе далеч от целта ѝ. Пътят до Колувере не беше кратък, но щеше да се справи. Часовникът върху хладилника показваше три. Зара откри големи мъжки ботуши до входната врата и по-малки дамски пантофи, в които пъкна крака. Дали някъде не се намираше и палто? Къде държаха връхните дрехи? Откъм спалнята се чу шум, налагаше се да тръгва. Отвори прозореца на кухнята, за входната врата нямаше ключ, и се покатери навън. В устата си още усещаше странен вкус. Брадичката ѝ бе замръзнала още щом отхапа първия залък хляб, а мъжът се разсмя с думите, че явно била от онези, дето не обичат кимион. И внуците му не го харесвали. Бе ѝ предложил друг хляб, ала Зара избра този с подправката. Скоро той щеше да се събуди и да види, че блудницата е откраднала картата и фенерчето му, при това е отнесла и пантофите. Зара се почувства грешна.

[1] Държавна автомобилна инспекция — руската пътна полиция.
— Б.пр. ↑

ЗАРА ТЪРСИ ПЪТЯ, В ЧИЙТО КРАЙ РАСТАТ НЕОБИЧАЙНО МНОГО СРЕБЪРНИ ВЪРБИ

1992, Западна Естония

Картата беше неясна, но жп-гарата на Ристи се намери лесно. Оттам Зара пое по пътя, който според нея щеше да я отведе към Колувере. Отначало бягаше, налагаше се бързо да се отдалечи от домовете, макар прозорците им да бяха тъмни. Кучета джавкаха от къща на къща, лаят я следваше по петите чак до пътя към селото. Зара забави ход, за да запази силите си до края, но още усещаше огъня под краката си. Съдейки по картата, разстоянието трябва да бе десетина километра. От време на време спираше, за да запали цигара. Бе свила от дядото нова кутия кибрит. Отгоре ѝ беше изобразен усмихнат старец, чиято шапка наподобяваше цилиндър, макар в тъмното да не я различаваше. Наоколо ѝ гората дишаше и кашляше, потта студенееше и пак се затопляше, а на всяко спиране Зара усещаше диханието на мъртвата принцеса от Колувере по врата си. Това бе Аугуста — баба ѝ ѝ бе разказвала за принцеса Аугуста — отишла от Ристи в крепостта на Колувере с подпухнали от плач очи и се самоубила. В стаята, където намерила смъртта си, винаги било по-студено от останалите, а по стените ѝ се стичали сълзите на Аугуста. Черните облаци плаваха като бойни кораби, лунната светлина я заслепяваше. Влагата се просмукуваше през пантофите ѝ, на моменти ѝ се счуваше бръмченето на кола и хукваше към гората, пантофът ѝ падна в канавката, репоят дращеше кожата ѝ. Нямаше и един кръстопът, ала мислите ѝ се кършеха и навързваха, проясняваха се и помръкваха. Опитваше се да надуши миризмата на блато във въздуха. Някъде наоколо трябваше да има мочурище. Какви ли бяха те в Естония? Щеше ли да открие правилната къща? Кой ли живееше там? Дали изобщо още я имаше? Ако не, какво щеше да прави? Баба ѝ бе разказала, че се носели множество слухове за смъртта на Аугуста. Може и да не било самоубийство. Може да била убита. Лекарят твърдял, че е починала от наследствена хемофилия, ала никой не му вярвал, понеже преди принцесата да издъхне в крепостта, чули ужасяващ женски писък,

който вкаменил селяните по полята, кравите пресъхнали, а кокошките не снасяли яйца цяла седмица. Зара забърза крачка, ходилата я боляха, дробовите ѝ се издуваха. Някои говорели, че царицата завиждала на красивата принцеса и я пратила в естонската провинция като пленница. Други били на мнението, че принцесата била отведена на сигурно място в крепостта на Колувере, за да я предпазят от лудия ѝ мъж. Във всеки случай си отишла като затворница, с нещастен писък. Картата вече бе изчезнала от съзнанието на Зара, макар да беше проста и да бе опитала хубаво да я запамети. Или пък беше толкова лесна, че нямаше нищо особено за запомняне, но точно затова ѝ се губеше. Защо никой не бе помогнал на принцесата, защо никой не я бе пуснал от крепостта, макар плачът ѝ да бил познат на всички? Помогни ми, Аугуста, помогни ми да стигна. Помогни ми, Аугуста, кънтеше в главата ѝ и лицата на принцесата, Алийде и баба ѝ се сляха в съзнанието ѝ в един и същ лик, не смееше да се огледа ни надясно, ни наляво, понеже горските дървета се движеха, протягаха лапи към нея. Дали Аугуста не искаше от Зара да я последва до блатата, някъде, където блуждаеше? Начеващата утринна мараня започна да се лепи по бузите ѝ, налагаше се да тича още по-бързо, за да пристигне преди изгрев, иначе цялото село щеше да я види. Би трябвало да намисли някаква история за онзи, който сега живееше в бабината ѝ къща. После пък да намери и Алийде Тру, навярно обитателят на дома ѝ би могъл да помогне. И за нея трябваше някаква история, ала единствената, запазена в цялостен вид в главата ѝ, бе тази на принцеса Аугуста, съдбата на една луда, разплакана жена, а може и тя самата да бе побъркана — та кой друг би хукнал по непознатите горски пътеки към къща, за която само бе чувал и съществуването ѝ няма как да бъде сигурно. Окосена ливада. Къща. Подмина я тичешком. Втора къща. Село. Кучета. Лаят се носеше от двор на двор. Оградите, къщите, оборите и дупките по пътя туптяха в очните ѝ дъна със собствен такт заедно с пулса на сърцето ѝ, от време на време се опитваше да прекоси канавката, ала се закачаше за бодливата тел и къпиновите храсти, дръпваше се обратно на пътя, влажната миризма на варовиковите камъни, дупките и локвите по настилката, налагаше се да тича по-бързо от кучешкия лай. Утринната мъгла се вкопчваше в кожата ѝ, маранята притискаше очните ѝ мембрани, нощта разтваряше завесите си, очертанятията на нереалното село дишаха тежко наоколо ѝ. В края на

пътя, водещ към онази къща, имало много сребърни върби. Необичайно количество. А в началото му — голям каменен блок. Дали от портата на този дом щеше да започне нейната собствена история, една нова история?

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

Освобождение междуременно раждане в друг свят
Паул-Ерик Румо

КАК ВИЖДАТ, ЗА ДА ЛЕТЯТ В ТЪМНОТО?

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

Октомври 1949

Препрочитам писмата от Ингел. Копнея за момичетата ми. Малко ми олеква, като знам, че са добре толкова надалеч. Страшно много са тези писма. Последният път, когато отведоха хора в Сибир, писма пристигаха едва веднъж-дваж годишно, а новините не бяха добри.

Трябва да насека дърва за бъчви. Сега времето е сгодно, скоро старата месечина ще започне да расте и тогава вече ще бъде твърде късно. Кога ще успея да направя нови бъчви за къщата си? Кога ще мога отново да пея? Скоро гърлото ми ще забрави това умение.

Усещам пълнолунието и не мога да спя. Трябва да кажа на Лийде, че сега му е времето да се секат дърва за огрев. Цепениците от пълнолуние съхнат добре. Та нейният мъж изобщо не разбира от тези неща, има представа от селскостопанската работа точно колкото Лийде от шев и кройка. Чорапът ми от Ингел се проби и тя го закърпи. Вече не става за носене.

Де да имаше от къпиновия сок на Ингел.

Труман трябваше вече да е дошъл.

Иде ми да заритам стената, но няма как.

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1992, Западна Естония

Лукът в тенджерата бе омекнал достатъчно, Алийде добави захар, сол и оцет. Хрянът бе насълзил и нейните очи, и Зарините, та отвори вратата, за да проветри. Зара реши да пробва да попита нещо

направо. Навярно би било добре да започне от Мартин, не директно от баба си. Не смогна да продължи мисълта си, понеже бръмченето на приближаваща се кола ги смрази и двете.

— Алийде очаква ли гости?

— Не. Това е черна кола.

— Божичко, те са.

Алийде затръшна вратата и я залости. После се втурна да сложи резето на килера и дръпна завесите на прозорците.

— Ще си отидат, като видят, че тук е празно.

— Няма.

— Ама разбира се. Какво има да чакат на двора, след като разберат, че вкъщи няма никого. Нали никой не те е видял да идваш?

— Не.

— Та така. Просто недей да излизаш и утре. В случай че се навъртат из околността. Пък и какво има да душат наоколо, селото е полузапустяло.

Зара зажима разпалено. Мъжете щяха да бъдат сигурни, че е тук, ако забележат, че къщата е празна. Щяха да си наумят, че се е скрила вътре, да разбият ключалката, да обиколят цялата къща и да я намерят...

— Ще ти сторят нещо лошо!

— Успокой се, Зара, успокой се. Сега ще правиш каквото ти кажа.

С оглед на крехкостта ѝ, Алийде изглеждаше решителна, едновременно по-млада и по-възрастна, стъпките към шкафа бяха всекидневни, сграбчилите ъгъла му ръце се движеха по навик.

— Ела да помогнеш.

Заедно отместиха шкафа пред вратата на стаичката и Алийде я отвори рязко.

Тикна разколебаното момиче вътре и притисна гърди с ръка. Силно туптене. Така и не успя да изпие цяло канче вода, но все пак ѝ се удаде да сръбне, да избърше лицето си с носна кърпа и да завърже забрадка на главата си. Косите ѝ вече бяха толкова влажни от потта, че биха изглеждали съмнително непокрити, мъжете биха могли да сметнат, че се поти от страх. Ако посетителите изобщо бяха преследвачите на Зара. Ами ако в колата седяха момчетата, дето

мятаха камъни и пееха песни пред прозорците ѝ? Ако бяха решили да извършат последен набег в нейния дом и да очистят омразата си.

Чуваше се как колата предпазливо приближава двора, навярно шофьорът бе забелязал дупките по пътя.

В стаичката Зара протегна ръце встрани, пръстите ѝ докоснаха двете отсрещни стени. Ухаеше на земя. Влажна пръст. Влажни стени. Спарен, беден на кислород въздух, в който се примесваха мухъл и ръжда. Ето я тук. Стореха ли нещо на Алийде, навярно никога нямаше да успее да се измъкне. Дали тогава щеше да извика, че е вътре? Не, не би. Щеше да си остане затворена и никога нямаше да разкаже на баба си какво е сега тук. Защо трябваше времето да спира по средата? Де да беше по-силна, малко като Паша. Той би накарал Алийде да разкаже какво ли не. Паша щеше да я бие, а Алийде — да пее. Навярно и Зара трябваше да приложи подобни трикове, тогава щеше да узнае защо жената бе така разгневена на баба ѝ, защо майка ѝ настояваше, че нямала леля. Ако Алийде не се държеше чак толкова дружелюбно, ако не ѝ бе наляла кафе от перколатора и не ѝ бе приготвила баня, Зара можеше да подходи и по-враждебно. От толкова много време насам никой не се бе отнасял с нея така. Това я бе размекнало, макар да се налагаше да бъде твърда, да помни с колко малко време разполага и да действа според него.

Зара притисна ухо до процепа на вратата. Скоро щяха да похлопат. Смяташе ли Алийде да ги пусне вътре?

Алийде дръпна завесите, разтвори вестник на масата и сложи до него чаша кафе, сякаш просто си седеше там, четеше „Вестител Нели“ и закусваше най-спокойно. Момичето беше ли оставило някакви следи в кухнята? Не. Алийде дори не бе успяла да налее кафе и за двете. Ако ще идват, да идват всичките — наемниците на мафията, войниците, червените и белите, руснаците, германците или естонците, който ще да идва, Алийде определено щеше да се справи. Винаги бе оцелявала.

Ръцете ѝ бяха спокойни. Вечното треперене, започнало след нощта в кметството спря, когато тялото ѝ стана достатъчно старо. Толкова старо, че вече никой не би си правил труда с нея като тогава. А откакто и Талви заживя на друго място, повече нямаше за кого да се бои. Китката ѝ трепна. Добре, сега в стаичката отново имаше човек, за

когото да се грижи. Със здрава плът и копринена кожа, с аромат на младо момиче. И също толкова боязливо. И тя ли бе изглеждала така по онова време? И тя ли бе вдигала ръце към гърдите си по същия начин, и тя ли се бе стряскала от най-малкото нещо, и нейният поглед ли се бе стрелкал със същата паника при всеки внезапен шум? Стомахът ѝ се обърна с ново отвращение към момичето.

Колата изглежда спря на ръба на полето. От нея излязоха двама непознати мъже, не бяха от селото, не бяха онези момчета. Какво се туткаха? Любуваха се на пейзажа ли? Трябва да мереха гората, запалиха цигари с несмутими жестове. Точно както преди. Мъжете с хромирани ботуши винаги бяха спокойни в началото. Рамото ѝ трепна конвулсивно. Сложи ръката си отгоре му. Забрадката ѝ бе мокра по слепоочията.

На вратата се почука. Заповедни удари. Думкане на мъж, свикнал да командва.

Туршията от домати и лук се вареше на печката. Ренде върху чинията. Половин домати, зарязан наред кълцането. Алийде го остави заедно с ножа върху нарязаните зеленчуци и грабна рендето. Всичко в кухнята изглеждаше така, сякаш приготвянето на зимнина бе в разгара си и в грижата си бе седнала на масата за миг кафе. Отново похлопаха на вратата. Алийде бутна чинията с хрян към онзи край на масата, където бе чекмеджето, а в него — „Валтер“-ът на Ханс, изпълни дробовете си с жежкия мирис на хрян, паренето се разнесе, в очите ѝ избиха сълзи, избърса ги и отвори вратата. Пантите изскърцаха, завесите се развеяха, вятърът прониза пеньоара на Алийде, пръстите ѝ усещаха метала на бравата. Слънцето пърлеше двора. Мъжът я поздрави. Зад него стоеше друг, по-възрастен, той също поздрави, а Алийде надуши миризмата на офицера от КГБ през хряна. Лъхна я като застояло мазе и вгорчи нахлуващия вътре въздух. Започна да диша през устата. Познаваше този тип мъже. Мъжете с такава мъжка стойка, дето знаеха как се наказват жените и идваха да приберат заслужилата наказание. Арогантната осанка на хората от този тип, дето се усмихваха широко със златните си зъби, в стегнатите си униформи, с правите си козирки и знаеха, че каквото и да поискат, няма кой да им се възпротиви. Стойката на този вид хора, притежатели на такива ботуши, способни да стъпчат всичко.

По-младият напираше да влезе. Алийде се отмести от вратата и седна от онази страна на масата, където бе оставила чинията с хрян. Сложи рендето в нея, лявата ѝ ръка се отпусна на мушамата, дясната — в скута ѝ. Оттам разстоянието до чекмеджето бе кратко.

Мъжът седна, без да го поканят и поиска вода. КГБ не влезе в кухнята, явно тръгна да обикаля къщата. Алийде му предложи сам да си сипе от кофата, добиваше прясна вода с помпата на двора.

— Тук има хубава вода и дълбок кладенец — обясни тя.

Мъжът стана и изгълта цяло канче. Хрянът насълзи и неговите очи, та замига, движенията му станаха раздразнени. Алийде бе напрегната, сърцето ѝ се сви, ала мъжът бърбеше за щяло и нещяло, мотаеше се безгрижно из кухнята, спря при вратата на спалнята и я отвори с ритник. Вратата се удари в стената и тя поддаде. Ботушът тропна на пода и го посипа с кал. Мъжът стъпи на прага, ала не продължи напред, върна се в кухнята, затропа към хладилника и прегледа документите отгоре му, пристъпи към кухненския шкаф, заповдига съдовете от рафтовете му, капачките на бурканите, завъртя в ръката си чаша за кафе, шише финландски шампоан и сапуна Imperial Leather, после запали цигара, „Марлборо“, с обяснението, че бил полицай.

— Паша Александрович Попов — представи се и протегна към Алийде документа си за самоличност.

— Доста фалшиви документи има в обръщение — отвърна тя и веднага му го върна.

— Така си е — засмя се Паша. — Подозрението понякога е здравословно. За вас обаче би било най-добре сега да ме слушате. Заради собствената ви безопасност.

— Тук няма нищо за крадене.

— Мяркало ли се е наоколо непознато момиче?

Алийде отрече и се оплака от застоя в околността.

Мъжът изсумтя и примижа, за да изстиска сълзите от очите си. Хрянът пареше. Алийде отвърна на погледа му, не би го избегнала, не би. Долните му клепачи се зачервиха, в ъгълчетата на нейните очи се насъбра секрет и взирането им продължи, докато мъжът не отиде да отвори вратата. Вятърът нахлу вътре. Рамото на Алийде трепна. Онзи се спря за миг на вратата с лице към двора, коженото му яке се изду от

течението и той се обърна с успокоени и студени очи, взе от чантата си пачка снимки и ги пръсна по масата.

— Мяркала ли се е тук тази жена? Издирва се.

Зара не смееше да помръдне. В стаичката гласовете се долавяха слабо, ала все пак достигаха до нея. Чу как Алийде заговори на руски, след като отвори вратата, поздрави ги и се държа учтиво. Паша каза, че шофирали дълго време и ожаднели, после продължи да бърбри за какво ли не. Гласовете заглъхваха и се приближаваха, после Алийде попита дали другарят му обичал градините. Паша не я разбра. Алийде отвърна, че виждала през прозореца как приятелят му се разхожда из градината ѝ. Естествено, Лаврентий вече проверяваше къщата. Той трябваше да е. Или Паша бе дошъл с някой друг? Едва ли. Оправда поведението на другаря си с думите, че бил леко простоват, да не беряла грижа. Алийде се надяваше да не стъпче цветните ѝ лехи с ботушите си.

— Няма страшно, той харесва градините.

Изведнъж гласът на Паша се чу доста отблизо. Зара се смрази.

— Та значи, мяркало ли се е наоколо непознато момиче?

Дъхът ѝ секна. Прахът слепи пресъхналото ѝ гърло. Не биваше да кашля, не биваше. Алийде отвърна, че местността била спокойна, чужденците веднага се набивали на очи. Паша повтори въпроса си. Алийде се изуми от упоритото му настояване. Младо момиче? Непознато младо момиче? Защо, за бога? Думите на Паша се чуваха неясно. Говореше за нещо русокосо. Гласът на Алийде звучеше отчетливо. Не, не била виждала светлокосо момиче наоколо. Паша носеше нейна снимка. Каква снимка? Да не би да обикаляше страната, показвайки снимка на Зара? Каква по-точно? Гласът му отново се приближи и тя се уплаши, да не би пулсът ѝ да отеква през стената. Слухът му беше толкова остър.

— Има ли някаква причина да очаквате момичето да е наоколо?

Паша явно се поотдалечи. През стената проникваха само спорадични звуци.

— Вижте...

Нали не ѝ бе показал онези снимки? Но какви други би могъл да притежава? А когато Алийде ги види...

Зара се оригна внезапно. В устата ѝ се разнесе вкусът на сперма. Побърза да стисне устни. Дали в кухнята я бяха чули? Не, разговорът на Паша и Алийде продължи през тапетите под формата на равномерно мърморене. Очакваше от нея шокирано възклицание — та по какъв друг начин би могла да реагира при вида на онези снимки. Дали Паша вече ги бе разстлал по масата, бавно, една по една, или тъкмо подаваше цялата пачка на Алийде? Не, сто на сто щеше да ги нареди на мушамата като пасианс, щеше да я принуди да се вгледа. Тя щеше да се взира в тях и да види изражението, на което Паша бе научил Зара, отворена уста и всички онези пишоци. После Алийде щеше да я издаде, без съмнение, нямаше друг начин, понеже щеше да я презре, щом зърне снимките. Щеше да види този боклук и да ѝ се прииска да се отърве от него, сега щеше да се случи, със сигурност, скоро Паша щеше да отвори вратата и да се изсмее, застанал на светлината — това щеше да бъде краят.

Зара се изтегли назад в стаичката, притисна се до стената и зачака. Мракът гореше, орязаната ѝ коса се бе изправила. Алийде бе видяла снимките. Унижението сърбеше по кожата ѝ, стягаше я, сякаш бе покрита с изопващи я заздравяващи рани. Скоро вратата щеше да отлети. Налагаше се да затвори очи дълбоко в орбитите им, да се съсредоточи и да се абстрахира, тя бе звезда, ухо на главата на Ленин, косъм в мустака му, картонен мустак върху картонен афиш, беше ъгълчето на рамката му, драскотина от гипсовата рамка в ъгъла на стаята. Беше тебеширен прах по черната дъска в безопасна класна стая, беше дървеният край на показалката...

Снимките бяха направени върху западна хартия, имаха западен блясък, яркото червило на Зара лъщеше на фона на бледата мушама. Твърдите мигли се стелеха като венчелистчета по нацапаната със светлосин седефен цвят плът около очите ѝ. Пъпките се издуваха розовеещи, макар кожата ѝ иначе да изглеждаше суха и тънка. Ръбът на яката ѝ висеше, сякаш някой го бе дърпал.

— Никога не съм я виждала — заяви Алийде.

Паша не се трогна. Продължи, а думите му тътнеха като тропот от ботушите на едър мъжага.

— В този миг целият свят я издирва.

— Ай. Та аз нищичко не съм чула, макар радиото вечно да работи.

— Целта е да действаме тихомълком. Да я подмамим да се покаже. Колкото по-малко си мисли, че я търсим, толкова по-малко ще се пази.

— Ай.

— Тази жена е опасна престъпница.

— Опасна?

— Правила е лоши неща.

— Колко лоши?

— Тази жена е убила любовника си в собственото му легло. При това особено хладнокръвно.

КГБ се върна от двора и застана зад гърба на по-младия мъж. Извади от джоба на коженото си яке още снимки. Остави ги на масата върху тези на Зара.

— Това е трупът. Бъдете така добра да ги погледнете и пак си помислете дали сте виждала въпросната жена.

— Никога не съм я виждала.

— Бъдете така добра да погледнете снимките.

— Няма нужда. И преди съм виждала труповете.

— Момичето изглежда изключително невинно, но това, което е направила с любовника си... Бил е доста привързан към нея, а тя го е удушила без никаква причина, затиснала е устата му с възглавница, докато е спял. Та вие живеете сама, не е ли така? Ще си спинкате най-спокойно, ще сънувате сладки сънища и никога повече няма да се събудите. Която и да е нощ. Когато няма да подозирате нищичко и ще бъдете свършено беззащитна.

Ръката на Алийде се бе шумгнала под ръба на мушамата. Пръстите ѝ се свиха около дръжката на чекмеджето, готови да го издърпат. Трябваше отрано да си извади пистолета на стола. Хрянът гореше на бели стърготини пред нея, заличавайки миризмата на руска пот. Мъжът, представил се за Попов, се облегна на масата и се вгледа в Алийде.

— Добре тогава. Ще ви се обадя, ако се весне тук.

— Имаме причини да вярваме, че ще дойде.

— Че защо ѝ е да идва точно тук?

— Тя е ваша роднина.

— Ама че сте ги намислили — засмя се Алийде и смехът ѝ иззвъня по ръба на чашата ѝ.

— Бабата на момичето живее във Владивосток и носи името Ингел Пек. Вашата сестра. И най-важното в случая е, че издирваната говори естонски, научила го е от сестра ви.

Ингел? Защо този мъж говореше за нея?

— Аз нямам сестра.

— Според документите имате.

— Не знам защо сте дошли тук със съчинените си истории, но...

— Най-случайно въпросната жена, Зара Пек, е извършила убийство в тази страна и, доколкото знаем, не разполага с други контакти тук. Разбира се, че ще дойде при вас, при далечната си, изгубена роднина. Въобразява си, че не знаете — по радиото и във вестниците не се е споменавало нищо за убийството — и ще дойде тук.

Пек? Фамилното ѝ име е Пек?

— Аз нямам сестра — повтори Алийде. Пръстите ѝ се бяха изправили, ръката бе паднала обратно в скута ѝ. Ингел беше жива.

Паша събори стола с крак.

— Къде е момичето?

— Никакво момиче не съм виждала!

Вятърът шумолеше в ментата, окачена да се суши над печката. Течението пилееше цветчетата от невен върху вестниците. Завесите се вееха. Мъжът поглади голата си глава и заговори с равен глас:

— Сигурен съм, че разбирате колко сериозно престъпление е извършила тази жена, Зара Пек. Обадете се. Заради самата себе си. Когато дойде. Приятен ви ден.

На вратата се спря.

— Зара Пек е живяла у баба си, докато е заминала да работи на Запад. Забравила е паспорта, портмонето и парите си на местопрестъплението. Нуждае се от някой, който да ѝ помогне. Вие сте единственият ѝ шанс.

Зара се бе свлякла на земята от безсилие.

Стените дишаха тежко, подът пышкаше, дъските се издуваха от влага. Тапетът пращеше.

Усещаше по бузата си стъпчици като от крачетата на муха. Как виждат, за да летят в тъмното?
Сега Алийде знаеше.

АЛИЙДЕ ПИШЕ ПИСМА С РАДОСТНИ ВЕСТИ

1949, Западна Естония

От Ингел не се чуваше нищо и за да държи безпокойството на Ханс под контрол, Алийде се зае да пише писма от нейно име. Не издържаше на ежедневните му въпроси, дали нямало новини от Ингел, дали не е пристигнало писмо, както и на предположенията му какво прави тя в даден момент. Алийде познаваше типичните изречения на сестра си и начина ѝ на изразяване, подправянето на почерка ѝ се удаде лесно. Обясни, че намерила доверен куриер и написа в писмото си, че било разрешено да се получават пратки. Ханс се възрадва, а Алийде му заизрежда всичко, което бе успяла да набави за тлъстите колети, та да подсигури Ингел за дните на нужда. После той измисли, че можел да добави и поздрав от себе си. Истории, които Ингел да разпознае като негови.

— Донеси ми клон от онази върба при черквата. Ще го сложиш и него в колета. Точно под това дърво се срещнахме за първи път.

— Че тя дали помни такива неща?

— Разбира се.

Алийде отиде да вземе клон от най-близката върба.

— Този става ли?

— От черквата?

— Да.

Ханс притисна листенцата до лицето си.

— Прекрасен аромат!

— Върбата не мирише на нищо.

— Добави и един смърчов клон.

Не ѝ обясни защо точно клонът от смърч бе толкова важен. Пък и Алийде не искаше да знае.

— Някой друг чувал ли е нещо от нея? — попита Ханс.

— Едва ли.

— Питала ли си?

— Да не си полудял? Не мога да търча из селото и да разпитвам за Ингел!

— От някой, заслужаващ доверие. Може да е писала.

— Не знам и няма да питам!

— Никой няма да посмее да ти каже каквото и да било, ако не попиташ. Нали си жена на оная червена свиня. Ако се поинтересуваш, няма да мислят, че...

— Ханс, хайде опитай се да го разбереш. Никога няма да произнеса името ѝ на глас извън стените на тази къща. Никога.

Той се скри в стаичката си. Не се бе бръснал седмици наред.

Алийде започна да пише радостни вести.

Доколко радостни смееше да ги съчини?

Най-напред сподели, че Линда тръгнала на училище и се справяла добре. В класа ѝ имало много естонски деца.

Ханс се усмихна.

После написа, че си намерила работа като готвачка, затова никога не им липсвала храна.

Ханс въздъхна с облекчение.

Алийде продължи: с подобна работа било лесно да помага на другите. В колхоза идвали хора, чиято долна устна затрепервала, щом чуели с какво се занимава Ингел, хора, чиито очи се насълзявали, като узнаели, че борави с хляб всеки ден.

Ханс сбърчи вежди.

Това беше зле написано. Наблягаше на недостига на храна.

После Алийде обясни, че не ограничавали никого в набавянето на хляб. Че нормите за храна били отменени.

На Ханс му олекна. Олекна му заради Ингел.

Алийде се опита да не мисли за това и запали папираса, която да заличи от кухнята миризмата на чужд мъж, преди Мартин да се прибере.

АЛИЙДЕ ХВАЩА ЗАХАРНИЦАТА, ПРЕДИ ДА Е ПАДНАЛА

1992, Западна Естония

Бръмченето на колата заглъхна в далечината. Чу се ритане по вратата на стаичката. Шкафът пред нея се разтърси, съдовете отгоре му задрънчаха, дръжката на чашата за кафе на Ингел удари стъклената захарница на Алийде, тя потрепери и захарта, напълнена чак до ръба ѝ, се заизсипва. Алийде застана пред шкафа, това бе енергичното и напразно ритане на млад човек. Включи радиото „ВЕФ“. Ритането ескалира. Тя увеличи звука.

— Паша не е полицай! Той не ми е мъж! Не вярвай на думите му! Пусни ме да изляза!

Алийде се почеса по врата. Чувстваше гръкляна си отпуснат, но иначе не беше сигурна в собствените си усещания. Част от нея се бе върнала десетилетия назад в онзи миг на колхозния двор, когато цялата сила от краката ѝ бе изтекла в пясъка. Сега под нея бе само циментовият кухненски под. От него се стелеше скреж към ходилата и костите ѝ, сигурно така се чувстваха и в лагерите в Архангелск. Минус четиридесет градуса, тежка мъгла над водата, влага, проникваща до мозъка на костите ти, замръзнали мигли и устни, трупи, подобни на трупове в басейните за сортиране, работниците, затънали във водата до кръста, безкрайна мъгла, безкраен студ, безкрайност. Някой бе прошепнал това на площада. Не беше предназначено за нейните уши, ала с годините те бяха станали големи и остри като на животно, и ѝ се прииска да чуе още. Очите над бръчките на разговарящите бяха тъй потъмнели, че зениците не се отличаваха от ирисите и тези очи се вираха в нея, сякаш събеседниците бяха разбрали, че е чула. Годината бе 1955, реабилитация с пълна скорост. Алийде побърза да се махне с разтуптяно сърце.

По вратата на стаичката се блъскаше с крака и юмруци.

Мъглата над бетонения под се разнесе.

Да си отмъсти ли бе дошла?

Ингел ли я бе изпратила?

Алийде отиде да махне от шкафа захарницата, която всеки момент щеше да падне.

ХАНС УСЕЩА ВКУСА НА КОМАРИ В УСТАТА СИ

1950, Западна Естония

Алийде долови сътресение, докато чистеше хладилния килер, съдовете задрънчаха, бурканът мед се заудря в дървото, оставена на ръба чаша падна на пода и се строши. Беше на Мартин, долу се пръснаха парчетата, а изпод галоша на Алийде се чу хрущене, когато настъпи дръжката на чашата. Воят на Ханс не спираше. Алийде опита да размисли. Ако бе изгубил ума си, би ли посмяла да се качи на тавана и да отвори вратата? Щеше ли да я нападне? Щеше ли да хукне навън, да побегне към селото, да хване някого и да му разкаже всичко? А дали някой не се бе промъкнал в плевника, дали не се бе покатерил на тавана?

Алийде изплю почерняла от въглена слюнка и изплакна устата си за миг, после облиза устни и се отправи към плевнята. Таванът се тресеше, стълбата се клатеше, окаченият горе фенер за малко да падне. Алийде се изкачи. Балите сено трепереха.

— Ханс?

Ревът секна за миг.

— Пусни ме навън!

— Случило ли се е нещо?

— Пусни ме! Знам, че Мартин не е у дома.

— Не мога да ти отворя, преди най-напред да ми кажеш какво става.

Мълчание.

— Моля те, Лийде.

Алийде отвори вратата. Ханс залитна навън. По него се стичаше пот, дрехите му бяха мокри, а босият му крак бе наранен.

— Нещо не е наред с Ингел.

— Какво? Откъде пък го измисли това?

— Сънувах.

— Сънувал си?

— Ингел държеше паница, сипваха й супа, но рояк комари накацаха в нея, преди супата да се е изляла. Усетих вкуса им в устата

си, вкуса на топлата им, сладка кръв. После Ингел беше на някакво друго място, в стаята имаше пара, тя започна да съблича палтото си, а то бе пълно с въшки, толкова много, че платът не личеше.

— Ханс, било е кошмар.

— Не е така! Беше видение! Ингел се опита да говори с мен! Притвори уста, погледна ме право в очите и понечи да отвори устните си още малко, мъчех се да я разбера. После се събудих. Преди да успея да я чуя. Още усещах вкуса на комари в устата си и всички онези въшки по кожата ми.

— Ханс, Ингел писа, че всичко било наред. Помниш ли?

— Опитвах се пак да заспя, за да узная какво се мъчеше да ми каже, но ме сърбеше от въшките.

— Ти нямаш въшки!

Едва тогава Алийде забеляза, че вратът, ръцете и лицето му бяха покрити с кървави драскотини, а върховете на пръстите му бяха червени.

— Ханс, чуй ме сега. Повече не бива да получаваш подобни пристъпи, разбираш ли? Излагаш на опасност всичко.

— Беше Ингел!

— Било е кошмар.

— Видение!

— Било е кошмар. Сега се успокой.

— Трябва да я отведа оттам.

— На Ингел всичко й е наред. Няма как да не се върне, но дотогава се налага да кротуваш в скривалището си. Какво би си помислила тя, ако дойде сега и те види такъв? Ханс, сигурно искаш да си получи онзи Ханс, за когото се е омъжила? Ингел не иска луд!

Алийде стисна ръката му. Пръстите му почиваха отпуснати и ледени в хватката й. Тя се поколеба за миг, но после го обгърна с ръка. Мускулите му постепенно омекнаха, пулсът се изравни, а сетне — сложи ръце на раменете й.

— Извинявай.

— Няма нищо.

— Лийде, това не бива да продължава.

— Все ще измисля нещо. Повярвай ми.

Ръцете му стиснаха раменете й.

Усещаше тялото му както трябва, ръцете му — като добри ръце.

Какво не би дала, за да може точно в този миг да го отведе в спалнята, на истинско легло, да свали от него студените, потни дрехи и да изближе процеждащата се от порите му миризма на страх.

Винаги дотогава Алийде се бе уповавала в умението на Ханс да се държи, но вече не можеше да бъде сигурна. Ами ако пак получи видения? При това, докато Мартин си е вкъщи? Макар през деня да бе на работа, можеше да се появи който и да било от селото. Ами ако Ханс не благоволи да се качи на тавана, вдигне врява или отърчи навън, навярно право в ноктите на мъжете от НКВД.

Алийде насъбра малко вързопче и го скри в преддверието зад останалите вещи — такива, че Мартин не би ги докоснал: ленено платно и други женски работи. Щеше да успее да го грабне на излизане от входната врата. Все пак нямаше откъде другаде да я отведа. Освен ако Ханс не получи пристъп, точно когато Алийде е, да речем, в спалнята, а Мартин — в кухнята. Тогава щеше да се принуди да бяга през прозореца на спалнята. Май би трябвало да остави втори вързоп там. Но дори и да се домогне до него, къде щеше да се дене след това? Ханс можеше да застреля Мартин в мига, в който отвори вратата на стаичката, но каква полза? Ами ако тогава имаха гости? Дори и да успееше да избяга, не след дълго щяха да я заловят и да я отведа на разпит. Узнаеше ли Мартин за това, най-напред щеше да тикне Алийде в ръцете на чекистите, нямаше никакво съмнение, а те да си измислят, че Ханс ѝ е любовник и да любопитстват как, кога, къде. Навярно щеше да се наложи да им го начертае, да им го покаже, да съблече дрехите си и да им покаже. Щеше да им бъде интересно — жената на Мартин имала любовник фашист. Щяха да я накарат да им разкаже за всички фашисти, които бе любила, и тъй като беше съпруга на Мартин, щяха да я принудят да сравни какво е правила с любовниците си фашисти и с онзи, който бе порядъчен другар. Кой бе по-добър, на кого му беше по-корав? Как се чука фашистка свиня? А всички те щяха да стоят в кръг около нея, надървени, готови да я накажат, готови да я образават, готови да изкоренят до капка фашисткото семе от тялото ѝ.

Може би дори Мартин би пожелал сам да разпита жена си — да покаже на другарите, че няма нищо общо с тази работа. Щеше да го

докаже с железен разпит, да ѝ се нахвърли с цялата сила на измамения мъж. И дори Алийде да разкаже всичко, те не биха ѝ повярвали. Щяха да продължават до безкрай и най-сетне да извикат Воли. Та какво бе казала неговата жена? Че Воли вършел работата си толкова добре, как само се гордеела с него. Когато по време на разпит не измъкнеха самопризнание от бандитите, викаха Воли. Сдобиваха се с признанието още преди изгрев. Воли бе тъй ефективен. Воли бе тъй способен. По-добър служител от него не можеше да се намери във великата ни родина.

— Толкова се гордея с Воли — бе прошепнала с такава искреност, както Алийде някога, преди много време бе чувала да се говори за Бог. Думите се изтърколиха от устните ѝ подобно на малки ореолчета, а устата ѝ блестеше в злато. Набавеното от Воли злато.

— Най-добрият мъж на света.

Алийде наблюдаваше Ханс зорко, очите и жестовете му. Брадата скриваше много, но иначе си беше както преди, същият Ханс, а после се случи отново.

— Снощи Ингел ми се яви.

Беше доста спокоен.

— Значи пак си сънувал кошмари?

— Как може да наричаш Ингел кошмар? — гласът му внезапно се промени. Изглежда я свирепо, изправи снага и вдигна ръце към масата. Бяха стиснати в юмруци.

— Какво каза тя?

Пестниците му се отпуснаха.

Алийде трябваше да си мери думите.

— Викаше името ми. Нищо повече. Бе обгърната в мъгла или пара. Зад нея имаше хора, плътно скупчени около камина, толкова близо, че дрехите на някои пламваха от огъня. Или пък сушаха одеждите си до камината и те се запалваха. Не знам, не виждах добре. Ингел беше отпред. Не обърна никакво внимание на крещящите хора зад гърба си. Миришеше на изгоряло. Ингел не я бе грижа, просто се вираше напред към мен, произнесе името ми. После парата отново я обгърна, виждаше се само главата ѝ, продължаваше да се вира, неотклонно, сетне парата пак изчезна, а Ингел стоеше сред някакви койки. Стените бъкаха от тях, на леглото до нея лежеше мъж, който се пипаше. От другата ѝ страна мъж бе легнал върху жена, а Ингел беше

пOMEЖДУ им, покрай нея вървяха хора. Тя гледаше неизменно напред, отново въздъхна името ми. Ингел иска да ми каже нещо.

— Че какво?

— Теб това изобщо ли не те вълнува?

На Алийде ѝ беше неприятно. Сякаш Ингел беше тук, в същата стая. Проследи погледа на Ханс, който се премести към тапета зад нея. Забрани си да поглежда назад.

— Нищо лошо не се е случило с Ингел. Нали прочете писмата ѝ.

Погледът на Ханс продължаваше да я избягва.

— Може би няма как да сподели всичко в тях.

— Боже мой, Ханс!

— Не се изнервяй, мила Алийде. Та това е просто нашата Ингел. Исква да ни види и да поговори с нас.

Налагаше се Ханс да се сдобие с паспорт час по-скоро. Трябваше отново да се вразуми. Но ако успее да замине, какво ѝ оставаше да прави тук? Защо и тя да не се махне, защо да не поеме този риск? Планът ѝ като нищо щеше да отведе и двама им към смъртта, ала нима имаше друга алтернатива?

Враните на двора грачиха като луди.

ЗАРА НАМИРА МЪРТВИ ЦВЕТЯ В КИЛЕРА

1992, Западна Естония

В кухнята беше тихо, макар Зара да притискаше ухо до процепа на вратата. Радиото също немееше, само болката кънтеше в главата ѝ. В последните няколко минути си бе навлякла главоболие, блъскайки чело във вратата, което си беше глупаво. Така нямаше да накара Алийде да отвори. Паша и Лаврентий щяха да се върнат, ясно беше. Но дали щяха да влязат? Щяха да я принудят да я издаде. А можеше и да им разкаже доброволно. Навярно Алийде щеше да поиска от Паша пари и да ги използва за обработването на нивата си. Беше се оплакала, че сега, когато ракията не се взимала с купони, нямало с какво да плати и на малцината работоспособни мъже, дето все още се намирали тук. Зара бе неспособна да предугади реакцията ѝ. В джоба на пенъоара ѝ се притискаха ябълка и два-три жълда, които си бе запазила, за да подари на баба си, семена от Естония. Дали някога изобщо щеше да ѝ ги занесе?

Изправи се. Макар въздухът да беше спарен, отнякъде влизаше свеж. В ъгъла имаше няколко кошници и юрган, мястото ѝ стигаше колкото да мърда. Зара не смееше да изследва помещението с ръце, затова най-напред заопипва с крак, бутна кошниците, зад тях нещо издрънча. Придърпа предмета с крак. Чиния. До кошниците имаше хартия, вестници. Ваза. В нея намери изсъхнали цветя, а отгоре ѝ — тясна полица. Върху нея — свещник и недогоряла свещ. Над рафта имаше гвоздей с рамка или огледало. Пръстите на Зара се плъзнаха по лавицата и палецът ѝ намери подпорка, а зад нея бяха натъпкани някакви листи, ъгълчето на тефтер. За какво бе използвана тази стаичка? Защо пред вратата ѝ имаше шкаф?

АЛИЙДЕ ЕДВА НЕ ЗАПОЧВА ДА ХАРЕСВА МОМИЧЕТО

1992, Западна Естония

Алийде се приближи до стаичката и поглади шкафа с пръст, после стената до него, та се зае да го мести, бавно, сантиметър по сантиметър. Долавяше пращането на гръбнака си, хрущането на ставите. Усещаше целия си скелет, сякаш възприятието за докосване се бе пренесло в костите, оставяйки плътта ѝ безчувствена.

Нейна роднина. Руско момиче. Момиче с вид на рускиня. Родът ѝ раждаше рускини. Не просто такива пионерченца като Талви, не просто от онези с по-големите панделки на главите и късите полички, а истински рускини, рускини, дете идват тук в търсене на по-добър живот, объркват всичко, искат, изискват, рускини, същите като всички останали рускини. Не биваше Линда да ражда дете. Нито пък тя, Алийде. Никой от рода им. Трябваше просто да изживеят живота си до неговия край.

Алийде изправи гръб, заряза шкафа, сипа си чаша водка, изля я в гърлото си, избърса се с ръкав. Като руснаците. Все още не знаеше как да постъпи, какво да стори. В носа ѝ нахлу миризмата на бреза, надуши брезовата вода, с която Ингел се миеше и плакнеше косата си, онази тежка брезова миризма, която се разнасяше из въздуха всеки път, когато сестра ѝ разплиташе плитките си. И втората чаша алкохол не можа да заличи зловонието, гадеше ѝ се. Мислите ѝ отново помътняха, запискаха из черепа ѝ като в празно пространство, проясняваха се за миг, после плясъците започваха наново. Осъзна, че мислеше за момичето като за „момичето“, името ѝ бе мистериозно изчезнало, не умееше да го използва. Страхът ѝ беше неподправен. Бягството явно бе действително. Мафиотите бяха истински. Не ги интересуваше тя — само момичето. Може би разказът на мъжа не беше измислен, може би съдбата бе подхвърлила момичето в Талин, то бе убило клиент и избягало, без да знае за някакво друго място, където да се скрие. Правдоподобна история. Може и нищо да не желаше. Може да не знаеше и да не искаше нищо друго, освен да се измъкне. Навярно беше

така. Алийде, разбира се, знаеше какво е да копнееш единствено да се отървеш. Мартин копнееше да прави политика, но тя — никога, макар да бе марширвала редом с него. Навярно историята на момичето бе също толкова проста. Ала се налагаше да се отърве от нея — Алийде не желаше мафията да я посещава втори път. И какво да стори? Може би не трябваше да прави нищо.

Ако момичето не липсваше никому, тя можеше да запуши дупките за въздух на стаичката.

Алийде напрегна ума си. Завесите се ветрееха неистово, кукичките дрънчаха, тъканта плющеше. Пращенето на огъня бе стихнало, а тиктакането на часовника глъхнеше на фона на вятъра. Всичко се повтаряше. Макар рублията да бе заменена с корона, бойните самолети над главата ѝ да бяха понамалели, а офицерските жени — притихнали, макар от тонколониите на Херман Дългия всеки ден да звучеше песента на независимостта, все щеше да дойде някой нов хромиран ботуш, винаги нови ботуши, същите или различни, но притискащи гръкляна по стария начин. Земянките бяха запълнени, гилзите в гората бяха потъмнели, дупките за укриване се бяха сринали, падналите бяха изгнили, но определени неща се повтаряха.

Прииска ѝ се да си полегне, да положи натежалата си глава върху възглавницата. Вратата на стаичката бе от дясната ѝ страна, момичето зад нея бе притихнало. Алийде свали тенджерата с доматиите и лука на пода, туршията трябваше да се затвори в буркани още гореща, ала подобна трудоемка дейност ѝ се струваше непосилна, камъчетата на обещиите ѝ тежаха, глъчката на враните нахлуваше чак вътре. Събра сили да натъпче хряна в буркан, заля го с оцет и завъртя капака отгоре. Заряза доматиите и чесъна, който чакаше да бъде нарязан на дребно, изми ръце в старата вода, избърса ги в полата си и излезе навън, седна на пейката под домашните брези, пред която бе насяла гладиоли, цветята на руснаците. Крясъците на враните продължаваха да отекват в далечината, сред сребърните върби.

Момичето наистина се оказа по-голяма лъжкиня, отколкото тя някога е била. Майстор.

Едва ли не вече бе успяла да я хареса.

Внучката на Ханс.

Имаше неговия нос.

Какво ли би поискал той от Алийде? Да гледа момичето, както някога я караше да се грижи за Ингел?

ЗАЩО ХАНС НЕ МОЖЕ ДА ОБИЧА АЛИЙДЕ?

1950, Западна Естония

Погледът на Ханс се извърна навътре. В случаите, когато можеше да прекара малко време в кухнята, докато Мартин го нямаше за през нощта, той потъваше в четенето на вестници или се заиграваше с Пелми. От време на време хвърляше по някой лукав поглед към Алийде, после притискаше брадичка о гърдите си и се обгръщаше с ръце, сякаш искаше да защити нещо вътре в себе си. В брадата му висяха сламки сено, вече не си правеше труда да ги чисти. Алийде дрънчеше с бурканите, проверяваше готовността на тинктурите си, опитваше се да накара Ханс да пие чайовете, които смяташе за подходящи, вареше ги по цял ден, ала него не го бе еня и Алийде полагаше усилия да не се изнервя, развяваше парцала за съдове, ръчкаше огъня в печката, шеташе и се суетеше, переше и приготвяше такива количества храна за кокошките, че щом опразнеха паницата си, прекарваха целия следващ ден в дрямка.

Ханс повече не спомена за виденията. Навярно поведението на Алийде го бе ядосало или пък се опасяваше, че тя ще бъде заплаха за тях, откъде да знае. Тя пробва да измисли начин да го подпита, но нищо не ѝ дойде наум. Как е Ингел? Мяркала ли се е? Още ли сънуваш онези кошмари? Не, никой не бе уместен. Пък и откъде да знае как би реагирал Ханс на погрешно зададен въпрос?

Трябваше да го измъкнат от къщата, преди да настъпи зимата. Зиме нямаше как Алийде да скочи през прозореца на спалнята, щяха да останат следи в снега. Би могла да открадне празен паспорт от милицията, но щеше ли да ѝ се удаде да го попълни така, че резултатът да не изглежда подправен? Необходимо бе да издири някой способен на това, къде да го намери обаче? Каква новина само: съпругата на партийния организатор да бъде заловена в гората, в някое скривалище на бандити, издирваща фалшификатор. Или да тръгнат слухове как търчи из селото и разпитва къде може да се намери най-способния човек за изготвянето на документа. Не, трябваше да се докопа до паспорта на някой жив. Или да накара някого да загуби своя.

— Ханс, ако ти уредя паспорт...

— Ако? Нали обеща.

— Ще направиш ли точно каквото ти кажа? Ще отидеш ли където ти кажа?

— Да!

— В Талин навсякъде се нуждаят от работници. Заводите си имат собствени общежития. Едва ли ще успеем да ти уредим цял апартамент, недостигът е огромен, но със сигурност легло някъде. Жп-линии, корабостроене, варианти колкото щеш. А ако занесеш на домоуправителя и директора някое колхозно прасе, дори няма да питат що за човек си. Аз също ще дойда в Талин. Помисли — можем да ходим на разходка в парковете, по брега и какво ли не! На кино! Представи си само, ще можеш да се разхождаш като всеки друг свободен мъж! Навън, сред хората...

— Все ще се намери някой познат.

— Никой няма да те различи с тази брада.

— Хората се разпознават по такива изненадващи белези — наклона на тила, походката.

— Ханс, години наред никой не те е виждал. Никой няма да си спомни. Ханс, кажи сега, че това звучи чудесно.

— Това звучи чудесно.

Той погледна към стола ѝ.

Сякаш му и намигна.

Алийде грабна престилката си от гвоздея и се запъти към плевнята. Не отмести поглед от дръжката на вилата, когато Ханс я последва, за да се качи на тавана. По миглите ѝ се стичаше солена пот, усещаше вкуса на плява в устата си. Напълни количката с оборски тор и се покатери да намести балите сено на мястото им пред вратата на стаичката. Докато се бяхтеше, гърбът ѝ отново изпука. Та какво бе сторила Лейда Хамер, когато синът ѝ започна да ѝ се явява насън? Бил обкръжен в землянката си и се опитал да избяга, хукнал навън без ботуши. Без ботуши го и погребяха. Всяка нощ Лейда сънуваше едно и също: синът ѝ се оплаквал, че краката му замръзвали. Крелевата Мария я посъветва да намери ботуши, неговия размер, и при следващото погребение в селото да ги остави в ковчега на покойника с бележка с името на сина си. Кошмарите спряха, след като успя да погребее ботушите с етикета. Ала Ингел беше жива, как би следвало да

се постъпва с живите? Или пък явяванията ѝ означаваха, че вече не бе сред тях?

През нощта Алийде тикна запазеното парченце от сватбеното ѝ одеяло в комина с надеждата там да се опуши предостатъчно.

КАКВО Е РАЗКАЗАЛА ИНГЕЛ НА МОМИЧЕТО ЗА АЛИЙДЕ?

1992, Западна Естония

Вечерта бе затъмнила кухнята, а Алийде си седеше на мястото, на своя собствен стол. Дали Ингел бе разказала на момичето? Не, разбира се. Или пък Линда? Не. Не, разбира се. Би било още по-налудничаво. Ала Зара бе излъгала. Каква помощ очакваше от роднина, която не подозира за връзката им? Дали в началото не е възнамерявала да ѝ обясни, а после е размислила? Ингел знаеше ли, че момичето е тук? А снимката — и за нея ли бе излъгала, тя ли я бе донесла, от нея ли я бе получила?

Петелът изкукурига. Часовникът тиктакаше. Стори ѝ се, че чаената гъба я наблюдава от буркана си, макар повече да приличаше на дървесна гъба, захвърлена в мътна вода, отколкото на животно. Откъм пода в стаичката се чуваше дращение като от ноктите на Хийсу. Мафиотите можеха да я навестят отново. Да влязат с взлом, ако не им отвори. Да подпалят къщата. Или пък, откъде да знае, като нищо можеха да ламтят за гората ѝ. Навярно момичето бе подразбрало, че роднината ѝ скоро щеше да притежава гора и не би било зле да бъде продадена във Финландия. Може да бе впрегнала мафиотите да се погрижат за това, ала бизнесът някак да се е провалил. Дали Ингел я бе изпратила да уреди въпроса със земите? Сигурно момичето беше наивно и си бе въобразявало, че ще получи парите си от мафията, ала бе прозряло, че мъжете щяха да заграбят цялата плячка. Всичко бе възможно. В тази страна понастоящем всичко подлежеше на делба.

Налагаше се да запази спокойствие. Сега щеше да стане от стола, да светне лампите в кухнята и да дръпне завесите пред прозорците, щеше да заключи, да отиде до вратата на стаичката и да я отвори, щеше да пусне момичето. Не би било чак толкова трудно. Алийде беше много по-хладнокръвна, отколкото би могла да си представи в подобна ситуация. Сърцето ѝ не беше спряло, ходът на мислите ѝ бе насечен и все пак не се бе смахнала безвъзвратно. Беше с всичкия си, макар току-що да бе узнала, че Ингел е жива. Ако мафиотите казваха истината.

Какво ли бе разказала за нея на момичето?

Руския или не, тя имаше брадичката на Ханс.

Освен това беше сръчна в рязането на домати, в чистенето на горски плодове.

МЯСТОТО НА ПАСПОРТА Е В ДЖОБА НА ГЪРДИТЕ

1951, Западна Естония

Следващия път, когато кинаджиите пристигнаха в селото, Алийде каза на Мартин, че иска да го придружи. Той се възрадва — при последното им посещение си бе останала у дома, оправдавайки се с астмата си.

— После ще ме заведеш ли на танци?

— Ама разбира се, че малката ми праханка ще танцува!

Залата беше задушна и тя избра места под открянатия прозорец. Буботенето на генератора се чуваше чак при тях. Алийде се опитваше да проучи кои заклетни пияници бяха дошли да гледат и колко бяха на брой, кой бе подходящ, кой днес щеше да загуби паспорта си с нейна помощ? Щастливи хора маршируваха на първомайска манифестация по бялото платно на екрана, ръководителите от Кремъл се бяха събрали на покрива на мавзолея и им махаха, тълпата махаше в отговор. Може би Кока Хейно? Прост човечец, получил документите си от Зеевалд в далечното минало заедно със скромна пенсийка за инвалидност. Документалният филм свърши и започна „Поколение на победители“. Или пък Кале Румволт? Не, той спадаше към колхоза и адресът му бе написан в паспорта. Алийде не знаеше, не можеше да реши, а в края на краищата и не разполагаше със сигурни сведения за кого какви досиета се водеха, нито кой пред какви проверки щеше да бъде изправен в Талин. Може би въпреки шунката и меда, щяха да се обадят, за да проверят що за човек бе явилият се при тях мъж. Без печат от новото му местожителство — нямаше да успее, по никакъв начин. Нямаше как Ханс да отиде за печат в милицията там, в никакъв случай. Цялата тази мисъл бе свършено безумна. Защо се изселваш? Къде си тръгнал? Божичко, какво ли би се случило, ако Ханс вземе да попълва онези формуляри от името на Кале Румволт, камо ли пък ако на мястото се случи някой, който би го разпознал. Планът вече бе изправен пред провал, а Алийде се чувстваше не по-малко глупава от кинаджията, дето облизваше с поглед оная свиня, доячката, в задния край на залата, тръгнала кокетно да поправа прическата си с мощни

ръчища — висналите от тях меса се тресяха в такт със сърцето ѝ, толкова бърз трепет ги бе обхванал.

Нуждаеше се от талински паспорт.

Филмът свърши и започнаха танците. Суетня и вълнение, отнякъде смърдеше на алкохол. Кикотещата се доячка пак се навърташе около кинаджиите. Алийде дишаше тежко, плачеше ѝ се от глупавите ѝ планове. Каза на Мартин, че иска да се прибира у дома и си запробива път навън. На двора спря да си поеме дъх и тогава се случи. Пожар. Чуваше се как мъжът ѝ крещи инструкции, хората търчаха навън един през друг. Бъркотия. Мартин се опитваше да внесе ред в хаоса, изнесоха механика на прожектора, който кашляше сухо, и го оставиха право пред кравата ѝ.

Механикът беше от Талин.

Механикът бе само по риза.

Механикът бе съблякъл вълненото си яке преди началото на прожекцията, след което бе запретнал ръкав пред очите на точещата лиги доячка. Къде другаде би носил паспорта си мъж, вечно в движение като кинаджията? Къде, ако не в джоба на гърдите си?

Алийде се втурна към сградата.

МОМИЧЕТО ИМА БРАДИЧКАТА НА ХАНС

1992, Западна Естония

Шкафът беше тежък, по-тежък от предишните пъти. Наложих да изтегли припадналото момиче за краката. Ноктите й бяха нацърбени, пръстите — кървави, по челото й бяха избили синини.

„Защо дойде тук?“ — въпросът думкаше в гърдите на Алийде, но не успяваше да излезе. На практика дори не искаше да знае. Мъжете скоро щяха да се върнат, налагаше се да я разбуди някак си. Брадичката на Ханс в оригинал. Плисна я с вода от канчето. Момичето се сви като зародиш, после седна рязко.

— Баба искаше семена, естонски семена. Кученца.

Трябваше да я застреля.

Оръжието на Ханс още бе скрито в чекмеджето на масата.

— Стана случайно. Наистина! Дойдох в Естония и си спомних, че тук имам роднини. Баба ми е споменавала името на селото. И когато осъзнах, че тук имам близки, хрумна ми, че по този начин мога да избягам — поне в страната има някой, който би могъл да ми помогне. Името на Алийде бе единственото, което знаех. Нямах представа дори дали Алийде е тук, ала друго не можах да измисля. Паша ме доведе в Естония.

А дали да не я подмами или принуди да се върне в стаичката и да я остави там.

Или да я предаде на мафията. Да върне на руснаците онова, което си е тяхно.

— Нямах избор! А какво само правеше с момичетата — как той — да бяхте видяла как... Заснемаха всичко и казваха, че ще изпратят видеозаписите у дома и на Саша, на всички, ако опитам да избягам. Сега сто на сто са го сторили.

— Кой е Саша?

— Приятелят ми. Поне беше. Не биваше да убивам шефа им. Сега всички вкъщи са научили и никога няма да мога да се върна...

— Повече не би могла да погледнеш Саша в очите.

— Не.

— Нито пък някой друг.

— Не.

— Нито би могла да знаеш кой от хората, дето вървят насреща ти по улицата, ги е виждал. Те просто гледат, а ти никога не би угадила дали си била разпозната. Ще се смеят помежду си, загледани към теб, а няма как да разбереш дали говорят за тебе.

Алийде затвори уста. Какви ги дърдореше всъщност? Момичето я гледаше втренчено.

— Свари кафе — заръча на Зара, отвори входната врата и я затръшна зад гърба си.

АЛИЙДЕ МАЖЕ РЪЦЕТЕ СИ С ГЪША МАС

1951, Западна Естония

— Антс Макаров, син на Андрес — Ханс въртеше и сучеше новото си име. — И ми трябва само адресна регистрация и отивам на работа?

— Точно така.

— Ти си невероятна жена.

— Въпрос на организация. Струваше едно прасе. И два буркана мед.

Алийде му връчи камара комунистически вестници и го застави да ги изчете във влака на път за Талин.

— После ги дръж на видно място в стаята си.

Той пусна вестниците и избърса ръце в панталоните си.

— Ханс, трябва да изглеждаш правдиво! Трябва също да ходиш на събрания и да взимаш участие!

— Не бих могъл.

— Ще ти се наложи! Ще те закарам до гарата с коня, ще се скриеш сред пазарските стоки отзад, та никой от селото да не се чуди кой е този непознат в каруцата. После просто ще скочиш на влака. След това ще ти дойда на гости и ще ти донеса вести.

Ханс кимна.

— Ще се справиш ли сама?

Алийде се извърна към печката. Не беше споделила с Ханс плановете, които бе започнала да крои, след като го уреди с паспорт. Смяташе да се раздели с Мартин, да напусне колхоза — щеше да обясни, че отива да се обучава за някоя добра професия, щеше да обещае да се върне. Тогава всички несъмнено щяха да гласуват за заминаването ѝ, колхозът се нуждаеше от образовани работници. Причината би била достатъчно основателна, за да я освободи от това крепостничество, наречено колхоз. После щеше да започне работа като художничка или на жп-линиите, там си имаха и общежитие, а същевременно да се обучава, най-вероятно във вечерното училище, на всички работни места поощряваха образованието, а тогава щеше да

бъде и близо до Ханс, щяха да ходят на разходка, на кино, да вършат всякакви такива неща и всичко би било прекрасно, на улицата нямаше да среща познати, нямаше да я лаят кучета на всяка крачка, всичко щеше да бъде ново и никъде нямаше да лъха на Ингел. Ханс най-сетне щеше да прозре каква чудесна жена бе всъщност неговата Лийде. А за какво ли би допринесъл цял един нов живот, когато самото обещание за паспорт бе накарало Ханс да се държи разумно? Разбира се, Алийде не знаеше как той би реагирал на факта, че улиците на Талин гъмжат от руснаци, че най-вероятно половината от работниците в заводите говорят на руски. И все пак — веднъж да вкуси от вятъра и небето, загубата сигурно нямаше да му тежи чак толкова, че да не понася руснаците, да не бъде склонен на дребни отстъпки?

В дъното на гардероба в спалнята я чакаха новите ѝ обувки. Старите щеше да остави във влака за Талин, а тези имаха токчета, та вече нямаше да се налага да запълва с парчета дърво вдлъбнатините във връхните обувки, предназначени за токчетата на официалните.^[1]

Тъкмо се бяха върнали от ветеринаря. Мартин му бе занесъл бутилка ракия, лекарят му бе дал документи, с които заводът за колбаси щеше да приеме кравата им, умряла същата сутрин след продължително боледуване. Алийде свали забрадката си и светна лампата в кухнята.

На пода имаше кръв.

— Ще си сръбне ли мъжлето ми преди лягане?

Мартин нямаше нищо против. Грабна „Народен глас“.

Алийде му приготви по-солидна доза от обичайната. Не сипа в чашата от смесите на Мария Крел, вместо това взе прахчето, което бе измъкнала от джобчето за часовника му. Веднъж Мартин го бе показал на жена си — получил го от НКВД, нямало никакъв вкус. През нощта Алийде бе подменила съдържанието на хартиеното пакетче с брашно, а сега примеси цялото количество в напитката му.

— Малката ми праханка винаги знае какво иска мъжът ѝ — похвали я Мартин, поемайки чашата от ръката ѝ. Изля я в гърлото си на една глътка и си затисна с ръжен хляб. Алийде отиде да измие чиниите. Вестникът на мъжа ѝ падна на пода.

— Уморен ли си вече?

— Е, започвам да отпадам, види се.

— Денят ти беше доста дълъг.

Той се изправи, заклатушка се към спалнята и тупна на постелята. Сламата в дюшека изпраця. Металната основа на леглото изскърца. Алийде отиде да го види, побутна го — не помръдна. Остави мъжа си да лежи с ботуши на краката, върна се в кухнята и дръпна завесите, зае се да маже ръцете си с гъша мас.

— Има ли някой тук?

— Лийде...

Гласът дойде откъм стаичката зад кухнята, от ъгъла на шкафа, иззад кошовете с картофи.

Алийде разбута нещата, които препречваха пътя ѝ, и дръпна Ханс напред. Рамото му бе кърваво. Тя разкопча палтото му.

— Ходил си в гората, нали?

— Лийде...

— Не в Талин.

— Принуден бях.

— Ти обеща.

Алийде донесе ракия и марля и се зае да почисти раната.

— Хванаха ли те?

— Не.

— Сигурен ли си?

— Лийде, не се ядосвай.

Ханс направи гримаса. Обкръжили ги. Перфектната засада. Улучили го, но успял да избяга.

— Всички останали ли заловиха?

— Не знам.

— Споменавал ли си ме пред някого в гората?

— Не.

— Там се навъртат много агенти на НКВД. Знам го от Мартин. И оттук мина един, преди да тръгне да търси някого, в чиято хайка да се внедри. Имат отровена ракия. Можел си да се разприказваш несъзнателно.

— С никого не съм пил ракия.

Алийде прегледа рамото му. Ръцете ѝ се оцветиха в червено. За лекар и дума не можеше да става.

— Ханс, ще доведе Мария Крел.

Той се втренчи в нея и се усмихна.

— Ингел е тук. Тя ще се погрижи.

Бутилката падна от ръката ѝ. Дъските на пода се покриха с алкохол и парчета стъкло. Избърса чело, миришеше на кръв и ракия, в гърдите ѝ плющеше ярост, коленете ѝ омекнаха. Отвори уста, неспособна да образува изречения — само някакво неопределено хриптене и скимтене, ушите ѝ се запушиха. Уцели облегалката на стола и я сграбчи, постепенно възвърна диханието си, но дотогава Ханс вече бе изпаднал в несвяст. Не ѝ оставаше друго, освен да успокои съзнанието си, да се справи със ситуацията, беше способна да овладее всяко едно положение. Най-напред трябваше да отнесе Ханс в стаичката, после щеше да отиде при Крел. Хвана го под мишниците. От джоба му се подаваше нещо. Тефтер. Алийде пусна Ханс и го измъкна.

[1] По онова време жените са имали по-фини, официални обувки, върху които са обували по-груби, върхни обувки, за да не калят официалните, докато се придвижат до мястото, където отиват (нещо като нашите галоши). „Върхните“ са имали място, където да влезе токчето, но тъй като героинята досега не е имала обувки с токчета, е слагала там парчета дърво, за да запълни пространството, ала сега си има нови с токчета в гардероба. — Б.пр. ↑

АЛИЙДЕ ЦЕЛУВА ХАНС И ИЗМИВА КРЪВТА ОТ ПОДА В КУХНЯТА

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

20.05.1950

Не зная какво да мисля. Чета най-новото писмо от Ингел. Получих го днес, предното — преди два дни. Пише ми, че помнела родните върби, особено онази. Отпърво това ме накара да се усмихна широко. Хубаво бе да си спомням за нея до следващото писмо, за тази върба. Може би си я спомняхме едновременно. После обаче разбрах какво не беше наред. Писмото ѝ имаше захабен вид, беше четено. Как тогава пликът бе толкова чист? Последния път, когато отведоха хора и започнаха да пристигат писма, те нямаха дори пликове. Надявам се някой от пощальоните да го е пъхнал в него, ала сърцето ми не може да го повярва.

Сравнявам почерка в писмата с този от семейната Библия. Там Ингел е написала рождената дата и името на Линда. Почеркът не е същият. Приличат си, но не е.

Лийде ми донесе бутилка ракия. Не искам да я поглеждам.

Не смея да скъсам тези писма, макар да ми се ще. Лийде може случайно да попита за тях и какво ще ѝ кажа тогава? Какво да я разпитвам, като ми иде само да я ударя?

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

20.09.1951

Лийде уреди нещата. Намерила ми е паспорт. Прелиствам го и се мая — възможно ли е да е истина. Но си е така. После взех, че ѝ обещах да не отивам в гората, а в

общезитието в Талин. Лийде ми написа адреса и прибави доста указания.

Няма да ходя там. В Талин няма поля, ни дъбрави, пък и какъв мъж ще бъде в града?

Понякога ми иде да насоча „Валтер“-а към нея.

Най-сетне главата ми е свършено бистра. Да можех отново да видя Линда.

Ингел щеше да сложи повече сол в соса.

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1951, Западна Естония

Алийде осъзна, че пицеше, но вече не я беше грижа. Захвърли легена с вода на пода, запрати подире му шишенце „Червена Москва“, пръсна камарата схеми „Съветска жена“. Никога нямаше да си ушие талинска рокля по тези модели, никога нямаше да ходи на Естонската порта, хванала за ръка Ханс — безгрижна, понеже нямаше да я срещнат познати мъже, красива, понеже минувачите нямаше да я разпознаят. Никога нямаше двамата да вършат нещата, за които бе бленувала през последните месеци до хъркащия Мартин. Ханс бе обещал! Алийде крещя, докато пресипна. Какво като се събуди мъжът ѝ, какво я е грижа за каквото и да било, когото и да било, когато и да било, вече не ѝ пукаше за нищо, всичко бе пропаднало. Всичките тези трудности! Всичките усилия! Събирането на такси от бездетните! Целият този къртовски труд, безсънните ноци и животът, повехнал от ежедневен страх, смрадливата плът на Мартин, безкрайното му кимане, постоянните лъжи, вечната неразбория в леглото му, неспирното треперене, джвакащите от пот подплънки под мишниците на роклята ѝ от изкуствена коприна, косматите ръце на зъболекаря, лепкавият поглед на Линда след онази ноц, лампите и войнишките ботуши, за всичко щеше да му прости, всичко щеше да забрави само за един ден с Ханс в парка на Талин. Затова полагаше грижи за кожата си, затова миеше лицето си с гъша мас по няколко пъти на ден. За да не прилича на селянка. Вече никога нямаше да ги разпитват, ни веднъж — щяха да останат на спокойствие, ала това не носеше никаква стойност на Ханс! Не молеше за нищо, освен един кратък миг с него в парка. Бе

го хранила и обличала, бе му топлила вода за къпане, бе взела ново куче пазач и му бе набавяла вестници, бе му носила хляб, масло и мътеница, бе му кърпила чорапите, бе му уреждала лекарства и ракия и писала писма, бе направила всичко по силите си, за да се чувства добре. Питал ли я бе дори веднъж как е успявала? Притеснявал ли се бе за нея някога? Беше готова да заличи всичко, да зареже всичко, беше склонна да му прости за целия срам, на който бе подложена. А какво направи Ханс? Излъга!

Никога не бе възнамерявал да се разхожда с нея в парковете на Талин.

Пък и онези писма...

Ханс бе загубил съзнание. Алийде настъпи рамото му, ала той не помръдна.

Отиде да провери състоянието на Мартин. В абсолютно същото положение. Не, не би могъл да се събуди току-така. Бе оставила до ботуша му празна кофа, в случай че се надигне. Дрънченето щеше да я предупреди. Ведрото си стоеше на мястото непокътнато, на една ръка от умивалника.

Алийде се върна в кухнята да нагледа Ханс, извади табакерата от джоба му — трите й лъва бяха избледнели — и си запали папироса. Въздухът напираше в дробовете й на мощни талази, от дима й се докашля, но положението леко й се изясни.

Изми ръце.

Изля почервенялата вода в кофата за изхвърляне.

Взе валериан и седна да изпуши втора папироса.

Отиде до Ханс.

Извади от кухненския шкаф цяра за лоши сънища, който бе приготвила сама, и отвори устата му.

Той се събуди, кашляше и хрочеше. Част от съдържанието на шишенцето изтече на пода.

— Това ще ти помогне — прошепна му.

Ханс отвори очи, погледна някъде покрай нея и преглътна.

Алийде положи главата му в скута си и зачака.

Донесе въже, завърза краката и ръцете му и го довлече до стаичката, захвърли дневника отгоре му, взе чашата на Ингел от

полицата и я скри в джоба на престилката си.

Покри го.

Целуна го по устата.

Затвори вратата.

Залости я.

Запуши дупките за въздух.

Издърпа шкафа пред вратата и отиде да измие кръвта от пода в кухнята.

ХУБАВА ГОРА, ЕСТОНСКАТА ГОРА НА АЛИЙДЕ

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

17.08.1950

Ала когато двамата с Ингел вече ни няма тук, какво ще прави Алийде с Мартин, в случай че съмненията ми излязат верни? Лийде може да пострада, а изобщо не ми се ще да става така. Осъзнава ли тя, че ако братът на мъжа ѝ казва истината, съдбата на Мартин може да се окаже същата? Опитах се да я подпитам дали не е споменавал за брат си, трябва да ме е взела за луд, защото ѝ задавам подобни въпроси. Лийде вярва на всичко, което каже Мартин. Явно той е толкова влюбен в нея, че никога не би я излъгал.

Помолих Ингел за съвет, когато дойде при мен, ала тя само поклати глава, не успя да обели дума, а може би не е и искала. Споделих ѝ, че ясно съзнавам за наличието и на други причини Лийде да не иска да ме пусне в стаята си, освен това, че разстоянието оттам до тавана е по-голямо, в случай че дойдат гости. Веднъж погледнах натам крадешком — Пелми се разляя, Лийде ме застави да изчезвам към тавана на мига, а сама тя излезе на двора, един вехтошар идваше с коня си. Аз обаче надникнах в стаята ѝ и съзрях поднос за сладкиши върху умивалника. Беше същият като на Теодор Крус, добре си го спомням, как само се гордееше с него. Отскочих да проверя тая работа и намерих в подноса обеци с камъни, облечени в злато. Там се бе появило и огледало, огледало колкото цял прозорец.

Непрестанно ме боли глава, на моменти сякаш ще се строши на парчета. Ингел ми донесе прах против главоболие. Останало ми е половин каче осолено месо и малко вода в шишето от мляко. Ингел ще ми донесе още, ако Алийде не го стори.

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1992, Западна Естония

Зара тъкмо бе грабнала перколатора, когато чу на двора да свива кола. Втурна се към прозореца и открехна завесите. Вратите на черния автомобил се отвориха. Показа се плешивината на Паша. От другата страна се надигна главата на Лаврентий, по-бавно. Сякаш неохотно. Алийде стоеше на сред двора, подпряна на своя бастун, поправи възела на забрадката под брадичката си, придърпа рамене назад.

Нямаше време за размисъл. Зара отърча в задната стаичка и вдигна железните резета на прозореца. Отвориха се сковано отгоре и отдолу. Дръпна дръжката и рамката се огъна. Паяк се стрелна към издатината на тапета. Зара отвори и външния прозорец. Паяжините се разкъсаха, а измежду рамките нападаха измрели мухи. Посрещна я начеващата нощ с цвъртенето на щурците. Образът на баба й. Бе забравила снимката. Втурна се обратно в кухнята, ала я нямаше на масата, къде ли би могла да я дене Алийде? Не, Зара бе неспособна да измисли, пак побягна към задната стаичка и скочи през прозореца на сред лехата с божури. Някое и друго стъбълце се прекърши, нищо повече, за щастие. Лаврентий можеше и да не забележи следите. Зара натика развелите се навън дантелени завеси обратно в стаята, затвори прозореца и хукна към градината, подмина бялата прозрачна ябълка, луковата ябълка, кошерите, джанката и сливата. Краката й вече познаваха бягството. Босото й стъпало попадна в къртичина. Дали да не избере пътя, по който бе дошла, покрай сребърните върби, или би било по-добре да цепи направо през полето?

Зара заобиколи задния ъгъл на градината, така че да има видимост към предния двор. БМВ-то на Паша се бе изпружило точно пред портата. Никой не се чуваше, нито виждаше. Къде ли бяха изчезнали? Скоро Лаврентий неизменно щеше да обходи градината. Зара се вкопчи в мрежата на оградата и успя да се прехвърли. Металът издрънча. Замръзна на мястото си, ала нищо не се чуваше. Следите от гумите на Паша се очертаваха по тревистия път зад оградата. Запромъкна се към къщата, готова да побегне всеки момент, и като наближи достатъчно, видя измежду брезите и очите на телената мрежа

как Алийде режеше хляб в кухнята. После извади чиния от легена, където съхнеха съдовете, и сложи на масата чинийки за чаши, обърна се към кухненския шкаф и нещо се зашета, върна се на масата с кана мляко в ръка, от естонско време, така я бе описала самата тя. Паша седеше на масата, бърбеше и тъпчеше нещо в устата си, съдейки по цвета на буркана — компот от ябълки. Лаврентий зяпаше тавана, игриво издишаше цигарен дим, насочвайки го с уста нагоре и надолу. Изражението на Алийде Зара не бе способна да разтълкува, беше тъй обичайно, сякаш внучето ѝ бе дошло на гости и просто го черпеше със сандвичи в ролята на баба. Алийде се засмя. А Паша — и той бе в играта. После пак я попита нещо, а тя отиде до килера и се върна с кошница в ръка. В нея имаше инструменти. Ама как, наистина ли — Паша се зае да оправя хладилника!

Зара се вкопчи във върбата, за да се задържи на крака, главата ѝ бучеше. Дали Алийде смяташе да я предаде? Това ли бе смисълът на куриозната постановка? Възнамеряваше да я продаде ли? Паша дал ли ѝ бе пари? За какво говореха? Или все пак Алийде просто печелеше време? Имаше ли Зара време да измисли нещо? Налагаше се да върви, а още не можеше. Щурците цвърчаха, нощта растеше, дребни животинки притичваха по ливадата, в далечината светваха прозорци на къщи. Откъм ъгъла на обора се чу шумолене, пренесе се по кожата ѝ, тя зашумя, а в главата ѝ се разнесе умореното скърцане на разнебитена порта. Какво ли щеше да направи Алийде?

След безконечното ядене и поправянето на хладилника, Паша се изправи, а Лаврентий го последва. Изглежда се сбогуваха с Алийде. Светна лампата на двора, входната врата се отвори. Излязоха и тримата, Алийде остана на стъпалата. Мъжете запалиха цигари и Паша се загледа към гората, докато Лаврентий закрачи към пейката на двора. Зара пристъпи назад.

— Хубава гора си имате.

— Нали. Естонска гора. Моята гора.

Изстрел.

Тялото на Паша се свлече в основата на стъпалата.

Втори изстрел.

Лаврентий се просна на земята.

Алийде бе застреляла и двамата в главите.

Зара затвори очи, отвори ги. Алийде вече преравяше джобовете им, извади оръжията и портфейлите им, и някакво пакетче.

Зара знаеше, че в него имаше долари, навити на руло.

Ботушите на Лаврентий още лъщяха. Войнишки ботуши.

Едва когато чу изхрущяването на стъкло и дървесина, Зара си спомни, че бе взела нещо от стаята. Притискаше ствола на брезата твърде здраво, от джоба ѝ изпадаха парченца и оцветени в тъмен нюанс трески. Не, не беше огледало, макар в стаята да бе решила така. Рамка беше. Не виждаше много добре на лунната светлина, ала сред пукнатините личеше снимката на млад мъж в армейска униформа. На гърба ѝ едвам се различаваше надписът: *Ханс Пек 6.08.1929*.

Зара бе мушнала рамката в тефтера, намерен в стаичката. Внимателно изтръска парченцата — в тълчето му се четеше същото име, *Ханс Пек*.

АЛИЙДЕ ОПАКОВА ТЕФТЕРА С РЕЦЕПТИ И ПРИГОТВЯ ПОСТЕЛЯТА СИ

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

15.08.1950

И над това размишлявах — какво всъщност прави този Мартин все още тук, на село, ако е чак толкова приближен на партията? Та не би ли трябвало досега да е станал важна клечка в Талин? Поне от думите на Алийде останах с впечатлението, че всички онези вече заемали високи постове. Тя как така изобщо не се замисля по въпроса? Или пък просто не иска да ми каже, че и те ще заминават? Пак ще мъча да подпитам за брат му, ала тя винаги става една чудата, щом заговоря за мъжа ѝ. Изглежда така, сякаш го обвинявам в някакво злодеяние, свъсва се някак си. Трудно ми е да ѝ говоря.

От осолената херинга ожаднявам. Де да имаше от бирата на Ингел.

Тук денят не се различава от нощта. Жадувам да видя изгрева над полята. Слушам как птичките подскочат по покрива и копнея за момичетата си.

А дали поне един от другарите ми е все още жив?

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1992, Западна Естония

Задните фарове на колата се изгубиха в далечината. Момичето бе така превъзбудено, че се оказа лесно да я натири в таксито, макар да бе опитала да измънка нещо. Алийде ѝ напомни, че всеки момент някой би могъл да потърси Паша и Лаврентий, нуждата да се бърза не се бе изпарила. Най-добре за нея бе да стигне до пристанището, преди да се зачудят къде са изчезнали мъжете.

Справеше ли се, щеше да разкаже на Ингел, че тук я чакат отдавна изгубените земи. Ингел и Линда щяха да получат естонско гражданство, също и пенсия, а след като се сдобият с паспорти — и земите. Ингел щеше да дойде, Алийде вече не можеше да го предотврати. Пък и защо момичето да не се справи — паспортът ѝ се бе оказал в джоба на Паша, а с пачката долари щеше да си плати много повече от таксито до Талин, експресна виза, нямаше да ѝ се налага да дири тирове по пристанището. Зара въртеше очи като пощръклял кон, но нямаше начин да не успее. Таксиметровият шофьор се бе сдобил с такава тлъста пачка, че не би я разпитвал по пътя.

И тя щеше да получи естонски паспорт като потомка на Ингел и Линда. Никога нямаше да се чувства принудена да се върне в Русия. Трябваше ли изобщо да ѝ го казва? Навярно. А сигурно би могла да го разбере и сама?

Алийде влезе в стаята си и извади хартия и химикалка. Щеше да напише на Ингел писмо. Че всички необходими документи, за да си върне земите, се намират при нотариуса, че двете с Линда трябва просто да дойдат на място; килерът беше пълен със сладка и зимнина, приготвени по онези техни стари рецепти. В крайна сметка бе станала доста умела в приготвянето им, макар Ингел никога да не бе вярвала в готварските ѝ умения. Получавала бе и похвали.

Ботушите на Паша и Лаврентий се виждаха през вратата на задната стаичка.

Идваха ли вече онези момчета, дето пееха песни? Дали бяха узнали, че сега бе сама?

Синовеите на Айно щяха да ѝ намерят бензин. Алийде щеше да им даде всичкия алкохол, който можеше да изрови от шкафа, пък и каквото друго им се приискаше от къщата. Всичко да вземат.

Пъхна в плика за писмото и тефтера с рецептите.

Утре щеше да го изпрати, щеше да се сдобие с бензин и да полее къщата с него. После трябваше да изкърти дъските на пода в малката стаичка — разбира се, че щеше да се справи. Сетне щеше да полегне до Ханс, в собствената си къща, до нейния си Ханс. Може би щеше да успее преди онези момчетии или пък те смятаха да осъществят намеренията си още тази нощ?

ПЕТА ЧАСТ

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

25.08.1950

Срещнах един човек там в гората. Беше братът на мъжа на Лийде, братът на онзи Мартин. Доста побъркан беше. Удуших го.

Ходил в Ню Йорк заедно с Ханс Пьогелман. Организирайл комунистическата дейност там и издавал вестник „Нов свят“. Тези мъже. Малко трудно бе да проумея историите му, дъската му така хлопаше, че речта му бе чисто пелтечене, а на моменти гласът му съвсем се губеше, само пръскаше слюнки. Отпърво го взех за някакво горско животно, залутало се покрай бърлогата ми. Разбира се, той не беше осъзнал, че там се намира моето скривалище, кракът му се закачи в капана ми и така разбрах, че някой ходи наоколо. Не отидох да проверя веднага. Излязох да видя дали не са останали някакви следи едва след падането на нощта. Беше ядено от близките боровинки, но нямаше нищо общо с начина, по който го правят животните. Ето как угадих, че трябва да бе човешко същество. И все пак явно е бил толкова тих, че не бях забелязал нищо, преди да се вкопчи в краката ми. Животно си беше. Такива животински очи, ала не му бе останала сила, та ми се удаде набързо да го притисна, седнах върху гърдите му и го питах що за човек е. Отначало виеше, та се принудих да затисна устата му, после се успокои. Носех със себе си малко въже и завързах ръцете му за по-сигурно. Оръжие нямаше, най-напред това проверих. Успях да изкопча името му — Константин Тру. И после: дали е роднина на Мартин Тру? Беше. Изобщо не му споменах, че явно бяхме сродени, понеже никога не бих се признал за

родственик на комунягите. Само признах, че Мартин Тру е известен човек, а Константин се зарадва или пък се изплаши — по това негово поведение не можех да бъда съвсем сигурен. Доста се разпали обаче. Заговори за някакво голямо недоразумение, налагало се вестта да стигне до Сталин. Донякъде подозирах, че това пелтечене е постановка. Из гората трамбовах какви ли не, на никого не можех да се доверя. Константин ме помоли за помощ. И храна. Явно поначало си бе някакво градско конте, а такива не се оправят из горите. Та нали НКВД пращаше какви ли не хайки на лов за естонци. И все пак изслушах брътвежа му докрай. Мислех си, че ще разкрие нещо за този мъж на Алийде. А може би пък въпросният Константин си беше агент и просто бе обезумял в гората, а в такъв случай от устата му трябваше да се изтърколи и някоя троха истина.

Константин се върнал с Пьогелман, после заминал да работи в Съветския съюз. Сетне се прибрал в Естония с някакъв приятел, но на границата другият бил застрелян. Константин успял да се добере жив до Талин. Там нещо се забъркал с комунистите, ала после искали да го пратят в Сибир. Избягал и дошъл в гората. Не знаеше коя година сме, искаше само да пише на Сталин, че недоразумението трябвало да се поправи. След това го удуших. Беше ме видял жив, макар да се водех мъртъв.

Прерових джобовете му. Имаше писма. Писма от Мартин до брат му в Ню Йорк. Взех ги и ги изчетох. Мислех да ги дам на Лийде, но не го сторих. Няма смисъл да я плаша още повече. Ще ги скрия тук, под дъските, на мястото, където държа и този тefтер. Не е хубаво да бъдат намирани. Подобни писма могат само да те запратят в Сибир, макар да са писани през 30-те. Какво трябва да е направил Мартин, че още не са го отвели? Знае ли поне, че брат му се е върнал в Естония?

Ханс Пек, син на Ерик, естонски
селянин

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността на Тру, Мартин, син на Алберт, в Естонската съветска социалистическа република

Тру Мартин, син на Алберт, роден през 1910 в Нарва, естонец, студент. Нелегален от 1944.

Тру, Константин, син на Алберт, роден през 1899 в Нарва, естонец, студент. Местонахождение — неизвестно.

Инфилтриралият нелегалното съпротивително шпионско обединение „Бъдеще“ агент „Врана“ е установил, че нелегалният Тру Мартин се укрива в жилището на гражданката Мягисте Миля в Талин. Според сведенията на агент „Врана“ шпионската групировка се намира в непрестанна връзка с агенти на международни разузнавателни агенции. Братът на нелегалния Тру Мартин, Тру Константин, е пребивавал в Ню Йорк и връзките там все още са налични. Настоящото местонахождение на Тру Константин е неизвестно, в Ню Йорк активно се е подвизавал в средите на естонските комунисти зад граница и е бил редактор на вестник „Нов свят“.

Предлагам нелегалният Тру Мартин да бъде задържан със съдействието на агент „Врана“. Не е изключено нелегалният Тру Мартин да бъде реабилитиран, ако склони да съдейства.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността по проверката на надеждността на Тру Мартин, за да бъде вербуван за агент на Естонската съветска социалистическа република

Проучихме интересите на Тру Мартин по отношение на брат му, Тру Константин, с предполагаемо местожителство в Америка.

Проучихме и благонадеждността на Тру Мартин с помощта на опитните агенти „Паул“ и „Чук“. Тру все още не е проявил какъвто и било интерес към пътуването в чужбина, нито е споделял за някакви антисъветски нагласи.

За да установим дали обектът на проверката, Тру Мартин, проявява интерес към завързване на нелегални контакти в чужбина, или вече е агент на някоя американска шпионска организация, извършихме следните операции:

Организирахме естественото запознанство на агентите „Паул“ и „Чук“ с Тру Мартин. Агент „Паул“ сподели с него намерението си да замине за Москва, където да се срещне със сестра си. Обясни му, че тя работи в шведското посолство там. Тру Мартин не проявил никакъв интерес към посещението. В действителност изпратихме агент „Паул“ в Москва, той се срещна отново с Тру Мартин след завръщането си и му разказа с подробности за пътуването. Тру Мартин продължаваше да не се интересува от думите на агент „Паул“. В задачата на агент „Паул“ влизаше да даде да се разбере, че поддържа активна връзка със сестра си и чрез конкретни подробности да му открие, че чрез него би било възможно да осъществи нелегален контакт с чужбина. Тру Мартин не се хвана на въдицата.

Агент „Паул“ е успял също така да остане сам в жилището на Тру Мартин, но не е намерил там предаватели и устройства за микрофилми. Не са били открити и писма от брат му, и все пак върху попивателната хартия на масата са се разчитали инициалите А.В., които биха могли да се свържат с живущата в Америка сестра на покойната съпруга на Тру Константин — Вари Астра.

Предстои да проучим дали обектът на разследването има амбицията да събира секретни сведения за чужбина. В случай че е така, ще му бъдат подхвърлени „секретни“ дезинформиращи сведения.

Обектът на разследването грижливо укрива факта, че брат му се намира в чужбина и настоява, че е мъртъв, макар да съществуват доказателства за кореспонденция помежду им. Тази нелегална връзка прави Тру Мартин ненадежден обект, но въпреки това се препоръчва вербуването и реабилитирането му. Поради старите си контакти Тру Мартин разполага с множество ценни сведения за идентификацията на нелегалните.

В допълнение е необходимо да се проучи и дали използва кореспонденцията си и за нелегални контакти.

Също така следва да се установи дали Тру Мартин търси връзка с моряци, плаващи зад граница, чрез които би могъл да изпраща

нелегални писма до брат си. Агент „Чук“ изпълнява тази операция, тъй като се ползва с доверието на Тру Мартин.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността, целяща да издери държавните изменници в Естонската съветска социалистическа република

Тъй като голяма част от издирваните държавни изменници са забягнали в чужбина, те биват проследявани с помощта на таен пощенски преглед. Без това съдействие не бихме могли да постигнем необходимата ефективност. Издирването на въпросните престъпници срещу държавата се затруднява от факта, че те използват множество различни адреси за кореспонденцията си вероятно за защитата на роднините им, живущи в Естонската съветска социалистическа република. От тези фиктивни адреси писмата биват препращани до близките на държавните изменници. Част от тях поддържат директна връзка със семействата си, без посредници, но изпращат писмата от името на жените си.

С оглед на тези обстоятелства разработихме помощни средства, благодарение на които успяхме да установим роднинските връзки на множество престъпници, както и други близки отношения. Чрез проведените в сътрудничество с тайния пощенски преглед операции изяснихме и моминските имена на съпругите им, както и прякорите и галените имена на държавните изменници.

Макар да сме постигнали обнадеждаващи резултати, в процеса на издирване все още се наблюдават сериозни празноти. Особено трудно тече разследването на онези държавни изменници, които според нашите сведения пребивават на територията на Съветския съюз, но не разполагаме с по-точни данни за тях.

Наложително е през цялото време активно да се събира информация, свързана с идентифицирането на държавните изменници.

Агент „Х“ е доказано необходим за операции, насочени към Америка, тъй като чрез брат си, Тру Константин, разполага с важни сведения за идентифицирането на множество престъпници, експартирани там.

Тъй като съществува вероятност издирваните държавни изменници да се укриват в обекти със слаб контрол при назначаване на служба, ние сме инфилтрирали редица агенти по големите строежи и центрове на дърводобива. Най-добре би било да изпратим агент „Х“ в колхоз „Победа“, тъй като според сведенията ни там се опитват да се укроят някои държавни изменници, завърнали се в Естонската съветска социалистическа република от Америка.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад за напредъка в издирването на държавните изменници в Естонската съветска социалистическа република

Агент „Х“ не е напреднал в проследяването на завърналите се от Америка. Вместо това е успял да си създаде здрави връзки с индивид, който по възможност трябва да бъде вербуван. По-младият братовчед на лицето се намира в Швеция и изглежда се опитва да набавя антисъветски материали от Естонската съветска социалистическа република за американската преса.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността, целяща издирването на нелегалните националисти в Естонската съветска социалистическа република

На агент „Х“ ще бъдат възложени по-активни задачи по операциите, свързани с ликвидирането на бандитите националисти в Хапсалу и околностите му. Бандитите националисти са активизирали дейността си в района и полагаме усилия да организираме мрежа от агенти, с чието съдействие да успеем да ги заловим. Агент „Х“ е убеден, че ако в местността има завърнали се от Америка престъпници, досега е щял да ги разпознае. Той допуска, че са променили местожителството си. Ето защо имаме повод потенциалът

на агент „X“ да бъде вложен в операцията по ликвидирането на бандитите националисти.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно основните характеристики на дейността в Естонската съветска социалистическа република

Насочили сме основния фокус на нашата дейност към подобряването на работата с вече действащите ни агенти и разработването на помощни средства, чрез които бихме могли да подсилим апарата ни от агенти с нови попълнения. Възнамеряваме да ги вербуваме от онези среди, които са добре запознати с местните взаимоотношения в региона и имат възможност да издирят там индивиди с готовност да информират. Запознатите с района агенти също така са способни да ни докладват своевременно за пристигащите там нови индивиди, които представляват заплахата.

В резултат на подсилената намеса на агентите разчитаме да получим повече сигнали за съмнителни типове в района. През последния месец пристигнаха над десет подобни, през изминалата година бяха общо шестдесет.

Според анализа на нашите агенти сред склонните да донасят на Естонската съветска социалистическа република, освен репартираните най-многобройни са индивидите с роднини или приближени контакти в чужбина, както и онези, които в миналото са били обвинявани в контрареволуционна дейност. Имаме причина да проучим внимателно и младежите в средите на политически ненадеждните елементи.

От издирените държавни изменници бяха задържани шестима, четирима от тях бяха нелегални, двама — въоръжени. Един бе убит във връзка с чекистка военна операция.

През изминалата година съветските граждани са предоставили 120 свидетелски показания, девет, от които анонимни. Показанията биват следните: срещу индивиди, враждебни или подозрителни от гледна точка на Естонската съветска социалистическа република; срещу неприятелски възгледи и нагласи, както и срещу укриващи се държавни изменници.

Всички показания бяха проучени най-щателно. За проверката на установените от тях факти спешно бяха разработени средства, чиято цел е да попречат на съответните индивиди да изменят на родината.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад върху показанията на Косе Еха, по баща Мати

Косе Еха, по баща Мати. Родена през 1918. Естонка. Живуца в Хапсалу.

На първи март получихме показания от гражданката Косе Еха, по баща Мати.

В известието си споделя, че бившият ѝ годеник, Пек Ханс, син на Ерик, бил деец на организацията Омакайтсе и разпространявал антисъветски настроения по време на немската окупация. Косе Еха се е срещала с бившия си годеник само веднъж след разтрогването на годежа и тогава споделил с нея антисъветски възгледи. Така например намекнал, че в Сибир строят единствено затвори. Връзката между Косе Еха и Пек Ханс бива прекратена след годежа му с Там Ингел, по баща Рикард. По-късно Пек Ханс се венчал с Там Ингел и вероятно е починал през 1945.

На базата на тези показания бяха разпитани множество свидетели, които потвърдиха участието на Пек Ханс в горепосочената организация. Един от разпитаните, Томингас Антон, разказа за участието на мъж, приличен на Пек Ханс, в терористични прояви през 1945 г. Томингас Антон сподели, че чул за лице, наподобяващо Пек Ханс, което се присъединило към група бандити, атакувала членовете на изпълнителния комитет. По време на сблъсъка, бандит, останал неидентифициран, застрелял с пистолет председателя на изпълнителния комитет, Сирел Ян. Същата банда навярно е участвала и в похищението на камион от завода за масло в Уе-Антсла. Все пак няма сведения мъжът, наподобяващ по външност Пек Ханс, да е бил забелязан в района на Вьру.

За да бъде изяснена дейността на Пек Ханс по време на немската окупация, беше съставен оперативен отряд. Една от задачите му е проучването на предполагаемата му кончина и издирването на такива

свидетели, които биха могли да разкажат за евентуалното участие на Пек Ханс в убийствата на съветски граждани.

1946, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността на агент „Х“ в Естонската съветска социалистическа република

Според изложението на агент „Йоти“ работата на агент „Х“ в колхоз „Победа“ е била образцова и не съществува никакъв повод за съмнение в годността му да премине от групата на реабилитираните в категорията на вербуваните агенти. Агент „Х“ е набрал двама нови агенти: „Хелмар“ и „Бодливо грозде“ от приближените на нелегалните националисти или горските братя (към тях спада и Соп Ян). „Хелмар“ поддържа близки отношения с Лаури Вамбола, сътрудничил за снабдяването с храна на нелегалните националисти. Лаури издал, че укривал в градината си оръжия, но все още не е благоволил да сподели тяхното по-точно местонахождение.

Предлагам на агент „Х“ да бъдат отпуснати двеста рубли, за да ги предаде на агент „Хелмар“. На „Хелмар“ и „Бодливо грозде“ не им е известно местонахождението на националистите от близкото обкръжение, още не са посещавали домовете на семействата им. „Хелмар“ разчита на успешно уреждане на среща с националиста Соп Ян под предлог финансово подпомагане.

1947, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността на агент „Х“ по ликвидирането на нелегални националисти в Естонската съветска социалистическа република

Пек, Ингел, по баща Рикард. Родена през 1920. Естонка. Омъжена за нелегалния Пек Ханс.

Там, Алийде, по баща Рикард. Родена през 1925. Естонка. Сестра на Пек, Ингел, по баща Рикард.

Според изложението на агент „Х“, агент „Хелмар“ е успял да се срещне с нелегалния националист Соп Ян в гората, откъдето Соп възнамерява да се премести в обора на Лаури Вамбола за през зимата. Нямаме сведения за местоположението на бункера му в гората. Въпреки това агент „Хелмар“ докладва, че забелязал на едно възвишение смятания за мъртъв Пек Ханс. Почти сигурен е, че става въпрос именно за него. При срещата им е попитал Соп дали си е довел пазач. Националистът Соп Ян отрекъл, привидно учуден. Агент „Хелмар“ му казал, че видял върху хълма мъж, съвсем сходен по вид с Пек Ханс, което довело до още по-силно изумление у бандита Соп. Нелегалният Соп отвърнал, че Пек бил мъртъв, сигурен бил в това.

Агент „Хелмар“ не вярва на приказките му.

Предлагам членовете на семейството на националиста Пек Ханс, Пек Ингел и сестра ѝ — Там Алийде, да бъдат повикани за нов разпит. Предишният не доведе до резултат.

1947, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад от разпита на Там Алийде, по баща Рикард

Агентите „Х“, „Врана“ и „Лисица“ присъстваха на разпита на Там Алийде, след като бе заловена на местопрестъплението, докато носела храна на бандитите. Обектът на разпита отрече да е извършвала това нелегално дело и настоя на своето, също така вярва, че Пек Ханс е умрял през 1944. Обектът на разпита не даде никакви нови сведения, които биха могли да спомогнат за залавянето на националиста Пек Ханс. Агентите „Х“, „Врана“ и „Лисица“ познават обекта на разпита от дълго време, но не са сигурни дали лъже.

1947, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността по ликвидирането на националиста Пек Ханс, син на Ерик

Пек, Ханс, син на Ерик, роден през 1913 в Лихула. Член на организацията Омакайтсе. Нелегален от 1943. Сътрудничил на немските окупатори. Обявен за мъртъв през 1945.

Според агент „Х“ цялото село изглежда вярва, че националистът Пек Ханс е бил убит през 1945 година. Свидетелят на случилото се, националистът Ристла Хендрик, бе ликвидиран в началото на тази година. Няма други очевидци. Според показанията на Ристла, той и Пек Ханс след години на фронта се връщали у дома с конска каруца, когато били нападнати на горския път. Пек Ханс бил застрелян, но Ристла бил само ранен и успял да избяга. Според него е било опит за грабеж. Когато мъже от селото отишли на мястото на следващия ден, опразнената каруца си била на пътя, но тялото на Пек Ханс не било намерено. Конят също бил изчезнал. По думите на Ристла, той не е разпознал нападателите в гората. Подобни неща са се случвали в околията и преди, затова селяните не смятат инцидента за невероятен. Ристла говори открито за произшествието и историята му си остана непроменена.

Ристла е бил разпитван и преди, но не във връзка със случая на Пек Ханс.

По време на немската окупация той е работил активно на страната на германците, а впоследствие е продължил поредицата си от контрареволуционни действия срещу родината. Макар да се опитвахме да му попречим да предаде държавата, не успяхме да изпълним задачата си — РИСТЛА продължи с нелегалната си терористична дейност чак до смъртта си.

Бандитът Соп Ян бе задържан на базата на сведенията от агент „Хелмар“ и по време на разпитите той призна, че е имал вземане-даване с националиста ПЕК Ханс, докато се е укривал в гората. Соп разказа, че Пек разпространявал антисъветски настроения, крадял пари и ги давал на кулаците. Освен това Пек заплашвал хладнокръвно да избие с пистолета си всички комунисти, ако му се удаде възможност. Разполагаме със сведения, че притежава и пушка.

Съпругата на бандита Пек, Пек Ингел, и балдъзата му, Там Алийде, са водени на разпит три пъти, но неколккратно са отрекли да знаят каквото и да било за дейността на националиста Пек и не вярват да е жив. Дъщерята на Пек Ингел и Пек Ханс, Пек Линда, също е

довеждана на разпит, но информацията, получена от обекта, не се отличава от измъкнатото от Пек Ингел и Там Алийде.

Въпреки това агент „Х“ не е убеден, че жените казват истината. Според него, агент „Хелмар“ е сигурен, че Пек Ингел и Там Алийде сътрудничат на някакви бандити. „Хелмар“ се е запознал с Кум Петер, съдействал на Соп Ян, и се е престорил, че търси лекарска помощ за ранен в гората. Съучастникът на бандитите, Кум Петер, го насърчил да потърси Там Алийде и му казал, че там щял да напълни и стомаха си.

Препоръчвам поставянето на дома на Пек Ингел и Там Алийде под двайсет и четири часов надзор. Да се проверяват и идващите в къщата жени. Част от нелегалните ходят по домовете, предрешени в женски одежди.

1948, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно дейността на агент „Х“ по ликвидирането на нелегални националисти в Естонската съветска социалистическа република

Агент „Х“ е успял да завърже тесни връзки с член от семейството на считания за жив националист Пек Ханс и я е препоръчал за агент. Вербуването бе извършено от агент „Чук“, по мнение на агент „Х“ близките му отношения с въпросния агент „Муха“ са опорочили изпълнението на операцията от негова страна. Също така агент „Х“ ще има възможност да следи по-осторожно методите на агент „Муха“, ако същата не е запозната със задачите му и тяхното естество. За в бъдеще агент „Чук“ ще бъде свързка на агент „Муха“.

Знае се, че агент „Муха“ е поддържала близки отношения с германците по време на окупацията. Немски войници често са гостували в дома ѝ. Според агент „Х“ тя не е проявявала интерес към сътрудничество с тях, нито се е опитвала да се свърже с тях след края на обсадата. Ето защо по преценката на агент „Х“ би била отличен агент за операцията, в която се стремим да издирим индивиди в тясно сътрудничество с германците. Някои от тях са вербувани за шпиони на немците. Поради близостта на къщата ѝ с гората и роднинските ѝ връзки, агент „Муха“ е запозната и с движението на бандитите

националисти. В резултат на службата ѝ като инспектор по таксите тя също така активно обикаля домовете и следователно се намира в отлична позиция да възприема подозрителни сигнали.

Агент „Муха“ е следила денонощно и от пряка близост живота на Пек Ингел и дъщеря ѝ, Пек Линда, и е убедена, че бандитът Пек е мъртъв, но докладва, че съпругата му, Пек Ингел, съхранявала в дома си националистически материали (естонско знаме, вестници, книги) и помагала на бандитите, като им носела храна и криела в гората сухи провизии за тях. Пек Линда е проявила интерес към младежки националистически организации. Предателската дейност на Пек Ингел продължава вече години наред.

Препоръчва се задържането на Пек Ингел за сътрудничество с нелегалните.

1949, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад за напредъка на операцията по ликвидирането на националиста Пек Ханс, син на Ерик

След задържането на съпругата или вдовицата на националиста Пек Ханс, Пек Ингел, и дъщеря ѝ, Пек Линда, не са получавани повече сигнали за него. Агент „Муха“ е проучила настроенятията и мълвите сред роднините на семейство Пек, но никой не е чувал нищо за Пек Ханс. При все това агент „Муха“ е проследила Калвет Аста, организираща младежката националистическа дейност заедно с Пек Линда. Необичайното в тази групировка е това, че въпросните младежи са момичета. Подобна предателска дейност спрямо родината поначало е бивала наблюдавана единствено сред социално ненадеждни момчета. Предстои да се проучи дали това обезпокоително направление се разраства, или става въпрос за изключение. Калвет Аста да бъде подложена на разпит.

Надявахме се, че сега, когато съучастничките на бандитите, Пек Ингел и Пек Линда, не са в състояние да предоставят храна, нито да оказват друг вид помощ на считания за жив Пек Ханс, той или би пожелал да се реабилитира, или би участвал в открити терористични акции, обири и други подобни. В крайна сметка това не се случи.

1950, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад за напредъка на операцията по ликвидирането на националиста Пек Ханс, син на Ерик

Агент „Муха“ е събрала сигнали за националистическа дейност в района. Проучваме ги щателно и се стремим да следим обектите, разпространяващи антисъветски настроения.

Освен това агент „Муха“ е съставила отчет за индивидите, от чиято помощ би могъл да се възползва смятаният за мъртъв Пек Ханс. Въпреки това няма никакви индикации да е направил нещо подобно. Влязохме във връзка и с по-далечните роднини и членове на семейството му, призовахме ги и им обяснихме, че следва незабавно да ни информират, в случай че Пек Ханс се опита да се свърже с тях. Също така им бе съобщено, че съществува вариант на Пек Ханс да бъде предоставена възможност за реабилитация. При все това роднините и членовете на семейството му се отнесоха с недоверие към предложението ни.

1951, Западна Естония

Строго секретно

Извлечение №2

Доклад относно прекратяване на операцията, целяща ликвидирането на Пек Ханс, син на Ерик

На базата на получените от агент „Муха“ сведения заловихме националистите Аро Вело и Хейман Раймонд. Предлагаме преустановяването на операцията по разкритието на нелегалния Пек Ханс. Не сме получили нито един нов сигнал, който да сочи, че Пек Ханс е жив и продължава да се занимава с нелегална дейност. Агент „Х“ ще бъде пренасочен към други операции, целящи разобличаването на престъпниците срещу държавата. Агент „Муха“ следва да продължи с набирането на сигнали срещу националистите.

ЗА СВОБОДНА ЕСТОНИЯ!

5.10.1951

Още една нощ тук. С Ингел си говорихме да издирим Линда. Няма как да не успее с нейна помощ, колкото и време да ни отнеме.

Макар още да не съм свободен, скоро ще бъда и сърцето ми е леко като лястовичка.

Не след дълго тримата ще бъдем заедно.

Ханс Пек, син на Ерик, естонски селянин

Издание:

Автор: Софи Оксанен

Заглавие: Чистка

Преводач: Росица Цветанова

Език, от който е преведено: финландски

Издание: първо

Издател: ИК „Персей“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2013

Тип: роман

Националност: финландска

Редактор: Пламен Тотев

Коректор: Елена Спасова

ISBN: 978-619-161-009-9

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3586>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.